

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONKURENCIJOS TARYBA

NUTARIMAS

DĖL PIENO IR PIENO PRODUKTŲ SEKTORIAUS RINKOS TYRIMO BAIGIMO

2015 m. gruodžio 30 d. Nr. 1S-138/2015

Vilnius

(1) Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba 2015 m. gruodžio 30 d. posėdyje išnagrinėjo klausimą dėl pieno ir pieno produktų sektoriaus rinkos tyrimo (toliau – Rinkos tyrimas) baigimo.

Konkurencijos taryba **n u s t a t ė** :

(2) Rinkos tyrimas buvo pradėtas Konkurencijos tarybos 2014 m. gruodžio 23 d. nutarimu Nr. 1S-197/2014, atsižvelgiant į pieno ir pieno produktų sektoriaus svarbą, netolygius kainų pokyčius pieno produktų tiekimo grandinėje bei ankstesnius savo tyrimus dėl šiame sektoriuje įtartų konkurencijos ribojimo atvejų.

(3) Rinkos tyrimo metu buvo vertinta informacija bei duomenys, kurie buvo surinkti tiek tiesiogiai iš rinkos dalyvių (t. y. pieno gamintojų, kooperatyvų ir kitų supirkėjų, pieno perdirbėjų bei prekybos tinklų), tiek ir iš viešo administravimo subjektų bei pateikti pasiūlymai Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijai, Valstybinei įmonei Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centrui bei Žemės ūkio rūmams.

Konkurencijos taryba **k o n s t a t u o j a** :

(4) Atsižvelgus į tai, jog buvo pasiekti Rinkos tyrimo tikslai bei padarytos išvados, susijusios su pieno ir pieno produktų sektoriumi, darytina išvada, kad yra pagrindas Rinkos tyrimą baigti.

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 18 straipsnio 1 dalies 9 punktu,

Konkurencijos taryba **n u t a r i a**:

1. Baigti pieno ir pieno produktų sektoriaus rinkos tyrimą.
2. Patvirtinti Pieno ir pieno produktų sektoriaus rinkos tyrimo išvadas (pridedama).

Pirmininkas

Šarūnas Keserauskas

PATVIRTINTA

Lietuvos Respublikos konkurencijos
tarybos 2015 m. gruodžio 30 d.
nutarimu Nr. 1S-38/2015

PIENO IR PIENO PRODUKTŲ SEKTORIAUS RINKOS TYRIMO IŠVADOS

TURINYS

Santrauka	4
1. Tyrimo tikslas ir eiga.....	7
2. Naudoti duomenys ir jų surinkimo bei analizės būdai	8
3. Pieno ir pieno produktų sektoriaus struktūra Lietuvoje.....	9
4. Teisinė aplinka.....	11
4.1 Europos Sąjungos teisės aktai	11
4.2 Nacionaliniai teisės aktai	12
4.3 Pieno paketas (<i>angl. Milk package</i>)	13
5. Lietuvos pieno sektorių prižiūrinčios institucijos ir organizacijos, jų veiklos sritys.....	13
5.1 Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija	13
5.2 ŽŪIKVC	14
5.3 NMA	14
5.4 Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba	14
5.5 Valstybės įmonė „Pieno tyrimai“	15
5.6 Pieno taryba	15
5.7 ŽŪR	16
5.8 Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų rinkos reguliavimo agentūra.....	16
5.9 Europos pieno rinkos stebėjimo centras (<i>angl. European Milk Market Observatory</i>)	17
6. PIENO GAMYBA IR SUPIRKIMAS	17
6.1 Rinkos struktūra.....	17
6.1.1 Pieno gamyba	17
6.1.1.1 Pieno gamybos kvotų sistema.....	19
6.1.2 Pieno supirkimas	21
6.1.2.1 Kooperatyvų nariai ir pieno statytojai	22
6.1.2.2 Stojimo į kooperatyvą tvarka	23
6.1.2.3 Kooperacijos privalumai ir trūkumai	24
6.2 Sutartys	25
6.2.1 Privalomos rašytinės sutartys	25
6.2.2 Pieno pirkimo-pardavimo sutartys tarp žalio pieno gamintojų ir kooperatyvų bei kitų supirkėjų.....	26
6.2.3 Pieno pirkimo-pardavimo sutartys tarp žalio pieno gamintojų ir pieno perdirbėjų.....	27
6.2.4 Pieno pirkimo-pardavimo sutartys tarp pieno supirkėjų.....	28
6.3 Kooperatyvų ir kitų supirkėjų derybinė galia	28
6.4 Pieno gamintojų organizacija kaip derybinės galios stiprinimo mechanizmas	31
6.5 Parama žalio pieno gamybos ir supirkimo rinkos dalyviams	32
6.5.1 Parama gamintojų grupių ir organizacijų bei kooperatyvų įsisteigimui.....	32
6.5.2 Išmokos už kvotinį pieną.....	33
6.5.3 Laikinoji parama pieno gamintojams, patyrusiems nuostolių dėl Rusijos Federacijos pieno gaminių importo embargo	34
6.6 Supirkimo kainodara ir pelno paskirstymas tarp gamintojų ir supirkėjų.....	34
6.7 Žalio pieno supirkimo atstumai	36
6.7.1 Pieno supirkimo atstumai	36

6.7.2	Pieno pardavimo atstumai	37
6.8	Užsienio prekyba	37
6.9	Iėjimo į rinką kliūtys	40
6.10	Galimos problemos pieno gamybos ir supirkimo lygmenyse	41
6.10.1	Pieno supirkimo kainos	41
6.10.2	Vertikalios integracijos galimybės	44
6.10.3	Gamintojų organizacijų nebuvimas	45
6.10.4	Kitos įvardintos problemos	46
6.11	Apibendrinimas	46
7.	ŽALIO PIENO PERDIRBIMAS	47
7.1	Rinkos struktūra	48
7.2	Žalio pieno supirkimas perdirbimui	49
7.2.1	Žalio pieno supirkimo procesas	49
7.2.2	Žalio pieno supirkimo perdirbimui atstumai	53
7.2.3	Žalio pieno supirkimo perdirbimui kainodara	54
7.2.4	Žalio pieno supirkimo perdirbimui kainų analizė	56
7.2.5	Kooperatyvų derybinė galia pieno perdirbėjų vertinimu	63
7.3	Pieno produktų pardavimas	64
7.3.1	Pieno perdirbėjų sutartys su prekybos tinklais	64
7.3.2	Pieno produktų pardavimo kainodara	67
7.3.3	Pieno perdirbėjų derybinė galia	67
7.4	Rusijos Federacijos paskelbto embargo įtaka pieno perdirbimo įmonėms	68
7.5	Pieno perdirbimo veiklos pradėjimas	69
7.6	Pieno perdirbimo įmonių įvardintos pagrindinės problemos pieno sektoriuje	70
7.7	Apibendrinimas	71
8.	MAŽMENINĖ PREKYBA PIENO PRODUKTAIS	74
8.1	Pieno produktų pirkimo kainų nustatymas	75
8.2	Pieno perdirbėjų derybinės galios vertinimas	75
8.3	Rusijos Federacijos paskelbto pieno produktų embargo pasekmių ir konkurencijos problemų vertinimas	76
9.	Kainų grandinės	76
10.	IŠVADOS	79
10.1	Derybinė galia	79
10.2	Parama kooperatyvų steigimuisi	80
10.3	Žalio pieno supirkimo kainos	81
10.4	Užsienio prekyba	82
10.5	Žalio pieno ir pieno produktų kainų pokyčiai	83
11.	SIŪLYMAI	84

Santrauka

(1) Konkurencijos taryba 2014 m. gruodžio 23 d.¹ pradėjo pieno ir pieno produktų sektoriaus rinkos tyrimą (toliau – Rinkos tyrimas), atsižvelgusi į šio sektoriaus svarbą, netolygius kainų pokyčius pieno produktų tiekimo grandinėje bei ankstesnius savo tyrimus dėl šiame sektoriuje įtartų konkurencijos ribojimo atvejų. Šiuo Rinkos tyrimu Konkurencijos taryba siekia išsiaiškinti galimai pieno sektoriuje esančias konkurencijos problemas, suteikti daugiau informacijos apie sektoriaus veikimą rinkos dalyviams, rinką prižiūrintiems viešojo administravimo subjektams bei įstatymų leidėjams ir pateikti siūlymus dėl priemonių veiksmingai konkurencijai užtikrinti. 2015 m. liepos 21 d. Konkurencijos taryba viešai konsultacijai paskelbė preliminarias tyrimo išvadas (toliau – Preliminarios tyrimo išvados), dėl kurių gavo nuomonių iš rinkos.

(2) Konkurencijos taryba nustatė, kad šiuo metu rinkoje egzistuoja derybinės galios tarp rinkos dalyvių disbalansas. Vis dėlto, rinkoje yra mechanizmų, galinčių perskirstyti esamą derybinę galią bei padėti sukurti atsveriamąją derybinę galią. Tai galėtų paskatinti rinkos dalyvių efektyvumą bei savo ruožtu sukurti daugiau naudos galutiniams vartotojams. Išanalizavusi visus keturis pieno sektoriaus lygius – žalio pieno gamybą, supirkimą, perdirbimą ir pieno produktų platinimą – Konkurencijos taryba padarė šias, žemiau aprašytas, pagrindines Rinkos tyrimo išvadas.

(3) Konkurencijos taryba nustatė, kad pieno supirkimo kainos dydis priklauso nuo žalią pieną parduodančių subjektų derybinės galios, o pastaroji – didžiaja dalimi nuo parduodamo pieno kiekio. Veiksmingiausias būdas padidinti pieno gamintojų, kooperatyvų ir kitų supirkėjų derybinę galią yra padidinti disponuojamo pieno kiekius.

(4) Nepaisant šios ilgo laikotarpio duomenimis pagrįstos išvados, net 74 proc. visų Lietuvos pieno gamintojų, parduodančių pieną perdirbti ar tiesiogiai vartoti, vis dar yra itin maži ūkiai, laikantys 1-5 melžiamas karves. Palyginimui, kaimyninėje Latvijoje maži ūkiai sudaro tik kiek daugiau nei pusę (56 proc.) visų ūkių, o vidutinis ūkio dydis Europos Sąjungos valstybėse narėse yra 29 karvės.

(5) Šiuo metu rinkoje egzistuoja galimybė smulkiems ūkininkams kooperuotis (t. y. steigti naujus arba stoti į rinkoje jau veikiančius kooperatyvus) ir tokiu būdu padidinti disponuojamo pieno kiekius ir sustiprinti pieno gamintojų derybinę galią.

(6) Didžiausią naudą pieną kooperatyvams pristatantys pieno gamintojai jaučia tada, kai jie yra kooperatyvo nariai. Kooperatyvo narys turi teisę į dalį kooperatyvo pelno, išmokamą dividendų pavidalu, proporcingai pajinio įnašo bei įvykdytos apyvartos per kooperatyvą dydžiui. Vis dėlto, tiriamuoju laikotarpiu skirta reikšminga parama kooperatyvų steigimuisi, Konkurencijos tarybos vertinimu, galimai paskatino „netikrų“ kooperatyvų, t. y. ūkio subjektų, kurių veikla labiau panaši į tarpininkų, nei kooperatyvų, sukuriančių naudą savo nariams, steigimąsi. Rinkos tyrimo metu nustatyta, kad beveik trečdalis šiuo metu Lietuvoje veikiančių kooperatyvų turi penkis ir mažiau narių (kurie kartais apskritai neužsiima pieno gamyba), iš kurių superkamas itin mažas žaliavos kiekis – nuo 0 proc. iki 15 proc. Tai reiškia, kad didžiąją žaliavos dalį kooperatyvui tiekiantys pieno gamintojai neturi teisės dalyvauti jo valdyme ir pretenduoti į jo gaunamo pelno dalį.

(7) Kadangi kooperatyvo narys suinteresuotas kooperatyvo pelningumu, jam nėra ekonomiškai naudinga pieną parduoti ne kooperatyvui, nebent kito pirkėjo pasiūlyta kaina būtų tiek didesnė už kooperatyvo mokamą kainą, kad padengtų nario dividendų praradimą. Turint omenyje, kad kooperatyvas, disponuodamas didesniu pieno kiekiu, nei pavieniai jo nariai, turi galimybę išsiderėti geresnes kainas, situacija, kai nariui kitur yra pasiūloma ženkliai didesnė kaina, yra mažai tikėtina.

(8) Nors pieno ir pieno produktų sektoriui iš esmės galioja tos pačios konkurencijos teisės normos, kaip ir visoms kitoms rinkoms, pieno gamintojų sektoriui yra taikomos išimties. Tokias išimtis

¹ Konkurencijos tarybos 2014 m. gruodžio 23 d. nutarimas Nr. 1S-197/2014.

numato Europos Sąjungos Pieno paketas, kuris leidžia ūkininkams bei kooperatyvams sudaryti gamintojų organizacijas, kurios galėtų savo narių vardu derėtis dėl kainų bendram žaliao pieno kiekiui nepažeidžiant Konkurencijos įstatymo reikalavimų. Tai suteikia galimybę pieno gamintojams ir supirkėjams, tokiems kaip kooperatyvai, susivienyti ir derėtis dėl kainų bendram žaliao pieno kiekiui, taip sustiprinant savo derybinę galią.

(9) Vis dėlto, Lietuvoje iki šiol nėra įregistruota nei vienos gamintojų organizacijos. To priežastimi, Konkurencijos tarybos vertinimu, gali būti rinkoje egzistuojantis informacijos trūkumas – rinkos dalyviai neturi pakankamai informacijos apie tai, kas yra gamintojų organizacija, kas gali būti jos nariais, kokia jos paskirtis bei kaip ją įsteigti. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija nurodė², kad ji nuolat primena Žemės ūkio rūmams, kitoms žemdirbių vienijančioms organizacijoms (raštai, pranešimai renginiuose, Pieno taryboje) apie galimybes kurti pieno gamintojų organizacijas, tačiau trūksta minėtų žemdirbių organizacijų iniciatyvos šiuo klausimu.

(10) Konkurencijos tarybos surinktais duomenimis, 2012-2015 m. laikotarpiu žalią pieną yra eksportavę 9 kooperatyvai, 1 gamybinė įmonė, 2 pieno perdirbėjai bei 1 kitas supirkėjas. Dažniausiai rinkos dalyvių nurodyta priežastis, dėl ko nėra eksportuojamas žalias pienas, buvo maži jo kiekiai. Vis dėlto pažymėtina, kad, norint pelningai vykdyti pieno supirkimo ir tiekimo veiklą, eksportas nėra būtinas. Tai patvirtino ir kai kurių rinkos dalyvių Konkurencijos tarybai pateikta informacija – net 31 proc. pieno neeksportuojančių kooperatyvų ir 15 proc. pieno neeksportuojančių kitų supirkėjų nurodė, kad nemato poreikio ir ekonominės naudos pieną eksportuoti į užsienio valstybes ir kad juos tenkina vidaus rinka. Be to, vidaus rinkoje veikusių kooperatyvų vidutinė pelno marža, atsižvelgiant į kooperatyvų perkamo pieno kiekius, beveik dvigubai viršijo pieną eksportavusių kooperatyvų vidutinę pelno maržą.

(11) Rinkos tyrimo metu nepasitvirtino kai kurių rinkos dalyvių susitikimų su Konkurencijos tarybos atstovais bei viešai išsakyti nuogastavimai, kad pieno perdirbėjai, siekdami išlaikyti mažas pieno supirkimo kainas vidaus rinkoje, renkasi brangesnį importą. 2014 m. importuota žaliava 62 proc. atvejų buvo pigesnė už lietuvišką žaliavą, lyginant įskaitomojo svorio pieno kainas. Be to, Rinkos tyrimo metu surinkti duomenys rodo, kad Lietuvoje tiriamuoju laikotarpiu buvo žaliavos trūkumas – importuojamos žaliavos kiekiai kelis kartus viršijo eksporto apimtį, taigi brangesnio importo laikotarpiai gali būti susiję su žaliavos vietinėje rinkoje trūkumu. Taip pat pastebėtina, kad po Rusijos Federacijos paskelbto pieno produktų embargo, Lietuvos pieno perdirbėjai mažina importuojamo pieno kiekius ir didesnę žaliavos dalį superka Lietuvoje.

(12) Rinkos dalyviai viešai ir susitikimų su Konkurencijos tarybos atstovais metu, taip pat po Preliminarių tyrimo išvadų išsakė nuogastavimus, kad kooperatyvai kaip atskira žaliao pieno tiekėjų grupė yra žlugdomi jiems taikant mažesnes nei pavieniams ūkininkams pieno supirkimo kainas. Konkurencijos taryba nustatė, kad tokie kainų skirtumai gali būti nulemti objektyvių pieno supirkimo kainą lemiančių veiksnių, tokių kaip pieno kiekis ir kokybė, taip pat lojalumas ir tiekimo pastovumas. Rinkos tyrimo metu surinkti duomenys rodo, kad pusė kooperatyvų 2013 m. laikotarpiu turėjo iki 6 pirkėjų. Tai reiškia, kad kooperatyvai dažnai keičia pirkėjus arba savo turimą bendrą pieno kiekį išskirsto ir tiekia keliems pirkėjams vienu metu. Pirmuoju atveju atsiskleidžia kooperatyvų nepastovumas ir dažna pirkėjų kaita. Antruoju atveju bendras pieno kiekis, dėl kurio deramasi su atskirais perdirbėjais yra sumažinamas, kas atitinkamai sumažina ir tokių kooperatyvų derybinę galią, nes pieno kiekis turi tiesioginę įtaką pieno kainai. Atitinkamai, analizuojant didžiausių žemės ūkio bendrovių pirkėjų skaičių, matyti, kad daugelis jų pirkėjų nekeičia ir tiekia tik vienam pieno perdirbėjui.

² Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos 2015-08-20 raštas Nr. 2D-3938 (11.47) „Dėl pastabų dėl atlikto pieno ir pieno produktų sektoriaus rinkos tyrimo pateikimo“.

(13) Vertinant žaliao pieno kainų kitimą, rinkos tyrimo metu buvo analizuojamos 2012-2015 m. žaliao pieno supirkimo kainų tendencijos lyginant kainas Lietuvoje su pasaulinėmis pieno produktų kainomis (GDT indeksu). Nustatyta, kad Lietuvos žaliao pieno supirkimo kainos iš esmės atitinka pasaulines pieno produktų kainų tendencijas, tačiau su 1-2 mėnesių atsilikimu. Toks atsilikimas šiuo atveju yra paaiškinamas tuo, kad dėl žaliao pieno supirkimo kainų dažniausiai deramasi iš anksto, tuo tarpu kiekvienu konkrečiu laiko momentu galima žinoti tik apie 2 savaitės senumo GDT indeksą.

(14) Rinkos tyrimu buvo siekiama nustatyti priežastis, kodėl žaliao pieno kainos sumažėjo didesne apimtimi nei pieno produktų kainos: Konkurencijos tarybos surinktais duomenimis, metinis įskaitomojo svorio žaliao pieno kainų nuosmukis per 2014 m. sausio mėn. – 2015 m. vasario mėn. laikotarpį siekė vidutiniškai 35 proc., tuo tarpu tiek pieno perdirbimo įmonių, tiek mažmeninės prekybos tinklų taikomos pieno produktų kainos tuo pačiu laikotarpiu smuko vidutiniškai 11 proc. Rinkos tyrimo metu surinkti duomenys rodo, kad, Rusijos Federacijai paskelbus pieno produktų embargą, didžiausių pieno perdirbėjų pardavimų apimtys smuko nuo 20 proc. iki 38 proc. Remiantis ekonomine logika, ženkliai sumažėjus pieno perdirbėjų parduodamų pieno produktų apimtims, perdirbėjų patiriami pastovūs (fiksiuoti) kaštai (pavyzdžiui, darbo užmokestis, turto nusidėvėjimas) turėjo būti išdalinti mažesniai produktų kiekiui, tad vienam produktui tenkančių pastovių kaštų dalis išaugo. Tai sumažino žaliavos kainos sumažėjimo poveikį galutinėms pieno produktų kainoms. Taip pat pastebėtina, kad žaliao pieno dalis visoje pieno produkto kainos struktūroje 2014 m. – 2015 m. vasario mėn. laikotarpiu sudarė vidutiniškai 49,8 proc. Tai reiškia, kad, sumažėjus žaliavos kainai, negalima tikėtis vienodo procentinio pieno produkto kainos sumažėjimo, kadangi perdirbėjai susiduria ne tik su žaliavos pirkimo, bet ir su kitais veiklos kaštais.

(15) Atsižvelgiant į Rinkos tyrimo metu nustatytas aplinkybes, Konkurencijos taryba siūlo Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijai, Valstybinei įmonei Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centrui bei Žemės ūkio rūmams padidinti informacijos sklaidą rinkoje ir šviesti rinkos dalyvius apie gamintojų organizacijų steigimo naudą ir galimybes. Konkurencijos taryba taip pat siūlo numatyti apsaugos ir kontrolės mechanizmus, siekiant užtikrinti, kad paramą gaunantys kooperatyvai būtų steigiami veiklą vykdyti narystės pagrindu, o į tokius kooperatyvus žalią pieną tiekiantiems pieno gamintojams būtų užtrinta maksimali nauda. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje veikia daug kooperatyvų, siūlytina svarstyti ne naujų, o esamų („tikrųjų“) kooperatyvų paramą, taip pat atsižvelgti į tai, ar kooperatyvo nariai patys yra pieno gamintojai. Konkurencijos taryba taip pat siūlo numatyti, kokia dalis bendro superkamo žaliao pieno privalo būti supirkta iš kooperatyvo narių.

(16) Pasak Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos, Konkurencijos tarybos siūlymas numatyti apsaugos ir kontrolės mechanizmus, siekiant užtikrinti, kad paramą gaunantys kooperatyvai būtų steigiami veiklą vykdyti narystės pagrindu, o tokiems kooperatyvams žalią pieną tiekiantiems pieno gamintojams būtų užtikrinta maksimali nauda, yra perteklinis, nes Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 metų programos įgyvendinimo taisyklės rengiamos vadovaujantis Europos Sąjungos ir šalies teisės aktų nustatytais reikalavimais, kartu numatant įvairius apsaugos ir kontrolės mechanizmus. Nepaisant to, Konkurencijos tarybos Rinkos tyrimo metu surinkti duomenys rodo, kad šiuo metu rinkoje veikia nemažai kooperatyvų, atitinkančių minimalius formalius reikalavimus, tačiau veikiančių ne narystės pagrindu ir galimai neatnešančių naudos savo pieno tiekėjams (statytojams). Dėl šios priežasties, Konkurencijos taryba siūlo peržiūrėti esamus kooperatyvams teikiamos paramos tikslingumo kontrolės mechanizmus, ir, esant reikalui bei galimybei, juos sustiprinti. Pažymėtina, kad šiuo metu Žemės ūkio ministerija yra pateikusi Kooperatinių bendrovių įstatymo 3¹ straipsnio pakeitimo projektą, kuriame numatyti aukštesni pripažinimo kooperatyvu reikalavimai. Šis pakeitimas bent iš dalies galėtų paskatinti „tikrųjų“ kooperatyvų steigimąsi.

(17) Turint omenyje, kad tiek kooperatyvai, tiek pieno perdirbėjai nurodė, kad norėtų pasirašyti ilgesnės trukmės sutartis, tačiau kita šalis to vengia, galima daryti išvadą, kad abi šalys vis dėlto pirmenybę teiktų ilgesnės trukmės sutartims. Dėl šios priežasties, Konkurencijos taryba siūlo Pieno supirkimo taisyklėse, kuriose numatyta rekomenduojama pieno pirkimo-pardavimo sutarčių forma, ir (arba) kituose aktualiuose teisės aktuose svarstyti įtvirtinti minimalią pieno pirkimo-pardavimo sutarčių trukmę, tokiu būdu ne tik sumažinant neužtikrintumą dėl pieno realizacijos šaltinio, bet ir suteikiant kooperatyvų ir pieno perdirbėjų santykiams pastovumo, kas galėtų turėti įtakos pieno supirkimo kainoms. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos pateiktais duomenimis, siūlymas nustatyti minimalias 3 mėn. trukmės sutartis buvo ne kartą svarstytas Pieno taryboje, tačiau šiam siūlymui nepritarė nei pieno gamintojai, nei perdirbėjai, motyvuodami tuo, kad kai kainos žemos, ilgalaikėmis sutartimis yra suinteresuoti pieno perdirbėjai, o kai pieno supirkimo kainos būna aukštos, tuomet apie tokius susitarimus prabyla pieno gamintojai. Todėl tokio susitarimo Pieno taryboje pasiekti nepavyksta.

(18) Preliminariu Konkurencijos tarybos vertinimu, kainos kitimo mechanizmo užtikrinimas, pavyzdžiui, formulės, pagal kurią būtų apskaičiuojamos pieno supirkimo kainos, numatymas sutartyse galėtų suteikti aiškumo pieno kainų nustatymo procesui bei paskatinti rinkos dalyvius sudaryti ilgesnės trukmės sutartis. Vis dėlto pažymėtina, kad tokios formulės įtraukimas į žaliajo pieno pirkimo-pardavimo sutartis neužtikrina, kad sutartis nebus nutraukta, pasikeitus tam tikroms rinkos sąlygoms. Taip pat reikėtų vengti bendros, visai rinkai galiojančios formulės įvedimo, kas iš esmės reikštų kainų reguliavimą. Formulė turėtų būti suderinama kiekvienos sutarties atveju atskirai.

(19) Nors 2015 m. liepos 9 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos ūkio subjektų, perkančių-parduodančių žalią pieną ir prekiaujančių pieno gaminiais, nesąžiningų veiksmų draudimo įstatymas, kuris reguliuoja tam tikrus su nagrinėjama rinka susijusius aspektus, Konkurencijos taryba, kaip ir minėto Įstatymo projekto svarstymo metu, siūlo kompetentingoms institucijoms įvertinti Europos Sąjungos lygiu siūlomus sprendimo būdus bei žemės ūkio politikos srityje taikyti priemones, kurios leistų užtikrinti ilgalaikį pieno sektoriuje veikiančių ūkio subjektų veiklos efektyvumą bei konkurencingumą.

(20) Konkurencijos taryba ir toliau stebės pieno ir pieno produktų sektorių bei jame vykstančius pokyčius ir, esant poreikiui, tirs galimus konkurencijos ribojimo atvejus.

1. Tyrimo tikslas ir eiga

(21) Konkurencijos taryba 2014 m. gruodžio 23 d. nutarimu Nr. 1S-197/2014 pradėjo pieno³ ir pieno produktų sektoriaus rinkos tyrimą (toliau – Rinkos tyrimas), atsižvelgusi į šio sektoriaus svarbą, netolygius kainų pokyčius pieno produktų tiekimo grandinėje bei ankstesnius savo tyrimus dėl šiame sektoriuje įtartų konkurencijos ribojimo atvejų. Šiuo Rinkos tyrimu Konkurencijos taryba siekia išsiaiškinti galimai pieno sektoriuje esančias konkurencijos problemas, suteikti kuo daugiau informacijos apie sektoriaus veikimą rinkos dalyviams, rinką prižiūrintiems viešojo administravimo subjektams bei įstatymų leidėjams ir pateikti siūlymus dėl priemonių veiksmingai konkurencijai užtikrinti.

(22) Pieno ir pieno produktų sektoriui galioja tos pačios konkurencijos teisės normos, kaip ir visoms kitoms rinkoms. Be kita ko tai reiškia, kad visi konkurenciją ribojantys susitarimai yra draudžiami Konkurencijos įstatymo 5 straipsniu ir negalioja nuo jų sudarymo momento. Vis dėlto, dėl

³ Šiose tyrimo išvadose „pienas“ ir „žalias pienas“ reiškia tą patį, nebent nurodoma kitaip.

galimo derybinės galios tarp pieno perdirbėjų ir pieno gamintojų disbalanso pieno sektoriui galioja tam tikros išimtys iš bendrųjų konkurencijos teisės normų (žr. 4.3 ir 6.4 dalis).

(23) Šiuo Rinkos tyrimu Konkurencijos taryba nesiekė išsiaiškinti, ar konkrečių ūkio subjektų veiksmai atitinka Konkurencijos įstatymo reikalavimus, todėl tokio vertinimo šis Rinkos tyrimas nepateikia.

(24) Išvadas apie atliktą pieno ir pieno produktų sektoriaus rinkos tyrimą (toliau – Tyrimo išvados) sudaro šios dalys: duomenų surinkimo ir jų analizės būdų aprašymas (Tyrimo išvadų 2 dalis), pieno sektoriaus struktūra Lietuvoje (Tyrimo išvadų 3 dalis), pieno sektoriui aktualus teisinis reglamentavimas (Tyrimo išvadų 4 dalis), pagrindinės Lietuvos pieno sektorių prižiūrinčios institucijos ir organizacijos, jų veiklos sritys (Tyrimo išvadų 5 dalis), pieno gamybos ir supirkimo veikla (Tyrimo išvadų 6 dalis), pieno perdirbimo veikla (Tyrimo išvadų 7 dalis) prekybos tinklų vykdoma veikla, kiek tai susiję su pieno produktų pardavimu (Tyrimo išvadų 8 dalis), bei pieno kainų grandinės (Tyrimo išvadų 9 dalis). Tyrimo išvadų pabaigoje apibendrinamos Rinkos tyrimo metu nustatytos aplinkybės ir pateikiamos pagrindinės išvados (Tyrimo išvadų 10 dalis) bei siūlymai dėl priemonių padėčiai pieno sektoriuje pagerinti (Tyrimo išvadų 11 dalis).

(25) Tiriamasis laikotarpis – nuo 2012 m. iki 2015 m. liepos mėn.

(26) Vis dėlto, Lietuvoje iki šiol nėra įregistruota nei vienos gamintojų organizacijos. To priežastimi, Konkurencijos tarybos vertinimu, gali būti rinkoje egzistuojantis informacijos trūkumas – rinkos dalyviai neturi pakankamai informacijos apie tai, kas yra gamintojų organizacija, kas gali būti jos nariais, kokia jos paskirtis bei kaip ją įsteigti. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija nurodė, kad ji nuolat primena Žemės ūkio rūmams, kitoms žemdirbių vienijančioms organizacijoms (raštai, pranešimai renginiuose, Pieno taryboje) apie galimybes kurti pieno gamintojų organizacijas, tačiau trūksta minėtų žemdirbių organizacijų iniciatyvos šiuo klausimu.

(27) Preliminarios Rinkos tyrimo išvados buvo paskelbtos viešai konsultacijai 2015 m. liepos 22 d. Konkurencijos tarybos interneto svetainėje. Rinkos dalyviai ir visos suinteresuotos šalys savo pastabas ir pasiūlymus dėl Rinkos tyrimo galėjo pateikti iki 2015 m. rugpjūčio 21 d.

(28) Praėjus numatytam terminui, Konkurencijos taryba gavo atsiliepimus, pasiūlymus ir (arba) pastabas Rinkos tyrimui iš:

- Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto (Priedas Nr. 1);
- Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos (Priedas Nr. 2);
- Lietuvos Respublikos Seimo Kaimo reikalų komiteto (Priedas Nr. 3);
- Lietuvos žemės ūkio bendrovių asociacijos (Priedas Nr. 4);
- Kooperatyvų atstovų (Priedas nėra pridedamas, kadangi pateikta konfidenciali su kainomis susijusi informacija).

(29) Į minėtų suinteresuotų asmenų pateiktos pastabas ir pasiūlymai buvo išnagrinėti, į juos, kiek įmanoma, buvo atsižvelgta. Galutinės Rinkos tyrimo išvados pateikiamos toliau tekste.

2. Naudoti duomenys ir jų surinkimo bei analizės būdai

(30) Remiantis Konkurencijos įstatymo 18 straipsnio 2 dalies 1 punktu, Konkurencijos taryba, atlikdama jai pavestas funkcijas, turi teisę duoti privalomus nurodymus ūkio subjektams, pateikti dokumentus ir informaciją, reikalingą Konkurencijos tarybos funkcijoms atlikti.

(31) Rinkos tyrimo metu informacija bei duomenys buvo renkami tiek tiesiogiai iš rinkos dalyvių (t. y. pieno gamintojų, kooperatyvų ir kitų supirkėjų, pieno perdirbėjų bei prekybos tinklų), tiek ir iš viešo administravimo subjektų, tokių kaip Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio

ministerijos (toliau – NMA), Valstybės įmonė Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras (toliau – ŽŪIKVC) ir Žemės ūkio rūmai (toliau – ŽŪR).

(32) Informacija bei duomenys iš rinkos dalyvių buvo renkami jiems siunčiant išsamius klausimynus. Rinkos tyrimo metu klausimynai buvo išsiųsti 10 didžiausių pieno gamintojų (žemės ūkio bendrovių), visiems patvirtintiems pieno supirkėjams (žr. šio Tyrimo išvadų (41) pastraipą): 42 kooperatyvams, 20 kitų supirkėjų, 13 pieno perdirbėjų, bei 6 prekybos tinklams. Informaciją Konkurencijos tarybai pateikė 4 (40 proc.) žemės ūkio bendrovės, 33 (79 proc.) kooperatyvai, 10 (77 proc.) pieno perdirbėjų, 15 (75 proc.) kitų pieno supirkėjų bei visi (100 proc.) apklausti prekybos tinklai.

(33) Klausimynuose pateikti klausimai buvo tiek kokybiniai (vertinamieji), prašantys nurodyti ūkio subjekto požiūrį į vieną ar kitą reiškinį ir (arba) situaciją, pateikti savo nuomonę tam tikrais klausimais, tiek kiekybiniai, prašantys pateikti tikslius duomenis, pavyzdžiui, supirkimo kainas, transportavimo atstumus ir pan. Klausimynai apėmė įvairius klausimus, įskaitant bendrą informaciją apie ūkio subjektą, superkamo ar parduodamo pieno kainas, sutartinius santykius tarp rinkos dalyvių, galimus įėjimo į rinką barjerus, bendros situacijos vertinimą ir galimas problemas rinkoje. Klausimynais taip pat buvo prašoma pateikti ir sutarčių pavyzdžius bei kitus dokumentus.

(34) Turint omenyje, kad keli viešo administravimo subjektai kaupia statistinius duomenis apie pieno ir pieno produktų sektoriuje veikiančius ūkio subjektus ir jų vykdomą veiklą, Rinkos tyrimo metu buvo kreiptasi į NMA bei ŽŪIKVC, prašant pateikti jų turimus duomenis, aktualius Rinkos tyrimo kontekste.

(35) Rinkos tyrimo metu Konkurencijos taryba taip pat papildomai kreipėsi ir į ŽŪR, prašydama paaiškinti su kooperatyvų veikla susijusią specifiką.

(36) Taigi Rinkos tyrimo metu buvo naudojamosi tiek pirminiais (tiesiogiai iš rinkos dalyvių gautais) duomenimis bei informacija, tiek ir antriniais duomenimis, surinktais sektorių prižiūrinčių viešo administravimo subjektų. Tiek klausimynuose, tiek ir bendrai Rinkos tyrimo metu renkant informaciją iš daugelio šaltinių buvo numatyti saugikliai, leidžiantys palyginti skirtingų šaltinių duomenis ir įvertinti, kurie duomenys yra patikimiausi.

(37) Rinkos tyrimo metu surinkti duomenys, jų analizė, atlikti skaičiavimai detaliau aprašyti bei jiems naudotų duomenų šaltiniai nurodyti ties atitinkamose šio Tyrimo išvadų dalyse.

3. Pieno ir pieno produktų sektoriaus struktūra Lietuvoje

(38) Pieno pramonė yra viena iš svarbiausių Lietuvos maisto pramonės šakų. 2013 m. pieno pramonės gaminių gamyba sudarė per ketvirtadalį visos maisto ir gėrimų pramonės gamybos, o pieno gaminių eksportas – apie trečdalį viso maisto ir gėrimų pramonės eksporto⁴.

(39) Pieno rinka Lietuvoje, kaip ir kitose Europos Sąjungos valstybėse, apima keturis ekonominiu požiūriu svarbius lygius: žalio pieno gamybą, supirkimą, perdirbimą ir pieno produktų platinimą.

(40) Žalio pieno gamintojais pieno sektoriaus analizės tikslais yra laikomi pavieniai asmenys, ūkininkai, bendrovės ir kiti ūkio subjektai, laikantys karves ir užsiimantys pieno gamybos ūkine veikla. Žalio pieno gamybos pajėgumus lemia karvių skaičius, karvių produktyvumas bei kiti veiksniai (žr. šio Tyrimo išvadų 6 dalį). Iki 2015 m. balandžio 1 d. Europos Sąjungos šalyse pagaminamo žalio pieno kiekį reglamentavo kvotų sistema, numačiusi kiekvienai Europos Sąjungos valstybei narei maksimalų

⁴ <https://zum.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/zemes-ir-maisto-ukis/maisto-pramone/pieno-pramone>.

pieno pateikimo į bendrą Europos Sąjungos rinką tam tikrais kvotos metais⁵ kiekį (žr. šio Tyrimo išvadų 6.1.1.1 dalį). Analizuodama pieno gamintojų lygmenį, Rinkos tyrimo metu Konkurencijos taryba išsiuntė klausimynus 10 didžiausių⁶ pieno gamintojų⁷. Rinkos tyrimo metu Konkurencijos tarybos tyrėjai taip pat susitiko su atskirais ūkininkais ir aptarė ūkininkų vykdomą veiklą, šiuo metu pieno sektoriuje egzistuojančias problemas bei galimus jų sprendimo būdus⁸.

(41) Žalią pieną superka tiek jį perdirbančios įmonės, tiek jį tik perparduodantys ūkio subjektai. Žalio pieno supirkimo veikla užsiima kooperatinės bendrovės (toliau – kooperatyvai)⁹ (žr. šio Tyrimo išvadų 6.1.2.1, 6.1.2.2, 6.1.2.3 dalis), individualios įmonės, akcinės bendrovės ir kiti ūkio subjektai (žr. šio Tyrimo išvadų 6.1.2 dalį). Rinkos tyrimo metu klausimynai buvo išsiųsti 76 ūkio subjektams, Konkurencijos tarybos preliminaromis žiniomis, superkantiesiems žalią pieną ir (arba) gaminantiems pieno produktus¹⁰. Atsakymus Konkurencijos tarybai pateikė 58 supirkėjai. Iš 76 Rinkos tyrimo metu apklaustų ūkio subjektų identifikuoti 42 kooperatyvai, 13 pieno perdirbėjų¹¹ bei 20 kitų pieno supirkėjų, t. y. uždarytų acinių bendrovių, individualių įmonių ir kitų ūkio subjektų, superkančių pieną, tačiau jo neperdirbančių¹². Konkurencijos tarybos įgalioti pareigūnai Rinkos tyrimo metu taip pat susitiko su Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto, ŽŪR (žr. šio Tyrimo išvadų 5.7 dalį), Lietuvos žemės ūkio kooperatyvų asociacijos „Kooperacijos kelias“ bei kitų kooperatyvų atstovais.

(42) Penkios didžiausios pieno perdirbimo įmonės (t. y. AB „Pieno žvaigždės“, AB „Rokiškio sūris“, AB „Žemaitijos pienas“, AB „Vilkyškių pieninė“ ir UAB „Marijampolės pieno konservai“) perdirba apie 94 proc. viso perdirbamo pieno Lietuvoje. Visos didžiosios pieno perdirbimo įmonės yra akcinės bendrovės, pieno gamintojai jų akcijų neturi¹³. Rinkos tyrimo metu identifikuota ir apklausta 13 pieno perdirbimo veikla užsiimančių ūkio subjektų¹⁴

⁵ Kvotos metai – tai 12 mėnesių laikotarpis, kuris prasideda balandžio 1 d. ir baigiasi kitų metų kovo 31 d. http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2015.074.01.0021.01.LIT.

⁶ Pagal 2014 m. pieno pardavimo supirkėjams kiekius.

⁷ Atsakymus Konkurencijos tarybai pateikė 4 iš jų.

⁸ Atsižvelgiant į tai, kad pagal Konkurencijos įstatymo 21 straipsnio 1 dalį Konkurencijos taryba ir jos administracijos darbuotojai privalo saugoti šio įstatymo laikymosi kontrolės metu sužinotas ūkio subjektų komercines paslaptis, toliau Tyrimo išvadose konkretūs apklaustų ūkio subjektų pavadinimai nebus naudojami. Be to, atsižvelgiant į tai, jog atliekant šį Rinkos tyrimą buvo siekiama išanalizuoti bendrą padėtį pieno rinkoje, konkretūs apklaustųjų ūkio subjektų pavadinimai šioms išvadoms neturėtų papildomos reikšmės.

⁹ Pagal Lietuvos Respublikos kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) įstatymo (toliau – Kooperatinių bendrovių įstatymas) 2 straipsnio 2 dalį, kooperatinė bendrovė – tai „įstatymų nustatyta tvarka fizinių ir (arba) Lietuvos Respublikoje įsteigtų juridinių asmenų, kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje ar Europos ekonominės erdvės valstybėje įsteigtų juridinių asmenų ar kitų organizacijų ir jų filialų <...> įsteigta įmonė, skirta narių ekonominiams, socialiniams ir kultūriniais poreikiams tenkinti. Jos nariai įneša lėšas kapitalui sudaryti, tarpusavyje pasiskirsto riziką ir naudą pagal narių prekių ir paslaugų apyvartą su šia bendrove ir aktyviai dalyvauja kooperatinės bendrovės valdyme.“

¹⁰ Klausimynai buvo išsiųsti 73 patvirtintiems supirkėjams, remiantis paskutiniaisiais (2015 m. vasario 27 d.) NMA skelbtomis duomenimis, bei 2 papildomiems pieno supirkėjams, kurie buvo ankstesnių metų NMA skelbtame patvirtintų supirkėjų sąraše. Taip pat papildomas klausimynas buvo išsiųstas UAB „Varėnos pienelis“, kurios nebuvo patvirtintų pieno supirkėjų sąrašuose, tačiau kuri, Konkurencijos tarybos preliminaromis žiniomis, perdirba pieną ir gamina pieno produktus (<http://www.varenospienelis.lt/>).

¹¹ Įskaitant UAB „Varėnos pienelis“, taip pat laikant UAB „Rokiškio pienas“ ir AB „Rokiškio sūris“ vienu ūkio subjektu, turint omenyje, kad UAB „Rokiškio pienas“ priklauso AB „Rokiškio sūris“ įmonių grupei.

¹² Informaciją Konkurencijos tarybai pateikė 33 (79 proc.) apklausti kooperatyvai, 10 (77 proc.) apklaustų pieno perdirbėjų bei 15 (75 proc.) apklaustų kitų pieno supirkėjų. Pažymėtina, kad 4 informaciją Konkurencijos tarybai pateikę kooperatyvai nurodė perdirbantys dalį savo supirkto pieno ir gaminantys pieno produktus, tuo tarpu vienas nurodė, kad šiuo metu neperdirba pieno, tačiau ruošia drėgnų pieno produktų gamybą. Nei vienas iš Rinkos tyrimo metu apklaustų kitų supirkėjų nenurodė perdirbantis pieną.

¹³ <https://zum.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/zemes-ir-maisto-ukis/maisto-pramone/pieno-pramone>.

¹⁴ Taip pat buvo nustatyta, jog pieno perdirbimo veikla užsiima UAB „Rivona“, tačiau kadangi ši įmonė tiesiogiai iš ūkininkų pieno neperka, taip pat didžiąją pieno produktų dalį parduoda susijusiam prekybos tinklui UAB „Norfos mažmena“, toliau šis perdirbėjas nebus nagrinėjamas.

(įskaitant ir penkias didžiausias pieno perdirbimo įmones), iš kurių 10 pateikė informaciją Konkurencijos tarybai.

(43) Didmeninė prekyba pieno produktais vyksta tiek parduodant juos vidaus rinkoje, tiek eksportuojant į kitas šalis. Lietuvos rinkoje vykdoma pieno produktų prekyba apima keletą platinimo kanalų ir skirtingų pirkėjų grupių, t. y. prekyba neapsiriboja pardavimais tik didžiosioms mažmeninės prekybos įmonėms, pardavimai vykdomi ir mažesniems prekybos tinklams, specializuotoms mažmeninės prekybos bendrovėms, HoReCa¹⁵ sektoriui ir kitiems pirkėjams. Rinkos tyrimo metu apklausti šeši didžiausi mažmeninės prekybos tinklai: Maxima LT UAB, UAB „Palink“, UAB „Norfos mažmena“ (UAB „Rivona“), UAB „Rimi Lietuva“, UAB „Prisma LT“ ir UAB „Fresh Market“. Savo atsakymus Konkurencijos tarybai pateikė visi pastarieji ūkio subjektai. Plačiau apie žalio pieno perdirbimą ir mažmeninę prekybą pieno produktais aprašyta atitinkamai šio Tyrimo išvadų 7 ir 8 dalyse.

(44) Tiriamuoju laikotarpiu, Konkurencijos tarybos žiniomis, rinkoje nebuvo žymių ūkio subjektų susijungimų, kurie galėtų lemti reikšmingus rinkos struktūros pokyčius, vienų ar kitų pieno sektoriuje veikiančių ūkio subjektų rinkos galios sustiprinimą ar dominuojančios padėties sukūrimą. Minėtame sektoriuje tiriamuoju laikotarpiu buvo tik vienas Konkurencijos tarybai praneštas įmonių susijungimas, t. y. 2013 m. gruodžio 12 d. UAB „Marijampolės pieno konservai“, veikdama susitarimo pagrindu, įsigijo 100 proc. UAB „Lukšių pieninė“ akcijų. Konkurencijos taryba leido vykdyti šią koncentraciją, nes dėl vykdomos koncentracijos nebūtų buvusi sukurta ar sustiprinta dominuojanti padėtis ar itin apribota konkurencija atitinkamose rinkose. Kitų Konkurencijos tarybai praneštų koncentracijų pieno ir pieno produktų sektoriuje tiriamuoju laikotarpiu nebuvo.

4. Teisinė aplinka

4.1 Europos Sąjungos teisės aktai

(45) Šiuo metu pieno gamybos sektorių Europos Sąjungoje reglamentuoja šie pagrindiniai teisės aktai:

- Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. gruodžio 17 d. reglamentas (ES) Nr. 1308/2013¹⁶, kuriuo nustatomas bendras žemės ūkio produktų rinkų organizavimas ir panaikinami Tarybos reglamentai (EEB) Nr. 922/72, (EEB) Nr. 234/79, (EB) Nr. 1037/2001 ir (EB) Nr. 1234/2007 (toliau – Bendras žemės ūkio rinkų organizavimo reglamentas);
- 2012 m. kovo 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 261/2012¹⁷ (dar vadinamas „Pieno paketu“ arba „Pieno sektoriaus teisės aktų rinkiniu“);
- Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. balandžio 29 d. reglamentas (EB) Nr. 853/2004, nustatantis konkrečius gyvūninės kilmės maisto produktų higienos reikalavimus¹⁸ (su paskutiniais pakeitimais, padarytais Komisijos 2014 m. birželio 13 d. reglamentu (ES) Nr. 633/2014, nustatančiu konkrečius gyvūninės kilmės maisto higienos reikalavimus).

¹⁵ HoReCa – įmonių tiekiančių maistą vartotojams (kavinių, viešbučių, restoranų) sektorius (angl. žodžių *Hotel*, *Restaurant* ir *Café* sutrumpinimas).

¹⁶ OL L 347, 2013 12 20, p. 671.

¹⁷ Šiuo reglamentu iš dalies keičiamos Bendro žemės ūkio rinkų organizavimo reglamento nuostatos, susijusios su sutartiniais santykiais pieno ir pieno produktų sektoriuje (OL L 94, 2012 3 30, p. 38). Įgyvendinimo ir deleguotieji reglamentai yra šie: Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) Nr. 511/2012 (OL L 156, 2012 6 16, p. 39) ir Komisijos deleguotasis reglamentas (ES) Nr. 880/2012 (OL L 263, 2012 9 28, p. 8).

¹⁸ OL 2004 L 3, p. 14.

4.2 Nacionaliniai teisės aktai

(46) Pagrindiniai šiuo metu galiojantys nacionaliniai teisės aktai, susiję su pieno gamyba ir supirkimu:

- Lietuvos Respublikos žemės ūkio, maisto ūkio ir kaimo plėtros įstatymas;
- Lietuvos Respublikos atsiskaitymo už žemės ūkio produkciją įstatymas (toliau – Atsiskaitymo už žemės produkciją įstatymas);
- Lietuvos Respublikos kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) įstatymas (toliau – Kooperatinių bendrovių įstatymas);
- Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2014 m. lapkričio 12 d. įsakymas Nr. 3D-854 „Dėl 2014 m. pereinamojo laikotarpio nacionalinės paramos už pieną mokėjimo taisyklių patvirtinimo“;
- Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2003 m. birželio 16 d. įsakymas Nr. 3D-234 „Dėl ūkinių gyvūnų registravimo ir ženklavimo taisyklių patvirtinimo“;
- Lietuvos Respublikos žemės ir miškų ūkio ministerijos 1998 m. vasario 12 d. įsakymas Nr. 67 „Dėl 1997 11 03 įsakymo Nr. 637 papildymo ir žalio pieno kiekio perskaičiavimo pagal bazinius sudėties rodiklius (riebumą ir baltymingumą) metodikos patvirtinimo“;
- Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2015 m. kovo 31 d. įsakymas Nr. 3D-241 „Dėl Žemės ūkio ministro 2001 m. gegužės 9 d. įsakymo Nr. 146 „Dėl pieno supirkimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“;
- Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2012 m. gruodžio 19 d. įsakymas Nr. 3D-958 „Dėl apmokėjimo už pieno tyrimus Valstybės įmonei „Pieno tyrimai““;
- Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2002 m. gegužės 22 d. įsakymas Nr. 191 „Dėl pieno tarybos“;
- Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2011 m. balandžio 21 d. įsakymas Nr. B1-171 „Dėl pieno transportavimo iki pieno supirkimo punkto“;
- Pieno gamybos kvotų sistemos administravimo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2003 m. lapkričio 20 d. įsakymu Nr. 3D-495 patvirtintos taisyklės (nauja redakcija patvirtinta 2015 m. kovo 20 d. įsakymu Nr. 3D-194) (toliau – Pieno gamybos kvotų sistemos administravimo taisyklės);
- Pieno supirkimo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2001 m. gegužės 9 d. įsakymu Nr. 146 (nauja redakcija patvirtinta 2015 m. kovo 31 d. įsakymu Nr. 3D-241) (toliau – Pieno supirkimo taisyklės);
- Pieno gamintojų organizacijų ir jų asociacijų administravimo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2012 m. rugpjūčio 13 d. įsakymu Nr. 3D-658;
- Laikinosios paramos pieno gamintojams, patyrusiems nuostolių dėl Rusijos Federacijos pieno gaminių importo embargo, mokėjimo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2014 m. gruodžio 31 d. įsakymu Nr. 3D-1021 (toliau - Laikinosios paramos pieno gamintojams, patyrusiems nuostolių dėl Rusijos Federacijos pieno gaminių importo embargo, mokėjimo taisyklės).

(47) 2015 m. liepos 9 d. priimtas Lietuvos Respublikos ūkio subjektų, perkančių-parduodančių žalią pieną ir prekiaujančių pieno gaminiais, nesąžiningų veiksmų draudimo įstatymas (toliau – Įstatymas). Šis Įstatymas nustato žalio pieno pardavėjų ir žalio pieno pirkėjų nesąžiningų veiksmų perkant-parduodant žalią pieną draudimą, Lietuvoje pagamintiems pieno gaminiams, tiekiamiems Lietuvos rinkai, reikalavimus, bei institucijas, atsakingas už Įstatymo nuostatų laikymosi priežiūrą ir

atsakomybę už Įstatymo pažeidimus. Pažymėtina, kad Konkurencijos taryba Įstatymo rengimo metu išreiškė savo nuogastavimus dėl tokio įstatymo poveikio rinkai ir siūlė kompetentingoms institucijoms įvertinti Europos Sąjungos lygiu siūlomus sprendimo būdus bei žemės ūkio politikos srityje taikyti priemones, kurios leistų užtikrinti ilgalaikį pieno sektoriuje veikiančių ūkio subjektų veiklos efektyvumą bei konkurencingumą¹⁹. Be kitų pastabų, Konkurencijos taryba buvo nurodžiusi, kad Įstatyme numatyti apribojimai neužkerta kelio pieno perdirbėjams apskritai nepirkti žalio pieno iš Lietuvos. Pažymėtina, kad Žemės ūkio ministerija yra pateikusi Įstatymo pakeitimo projektą²⁰. Tačiau problemos, kurias identifiko Konkurencijos taryba pirminio Įstatymo projekto metu, išlieka.

4.3 Pieno paketas (*angl. Milk package*)

(48) Vadinamasis Pieno paketas buvo paskelbtas 2012 m. kovo 22 d., įsigaliojo 2012 m. spalio 3 d. ir yra taikomas iki 2020 m. birželio 30 d. Pieno paketo nuostatos numato privalomas pieno supirkimo sutarčių sąlygas, leidžia pripažintiems pieno gamintojų organizacijoms (plačiau apie gamintojų organizacijas aprašoma šio Tyrimo išvadų 6.4 dalyje) kolektyviai derėtis dėl pieno supirkimo sutarčių sąlygų, numato stiprinti šakines organizacijas, privalomą atsiskaitymą už mėnesinį pieno pristatymą, taip pat pateikia pieno ir pieno produktų sektoriaus gamintojų organizacijų ir jų asociacijų pripažinimo ir derybų dėl sutarčių sudarymo taisykles.

(49) Pastebėtina, kad Bendras žemės ūkio rinkų organizavimo reglamentas ir Pieno paketas numato galimybę steigti ir tarpšakines organizacijas pieno ir pieno produktų sektoriuje. Kitaip nei gamintojų organizacijos, kurių veikloje dalyvauja pieno gamintojai ar pieno supirkėjai, tarpšakinės organizacijos gali suvienyti visos tiekimo grandinės ar jos dalies subjektus, įskaitant pieno gamintojus, perdirbimo įmones, platintojus ir mažmenininkus. Tarpšakinės organizacijos gali būti naudingos gamybos ir perdirbimo metodų mokslinių tyrimų, kokybės gerinimo, geriausios patirties skatinimo ir sklaidos srityse. Lietuvoje šiuo metu nėra nei vienos tarpšakinės organizacijos, įsikūrusios pieno sektoriuje, vis dėlto, atsižvelgiant į Pieno tarybos sudėtį bei jos atliekamas funkcijas (žr. šio Tyrimo išvadų 5.6 dalį), Pieno tarybos veikla galimai atitinka tarpšakinės organizacijos pieno sektoriuje veiklą.

5. Lietuvos pieno sektorių prižiūrinčios institucijos ir organizacijos, jų veiklos sritys

5.1 Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija

(50) Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija (toliau – Žemės ūkio ministerija) yra atsakinga už valstybės politikos įgyvendinimą ir koordinavimą žemės, maisto, žuvininkystės ūkio, kaimo plėtros, žemės ūkio srityse. Pagrindinė Žemės ūkio ministerijos misija – skatinti konkurencingą žemės ūkio ir maisto produktų gamybą, kaimo gyventojų užimtumą, užtikrinti sektoriaus dirbančiųjų pajamų didėjimą ir gyvenimo kokybės kaime gerinimą, dalyvauti formuojant žemės ir maisto ūkio, žuvininkystės, kaimo plėtros, žemės tvarkymo ir administravimo politiką ir ją įgyvendinti²¹.

(51) Vienu iš pagrindinių Žemės ūkio ministerijos prioritetų 2015 m. yra gyvulininkystės skatinimas. Žemės ūkio ministerija siekia tobulinti ūkinių gyvūnų veislininkystės sistemą didinant

¹⁹ http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_l?p_id=1016597.

²⁰ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/9fa0fe008d0111e59c9a8f8c9980906b?positionInSearchResults=2&searchModelUUID=3524d47d-d73b-4d54-9c6f-2691569e80bb>.

²¹ Žemės ūkio ministerijos 2015-2017 metų strateginis veiklos planas patvirtintas Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2014 m. gruodžio 19 d. įsakymu Nr. 3D-992 (Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2015 m. kovo 4 d. įsakymo Nr. 3D-138 redakcija).

kontroliuojamų ūkinių gyvūnų skaičių, modernizuojant ūkinių gyvūnų produktyvumo, pieno ir mėsos produkcijos gerinimo technologijas.

5.2 ŽŪIKVC

(52) ŽŪIKVC įgyvendina valstybės politiką žemės ūkio informacinės sistemos srityje. ŽŪIKVC, vykdydamas Žemės ūkio ministerijos pavestas funkcijas, administruoja ir tvarko kvotų prekybos, tiesioginių išmokų už pieną ir supirkėjų duomenų apdorojimo informacines sistemas, tvarko kvotų administravimo informacinę sistemą: registruoja individualių kvotų laiko turėjusius ir jų turimas kvotas bei su jomis susijusį pieno riebumą. ŽŪIKVC registruoja šiuos duomenis iš supirkėjų bei gamintojų, parduodančių pieną tiesiogiai vartoti. ŽŪIKVC atsako už informacijos ir pirminių dokumentų pateikimą NMA. Pieno gamintojų organizacijos arba jų asociacijos teikia ŽŪIKVC paraiškas jas pripažinti nacionaliniu lygiu. ŽŪIKVC teikia rekomendacijas Žemės ūkio ministerijai dėl tokių paraiškų atitikimo Pieno gamintojų organizacijų ir jų asociacijų administravimo taisyklėse numatytiems reikalavimams (plačiau apie gamintojų organizacijas aprašyta šio Tyrimo išvadų 6.4 dalyje).

(53) ŽŪIKVC taip pat vykdo statistinius tyrimus ir rengia informaciją, atsižvelgdamas į Lietuvos statistikos departamento, Žemės ūkio ministerijos ir kitų institucijų bei ūkio subjektų poreikius pieno, žemės ūkio ir maisto produktų mažmeninės rinkos sektoriuose.

5.3 NMA

(54) NMA – tai vienintelė akredituota institucija, administruojanti paramos priemonės žemės ūkiui, kaimo plėtrai ir žuvininkystei. Kiek tai susiję su pieno sektoriaus priežiūra, NMA atlieka pagrindines pieno gamybos kvotų administravimo funkcijas bei įgyvendina žemės ūkiui, kaimo plėtrai ir žuvininkystei skirtas paramos priemones (tiesioginių išmokų sistema). Be to, NMA kontroliuoja, kaip ūkininkai ir kiti paramos gavėjai, gavę Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos biudžeto paramą, laikosi prisiimtų įsipareigojimų.

(55) Galiojus pieno gamybos kvotų sistemai NMA nustatė individualias pieno gamintojų kvotas, tvirtino pieno supirkėjus, kontroliavo supirkėjus ir pieno gamintojus. Nors nuo 2015 m. balandžio 1 d. pieno kvotos buvo panaikintos, superkamo pieno kiekiai ir toliau bus registruojami, pieno supirkėjai ir toliau privalės būti patvirtinti NMA, o duomenys apie supirktą pieną iš jų bus renkami vadovaujantis Pieno supirkimo taisyklėmis.

5.4 Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba

(56) Vykdydama pieno sektoriaus kontrolę, Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba (toliau – VMVT) kontroliuoja pienininkystės ūkius, vykdančius pieno gamybą ir parduodančius jį maistui, taip pat ūkius, kurie tiekia pieną ir jo produktus tiesiogiai vartotojams. VMVT nustato įvairius reikalavimus, susijusius su žalio pieno pardavimu, gaminamais pieno produktais bei higienos sąlygomis pieno gamybos ūkiniuose. Be to, VMVT vykdo pieno ūkių ir superkamo pieno kokybės užtikrinimo kontrolės programą, kurios metu atliekama padidinta žalio pieno gamybos ir supirkimo kontrolė ūkiuose ir pieno supirkimo punktuose. VMVT taip pat vykdo supirkto ir atvežto perdirbimui į įmones pieno kokybės ir saugos kontrolę.

(57) VMVT kontroliuoja, kad eksportuojami į trečiąsias šalis (ne Europos Sąjungos valstybes nares) pieno produktai atitiktų paskirties šalies importo paskirties reikalavimus. VMVT taip pat

kontroliuoja, kaip laikomasi gyvūninių produktų, tame tarpe ir pieno produktų, importo į Lietuvos rinką tvarkos²².

(58) Vadovaujantis Įstatymo 6 straipsnio 2 dalimi, VMVT nuo 2016 m. sausio 1 d. taip pat kontroliuos, ar Lietuvoje veikiančiose pieno perdirbimo įmonėse pagaminti pieno gaminiai yra paženklinėti nustatyta tvarka, nurodant žalio pieno kilmės šalį.

5.5 Valstybės įmonė „Pieno tyrimai“

(59) Valstybės įmonė „Pieno tyrimai“ – tai įgaliota pieno tyrimų laboratorija, tirianti žalio pieno sudėtį ir kokybę atsiskaitymo su pieno gamintojais, saugos ir kokybės stebėsenos administravimo tikslais bei atliekanti visus reikalingus tyrimus gyvulių produktyvumo kontrolei.

(60) VĮ „Pieno tyrimai“ yra akredituota atlikti žalio pieno cheminius, fizikinius ir mikrobiologinius tyrimus²³. VĮ „Pieno tyrimai“ atliekamų pieno tyrimų periodiškumą ir apmokėjimo tvarką nustato Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2012 m. gruodžio 19 d. įsakymas Nr. 3D-958 „Dėl apmokėjimo už pieno tyrimus Valstybės įmonei „Pieno tyrimai“.

(61) VĮ „Pieno tyrimai“ atlieka visus pieno žaliavos supirkimui privalomus pieno tyrimus saugai ir kokybei stebėti (žaliavinio pieno sudėties ir kokybės kontrolei, siekiant užtikrinti vartotojo poreikius, saugą, pieno produktų eksporto galimybes), gyvulių produktyvumui kontroliuoti. Pieno sudėties ir kokybės tyrimai asmenims atliekami tiesiogiai parduodantiems pieną ir pieno produktus (leidimai prekybai pienu ir pieno produktais išduodami vadovaujantis tyrimų rezultatais). Pagal tyrimų rezultatus superkamo pieno kiekiai perskaičiuojami iš faktinio (natūralaus) į bazinį (įskaitomojo svorio)²⁴ bei įvertinama žaliavinio pieno sudėtis ir kokybė.

(62) Pieno supirkimo taisyklėse nustatytu vieno pieno gamintojo parduodamo pieno sudėties ir kokybės tyrimų atlikimo periodiškumu VĮ „Pieno tyrimai“ per 2013 m. atliko 2889,1 tūkst. vnt. privalomųjų tyrimų, per 2014 m. – 2834,9 tūkst. vnt. Privalomųjų pieno tyrimų skaičius sumažėjo dėl mažėjančio pieno ūkių (gamintojų) skaičiaus²⁵ (žr. Lentelę 2).

5.6 Pieno taryba

(63) Pieno taryba – tai speciali nuolatinė darbo grupė, kurią lygiateisės trišalės partnerystės pagrindu sudaro 1) pieno gamintojų, 2) perdirbėjų, 3) valstybės bei mokslo institucijų ir įstaigų (Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos, Žemės ūkio ministerijos, VMVT, Agrarinės ekonomikos instituto) atstovai. Pieno tarybą sudaro 12 narių (po 4 kiekvienos šalies atstovus). Jos veiklą reglamentuoja Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2002 m. gegužės 22 d. įsakymas Nr. 191 „Dėl pieno tarybos“.

(64) Pieno tarybai pavesta stebėti ir analizuoti pieno sektoriaus pokyčius, teikti savo pasiūlymus ir sprendimus pieno ūkio plėtros politikos, strategijos formavimo, pieno ūkio pertvarkymo ir jo konkurencingumo didinimo klausimais. Pieno taryboje taip pat yra derinami pieno supirkimo tvarkos pakeitimai.

²² <http://vmvt.lt/veikla/veiklos-sritys>.

²³ <http://www.pieno-tyrimai.lt/index.php?gr=1&id=15>.

²⁴ Baziniu (įskaitomojo svorio) laikomas 3,4 proc. riebumo ir 3 proc. baltymingumo žalias pienas. Natūralaus pieno perskaičiavimo į bazinį tvarką reglamentuoja Lietuvos Respublikos žemės ir miškų ūkio ministerijos 1998 m. vasario 12 d. įsakymas Nr. 67 „Dėl 1997 11 03 įsakymo Nr. 637 papildymo ir žalio pieno kiekio perskaičiavimo pagal bazinius sudėties rodiklius (riebumą ir baltymingumą) metodikos patvirtinimo“.

²⁵ VĮ „Pieno tyrimai“ 2015 m. veiklos planas patvirtintas VĮ „Pieno tyrimai“ direktoriaus 2015 m. vasario 11 d. įsakymu Nr.13V – 6/1.

(65) Pieno taryba Žemės ūkio ministrui teikia posėdžių metu priimtus sprendimus, kurių nuostatas siekiama įteisinti atitinkamuose teisės aktuose. Pieno tarybos priimti sprendimai įforminami protokoluose.

(66) Kaip minėta šio Tyrimo išvadų 4.3 dalyje, Pieno tarybos veikla galimai atitinka tarpšakinės organizacijos pieno sektoriuje veiklą.

5.7 ŽŪR

(67) ŽŪR – tai žemdirbių savivaldos organizacija, kuri yra trišalės tarybos narė. ŽŪR vienija apie 45 organizacijas. Pagrindinis jos tikslas – stiprinti žemės ūkio, kaimo plėtros informacijos, žinių ir gerosios patirties bei praktikos sklaidą. ŽŪR atstovauja kaimo žmonių ir žemdirbių interesams valdžios institucijose, tarptautinėse organizacijose (COPA-COGECA, Tarptautinėje pienininkystės federacijoje IDF, Baltijos šalių žemės ūkio organizacijų taryboje), dalyvauja posėdžiuose, darbo grupėse, teisės dokumentų derinime²⁶.

5.8 Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų rinkos reguliavimo agentūra

(68) Valstybės įmonės Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų rinkos reguliavimo agentūros (toliau – Rinkos reguliavimo agentūra) veiklą reglamentuoja 1998 m. gegužės 21 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 617 „Dėl Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų rinkos reguliavimo agentūros“. Rinkos reguliavimo agentūra, įgyvendindama Vyriausybės, Žemės ūkio ministerijos sprendimus, administruoja žemės ūkio ir maisto produktų rinkos reguliavimo ir organizavimo, rinkos informacinės, eksporto skatinimo politikos priemones, kitas Lietuvos Respublikos Vyriausybės priskirtas Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo Garantijų skyriaus priemones²⁷.

(69) Be to, Rinkos reguliavimo agentūra vykdo žemės ūkio ir maisto produktų intervencinį pirkimą. Būdama akredituota deleguota institucija Europos žemės ūkio garantijų fondo lėšoms administruoti, Rinkos reguliavimo agentūra yra atsakinga ne tik už intervencinio žemės ūkio ir maisto produktų pirkimo, bet ir privataus saugojimo, kitų intervencinių rinkos reguliavimo priemonių ir eksporto plėtros administravimą. Įgyvendinama žemės ūkio ir maisto produktų rinkos reguliavimo ir organizavimo priemonės, agentūra administruoja pieno ir pieno produktų suvartojimo skatinimo vaikų ugdymo ir švietimo įstaigose programą²⁸.

(70) Vadovaujantis naujo Įstatymo nuostatomis, Rinkos reguliavimo agentūra nuo 2015 m. rugpjūčio 1 d. privalės vertinti pieno kainas, nustatytos žalio pieno pirkimo-pardavimo sutartyje, sumažinimo daugiau negu 3 procentais pagrįstumą. Rinkos reguliavimo agentūra taip pat privalės atlikti Įstatymo įgyvendinimo stebėseną ir kiekvienais metais teikti atitinkamoms institucijoms Įstatymo įgyvendinimo ir pasiektų rezultatų įvertinimo pažymą, kurioje bus nurodomi pasiekti Įstatymo tikslai, įvertinami pieno ir pieno produktų mažmeninių kainų grandinės pokyčiai, neigiami padariniai ir pateikiamos išvados dėl Įstatymo tolesnio taikymo tikslingumo.

²⁶ <http://www.zur.lt/apie-zur/zur-veikla-ir-misija#dalyvavimas-es-procesuose>.

²⁷ http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=241947.

²⁸ <http://www.litfood.lt/apie-mus/>.

5.9 Europos pieno rinkos stebėjimo centras (*angl. European Milk Market Observatory*)

(71) Europos pieno rinkos stebėjimo centras (toliau – MMO) prie Europos Komisijos buvo įsteigtas 2014 m. MMO vykdo pieno rinkos stebėseną, analizuoja Europos Sąjungos ir pasaulio pieno produktų rinkų praeities ir dabarties tendencijas, gamybą, pasiūlos ir paklausos balansą, pieno supirkimo kainas, rinkos perspektyvas. MMO tikslas – didinti rinkos skaidrumą ir teikti analizę ekonominės veiklos vykdytojams, priimančioms verslo sprendimus. Padedama Europos pieno rinkos stebėjimo centro, Europos Komisija galės stebėti rinkos raidą, aktyviai taikyti apsaugos sistemos nuostatas ir reaguoti į išskirtines aplinkybes²⁹.

6. PIENO GAMYBA IR SUPIRKIMAS

(72) Kaip minėta šio Tyrimo išvadų 3 dalyje, pieno rinka Lietuvoje, kaip ir kitose Europos Sąjungos valstybėse, apima keturis ekonominiu požiūriu svarbius lygius: žalio pieno gamybą, supirkimą, perdirbimą ir pieno produktų platinimą. Šioje Tyrimo išvadų dalyje aptariami pirmi du lygiai – žalio pieno gamyba ir supirkimas, neįskaitant pieno supirkimo perdirbimui veiklos, kuri plačiau aprašoma šio Tyrimo išvadų 7 dalyje.

6.1 Rinkos struktūra

6.1.1 Pieno gamyba

(73) NMA skelbiamais duomenimis, pieno gamintojas privalo „*turėti melžiamų karvių, įregistruotų Gyvulių registre savo vardu. Jų skaičius turi pagrįsti pagaminto ir parduoto perdirbti ir (arba) tiesiogiai vartoti pieno kiekį (pagal bandos ar vidutinį kontroliuojamų karvių produktyvumą šalyje).*“ Pieno gamintojas taip pat privalo „*tvarkyti Gyvulių apskaitą pagal Ūkinių gyvūnų registravimo ir ženklinimo taisykles, patvirtintas Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2003 m. birželio 16 d. įsakymu Nr. 3D-234 <...>*“³⁰.

(74) 2015 m. sausio 1 d. Lietuvoje buvo 60,1 tūkst. ūkių, laikančių karves (įskaitant tiek ūkius, parduodančius pieną perdirbti ar tiesiogiai vartoti, tiek ir naudojančius pagamintą pieną savo reikmėms). Per metus tokių ūkių sumažėjo 6,7 proc. (4,3 tūkst.), o lyginant su 2012 metais – sumažėjo 22,6 proc. (17,5 tūkst., žr. Lentelę 1). 98,7 proc. ūkių, pasitraukusių iš pieno gamybos, buvo 1-2 karvių laikytojai. Ūkių, laikančių daugiau kaip 11 karvių, skaičius kiek padidėjo (per metus padidėjo 112 ūkių)³¹.

²⁹ Žr. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-674_en.htm taip pat http://ec.europa.eu/agriculture/milk-market-observatory/index_en.htm.

³⁰ <https://www.nma.lt/index.php/parama/kvotos/pieno-kvotos/informacija-pieno-gamintojams/1495>.

³¹ https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Naudingos_nuorodos/Statistine_indormacija/%C5%BDem%C4%97s%20ir%20maisto%20%C5%ABkio%20b%C5%ABkl%C4%97s%202014%20m_%20ap%C5%BEvalga.docx.

Lentelė 1 Ūkių, laikančių karves, ir karvių skaičiaus dinamika 2012-2015 metais³²

Metai	2012 m. sausio 1 d.	2013 m. sausio 1 d.	2014 m. sausio 1 d.	2015 m. sausio 1 d.
Ūkių skaičius (tūkst.)	77,6	70,6	64,4	60,1
Karvių skaičius (tūkst.)	328,4	316,4	310,4	313,5

Šaltinis: Žemės ūkio ministerijos duomenys

(75) 2015 m. sausio 1 d. Lietuvoje buvo laikoma 313,5 tūkst. karvių arba 1 proc. daugiau, palyginti su 2014 m. sausio 1 d., tačiau lyginant su 2012 m. sausio 1 d. karvių skaičius sumažėjo 4,5 proc. (žr. Lentelę 1).

(76) ŽŪIKVC duomenimis, bendras gamintojų, pardavusių pieną supirkėjams per 2014-2015 kvotos metus³³, skaičius sudarė 33495. Iš jų 74 proc. turėjo 1-5 melžiamas karves³⁴, 16 proc. – 6-14 melžiamų karvių, 10 proc. – 15 ir daugiau melžiamų karvių³⁵. Palyginimas su ankstesniais kvotos metais pateiktas Lentelėje 2.

Lentelė 2 Gamintojų pasiskirstymas pagal laikomas melžiamas karves

	1-5 karvių ūkiai	6-14 karvių ūkiai	>15 karvių ūkiai	Bendras ūkių skaičius	Pokytis (lyginant su 2012-2013 kvotos metais)
2012-2013 kvotos metai³⁶	28061 (76%)	5506 (15%)	3387 (9%)	36954	–
2013-2014 kvotos metai³⁷	25974 (75%)	5345 (16%)	3441 (9%)	34760	-5,9%
2014-2015 kvotos metai³⁸	24602 (74%)	5329 (16%)	3564 (10%)	33495	-9,4%

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys

(77) Iš Lentelėje 2 pateiktų duomenų matyti, kad bendras gamintojų skaičius 2014-2015 kvotos metais, lyginant su 2012-2013 kvotos metais, sumažėjo daugiau nei 9 proc., tačiau procentinis gamintojų dydžio (pagal laikomas melžiamas karves) pasiskirstymas išliko beveik nepakitęs – didžiąją dalį Lietuvos gamintojų visu tiriamuoju laikotarpiu sudarė smulkūs, 1-5 melžiamas karves laikantys

³² Kalendoriniais metais.

https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Naudingos_nuorodos/Statistine_indormacija/%C5%BDem%C4%97s%20ir%20maisto%20%C5%ABkio%20b%C5%ABkl%C4%97s%202014%20m_%20ap%C5%BEvalga.docx.

³³ http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2015.074.01.0021.01.LIT.

³⁴ Palyginimui, kaimyninėje Latvijoje maži ūkiai sudaro tik kiek daugiau nei pusę (56 proc.) visų ūkių (<http://www.slideserve.com/afric/milk-sector-in-latvia-future-d-evelopments>), o vidutinis ūkio dydis Europos Sąjungos valstybėse narėse, remiantis 2011 m. duomenimis, yra 29 karvės (http://ec.europa.eu/agriculture/ricaproduct/pdf/Dairy_Farms_report_2013_WEB.pdf).

³⁵ [http://www.vic.lt/uploads/file/Pagal%20karves%2014-15_12\(4\).pdf](http://www.vic.lt/uploads/file/Pagal%20karves%2014-15_12(4).pdf).

³⁶ http://www.vic.lt/uploads/file/Pagal%20karves%2013_12.pdf.

³⁷ [http://www.vic.lt/uploads/file/Pagal%20karves%2014_12\(3\).pdf](http://www.vic.lt/uploads/file/Pagal%20karves%2014_12(3).pdf).

³⁸ [https://www.vic.lt/uploads/file/Pagal%20karves%2014-15_12\(4\).pdf](https://www.vic.lt/uploads/file/Pagal%20karves%2014-15_12(4).pdf).

ūkiai. Visgi pastebėtina, kad smulkių ir vidutinių ūkių skaičius kasmet mažėjo, tuo tarpu didžiausių ūkių skaičius auga.

(78) Nors didžiausius ūkius (t. y. laikančius 15 ir daugiau karvių) turintys pieno gamintojai tiriamuoju laikotarpiu sudarė vos 9-10 proc. visų Lietuvos gamintojų, vertinant parduodamus pieno kiekius, pastarieji ūkiai užima stipriausias pozicijas (žr. Lentelę 3).

Lentelė 3 Parduoto natūralaus riebumo pieno kiekis pagal laikomas karves 2012-2015 kvotos metais

		1-5 karvių ūkiai	6-14 karvių ūkiai	>15 karvių ūkiai	Iš viso
2012-2013 kvotos metai	Parduoto natūralaus riebumo pieno kiekis	230579 t	214182 t	909687 t	1354448 t
	Procentinė dalis	17%	15,8%	67,2%	100%
2013-2014 kvotos metai	Parduoto natūralaus riebumo pieno kiekis	217765 t	202429 t	935065 t	1355259 t
	Procentinė dalis	16%	15%	69%	100%
2014-2015 kvotos metai	Parduoto natūralaus riebumo pieno kiekis	222258 t	207492 t	1011166 t	1440916 t
	Procentinė dalis	15,4%	14,4%	70,2%	100%

Saltinis: ŽŪIKVC duomenys

6.1.1.1 Pieno gamybos kvotų sistema

(79) Pieno gamybos kvota – tai gamintojui nustatytas pieno pardavimo perdirbti ir (arba) pardavimo tiesiogiai vartoti kiekis. Europos Sąjungos teisės aktais kiekvienai šaliai iki 2015 m. balandžio 1 d. buvo nustatoma nacionalinė bendroji pieno kvota, t. y. bendrasis pieno pateikimo į bendrą Europos Sąjungos rinką tam tikrais kvotos metais kiekis. Nacionalinė bendroji pieno kvota, nustatyta Lietuvai, tiek 2013-2014, tiek 2014-2015 kvotos metais siekė 1827639 t³⁹.

(80) Pagrindiniai Europos Sąjungos teisės aktai, reglamentuojantys pieno kvotų sistemą, yra Tarybos 2003 m. rugsėjo 29 d. reglamentas (EB) Nr. 1788/2003, nustatantis mokestį pieno ir pieno produktų sektoriuje, ir Bendras žemės ūkio rinkų organizavimo reglamentas. Pieno gamybos kvotų sistemos administravimą Lietuvoje nustato Pieno gamybos kvotų sistemos administravimo taisyklės.

(81) Pagrindinis kvotų sistemos tikslas – riboti pieno pateikimo į rinką kiekius, subalansuoti pieno pasiūlą ir paklausą. Pieno gamybos kvotų sistema Europos Sąjungoje buvo sukurta ir įdiegta 1984 m., susidarius pieno produkcijos pertekliui Europos Sąjungos rinkoje, siekiant kontroliuoti pieno gamybą, stabilizuoti pieno supirkimo kainas ir pieno gamintojų pajamas.

³⁹<https://www.vic.lt/uploads/file/Lietuvai%20nustatyta%20bendroji%20nacionalin%C4%97%20pieno%20gamybos%20kvota%20ir%20pasiskirstymas%20pagal%20%C5%AB%C5%A1%C4%AF%202014-2015.pdf>.

(82) Kiekvienai valstybei narei buvo skiriamos dviejų rūšių kvotos – pardavimo perdirbti kvota⁴⁰ ir pardavimo tiesiogiai vartoti kvota⁴¹. Kartu su pieno pardavimo perdirbti kvota buvo nustatomas su kvota susietas pieno riebumas. Kiekvienoje valstybėje narėje šios kvotos buvo paskirstomos gamintojams individualių kvotų principu. Dalis bendrosios kvotos galėjo būti neišdalinta ir palikta kaip rezervas. Šalis negalėjo perduoti kvotos kitai šaliai. Pieno gamintojai galėjo turėti vienos ar abiejų rūšių kvotas, joms tvarkoma atskira apskaita. Individuali kvota buvo nustatoma pieno gamintojams, kurie turėjo melžiamų karvių, įregistruotų gyvulių registre pieno gamintojo vardu. Jų skaičius turėjo pagrįsti pagaminto ir parduoto perdirbti ir (arba) tiesiogiai vartoti pieno kiekį (pagal bandos ar vidutinį kontroliuojamų karvių produktyvumą šalyje). Pieno gamintojai taip pat privalėjo tvarkyti gyvulių apskaitą.

(83) Viršijus nacionalinę kvotą, konkrečios valstybės narės pieno gamintojai, kurie viršijo individualias kvotas, turėjo mokėti išlyginamąjį mokestį. Pieno gamintojai šį mokestį turėjo mokėti už visą pieno ar pieno ekvivalento kiekį, viršijantį pardavimo kvotą 12 mėnesių laikotarpiu, kuris prasidėdavo balandžio 1 d. ir baigėsi kovo 31 d. Nepanaudota kvota galėjo būti paskirstyta kitiems tos pačios valstybės narės gamintojams.

(84) Pastebėtina, kad Lietuva kvotų sistemos galiojimo laikotarpiu niekada neviršijo jai nustatytos nacionalinės kvotos: remiantis NMA duomenimis, nacionalinės pardavimo perdirbti kvotos įvykdymas 2011-2012 ir 2012-2013 kvotos metais sudarė 79 proc., tuo tarpu 2013-2014 kvotos metais – 78 proc. Kalbant apie nacionalinės pardavimo tiesiogiai vartoti kvotos vykdymą, 2011-2012 kvotos metais jis sudarė 54 proc., tuo tarpu 2012-2013 ir 2013-2014 kvotos metais – 51 proc.⁴² 2013-2014 m. pieno pardavimo perdirbti kvotas viršijo aštuonios Europos Sąjungos šalys: Danija, Vokietija, Airija, Kipras, Liuksemburgas, Olandija, Austrija ir Lenkija⁴³. Per dešimt 2014-2015 kvotos metų mėnesių pieno pardavimo perdirbti kvota įvykdyta 79,6 proc. Preliminariais NMA skaičiavimais, per 2014-2015 kvotos metus pieno pardavimo perdirbti kvota įvykdyta apie 83 proc. Tiriamuoju laikotarpiu rezerve buvo per 20 proc. pieno pardavimo perdirbti kvotos.

(85) Pastebėtina ir tai, kad kvotą ar jos dalį galima buvo nuomoti, t. y. perduoti laikinai valdyti ir naudotis ja už sutartą mokestį⁴⁴. Kitaip tariant, pieno gamintojas, neišnaudojantis savo gamybos kvotos pilna apimtimi, turėjo galimybę gauti papildomų pajamų išnuomojęs ją ar jos dalį kitam pieno gamintojui⁴⁵.

(86) Pieno gamintojai tiek kvotų sistemos galiojimo laikotarpiu, tiek šiuo metu pasibaigus kvotų sistemos galiojimui turi teisę pasirinkti pieno supirkėjus ir pieną parduoti daugiau nei vienam pieno supirkėjui. Jeigu gamintojas pieną parduoda keliems supirkėjams, jis turi informuoti NMA, kuris iš pieno supirkėjų bus atsakingas už informacijos pieno gamintojui pateikimą ir mokėtinos sumos už pardavimo perdirbti kvotos viršijimą surinkimą.

(87) Iki 2015 m. balandžio 1 d. pieno gamintojai pieną galėjo parduoti tik NMA patvirtintiems supirkėjams. Tai reiškia, kad kvotų sistemos galiojimo laikotarpiu pieno gamintojų eksporto galimybės

⁴⁰ Pardavimo perdirbti kvota – gamintojui nustatytas pieno kiekis, kurį jis gali parduoti supirkėjui, nemokėdamas už kvotos viršijimą mokėtinos pinigų sumos.

⁴¹ Pardavimo tiesiogiai vartoti kvota – gamintojui nustatytas pieno kiekis, kurį jis gali parduoti arba nemokamai atiduoti tiesiogiai vartoti arba sunaudoti tiesiogiai vartoti parduodamų arba atiduodamų pieno produktų gamybai, nemokėdamas už kvotos viršijimą mokėtinos sumos. Tiesioginiu pardavimu laikomas pieno ar jo produktų tiekimas tiesiogiai vartoti: darželiams, ligoninėms, viešojo maitinimo įstaigoms, turguje ar tiesiog kaimynams. Tiesioginiams pardavimams nepriskiriamas pienas, parduotas perdirbimo įmonėms bei asmenims ir įmonėms, kurie tarpininkauja superkant pieną ir jį parduodant pieno perdirbimo įmonėms.

⁴² <https://www.nma.lt/index.php/parama/kvotos/pieno-kvotos/statistika/1498>.

⁴³ <http://vz.lt/article/2015/1/23/kartu-su-kvotomis-dings-ir-pieno-kelias-i-lenkija#ixzz3bz6rFKfo>.

⁴⁴ Kvotos nuomininkas – tai gamintojas, atitinkantis nustatytus reikalavimus ir įsipareigojantis mokėti sutartą pinigų sumą už galimybę laikinai valdyti kito gamintojo kvotą ir ją naudotis.

⁴⁵ <http://www.vic.lt/?mid=453>.

buvo apribotos. Norėdamas eksportuoti pieną, pieno gamintojas tai galėjo padaryti nebent iš pradžių pats užsiregistruodamas kaip patvirtintas supirkėjas (žr. šio Tyrimo išvadų (90) pastraipą), tokiu būdu tarsi supirkdamas pieną iš savęs paties, ir tik tuomet pieną parduodamas užsienio pirkėjui.

(88) Pieno kvotų sistema Europos Sąjungoje panaikinta 2015 m. balandžio 1 d. Panaikinus pieno kvotas, pieno gamintojai gali pieną parduoti perdirbti ne tik Lietuvoje įregistruotiems supirkėjams, bet ir kitos Europos Sąjungos šalies ūkio subjektams. Tokiu atveju, pats pieno gamintojas kas mėnesį turi teikti duomenis ŽŪIKVC, užpildydamas eksporto ataskaitą apie parduoto perdirbti pieno kiekį.

(89) Remiantis Rinkos tyrimo metu surinkta informacija, dauguma pieno gamintojų bei pieno supirkėjų mano, jog pieno kvotų sistemos Europos Sąjungoje panaikinimas turės neigiamą įtaką Lietuvos pieno rinkai, kadangi panaikinus pieno kvotas pieno produkcijos apimtys Europos Sąjungoje padidės, atsiras pieno perteklius ir dėl to sumažės pieno supirkimo kainos, tuo tarpu pieno gamintojai negaus išmokų už kvotinį pieną, t. y. nacionalinės paramos už rinkai patiektą pieną, neviršijanti bendrosios nacionalinės pieno kvotos ribų.

6.1.2 Pieno supirkimas

(90) Remiantis NMA skelbiama pieno supirkėjų patvirtinimo atmintine, vadovaujantis Pieno gamybos kvotų sistemos administravimo taisyklių 20 punktu, pieno supirkėjai, norintys vykdyti pieno supirkimo iš pieno gamintojų veiklą Lietuvos Respublikoje, turi gauti NMA patvirtinimą. Tuo atveju, kai supirkėjas pieną superka iš kitų pieno supirkėjų, o ne tiesiogiai iš gamintojų, jis neprivalo gauti NMA patvirtinimo ir veikti kaip patvirtintas pieno supirkėjas⁴⁶.

(91) NMA duomenimis, 2015 m. vasario 27 d. buvo 73 patvirtinti pieno supirkėjai, iš kurių kooperatyvai sudarė 57,53 proc. (42 kooperatyvai), o likusius 42,47 proc. sudarė kiti pieno supirkėjai, tokie kaip uždarnosios akcinės bendrovės, individualios įmonės ir t.t. (toliau – kiti supirkėjai⁴⁷), ir pieno perdirbimo įmonės. Lyginant su 2014 m. birželio 10 d. ir su 2012 m. kovo 19 d. patvirtintų pieno supirkėjų duomenimis, kooperatyvų skaičius išliko toks pat (42 kooperatyvai), nors bendras pieno supirkėjų skaičius ankstesniais palyginamaisiais metais buvo didesnis – atitinkamai 75 ir 78 ūkio subjektai.

(92) NMA pieno rinkos duomenis renka pagal kvotos metus. 2012-2013 ir 2013-2014 kvotos metais buvo supirktas iš esmės vienodas natūralaus pieno kiekis: atitinkamai 1475,1 tūkst. t ir 1476,9 tūkst. t natūralaus riebumo pieno (žr. Lentelę 4).

Lentelė 4 2012 – 2015 kvotos metų supirkto natūralaus riebumo pieno kiekio dinamika

Kvotos metai	2012-2013	2013-2014	2014-2015
Kiekis (tūkst. t)	1475,1	1476,9	1249,0 ⁴⁸

Šaltinis: NMA duomenys

⁴⁶ Pavyzdžiui, UAB „Varėnos pienelis“ nėra patvirtintų pieno supirkėjų sąrašuose, tačiau veikia kaip pieno perdirbėjas, o žaliavą superka išimtinai tik iš kitų pieno supirkėjų, o ne iš pieno gamintojų tiesiogiai.

⁴⁷ Čia ir toliau Tyrimo išvadose „kitais supirkėjais“ vadinami pieną superkantys, tačiau jo neperdirbantys ūkio subjektai ne kooperatyvai, nebent nurodoma kitaip.

⁴⁸ Duomenys pateikti nepilnų kvotos metų: iki 2015 m. sausio mėnesio (imtinai), nors kvotos metai baigiasi kovo 31 d.

6.1.2.1 Kooperatyvų nariai ir pieno statytojai

(93) Kooperatyvų kaip pieno supirkėjų teisinis statusas skiriasi nuo kitų supirkėjų ir pieno perdirbėjų. Pieno perdirbėjai ir kiti supirkėjai pieną superka dvišaliais sutartiniais pagrindais iš pieno statytojų (pieno statytojas – tai pieno tiekėjas, nesantis kooperatyvo nariu, tačiau savarankiškai parduodantis pieną kooperatyvui, perdirbėjui ar kitam supirkėjui), tuo tarpu kooperatyvas, nors taip pat turintis teisę pieną supirkti iš statytojų, privalo turėti ir narių. Remiantis Kooperatinių bendrovių įstatymo 3 straipsnio 3 dalimi, kooperatinė bendrovė privalo turėti ne mažiau kaip penkis narius. Norint tapti kooperatyvo nariu, būtina susimokėti stojamąjį mokestį bei įnešti pajinį įnašą⁴⁹, kas reiškia, kad kooperatyvo narys tampa jo pelno (žr. šio Tyrimo išvadų (165) ir (176) pastraipas) dalininku, turi teisę dalyvauti kooperatyvo valdyme bei gauti dividendus. Plačiau apie įstojimo į kooperatyvą tvarką aprašoma šio Tyrimo išvadų 6.1.2.2 dalyje.

(94) Kooperatinių bendrovių įstatymas kaip vieną iš kooperatinių bendrovių formų išskiria žemės ūkio kooperatines bendroves (kooperatyvus). Teisę būti pripažinta žemės ūkio kooperatine bendrove (kooperatyvu) turi įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka įregistruota kooperatinė bendrovė (kooperatyvas), jei ji atitinka vieną iš šių pripažinimo kriterijų: 1) daugiau kaip 70 procentų jos narių yra fiziniai ir (ar) juridiniai asmenys, kurių pajamų iš žemės ūkio veiklos dalis praėjusiais metais sudarė 50 ir daugiau procentų visų pajamų, o jų pajų vertė – daugiau kaip 70 procentų visų kooperatinės bendrovės (kooperatyvo) narių pajų vertės; 2) turi daugiau kaip 20 narių ir daugiau kaip 70 procentų jos narių yra fiziniai ir (ar) juridiniai asmenys, kurie nustatyta tvarka yra įregistravę žemės ūkio valdą Lietuvos Respublikos žemės ūkio ir kaimo verslo registre, o jų pajų vertė sudaro daugiau kaip 70 procentų visų kooperatinės bendrovės (kooperatyvo) narių pajų vertės; 3) daugiau kaip 70 procentų jos narių pajų vertės sudaro narių – kooperatinių bendrovių (kooperatyvų), pripažintų žemės ūkio kooperatinėmis bendrovėmis (kooperatyvais), pajų vertė.

(95) Daugiau kaip pusė (18) atsakymus Konkurencijos tarybai pateikusių kooperatyvų yra žemės ūkio kooperatyvai. Tuo tarpu likusi dalis (15) kooperatyvų veiklą vykdo kaip kooperatinės bendrovės.

(96) Remiantis kooperatyvų Konkurencijos tarybai pateiktais duomenimis, nustatyta, kad didžioji dalis kooperatyvų pieną superka ne tik iš savo narių, bet ir iš statytojų. Statytojų skaičius neretai ženkliai viršija kooperatyvo narių skaičių, o pastarasis dažnai būna toks, kad įvykdytų teisinį reikalavimą dėl minimalaus kooperatyvo narių skaičiaus. Net 10 informaciją Konkurencijos tarybai pateikusių kooperatyvų nurodė 2012-2015 m. laikotarpiu turėję penkis ir mažiau narių (2 iš jų nurodė išvis neturintys narių), o jų pieno statytojų skaičius tuo pačiu laikotarpiu svyravo nuo 53 iki 668.

(97) Remiantis Rinkos tyrimo metu surinkta informacija, penkis ir mažiau narių turintys kooperatyvai iš savo narių superka itin mažą, t. y. nuo 0 proc.⁵⁰ iki 15 proc. bendro superkamo žalio pieno dalį, likusi žaliavos dalis superkama iš statytojų. Pažymėtina, kad net ir tokiais atvejais penkis ir mažiau narių turinčių kooperatyvų nariai ne visada yra pieno gamintojai (t. y. tokių kooperatyvų nariai gali neturėti melžiamų karvių ir nesiversti pieno gamyba). Paklausti, kodėl kooperatyvų statytojai netampa nariais, kooperatyvai paaiškino, kad pieno gamintojai nemato skirtumo tarp buvimo nariu ir statytoju, neretai bijoma įsipareigojimų (nors kooperatyvuose dažniausiai nėra nustatyta įpareigojimo pieną parduoti tik kooperatyvui, žr. šio Tyrimo išvadų (100) pastraipą), taip pat vengiama papildomų finansinių investicijų (stojamasis mokestis ir pajinis įnašas, žr. šio Tyrimo išvadų 6.1.2.2 dalį), taip pat pereinama nuo pienininkystės prie grūdinių kultūrų auginimo veiklos. Vis dėlto pažymėtina, kad, vieno

⁴⁹ Pagal Kooperatinių bendrovių įstatymo 2 straipsnio 4 dalį, pajinis įnašas – tai asmens piniginis arba nepiniginis turtinis įnašas į kooperatinę bendrovę.

⁵⁰ Tais atvejais, kai kooperatyvo nariai nelaiko karvių ir nėra pieno gamintojai.

kooperatyvo teigimu, didelio noro didinti narių skaičių nėra – kai kooperatyve yra daug narių, atsiranda nesutarimų kooperatyvo viduje, apsunkinamas jo valdymas.

(98) Pažymėtina, kad vos 15 proc. atsakiusiųjų kooperatyvų visu 2012-2015 m. laikotarpiu pieną supirkinėjo išimtinai tik iš savo narių (t. y. neturėjo pieno statytojų). Kitų 36 proc. kooperatyvų narių skaičius viršijo statytojų skaičių, tuo tarpu beveik pusės atsakiusiųjų kooperatyvų statytojų skaičius visu tiriamuoju laikotarpiu viršijo narių skaičių vidutiniškai nuo 115 proc. iki 22100 proc.

(99) Iš to galima daryti išvadą, kad nemaža dalis šiuo metu rinkoje veikiančių kooperatyvų galimai nėra „tikrieji“ kooperatyvai, o jų veikla labiau panaši į tarpininkų veiklą, t. y. jų veiklos pagrindas nėra nariai bei jų įnešami pajiniai įnašai, tuo tarpu priimant sprendimus dalyvauja ir kooperatyvo gaunamą pelną dalinasi itin mažas narių skaičius, lyginant su pieno statytojų skaičiumi. Šiuo atveju kooperatyvo kapitalas kaupiamas iš kooperatyvo gaunamo pelno (į kurį pieno statytojai, nebūdami kooperatyvo dalininkais, negali pretenduoti) ir (arba) paramos šaltinių. Kaip pažymėjo vienas informaciją Konkurencijos tarybai pateikęs kooperatyvas, „[l]abai svarbu, kad ūkininkai, parduodantys pieną kooperatyvui ar kitaip vykdančys veiklą su kooperatyvu būtų pajininkai. Tai yra pagrindinis kooperacijos principas – vykdyti kooperatyvo apyvartą su savo nariais, kurių kiekvienas turi balsą.“

(100) Konkurencijos taryba nustatė, kad kooperatyvo nariai turi teisę visą ar dalį savo pagaminamo pieno parduoti ne kooperatyvui (t. y. tiesiogiai pieno perdirbėjui ar kitam supirkėjui). Vis dėlto, dauguma Konkurencijos tarybai informaciją pateikusių kooperatyvų nurodė, kad, nors jų nariai ir turi teisę dalį pieno parduoti ne kooperatyvui, to jie nedaro. Tai paaiškinama tuo, kad kooperatyvo nariai kartu yra ir jo dalininkai, nes įneša pajinį įnašą. Taigi kooperatyvo narys turi teisę į dalį kooperatyvo pelno, išmokamą dividendų pavidalu, proporcingai pajinio įnašo bei įvykdytos apyvartos per kooperatyvą dydžiui. Kadangi kooperatyvo narys suinteresuotas kooperatyvo pelningumu, jam nėra ekonomiškai naudinga pieną parduoti ne kooperatyvui, nebent kito pirkėjo pasiūlyta kaina būtų tiek didesnė už kooperatyvo mokamą kainą, kad padengtų nario dividendų praradimą. Turint omenyje, kad kooperatyvas, disponuodamas didesniu pieno kiekiu, nei pavieniai jo nariai, turi galimybę išsiderėti geresnes kainas, situacija, kai nariui kitur yra pasiūloma ženkliai didesnė kaina, yra mažai tikėtinas.

6.1.2.2 Stojimo į kooperatyvą tvarka

(101) Rinkos tyrimo metu kooperatyvams siūstuose klausimynuose buvo klausiama, koku būdu tampama kooperatyvo nariu, t. y. kokius kriterijus (jeigu tokių yra) turi atitikti ir kokius dokumentus turi pateikti norintis tapti kooperatyvo nariu, kiek laiko vidutiniškai užtrunka priėmimo į narius procesas ir pan.

(102) Įvertinus kooperatyvų pateiktą informaciją, darytina išvada, kad kooperatyvo nariais gali tapti visi fiziniai ar juridiniai asmenys, užsiimančys žemės ūkio veikla ir atitinkantys kooperatyvo keliamus tikslus (t. y. besiverčiantys kooperatyvo vykdoma veikla). Stojantysis į kooperatyvą beveik visais atvejais privalo pateikti prašymą, susimokėti vienkartinį stojamąjį mokestį bei įnešti pajinį įnašą. Stojamojo mokesčio dydis skiriasi, priklausomai nuo kooperatyvo. Vis dėlto, didžiąja dalimi (64 proc.) atvejų stojamasis mokestis neviršijo 30 eurų. Išstojimo iš kooperatyvo atveju stojamasis mokestis negrąžinamas. Pajaus minimalūs ir maksimalūs dydžiai skiriasi, priklausomai nuo kooperatyvo. Vis dėlto, didžiąja dalimi (52 proc.) atvejų pajaus įnašas neviršijo 30 eurų (pažymėtina, kad 11 kooperatyvų nenurodė pajaus dydžio). Išstojimo iš kooperatyvo atveju pajinis įnašas grąžinamas.

(103) Kooperatyvai nurodė skirtingą naujų narių priėmimo proceso trukmę – ji svyravo nuo 10 minučių iki 2 mėn. Vis dėlto didžioji dalis atsakiusiųjų nurodė ne ilgesnį kaip 1 mėn. laikotarpį, reikalingą patvirtinti naujo nario narystę kooperatyve.

(104) Apibendrinant informaciją, susijusią su stojimo į kooperatyvą tvarka, darytina išvada, kad įstojimas į kooperatyvą yra paprastas ir greitas procesas, nereikalaujantis didelių finansinių ar laiko investicijų.

6.1.2.3 Kooperacijos privalumai ir trūkumai

(105) Rinkos tyrimo metu rinkos dalyviams siūstuose klausimynuose buvo prašoma nurodyti jungimosi į kooperatyvus privalumus ir trūkumus.

(106) Iš atsakymus Konkurencijos tarybai pateikusių pieno gamintojų, į minėtą klausimą kooperatyvui priklausantis gamintojas atsakė, kad „*[p]agrindinis lemiamas veiksnys – kaina <...>. Kooperatyvai gali pasiūlyti geresnę [Tyrėjo pastaba: supirkimo] kainą, nes derasi su perdirbėjais turėdami didesnę pieno kiekį, nei galėtų susiderėti pavienis ūkininkas <...>.*“ Panašios nuomonės buvo ir kooperatyvams nepriklausantys pieno gamintojai. Jų teigimu, kooperatyvų privalumas yra siūlomas nemažas pieno kiekis, kas turėtų garantuoti gerą žaliavos kokybę ir ilgalaikių sutarčių sudarymą su pieno perdirbėjais tinkama kaina, be to, galimas ir pieno perdirbimo įmonės sukūrimas. Vis dėlto vienas iš į minėtą klausimą atsakymą pateikusių pieno gamintojų, nepriklausantis kooperatyvui, nurodė, kad neižvelgia privalumų pieno gamintojams jungtis į kooperatyvus, o mato tame tik papildomas išlaidas kooperatyvo išlaikymui, tuo tarpu didesnės pardavimo kainos, pasak gamintojo, kooperatyvai nesiūlo. Kitas kooperatyvui nepriklausantis pieno gamintojas įvardino, kad jungimosi į kooperatyvus trūkumas – labai didelis šiuo metu kooperatyvuose esantis nepastovumas (žr. šio Tyrimo išvadų (291) pastraipą).

(107) Rinkos tyrimo metu apklaustų kooperatyvų taip pat buvo prašoma išvardinti jungimosi į kooperatyvus privalumus ir trūkumus. 36 proc. kooperatyvų akcentavo, kad kooperatyvai, disponuodami didesniu žaliavos kiekiu, turi galimybes išsiderėti palankesnes sąlygas su pieno perdirbėjais, ko pavieniai smulkūs ūkininkai padaryti negalėtų. 18 proc. kooperatyvų nurodė dalyvavimą kooperatyvo valdyje bei proporcingas prekių apyvartai pelno išmokas (dividendus) kaip vienus pagrindinių privalumų jungtis į kooperatyvus. 36 proc. kooperatyvų nurodė savo teikiamas paslaugas kaip privalumus jungtis į kooperatyvus. Tarp minėtų teikiamų paslaugų buvo, pavyzdžiui, pieno surinkimo ir transportavimo, grūdų beicavimo, seminarų, mokymų, konsultacijų, pagalbos rengiant dokumentus, informacijos sklaidos, aprūpinimo pieno indais ir pašarų priedais paslaugos, taip pat galimybė gauti paskolą iš kooperatyvo.

(108) Nors didžioji dauguma atsakymus Konkurencijos tarybai pateikusių kooperatyvų nurodė tik jungimosi į kooperatyvus privalumus, trečdalis nurodė ir trūkumus. Tarp paminėtų trūkumų buvo, pavyzdžiui, papildomi mokesčiai, kooperatyvo administracinių išlaidų dengimas, atsakomybė (nariai, būdami kooperatyvo dalininkais, prisiima atsakomybę už kooperatyvo veiklą), sunkumas priimti vieningą sprendimą bei didesnė konfliktų tikimybė tarp kooperatyvo narių.

(109) Beveik penktadalis kooperatyvų neturėjo nuomonės dėl jungimosi į kooperatyvus privalumų ir (arba) trūkumų, du kooperatyvai nurodė, kad jungimasis į kooperatyvus turi daugiau trūkumų, nei privalumų, o vieno kooperatyvo teigimu, jungimuisi reikia prisiimti ir atsakomybę, ko pieno gamintojai vengia.

(110) Iš atsakymus Konkurencijos tarybai pateikusių kitų supirkėjų tik 3 įvardijo galimus privalumus jungiantis į kooperatyvus, nurodydami didesnės kainos išsiderėjimo galimybes bei narių galimybes gauti dividendus. Vis dėlto likusieji kiti supirkėjai neižvelgė jungimosi į kooperatyvus privalumų, abejojo kooperatyvų skaidrumu, kvalifikacija, taip pat pažymėjo konfliktų tarp narių atsiradimo galimybes.

(111) Apibendrinant gautus rinkos dalyvių atsakymus dėl galimų privalumų ir trūkumų jungtis į kooperatyvus, darytina išvada, kad pagrindinis kooperatyvų privalumas – tai didesnis disponuojamas žaliavos kiekis, sudarantis galimybes išsiderėti palankesnes pieno pardavimo kainas. Kooperatyvai neretai savo nariams ir statytojams teikia įvairias paslaugas (dažniausiai – transportavimo), kas gali palengvinti ūkininko veiklą. Be to, kooperatyvo nariai, būdami jo dalininkais, turi galimybę gauti dividendus ir tiesiogiai dalyvauti kooperatyvo valdyme. Vis dėlto patys rinkos dalyviai pažymėjo, kad kooperatyvuose atsiranda didesnė konfliktų tarp narių tikimybė, sunku surasti vieningą sprendimą, kas apsunkina efektyvų kooperatyvo valdymą, tuo tarpu dalis pačių kooperatyvų nurodė nemažai jungimosi į kooperatyvus trūkumų.

6.2 Sutartys

6.2.1 Privalomos rašytinės sutartys

(112) Pagal Bendro žemės ūkio rinkų organizavimo reglamento 148 straipsnį, siekiant didesnio pieno gamintojų ir pirkėjų santykių apibrėžtumo, valstybės narės turi galimybę padaryti pieno gamintojų rašytines sutartis privalomomis ir įpareigoti pieno pirkėjus pasiūlyti pieno gamintojams minimalią sutarties galiojimo trukmę. Šios sutartys ir (arba) pasiūlymas sudaryti sutartį turi būti sudaromas prieš pradedant pristatyti pieną. Sutartys turi apimti šiuos elementus:

- kainą, kuri yra pastovi ir nustatoma sutartyje ir (arba) apskaičiuojama atsižvelgiant į įvairius sutartyje nurodytus veiksnius;
- perkamo žalio pieno kiekius;
- perkamo žalio pieno kokybę;
- pieno surinkimą;
- informaciją apie atsiskaitymą;
- sutarties galiojimo trukmę;
- sutarties nutraukimo sąlygas;
- *force majeure* taisykles.

(113) Dėl visų šių elementų šalys turi derėtis laisvai, o pieno gamintojams turi būti suteikta teisė nepritarti sutartyje nustatytai minimaliai galiojimo trukmei. Vadovaujantis Bendro žemės ūkio rinkų organizavimo reglamento 148 straipsnio 3 dalimi, sutartis ir (arba) pasiūlymas sudaryti sutartį yra neprivalomi, jei pieno gamintojas pristato žalią pieną kooperatyvui, kuriam jis priklauso, o to kooperatyvo įstatuose arba kooperatyvo taisyklėse yra nuostatos, kurių poveikis yra panašus į nurodytos sutarties poveikį.

(114) Įstatymas numato draudimą ūkio subjektui vienašališkai nutraukti žalio pieno pirkimo-pardavimo sutartį apie tai nepranešus kitai sutarties šaliai per sutartyje nustatytą terminą, kuris negali būti trumpesnis kaip 30 dienų. Įstatymas taip pat draudžia pakeisti žalio pieno pirkimo-pardavimo sutarties sąlygas apie tai nepranešus kitai sutarties šaliai per sutartyje nustatytą terminą, kuris negali būti trumpesnis kaip 30 dienų. Be to, Įstatymas kaip vieną iš nesąžiningų veiksmų nurodo skirtingos pieno supirkimo kainų taikymą perkant pieną iš tos pačios pieno pardavėjų grupės ir jį pristatant žalio pieno pirkėjui tokiu pačiu būdu.

(115) Iki šiol privalomas sutartis yra numčiusios 12 valstybių narių⁵¹, tarp kurių yra ir Lietuva. Šios šalys (išskyrus Lietuvą, Latviją ir Slovakiją) yra nustačiusios ir minimalią sutarties galiojimo trukmę,

⁵¹ Latvija, Prancūzija, Italija, Ispanija, Lietuva, Vengrija, Slovakija, Kroatija, Kipras, Portugalija, Bulgarija, Rumunija.

kurios vidurkis siekia šešis mėnesius⁵². Taigi, pienas Lietuvoje gali būti superkamas tik pasirašius pieno pirkimo-pardavimo sutartis. Sutartis gali būti sudaryta vadovaujantis rekomenduojama pieno pirkimo-pardavimo sutarties forma, kuri kaip priedas Nr. 4 yra pridėta prie Pieno supirkimo taisyklių. Nors Lietuvoje pieno pirkimo-pardavimo sutarties forma privalo būti rašytinė, nei Pieno supirkimo taisyklės, nei kiti teisės aktai nenumato minimalios pieno supirkimo sutarties galiojimo trukmės. Pastebėtina, kad rašytinės pieno pirkimo-pardavimo sutartys Lietuvoje yra privalomos nuo 2012 m.

(116) Toliau šio Tyrimo išvadų 6.2.2 – 6.2.4 dalyse yra aprašomos pieno pirkimo-pardavimo sutartys sudarytos tarp įvairių pieno rinkos dalyvių:

- 1) žalio pieno gamintojų ir kooperatyvų bei kitų pieno supirkėjų;
- 2) žalio pieno gamintojų ir pieno perdirbėjų;
- 3) pieno supirkėjų.

6.2.2 Pieno pirkimo-pardavimo sutartys tarp žalio pieno gamintojų ir kooperatyvų bei kitų supirkėjų

(117) Pieno supirkimo taisyklės nustato pieno pirkimo, sudėties bei kokybės vertinimo ir atsiskaitymo tvarką superkant iš gamintojų žalią pieną (žr. šio Tyrimo išvadų (55) ir (63) pastraipas).

(118) Rinkos tyrimo metu apklausti kooperatyvai bei kiti supirkėjai, nurodė, jog yra sudarę rašytines pieno supirkimo-pardavimo sutartis su pieno gamintojais. Sutartys yra sudaromos pagal Žemės ūkio ministerijos nustatytą tipinę pieno-pardavimo sutartį. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, jog pieno supirkėjai laikosi reikalavimo pieną supirkti iš pieno gamintojų tik iš anksto sudarę rašytines sutartis.

(119) Sutarčių objektas – superkamo žalio pieno kiekis nurodytas kilogramais arba tonomis, kuris turi atitikti Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. balandžio 29 d. reglamento (EB) Nr. 853/2004, nustatančio konkrečius gyvūninės kilmės maisto produktų higienos reikalavimus⁵³ (su paskutiniais pakeitimais, padarytais Komisijos 2014 m. birželio 13 d. reglamentu (ES) Nr. 633/2014, nustatančiu konkrečius gyvūninės kilmės maisto higienos reikalavimus⁵⁴), ir Pieno supirkimo taisyklėse nurodytus pieno kokybės rodiklius. Sutartys taip pat numato reikalavimus pieno kokybei, pieno tiekimo tvarką bei suderintus superkamo pieno kiekius.

(120) Iš kooperatyvų bei kitų supirkėjų Konkurencijos tarybai pateiktų pieno pirkimo-pardavimo sutarčių pavyzdžių matyti, jog pieno pirkimo-pardavimo sutartys tarp pieno supirkėjų ir pieno gamintojų dažniausiai sudaromos 1-2 metų arba 1-2 kvotos metų laikotarpiams. Keli pieno supirkėjai nurodė, jog sutartis su pieno gamintojais sudaro neterminuotam laikotarpiui. Būna ir atvejų, kai pieno pirkimo-pardavimo sutartys yra pasirašomos vienam, dviem ar trimis mėnesiams. Dažniausiai pieno-pirkimo sutartys yra automatiškai pratęsimos, jeigu nei viena šalis neprašo nutraukti sutarties. Sutartys gali būti pakeistos ar papildytos tik rašytiniu abiejų šalių sutikimu.

(121) Remiantis kooperatyvų pateikta informacija, pieno pirkimo-pardavimo sutarčių sąlygos yra vienodos visiems kooperatyvo nariams ir pieno statytojams, bet skiriasi pieno įkainiai, kurie yra diferencijuojami priklausomai nuo pristatyto pieno kiekio. Vienas kooperatyvas nurodė, jog savo nariams moka priedą prie pieno supirkimo kainos.

(122) Atsakydami į klausimą, kokiais atvejais ir kaip dažnai gali būti keičiamos pieno supirkimo kainos, kooperatyvai nurodė, jog šios kainos keičiamos, atsižvelgiant į pokyčius tarptautinėje pieno rinkoje, žalio pieno poreikį ir vidutines kainas Lietuvoje, taip pat gaunamas kainas iš pieno perdirbėjų.

⁵² Prancūzija yra nustačiusi 5 metų minimalią sutarčių galiojimo trukmę, tuo tarpu Ispanija – 1 metų. http://ec.europa.eu/agriculture/milk/milk-package/com-2014-354_en.pdf.

⁵³ OL 2004 L 3, p. 14.

⁵⁴ OL 2014 L 175, p. 6.

Kooperatyvai bei kiti supirkėjai nurodė, jog pieno supirkimo kainos gali būti keičiamos ne dažniau kaip kas 15 dienų, t. y. du kartus per mėnesį. Sutarties šalys įsipareigoja informuoti viena kitą apie siūlomus pieno kainų pakeitimus ne vėliau kaip prieš 10-15 kalendorinių dienų raštu, arba pasirašytinai. Vienas pieno gamintojas nurodė, jog šio reikalavimo pieno supirkėjai nesilaiko, o kainos yra mažinamos atbuline data.

(123) Pastebėtina, kad naujas Įstatymas numato draudimą žalio pieno pirkėjams nepagrįstai mažinti žalio pieno pirkimo kainą bei ją mažinti dažniau kaip kas du iš eilės einančius reguliariai parduodamo žalio pieno tiekimo laikotarpius, kaip tai nustatyta Atsiskaitymo už žemės ūkio produkciją įstatyme⁵⁵. Tuo atveju, jeigu pieno pirkėjas sumažins žalio pieno pirkimo kainą, nustatyta pieno pirkimo-pardavimo sutartyje, daugiau negu 3 proc., jis privalės pagrįsti šios kainos mažinimą ir tokį pagrindimą pateiktį Rinkos reguliavimo agentūrai.

(124) Kiek tai susiję su atsiskaitymu už superkamo pieno kiekį, Rinkos tyrimo metu nagrinėtos sutartys dažniausiai neįtvirtina kainos apskaičiavimo metodikos, o kaina yra nustatoma įrašius konkrečią pinigų sumą už superkamą pieną (Eur/kg arba Eur/t). Tam tikrais atvejais sutarties šalys sutaria, jog pieno supirkėjas moka priedą pieno gamintojui už parduodamo pieno kokybę, jei pienas atitinka nustatytus pieno kokybės reikalavimus. Taigi, už geresnės kokybės pieną pieno gamintojams tam tikrais atvejais gali būti mokami priedai.

(125) Sutartys gali būti nutraukiamos šalims nesutarus dėl sutarties sąlygų pakeitimų, pavyzdžiui, pieno gamintojams nesutikus su siūlomais pieno supirkimo kainų pakeitimais, nevykdant sutartyse nustatytų įsipareigojimų arba esant esminiam sutarties pažeidimui. Sutarties nutraukimą sutartyse nustatyta tvarka gali inicijuoti bet kuri iš sutarties šalių. Apie sutarties nutraukimą dažniausiai yra pranešama kitai šaliai prieš 15 kalendorinių dienų arba prieš 1 mėnesį. Būna atvejų, kai šis įspėjimo terminas yra ilgesnis, t. y. 2-3 mėnesiai.

6.2.3 Pieno pirkimo-pardavimo sutartys tarp žalio pieno gamintojų ir pieno perdirbėjų

(126) Dalis žalio pieno gamintojų pieną parduoda tiesiogiai pieno perdirbėjams. Sutarčių trukmė tarp pieno gamintojų ir pieno perdirbėjų yra labai įvairi, t. y. sutartys yra sudaromos 1 mėnesio, 1 kalendorinių metų, 1-2 kvotos metų laikotarpiams. Tam tikri perdirbėjai su žalio pieno gamintojais pasirašo neterminuotas sutartis⁵⁶. Kaip nurodė vienas pieno perdirbėjas, „*sutarties termino pasirinkimas priklauso nuo daugelio aplinkybių, pagrindinis kriterijus - tiekiamo pieno kiekis, t. y. stambus tiekėjas gali bendrovei tiekti didesnę kiekį žaliavinio pieno, todėl tai yra bendrovei ekonomiškai naudingiau ir dėl to yra siekiama sutarties šalių ilgalaikių santykių*“. Taigi kuo didesniu pieno kiekiu disponuojama, tuo palankesnes sutarties sąlygas (įskaitant ir pieno kainą) galima išsiderėti (plačiau apie derybinę galią šio Tyrimo išvadų 6.3 dalyje).

(127) Pusė informaciją Konkurencijos tarybai pateikusių pieno perdirbėjų nustato vienodas sutarčių sąlygas visiems pieno statytojams, tuo tarpu likusieji perdirbėjai taiko nevienodas sutarčių sąlygas pieno statytojams. Esminiai skirtumai sutartyse: sutarties galiojimo terminas, pieno pristatymo sąlygos, sutarties nutraukimo tvarka. Vienas perdirbėjas nurodė, jog su tiekėjais, parduodančiais savo žalią pieną stacionariuose žalio pieno supirkimo punktuose, nėra pasirašomos sutartys ir nėra susitariama dėl besikeičiančių pieno kainų. Tiekėjai, tiekiantys žalią pieną į stacionarius pieno supirkimo

⁵⁵ Reguliariai parduodamo žalio pieno tiekimo laikotarpis – teisės aktuose arba žemės ūkio produkcijos pirkimo-pardavimo sutartyje nustatytas reguliarus laikotarpis (dešimtadienio, pirmosios ar antrosios mėnesio pusės), už kurio metu patiektą žalią pieną apskaičiuojama pinigų suma.

⁵⁶ Analizuojami buvo 2014 m. galiojusių sutarčių pavyzdžiai.

punktus⁵⁷, apie supirkimo kainas yra informuojami skelbimu pačiame supirkimo punkte bei pateikiant jiems sąskaitas faktūras⁵⁸. Anot perdirbėjo, tokia situacija yra nulemta didelio pieno tiekėjų, parduodančių žalią pieną stacionariuose supirkimo punktuose, skaičiaus ir kaitos.

(128) Visiems pieno statytojams yra taikomi vienodi sutarties nutraukimo pagrindai. Sutarties nutraukimą gali inicijuoti tiek pieno statytojas, tiek pieno perdirbėjas. Sutartys yra nutraukiamos nevykdant arba netinkamai vykdant sutarties sąlygas, pavyzdžiui, laiku neatsiskaitant su žalio pieno tiekėju. Vis dėlto dažniausiai taikomas sutarties nutraukimo pagrindas – šalių nesutarimas dėl naujo laikotarpio kainos. Sutartys dažniausiai yra nutraukiamos įspėjus kitą šalį prieš 15 dienų arba 1 mėnesį.

6.2.4 Pieno pirkimo-pardavimo sutartys tarp pieno supirkėjų

(129) Kaip minėta Tyrimo išvadų (90) pastraipoje, pieno supirkėjas pieną gali supirkti iš kitų pieno supirkėjų, o ne tiesiogiai iš gamintojų.

(130) Rinkos tyrimo metu apklausti kooperatyvai bei kiti pieno supirkėjai nurodė, jog sudaro rašytines pieno pirkimo-pardavimo sutartis su kitais pieno supirkėjais, t. y. kooperatyvais, pieno perdirbėjais. Sutartys numato reikalavimus pieno kokybei, pieno tiekimo tvarką, suderintus superkamo pieno kiekius bei mokamą kainą už superkamą pieną (Eur/kg arba Eur/t).

(131) Pusė pieno supirkėjų yra sudarę trumpalaikes 1-3 mėnesių pieno pirkimo-pardavimo sutartis su kitais supirkėjais. Vienas perdirbėjas nurodė, jog „su kooperatyvais yra sudaromos terminuotos, paprastai mėnesinės sutartys, su galimybe pratęsti, nes kooperatyvai nori turėti „laisvas“ rankas ir kiekvieną mėnesį rinktis, kam parduoti pieną“. Trečdalis pieno supirkėjų yra sudarę 1 metų trukmės sutartis. Vis dėlto pažymėtina, kad net ir esant pasirašytai 1 metų trukmės sutarčiai, superkamo pieno kaina gali būti keičiama kas mėnesį. Tokiu atveju yra pasirašomi priedai prie sutarčių arba pieno kainų suderinimo aktai. Keli pieno supirkėjai nurodė, jog yra sudarę neterminuotas sutartis su kitais pieno supirkėjais. 1 kooperatyvas nurodė, jog sudaro labai trumpas, t. y. 2 savaitių trukmės sutartis su pieno perdirbėjais. Pieno supirkimo kainos dažniausiai yra derinamos kas mėnesį, atsižvelgiant į rinkos kainas.

(132) Sutartys dažniausiai yra nutraukiamos nesutarus dėl pieno supirkimo kainos taip pat nevykdant arba netinkamai vykdant sutarties sąlygas. Sutarties nutraukimą gali inicijuoti bet kuri iš sutarties šalių. Šalys apie sutarties nutraukimą informuoja raštu dažniausiai prieš 15 kalendorinių dienų arba prieš 1 mėnesį. Būna atvejų, kai šis įspėjimo terminas yra ilgesnis, t. y. 2-3 mėnesiai. 2 kooperatyvai nurodė, jog jų sudarytos sutartys su pieno perdirbėjais numato baudas už sutarties nevykdymą ar jos nutraukimą. Pavyzdžiui, nepardavęs pieno pagal išankstinę grafiką, pardavėjas (t. y. pieno tiekėjas) per 5 darbo dienas privalo sumokėti pirkėjui 5 proc. baudą nuo neparduoto pieno vertės.

6.3 Kooperatyvų ir kitų supirkėjų derybinė galia

(133) Siekiant nustatyti, ar rinkoje tarp rinkos dalyvių egzistuoja derybinės galios disbalansas, Rinkos tyrimo metu pieno gamintojams, kooperatyvams ir kitiems supirkėjams siūstose

⁵⁷ Pastebėtina, jog pienas gali būti superkamas tiesiogiai iš pieno gamintojų, turinčių pieno šaldymo įrangą, arba iš stacionarių pieno supirkimo punktų į kuriuos pieną pristato patys pieno gamintojai. Pastaruoju atveju pienas yra atšaldomas pieno supirkimo punkte.

⁵⁸ Tai patvirtina, kad pieno supirkėjai (įskaitant pieno perdirbėjus) nėra linkę derėtis su pieno gamintojais, pristatančiais mažus pieno kiekius. Tuo tarpu dažniausiai į pieno supirkimo punktus ir yra pristatomi mažiausi pieno kiekiai (žiūrint į individualius pristatymus). Tai reiškia, kad pristatomo pieno kiekis turi tiesioginę įtaką pieno tiekėjo derybinei galiai (plačiau apie pieno tiekėjų derybinę galią aprašyta šio Tyrimo išvadų 6.3 dalyje).

klausimynuose buvo klausiama, kaip pastarieji ūkio subjektai vertina savo derybinę galią derantis su pieno perdirbėjais dėl pieno pardavimo kainų.

(134) Vertinant kooperatyvus, trečdalis atsakiusiųjų teigė, kad derybinės galios, derantis su pieno perdirbėjais dėl pieno pardavimo kainų, neturi arba ji yra maža. Vis dėlto pažymėtina, kad daugiau nei penktadalis kooperatyvų teigė savo derybinę galią vertinantys gerai/teigiamai. Pastebėtina, kad didžioji pastarųjų kooperatyvų dalis, NMA pateiktais 2014 m. duomenimis, yra stambūs kooperatyvai, superkantys vienus didžiausių žalio pieno kiekių, lyginant su kitais kooperatyvais. Kaip toliau aprašoma šioje Tyrimo išvadų dalyje, ūkio subjekto disponuojamas pieno kiekis daro tiesioginę įtaką jo derybinei galiai. Šeši kooperatyvai teigė, kad parduodamo pieno kainą lemia jo kiekis ir kokybė, taip pat situacija (paklausa) rinkoje.

(135) Vertinant kitus pieno supirkėjus, savo derybinę galią gerai vertino tik vienas, tuo tarpu likusieji nurodė turintys mažą derybinę galią arba jos neturintys išvis. Panašios nuomonės buvo ir vienas didžiausių informaciją Konkurencijos tarybai pateikusių pieno gamintojų, kurio, jo paties teigimu, derybinė galia yra menka⁵⁹.

(136) Apibendrinant ūkio subjektų pateiktą informaciją, matyti, kad didžioji dauguma kitų supirkėjų savo derybinę galią vertina neigiamai, tuo tarpu kooperatyvų atsakymai pasidalino maždaug per pusę – kooperatyvų, nurodžiusių, kad jų derybinė galia yra maža, ir kooperatyvų, iš esmės patenkintų savo derybine galia arba nurodžiusių objektyvius veiksnius, lemiančius derybinės galios dydį, skaičius buvo praktiškai vienodas.

(137) Rinkos tyrimo metu Konkurencijos taryba siekė nustatyti priežastis, galimai darančias įtaką pieno gamintojų, kooperatyvų ir (arba) kitų pieno supirkėjų derybinei galiai. Neretai ūkio subjektų derybinę galią ar jos nebuvimą lemia parduodamo produkto savybės. Tai itin atsiskleidžia žalio pieno gamybos ir pardavimo sektoriuje. Žalias pienas yra greitai gendantis produktas, jo neįmanoma sandėliuoti ir tokiu būdu laukti palankesnės situacijos rinkoje. Kitaip tariant, žalią pieną reikia parduoti tą pačią dieną, kurią jis buvo pagamintas. Tai sumažina pieno gamintojų derybinę galią, nes, nesutarę dėl žalio pieno pardavimo kainos su supirkėju ir (arba) atsisakę jį parduoti, gamintojai gali tiesiog būti priversti pieną išpilti. Taigi, kokia bebūtų žalio pieno supirkimo kaina, gamintojui, jau pagaminusiam tam tikrą žalio pieno kiekį, ekonomiškai naudingiau bus jį parduoti, o ne išpilti, kas suteikia pranašumą pieno perdirbėjams derybų metu.

(138) Kitas veiksnys, pasak pačių kooperatyvų ir kitų supirkėjų, lemiantis pieno pardavimo kainą yra parduodamo pieno kiekis, t. y. už didesnę pieno kiekį mokama didesnė kaina. Kitaip tariant, kuo didesnis parduodamo pieno kiekis, tuo derybinė galia didesnė ir atitinkamai, tuo aukštesnę kainą pasiryžę mokėti pieno perdirbėjai. Tai patvirtina ir tai, kad, kaip minėta šio Tyrimo išvadų (134) pastraipoje, pakankamai didelių žalio pieno kiekių superkantys kooperatyvai savo derybinę galią vertino gerai. Vis dėlto, turint omenyje, kad Lietuvoje vyrauja nedideli ūkiai (žr. šio Tyrimo išvadų (76) pastraipą), natūralu, kad daugumos Lietuvos ūkininkų, pagaminančių nedidelį pieno kiekį, individuali derybinė galia bus maža.

(139) Šiuo atveju būtina įvertinti kooperacijos bei Pieno paketo suteikiamas galimybes (žr. šio Tyrimo išvadų 4.3 dalį). Derėdamiesi kartu dėl parduodamo pieno kiekio, ūkininkai ir kooperatyvai gali padidinti savo disponuojamo pieno kiekį ir atitinkamai turėti daugiau galimybių padidinti parduodamo pieno kainą. Pavyzdžiui, vieno Konkurencijos tarybai informaciją pateikusių kooperatyvo teigimu, *„ūkininkams trūksta vieningumo ir supratimo, kad tik kartu derėdamiesi turės geresnę*

⁵⁹ Pažymėtina, kad likusieji Rinkos tyrimo metu apklausti ir informaciją Konkurencijos tarybai pateikę didžiausi pieno gamintojai savo pagamintą pieną tiekė kooperatyvams, o ne perdirbėjams tiesiogiai, todėl į klausimą, kaip vertina savo derybinę galią nustatant pieno supirkimo kainas, atsakymo nepateikė.

rezultata, nes šiuo metu principas „skaldyk ir valdyk“ ekonomiškai naudingesnis. Bet naudingesnis tik pavieniams ūkininkams, o ne visam sektoriui.“

(140) Pažymėtina, kad derybinei galiai reikšmingos įtakos turi ir galimybės susirasti alternatyvų pirkėją savo pagamintai produkcijai – parduoti pieną kitam pieno supirkėjui ir (arba) perdirbėjui ar pieną eksportuoti. Vertinant žalio pieno rinką, galimybės pieno gamintojams savo produkciją parduoti alternatyviems pieno supirkėjams Lietuvoje ir (arba) užsienyje ženkliai padidintų jų derybinę galią. Kitaip tariant, alternatyvaus realizacijos šaltinio turėjimas užtikrina ar bent jau padidina žaliavinio pieno pardavimo tikimybę netgi tais atvejais, kai, pavyzdžiui, nesutariama dėl priimtinos žalio pieno supirkimo kainos su nei vienu Lietuvos pieno perdirbėju. Beveik pusė (48 proc.) informaciją Konkurencijos tarybai pateikusių kooperatyvų bei beveik trečdalis (27 proc.) kitų supirkėjų nurodė turintys galimybę eksportuoti žalią pieną tuo atveju, jei nesutaria dėl pieno supirkimo kainų su Lietuvos pieno supirkėjais. Tačiau pastebėtina, kad net ir nurodę turintys galimybę eksportuoti pieną, dažniausiai teigė jo vis dėlto neeksportuojantys. Iš galimybę eksportuoti pieną turinčių ūkio subjektų faktiškai 2012-2015 m. laikotarpiu jį eksportavę nurodė tik 7 kooperatyvai ir 2 kiti supirkėjai. Priežastys, kodėl pienas vis dėlto neeksportuojamas, buvo nurodomos įvairios, pavyzdžiui, specialaus transporto ar perpylimo stoties neturėjimas. Vis dėlto pastebėtina, kad net 31 proc. pieno neeksportuojančių kooperatyvų nurodė pieno neeksportuojantys dėl to, kad nemato tame ekonominės naudos, juos tenkina vidaus rinka, o eksportas vertinamas kaip nepatikimas.

(141) Konkurencijos taryba nustatė, kad galimybė eksportuoti pieną, kaip ir derybinė galia, yra tiesiogiai susijusi su disponuojamu pieno kiekiu – beveik trečdalis žalio pieno neeksportuojančių kooperatyvų ir daugiau nei pusė žalio pieno neeksportuojančių kitų supirkėjų nurodė, kad priežastis, dėl kurios jie neeksportuoja žalio pieno yra per maži surenkamo pieno kiekiai. Plačiau apie žalio pieno importą ir eksportą – šio Tyrimo išvadų 6.8 dalyje.

(142) Rinkos tyrimo metu pieno perdirbėjų taip pat buvo prašoma įvertinti kooperatyvų derybinės galios lygį. Pažymėtina, kad pieno perdirbėjų pateikti atsakymai itin skyrėsi nuo kooperatyvų ir kitų supirkėjų atsakymų į minėtą klausimą. Net 70 proc. informaciją Konkurencijos tarybai pateikusių pieno perdirbėjų nurodė, kad kooperatyvų derybinė galia yra didelė ar net dominuojanti, teigdami, kad kooperatyvai turi galimybes žalią pieną išvežti į užsienio valstybes bei naudojasi šiuo argumentu derybų metu. Taip pat pieno perdirbėjai, kalbėdami apie kooperatyvų derybinę galią, minėjo, kad kooperatyvai neretai susivienija ir derasi kartu, taip sustiprindami savo derybines pozicijas. Šiuo atveju Konkurencijos taryba pažymi tinkamo tokių susivienijimų įteisinimo svarbą, norint išvengti rizikos pažeisti Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio nuostatas (žr. šio Tyrimo išvadų (232) pastraipą). Plačiau pieno perdirbėjų nuomonė apie kooperatyvų derybinę galią aprašyta šio Tyrimo išvadų 7.2.5 dalyje.

(143) Išanalizavusi Rinkos tyrimo metu surinktą informaciją, Konkurencijos taryba identifikavo 3 pagrindinius veiksnys, galinčius daryti reikšmingą įtaką pieno gamintojų, kooperatyvų ir (arba) kitų supirkėjų derybinei galiai. Didžiausią įtaką tam turi paties pieno savybės – pienas yra greitai gendantis produktas, kurio neįmanoma sandėliuoti ir būtina parduoti tą pačią dieną, kurią jis buvo pagamintas. Antras, ne mažiau svarbus veiksnys, darantis įtaką derybinei galiai, yra parduodamo pieno kiekis. Rinkos tyrimo metu nustatyta, kad kuo didesnis parduodamo pieno kiekis, tuo daugiau galimybių išsiderėti didesnę pieno pardavimo kainą. Vis dėlto, kaip minėta šio Tyrimo išvadų 6.1 dalyje, didžioji dalis Lietuvos ūkių yra nedideli 1-5 karvių ūkiai, pagaminantys palyginti mažą bendro Lietuvoje pagaminamo pieno kiekio dalį ir individualiai turintys ištis mažą derybinę galią derantis dėl pieno supirkimo kainų. Tuo tarpu Lietuvoje iki šiol nėra užregistruota nei vienos gamintojų organizacijos (žr. šio Tyrimo išvadų 4.3 ir 6.4 dalis), kuri galėtų derėtis susivienijusių pieno gamintojų vardu, padidindama pieno, dėl kurio deramasi, kiekį, ir, atitinkamai, padidindama pieno gamintojų kolektyvinę derybinę galią. Trečiasis veiksnys – galimybė surasti alternatyvių žalio pieno realizacijos

šaltinių (Lietuvoje ar užsienyje), kas nemaža dalimi yra susiję su jau minėta parduodamo pieno kiekio įtaka jo kainai, nes, norint pelningai eksportuoti žalią pieną, būtina disponuoti pakankamai dideliais jo kiekiais.

6.4 Pieno gamintojų organizacija kaip derybinės galios stiprinimo mechanizmas

(144) Bendras žemės ūkio rinkų organizavimo reglamentas sudaro galimybes steigti pieno gamintojų organizacijas bei jų asociacijas, kurioms suteikiamos išimtinės teisės derantis su pieno supirkimo ir perdirbimo įmonėmis. Taigi siekiami didesnės pieno gamintojų derybinės galios, pieno gamintojai gali jungtis į gamintojų organizacijas, kurios gali kolektyviai derėtis dėl sutarčių sąlygų, įskaitant žalio pieno kainą. Pastebėtina, kad pieno gamintojų organizacija tai gali daryti nepažeisdama konkurencijos teisės reikalavimų. Vis dėlto pažymėtina, jog gamintojų organizacija turi būti pripažinta pagal minėtą Bendrą žemės ūkio rinkų organizavimo reglamentą.

(145) Žemės ūkio ministerija yra parengusi pieno gamintojų organizacijų ir jų asociacijų administravimo taisykles, kuriose yra įtvirtinti nacionaliniai gamintojų organizacijų pripažinimo kriterijai. Pieno gamintojų organizacijų ir jų asociacijų administravimo taisyklės buvo patvirtintos 2012 m. rugsėjo mėn.

(146) Vadovaujantis Pieno gamintojų organizacijų ir jų asociacijų administravimo taisyklių 4 punktu, juridinis asmuo, vienijantis pieno gamintojus ir siekiantis gamintojų organizacijos pripažinimo, privalo:

- turėti patvirtintus įstatus;
- atitikti reikalavimus, nustatytus reglamento (EB) Nr. 1234/2007 122 straipsnio 1 dalies b) ir c) punktuose⁶⁰;
- turėti ne mažiau kaip 20 narių, kurių bendras turimas melžiamų karvių skaičius prašymo pateikimo dieną yra ne mažiau kaip 200, o parduodamo pieno kiekis per metus (imant paskutinių 12 mėn. periodą nuo paraiškos pateikimo dienos) – ne mažesnis kaip 1.000 t;
- įgalioti fizinį asmenį, kuris būtų atsakingas už gamintojų organizacijos vardu vykdomas derybas dėl parduodamo pieno sutarčių sąlygų.

(147) Gamintojų organizacijos turi būti sudarytos pačių gamintojų iniciatyva ir siekti konkretaus tikslo, kuris pirmiausia gali būti susijęs su organizacijos narių produktų pasiūlos sutelkimu ir prekyba jais, kartu atliekamu gamybos pritaikymu prie rinkos reikalavimų ir produktų gerinimu, gamybos racionalizavimo ir mechanizavimo skatinimu. Gamintojų organizacijos turi būti įsiregistravusios kaip juridiniai asmenys. Pažymėtina, kad reikalavimų, kokia konkrečiai juridine forma turi būti įteisinta gamintojų organizacija, nėra. Nors Lietuvoje nėra tokios juridinės formos, kaip „gamintojų organizacija“, nėra pagrindo teigti, kad šiuo metu egzistuojančios juridinių asmenų teisinės formos nėra tinkamos (pavyzdžiui, VŠĮ arba asociacija)⁶¹.

(148) Sprendimą dėl gamintojų organizacijos pripažinimo priima Žemės ūkio ministerija, gavusi ŽŪIKVC rekomendacijas dėl atitikimo reikalavimams. Pažymėtina, kad reikalavimų, kokia konkrečiai juridine forma turi būti įteisinta gamintojų organizacija, nėra. Nors Lietuvoje nėra tokios juridinės formos, kaip „gamintojų organizacija“, nėra pagrindo teigti, kad šiuo metu egzistuojančios juridinių

⁶⁰ b) kurios yra sudarytos pačių gamintojų iniciatyva; c) kurios siekia konkretaus tikslo, kuris pirmiausia gali apimti, arba, vaisių bei daržovių sektoriuje, turi apimti vieną ar kelis toliau nurodytus tikslus: i) užtikrinimas, kad gamyba būtų planuojama ir pritaikoma prie paklausos, ypač kokybės ir kiekio atžvilgiu; ii) savo narių pagamintų produktų pasiūlos koncentracija ir pateikimas į rinką; iii) gamybos išlaidų optimizavimas ir gamintojo kainų stabilizavimas.

⁶¹ Juridinių asmenų teisinių formų sąrašas: <http://www.vmi.lt/lt/?itemId=1014376>.

asmenų teisinės formos nėra tinkamos (pavyzdžiui, VŠĮ arba asociacija)⁶². Reglamente numatyta, jog pripažintos gamintojų organizacijos ar jų asociacijos gali derėtis dėl savo narių pagaminamo pieno pardavimo sutarčių sąlygų. Pieno kiekis, dėl kurio jie gali derėtis, turi neviršyti 3,5 proc. viso Europos Sąjungoje pagamino pieno kiekio ir 33 proc. šalyje pagaminamo pieno kiekio. Gamintojų organizacija taip pat turi pranešti valstybės narės ar valstybių narių, kurioje (-iose) ji veikia, kompetentingoms valdžios institucijoms (Lietuvos atveju – Žemės ūkio ministerijai) apie žalio pieno, dėl kurio vyksta tokios derybos, kiekį. Gamintojų organizacijos gali steigti asociaciją, kurioje privalo būti ne mažiau kaip trys pripažintos gamintojų organizacijos.

(149) Pagal Pieno paketą, pieną perdirbančių (t. y. vertikaliai integruotų) kooperatyvų narių į tokius kooperatyvus pristatomas pienas negali būti bendrų derybų objektas, o pieno neperdirbantys (tik superkantys ir parduodantys) kooperatyvai gali kurti gamintojų organizacijas, kurios gali kolektyviai derėtis su perdirbėjais. Pastebėtina, kad gamintojų organizacijos nariais gali būti ir tie kooperatyvai, kurie perdirba tik dalį supirkto pieno. Tokiu atveju, toks kooperatyvas gali derėtis dėl parduodamo pieno kiekio, kurio kooperatyvas neperdirba. Taigi, pripažintą gamintojų organizaciją gali steigti ir pieno supirkėjai, vis dėlto pieno kiekis, dėl kurio jie gali derėtis, turi neviršyti 33 proc. šalyje pristatomo pieno kiekio.

(150) Priėmus nacionalines nuostatas dėl gamintojų organizacijų pripažinimo, oficialiai pripažintos 228 gamintojų organizacijos šešiose valstybėse narėse (Belgijoje, Čekijos Respublikoje, Italijoje, Ispanijoje, Prancūzijoje ir Vokietijoje). Čekijos Respublikoje, Ispanijoje, Prancūzijoje ir Vokietijoje gamintojų organizacijos kolektyviai derėjosi dėl nuo 4 proc. (Ispanijoje) iki 33 proc. (Vokietijoje) viso pristatyto pieno kiekio. Lietuvoje kol kas nėra nei vienos pripažintos pieno gamintojų organizacijos⁶³. Pastebėtina, jog pieno gamintojai turi galimybę gauti finansinę paramą pieno gamintojų organizacijai įsisteigti (plačiau apie paramą žr. Tyrimo išvadų 6.5.1 dalį).

6.5 Parama žalio pieno gamybos ir supirkimo rinkos dalyviams

6.5.1 Parama gamintojų grupių ir organizacijų bei kooperatyvų įsisteigimui

(151) Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. gruodžio 17 d. reglamentas (ES) Nr. 1305/2013 dėl paramos kaimo plėtrai, teikiamos Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) lėšomis, kuriuo panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1698/2005, numato paramą gamintojų grupių ir organizacijų įsisteigimui. Vadovaujantis šio reglamento 27 straipsniu, parama skiriama gamintojų grupėms ir organizacijoms, kurias oficialiai pripažįsta valstybės narės kompetentinga institucija (Lietuvos atveju – Žemės ūkio ministerija), remdamasi verslo planu. Ši parama galėtų būti skiriama ir aukščiau aprašytoms pieno gamintojų organizacijoms.

(152) Parama mokama kasmetinėmis fiksuoto dydžio išmokomis ne ilgiau nei penkerius metus nuo gamintojų grupės ar organizacijos pripažinimo dienos ir proporcingai mažinama.

(153) Didžiausia galima viešosios paramos suma pirmaisiais metais yra 10 proc. metinės parduotos produkcijos vertės. Didžiausia galima viešosios paramos suma už vienerius veiklos (verslo plano įgyvendinimo) metus visais atvejais negali viršyti 100 tūkst. eurų. Parama yra proporcingai mažėjanti: viešojoji parama už pirmuosius, antruosius, trečiuosius, ketvirtuosius ir penktuosius veiklos (verslo plano įgyvendinimo) metus neturi viršyti atitinkamai 10, 9, 8, 7 ir 6 proc. metinės parduotos produkcijos vertės tais metais.

⁶² Juridinių asmenų teisinių formų sąrašas: <http://www.vmi.lt/lt/?itemId=1014376>.

⁶³ http://ec.europa.eu/agriculture/milk/milk-package/com-2014-354_lt.pdf.

(154) Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 m. programos projekte numatyta 1789107 eurų gamintojų grupėms ir organizacijoms įsikurti⁶⁴. Parama gali būti teikiama pieno gamintojų organizacijoms bei kooperatyvams. Vienai pripažintai grupei (organizacijai) remti per penkerius pirmuosius veiklos pradžios metus galės būti skirta iš viso iki 500 tūkst. eurų arba iki 100 tūkst. eurų už kiekvienus verslo plano įgyvendinimo metus.

(155) Paramos gamintojų grupėms ir organizacijoms įsikurti gali siekti mažos ar vidutinės įmonės, kurios atitinka kaimo plėtros programos reikalavimus. Parama neteikiama tai naujai įsteigtai gamintojų grupei (organizacijai), kurios bent vienas dalyvis yra ar buvo kitos gamintojų grupės (organizacijos), gaunančios ar gavusios paramą pagal šią priemonę, dalyvis.

(156) 2007-2013 m. laikotarpiu žemdirbiai taip pat turėjo galimybių gauti paramą už įkurto kooperatyvo pirmuosius penkerius veiklos metus. Tuomet iš nacionalinio biudžeto buvo skirta apie 1,8 mln. eurų (6,3 mln. Lt) paramos. Parama kasmet pasinaudodavo vidutiniškai per 10 kooperatyvų, o vienerių metų išmokos atskiriems perspektyviai veiklą vykdančioms kooperatyvams siekė 58-87 tūkst. eurų (200-300 tūkst. Lt)⁶⁵.

(157) Vis dėlto Rinkos tyrimo metu Konkurencijos taryba gavo indikacijų iš rinkos dalyvių, kad skiriama parama kooperatyvų įsteigimui galimai paskatino „netikrų“ kooperatyvų atsiradimą. Buvo teigiama, kad kooperatyvai, kurie kūrėsi ir buvo finansuojami savo narių surinktais pajiniais įnašais, šiuo metu problemų neturi. Problemos rinkoje atsirado tuomet, kai pradėta dalinti paramą kooperatyvų steigimui, kadangi tai paskatino kooperuotis asmenis, neketinančius vykdyti numatytos veiklos, o tik siekiančius įsisavinti gautą paramą ir nutraukti veiklą. Pasak rinkos dalyvių, parama turėtų būti skirta tiems kooperatyvams, kurie jau veikia, nes kooperatyvai, įsikūrę naudodamiesi savo narių jėgomis ir finansavimu, turi paskatą tęsti savo pradėtą veiklą bei nenorėtų jos nutraukti. Taip pat buvo siūloma skatinti ne naujų kooperatyvų steigimąsi, bet ūkininkų stojimą į kooperatyvus.

(158) Apibendrinant galima teigti, kad yra numatyti būdai remti tiek gamintojų organizacijų, tiek kooperatyvų steigimąsi, tačiau teikiant tokio pobūdžio paramą būtina numatyti tam tikrus apsaugos mechanizmus ir (arba) įpareigojimus paramą gaunantiems subjektams tam, kad būtų išvengta „netikrų“, mažiau naudos pieno gamintojams atnešančių arba jos neatnešančių kooperatyvų ir (arba) organizacijų steigimosi (žr. šio Tyrimo išvadų (96) – (98) pastraipas).

6.5.2 Išmokos už kvotinį pieną

(159) Kaip minėta šio Tyrimo išvadų (89) pastraipoje, pieno gamintojai kaip vieną iš pieno kvotų sistemos panaikinimo neigiamų padarinių įvardijo išmoką už kvotinį pieną panaikinimą. Pastebėtina, jog už pagamintą pieną, neviršijantį bendrosios nacionalinės pieno kvotos ribų, pieno gamintojams galėjo būti skiriamos tiesioginės išmokos už kvotinį pieną. Šios paramos gavimo tvarką, išmokėjimo terminus ir reikalavimus pieno gamintojams nustatė 2014 m. pereinamojo laikotarpio nacionalinės paramos už pieną mokėjimo taisyklės, kurios yra patvirtintos Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2014 m. lapkričio 12 d. įsakymu Nr. 3D-854 „Dėl 2014 m. pereinamojo laikotarpio nacionalinės paramos už pieną mokėjimo taisyklių patvirtinimo“.

(160) Nacionalinė parama buvo mokama pareiškėjui už rinkai patiektą pieną atskaitos laikotarpiu. Kaip numato šių taisyklių 4 punktas, parama buvo mokama iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų. Paramos dydis – 15,06 eurų už atskaitos laikotarpio pieno kiekio toną. Parama pirmiausiai buvo mokama tiems pieno gamintojams, kurių vardu 2014 m. balandžio 1 d. – 2014 m. spalio 30 d. laikotarpiu ūkininkų gyvūnų registre buvo registruotos melžiamos karvės. Skaičiuojant paramą, buvo

⁶⁴ <https://www.nma.lt/index.php/parama/lietuvos-kaimo-pletros-20142020-m-programa/apie-programa/4911>.

⁶⁵ <http://www.naujasigelupis.lt/?p=14717>.

imamas parduotas pieno kiekis 2006-2007 kvotos metais, o gamintojams, turėjusiems pardavimo perdirbti kvotą, parduotas supirkėjams pieno kiekis buvo perskaičiuojamas pagal nustatytą pieno riebumą. Parama buvo mokama nuo 2014 m. gruodžio 1 d. iki kvotų sistemos panaikinimo dienos.

6.5.3 Laikinoji parama pieno gamintojams, patyrusiems nuostolių dėl Rusijos Federacijos pieno gaminių importo embargo

(161) Vadovaujantis Komisijos deleguotuoju 2014 m. lapkričio 26 d. reglamentu (ES) Nr. 1263/2014, kuriuo numatoma laikina išskirtinė pagalba Estijos, Latvijos ir Lietuvos pieno gamintojams⁶⁶, šioms šalims buvo skirta 28661259 eurų Europos Sąjungos pagalba paremti pieno gamintojus, nukentėjusius dėl Rusijos įvesto Europos Sąjungos gaminių importo draudimo. Lietuvai skirta parama siekė 14072892 eurų. Paramą Estija, Latvija ir Lietuva privalėjo panaudoti remdamosi objektyviais nediskriminaciniais kriterijais su sąlyga, kad išmokomis nebus iškreipta konkurencija. Šiuo tikslu atitinkamos valstybės narės turėjo atsižvelgti į Rusijos įvesto importo draudimo poveikio atitinkamiems gamintojams mastą. Estija, Latvija ir Lietuva išmokas išmokėti turėjo ne vėliau kaip 2015 m. balandžio 30 d.

(162) Laikinosios paramos pieno gamintojams mokėjimo tvarką, mokėjimo terminus ir reikalavimus pieno gamintojams nustato Laikinosios paramos pieno gamintojams, patyrusiems nuostolių dėl Rusijos Federacijos pieno gaminių importo embargo, mokėjimo taisyklės. Be paramos iš Europos Sąjungos biudžeto lėšų, papildoma parama, kuri siekė 14068600 eurų, buvo mokama ir iš nacionalinio biudžeto.

(163) Paramos dydžiai buvo 27,06 eurų už toną iš Europos Sąjungos biudžeto lėšų ir 27,05 eurų už toną iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų⁶⁷. Skaičiuojant paramą, buvo atsižvelgiama į faktiškai parduotą natūralaus riebumo pieno kiekį 2014 m. rugpjūčio-lapkričio mėn. Lietuvoje laikinąją paramą iš viso gavo 30980 gamintojų, o bendra apskaičiuota laikinosios paramos suma siekė 28,11 mln. eurų⁶⁸.

6.6 Supirkimo kainodara ir pelno paskirstymas tarp gamintojų ir supirkėjų

(164) Rinkos tyrimo metu Konkurencijos taryba kooperatyvų ir kitų supirkėjų prašė paaiškinti, kaip nustatomos pieno supirkimo iš narių ar statytojų bei pieno pardavimo pieno perdirbėjams kainos.

(165) Iš gautų atsakymų paaiškėjo, kad tiek kooperatyvai, tiek kiti supirkėjai pieno supirkimo kainą nustato iš pieno pardavimo pieno perdirbėjams kainos atėmę visas būtinas veiklos sąnaudas (transportavimo, administracines ir t.t.), pasilikdami dalį pelno. Supirkimo kainos skirtingiems pieno tiekėjams (nariams ir (arba) statytojams) taip pat diferencijuojamos pristatyto pieno kiekio ir kokybės atžvilgiu – kuo didesnis superkamo pieno kiekis bei geresnė jo kokybė, tuo didesnė supirkimo kaina.

(166) 40 proc. kooperatyvų nurodė, kad pieno pardavimo pieno perdirbėjams kainų nustatymo metodologijos neturi, nes pieno pardavimo kainas nustato pieno perdirbėjai, kas rodo galimą kooperatyvų derybinės galios trūkumą. Daugiau nei penktadalis kooperatyvų, nustatydami pieno pardavimo kainas, atsižvelgia į rinkos kainas bei pasaulines pieno produktų kainų tendencijas. Dažniausiai kainos nustatomos derybų su pieno perdirbėjais metu, o pardavimo kaina turi padengti kooperatyvo patiriamus kaštus.

⁶⁶ OL 2014 L 341, p. 3.

⁶⁷ Laikinosios paramos pieno gamintojams, patyrusiems nuostolių dėl Rusijos Federacijos pieno gaminių importo embargo, mokėjimo taisyklių 3 punktas (<http://www.infolex.lt/ta/323450:ver2>).

⁶⁸ <http://www.vic.lt/uploads/file/Embargo%20parama2.pdf>.

(167) Beveik trečdalis kitų supirkėjų taip pat nurodė, kad pieno pardavimo pieno perdirbėjams kainą nustato pieno perdirbėjai. Vis dėlto likusieji nurodė, kad pardavimo kaina yra derybų objektas, o derantis yra atsižvelgiama į vidaus ir pasaulinės rinkų tendencijas.

(168) Siekiant išanalizuoti pieno gamintojų ir supirkėjų veiklos patiriamus kaštus bei pelningumą, Rinkos tyrimo metu kooperatyvams ir kitiems supirkėjams siūstuose klausimynuose buvo prašoma pateikti 2014 m. vidutinės parduodamo pieno kainos struktūrą, t. y. pelno maržą bei visas ūkio subjekto patiriamų kaštų grupes (pavyzdžiui, administraciniai, žaliavos įsigijimo, transportavimo ir t.t.) ir kiekvienos jų dydį.

(169) Beveik pusė iš į šį klausimą atsakiusių kooperatyvų išskyrė procentinį savo pelno maržos dydį. Nurodytos pelno maržos dydis svyravo nuo 0,1 proc. iki 20,79 proc., tačiau vidutiniškai sudarė 4,18 proc. 19 kooperatyvų nurodė, kad didžiąją jų patiriamų sąnaudų dalį sudaro žaliavos (t. y. pieno) įsigijimo kaštai. Vidutiniškai jie sudarė apie 81 proc. pieno pardavimo kainos. Kitos kooperatyvų nurodytos patiriamų kaštų grupės buvo administraciniai, transportavimo, darbo užmokesčio, pieno tyrimų ir kiti kaštai.

(170) Turint omenyje, kad kaina dažniausiai priklauso ir nuo parduodamo pieno kiekio, Rinkos tyrimo metu buvo įvertinti kooperatyvų dydžiai (t. y. perkamo pieno kiekiai). Atlikti skaičiavimai rodo, kad vidutinė kooperatyvų pelno marža, įvertinus kooperatyvų perkamo pieno kiekius, 2014 m. sudarė 2,14 proc.

(171) Kitų supirkėjų nurodytos pelno maržos dydis svyravo nuo 0,5 proc. iki 22 proc.⁶⁹ Kaip ir kooperatyvų atveju, didžiąją kitų supirkėjų patiriamų sąnaudų dalį sudaro žaliavos (t. y. pieno) įsigijimo kaštai. Vidutiniškai jie sudarė apie 84 proc. pieno pardavimo kainos. Kitos supirkėjų nurodytos patiriamų kaštų grupės buvo administraciniai, transportavimo, darbo užmokesčio ir kt. kaštai.

(172) Turint omenyje, kad kaina dažniausiai priklauso ir nuo parduodamo pieno kiekio, Rinkos tyrimo metu buvo įvertinti kitų supirkėjų dydžiai (t. y. perkamo pieno kiekiai). Atlikti skaičiavimai rodo, kad vidutinė kitų supirkėjų pelno marža, įvertinus jų perkamo pieno kiekius, 2014 m. sudarė 6,13 proc.

(173) Apibendrinant rinkos dalyvių pateiktą informaciją bei atliktus skaičiavimus, darytina išvada, kad tiek kooperatyvai, tiek kiti supirkėjai 2014 m. dirbo pelningai.

(174) Vis dėlto, turint omenyje, kad ne visi kooperatyvai ir kiti supirkėjai nurodė savo pelno maržos dydžius, Rinkos tyrimo metu buvo atlikta 10 didžiausių pagal 2013 m. parduoto pieno kiekius kooperatyvų pelno (nuostolių) ataskaitų analizė. Remiantis Juridinių asmenų registro (toliau – JAR) duomenimis, 2014 m. nuostolingas buvo tik vienas kooperatyvas, nors, analizuojant 2013-2014 m. laikotarpį, jo grynasis pelningumas vis dėlto buvo teigiamas ir sudarė 0,51 proc. Visi likusieji kooperatyvai buvo pelningi. Bendras vidutinis nagrinėtų kooperatyvų grynasis pelningumas sudarė 4,43 proc. (3,04 proc., į skaičiavimus neįtraukiant ŽŪK „Pienas LT“⁷⁰) 2013 m. ir 5,11 proc. (1,59 proc., į skaičiavimus neįtraukiant ŽŪK „Pienas LT“) 2014 m.

(175) Kooperatyvų ir kitų pieno supirkėjų taip pat buvo prašoma paaiškinti, kaip paskirstomas jų pelnas. Didžioji dalis (73 proc.) kitų supirkėjų nurodė, kad pelnas jų įmonėse neskirstomas, o išimamas savininko reikmėms ir (arba) naudojamas investicijoms, įmonės plėtrai, perkeliamas į rezervą fondą ar į kitus finansinius metus ir pan.

⁶⁹ 2014 m. vidutinės parduodamo pieno kainos struktūrą ir procentinį pelno maržos dydį nurodė 60 proc. informaciją Konkurencijos tarybai pateikusių kitų supirkėjų. Vienas supirkėjas nurodė -2,5 proc. pelno maržą, nes 2014 m. patyrė finansinių nuostolių

⁷⁰ Papildomi skaičiavimai, neįtraukiant ŽŪK „Pienas LT“ buvo atlikti dėl to, kad didžioji jo pelno dalis buvo gauta ne iš tipinės, bet iš kitos veiklos.

(176) Pastebėtina, kad pelno paskirstymas kooperatyvuose skiriasi nuo kitų supirkėjų. Kaip minėta, kooperatyvų nariai yra jų pajininkai, kas reiškia, kad jiems gali būti išmokami dividendai nuo kooperatyvo sugeneruoto pelno proporcingai jų pajaus ir apyvartos per kooperatyvą dydžiui. Trečdalis kooperatyvų nurodė, kad pelnas (arba jo dalis) paskirstoma pajininkams proporcingai nuo jų apyvartos per kooperatyvą. Vis dėlto didelė kooperatyvų dalis nurodė, kad pelnas skiriamas kooperatyvo veiklai, investicijoms, darbo sąlygų gerinimui, gamybinės bazės plėtrai (transporto priemonėms pirkti, technikai atnaujinti) ir pan.

6.7 Žalio pieno supirkimo atstumai

(177) Atlikdama rinkos tyrimą, Konkurencijos taryba siekė nustatyti žalio pieno supirkimo teritoriją, t. y., koku atstumu yra superkamas pagamintas žalias pienas ir koku atstumu jis parduodamas perdirbėjams ar kitiems supirkėjams.

(178) Išanalizavusi rinkos dalyvių pateiktus atsakymus, Konkurencijos taryba nustatė, kad pieno pardavimo atstumai buvo ženkliai didesni už pieno supirkimo atstumus – pienas dažniausiai superkamas 15-20 km atstumu aplink pieno supirkimo punktą, tuo tarpu parduodamas pienas gali būti transportuojamas iki 500 km atstumu nuo supirkimo punkto, kooperatyvo ar įmonės. Toliau Tyrimo išvadose atskirai aprašomi pieno supirkimo ir pardavimo atstumai ir juos lemiantys veiksniai.

6.7.1 Pieno supirkimo atstumai

(179) Kooperatyvams ir kitiems supirkėjams siųstuose klausimynuose buvo klausiama, koku vidutiniu atstumu paprastai yra gabenamas pienas iki kooperatyvo, supirkimo punktų ir (arba) įmonės.

(180) Kai kurie kooperatyvai išskyrė skirtingus atstumus, gabenant pieną iki pieno supirkimo punkto ir iki paties kooperatyvo. Didžioji dalis kooperatyvų (58 proc.) nurodė, kad pienas iki pieno supirkimo punktų paprastai gabenamas iki 15 km atstumu. 67 proc. kooperatyvų nurodė ne didesnę kaip 20 km atstumą. Kooperatyvų pateiktais duomenimis, pienas iki pačių kooperatyvų transportuojamas kiek didesniu atstumu, lyginant su supirkimo punktais⁷¹. 45 proc. kooperatyvų nurodė pieno transportavimo iki kooperatyvo atstumą iki 15 km, 55 proc. – iki 20 km atstumą.

(181) Panašius atstumus nurodė ir kiti supirkėjai. 47 proc. atsakiusiųjų nurodė ne didesnę nei 15 km, 73 proc. – ne didesnę nei 20 km transportavimo atstumą iki pieno supirkimo punkto. Nei vienas iš kitų supirkėjų nenurodė didesnio nei 20 km transportavimo atstumo iki pieno supirkimo įmonės.

(182) Pastebėtina, jog vadovaujantis VMVT direktoriaus 2011 m. balandžio 21 d. įsakymo Nr. B1-171 „Dėl pieno transportavimo iki pieno supirkimo punkto“ 1.5 punktu, pieno supirkėjai, turintys su pieno gamintoju pasirašytą susitarimą, atitinkamos temperatūros pieną gali transportuoti (pristatyti) tik į pieno supirkimo punktą, esantį ne toliau kaip už 15 km. Įsakymo 1.5. punkte numatytas 15 km atstumo apribojimas taikomas visiems pieną superkantiems registruotiems supirkėjams nepriklausomai, ar jie tik superka pieną ir jį perparduoda, ar patys supirktą pieną apdoroja ir perdirba.

(183) Apibendrinant kooperatyvų ir kitų supirkėjų pateiktus duomenis, darytina išvada, kad superkamas žalias pienas gabenamas netolimu, iki 20 km atstumu iki pieno supirkėjo supirkimo punktų. Tai patvirtino ir tai, kad net 73 proc. kooperatyvų nurodė pieną superkantys iš šalia esančių teritorijų ar regionų, kaip tai ir numatyta minėtame VMVT direktoriaus įsakyme.

⁷¹ Žr. 57 išnašą.

6.7.2 Pieno pardavimo atstumai

(184) Vertinant tolimesnę pieno sektoriaus grandį – pieno pardavimus – kooperatyvų ir kitų supirkėjų buvo klausiama, kokių maksimalių atstumu bendru atveju ekonomiškai naudinga transportuoti pieną jį parduodant. Didžioji dalis atsakiusių neišskyrė maksimalaus transportavimo atstumo pieno pardavimo atveju bei nurodė, kad transportavimo atstumas vertinamas individualiai, atsižvelgiant į pieno pardavimo kainą. Vis dėlto, atsakiusių nurodytas maksimalus pieno transportavimo atstumas siekė 500 km.

(185) Taigi matyti, kad transportavimo atstumas, parduodant pieną, yra ženkliai didesnis, lyginant su atstumu jį superkant. Tai patvirtino ir tai, kad daugiau nei pusė kooperatyvų ir trečdalis kitų supirkėjų nurodė pieną parduodantys visoje Lietuvoje ir (arba) kaimyninėse šalyse. Likę kooperatyvai ir supirkėjai nurodė pieną parduodantys šalia išsidėsčiusiose teritorijose, siekdami sumažinti transportavimo kaštus.

(186) Pažymėtina, kad maždaug 50 proc. atvejų pieno perdirbėjai patys savo transportu išsiveža visą ar dalį kooperatyvų ir kitų supirkėjų parduodamo pieno. Kiek mažiau nei pusė (42 proc.) atsakiusių kooperatyvų nurodė visą parduodamą pieną perdirbėjams pristatantys patys. Vertinant kitus supirkėjus, pieno perdirbėjams savo transportu pieno niekada nepristatantys teigė 40 proc. supirkėjų, tiek pat supirkėjų teigė visą parduodamo pieno kiekį pieno perdirbėjams pristatantys savo transportu, likę kiti supirkėjai savo transportu pieno perdirbėjams teigė pristatantys dalį parduodamo pieno.

6.8 Užsienio prekyba

(187) Kaip minėta šio Tyrimo išvadų 6.3 dalyje, neretai ūkio subjekto derybinę galią lemia jo galimybės susirasti alternatyvų pirkėjų. Tai gali būti tiek alternatyvus pirkėjas Lietuvoje, tiek užsienio valstybėse.

(188) Šiuo metu Lietuvoje veikia mažiausiai 13 pieno perdirbimo veikla užsiimančių ūkio subjektų, tad pirkėjo pasirinkimo galimybė yra, žinoma, kiek tai leidžia pieno pardavėjo ir pirkėjo geografinė padėtis (žr. šio Tyrimo išvadų 6.7 dalį) bei transportavimo galimybės.

(189) Vertinant žalio pieno eksportą, kaip nurodyta šio Tyrimo išvadų (140) pastraipoje, galimybę eksportuoti pieną, nesutarus dėl pieno supirkimo kainų su Lietuvos pieno supirkėjais, turintys nurodė beveik pusė informaciją Konkurencijos tarybai pateikusių kooperatyvų bei beveik trečdalis kitų supirkėjų, tačiau 2012-2015 m. laikotarpiu jį eksportavo 9 kooperatyvai, 1 gamybinė įmonė, 2 pieno perdirbėjai bei 1 kitas supirkėjas.

(190) Remiantis ŽŪIKVC pateiktais duomenimis, tiriamuoju laikotarpiu nors kartą žalią pieną buvo importavę du kooperatyvai bei du kiti supirkėjai, tuo tarpu didžioji dalis žalią pieną importuojančių ūkio subjektų, ŽŪIKVC duomenimis, yra pieno perdirbėjai.

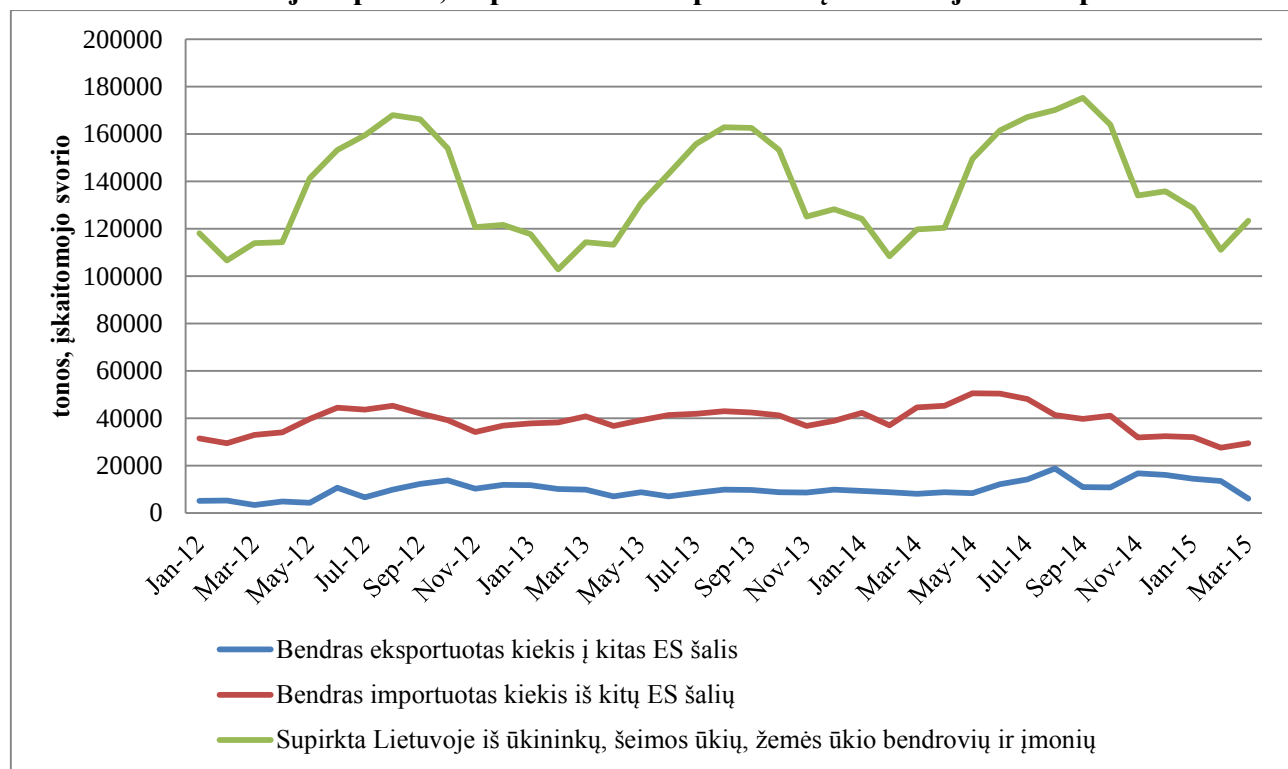
(191) Pieno neeksportuojančių kooperatyvų ir kitų supirkėjų Rinkos tyrimo metu siūstuose klausimynuose buvo prašoma nurodyti priežastis, dėl kurių neeksportuojamas žalias pienas. Kaip minėta šio Tyrimo išvadų (141) pastraipoje, beveik trečdalis informaciją Konkurencijos tarybai pateikusių ir pieno neeksportuojančių kooperatyvų ir daugiau nei pusė informaciją Konkurencijos tarybai pateikusių ir pieno neeksportuojančių kitų supirkėjų nurodė, kad priežastis, dėl kurios jie neeksportuoja žalio pieno yra per maži surenkamo pieno kiekiai. Tai dar kartą patvirtina šio Tyrimo išvadų 6.3 dalyje nustatytą aplinkybę, kad eksportas ekonomiškai naudingas tik disponuojant dideliais pieno kiekiais.

(192) Vis dėlto pastebėtina, kad net 31 proc. pieno neeksportuojančių kooperatyvų ir 15 proc. pieno neeksportuojančių kitų supirkėjų nurodė, kad nemato poreikio ir ekonominės naudos pieną eksportuoti

ir kad juos tenkina vidaus rinka. Kitos kooperatyvų ir kitų supirkėjų minėtos priežastys, dėl kurių eksportas nevykdomas, buvo specialaus eksportui reikalingo transporto bei pieno perpylimo stoties neturėjimas.

(193) Rinkos tyrimo metu buvo palyginti Lietuvoje superkamo, į Lietuvą importuojamo ir iš Lietuvos eksportuojamo⁷² pieno kiekių duomenys, skelbiami ŽŪIKVC. Paveikslas 1 rodo šių rodiklių tarpusavio santykį.

Paveikslas 1 Lietuvoje supirkto, importuoto ir eksportuoto įskaitomojo svorio pieno kiekiai

Šaltinis: parengta Tyrėjų, naudojantis ŽŪIKVC duomenimis

(194) Iš Paveikslo 1 aiškiai matyti Lietuvoje superkamo pieno kiekio dinamikos sezoniškumas – pavasario – vasaros laikotarpiu superkamo pieno kiekis didėja, tuo tarpu rudens – žiemos laikotarpiu – mažėja. Tačiau pastebėtina, kad, nepaisant lietuviškos žaliavos supirkimo kiekio sezoniškumo, tiek importuojamos, tiek eksportuojamos žaliavos kiekis visu tiriamuoju laikotarpiu išliko beveik nepakitęs. Iš Paveikslo 1 taip pat matyti, kad tiriamuoju laikotarpiu Lietuvoje buvo žalio pieno trūkumas, nes importuojamos žaliavos kiekiai keliis kartus viršija eksportuojamos žaliavos kiekius⁷³.

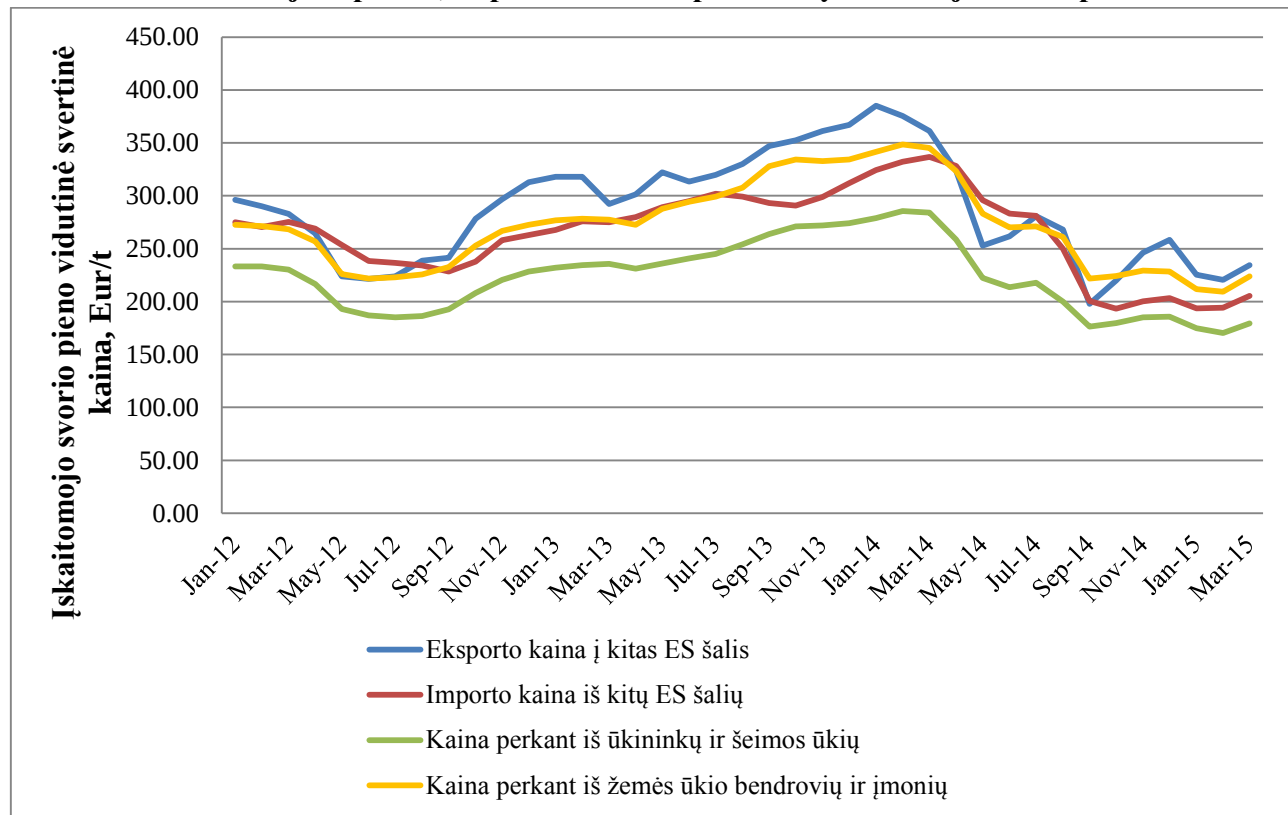
(195) Paveikslas 2 analizuoja Lietuvoje supirkto, importuoto bei eksportuoto žalio pieno kainų skirtumus. Iš Paveiksle 2 pateiktų duomenų matyti, kad tiek Lietuvoje superkamo (tiek iš ūkininkų ir šeimos ūkių, tiek iš žemės ūkio bendrovių ir įmonių), tiek importuoto, tiek eksportuoto žalio pieno kainų kitimo tendencijos visu tiriamuoju laikotarpiu buvo iš esmės panašios. Visu tiriamuoju laikotarpiu žalio pieno, superkamo iš ūkininkų ir šeimos ūkių, kaina buvo mažesnė, lyginant su žalio pieno, superkamo iš žemės ūkio bendrovių ir įmonių, kaina. Tai paaiškinama tuo, kad Lietuvoje vyrauja maži (t. y. 1-5 karvių) ūkiai (žr. Lentelę 2), kas reiškia, kad, vertinant individualius pirkimus, iš ūkininkų ir šeimos ūkių dažniausiai superkamas ženkliai mažesnis pieno kiekis, tuo tarpu, kaip

⁷² Pagal turimus ŽŪIKVC duomenis, žalias pienas tiriamuoju laikotarpiu nebuvo nei importuojamas iš trečiųjų šalių, nei eksportuojamas į trečiąsias šalis.

⁷³ Vis dėlto, turint omenyje žalio pieno supirkimo sezoniškumą, tam tikrais laikotarpiais gali susidaryti žaliavos perteklius.

nustatyta šiose Tyrimo išvadose, pieno kiekis daro tiesioginę įtaką pieno kainai (t. y. kuo didesnis pieno kiekis, tuo didesnė jo kaina).

Paveikslas 2 Lietuvoje supirkto, importuoto ir eksportuoto įskaitomojo svorio pieno kainos

Šaltinis: parengta Tyrėjų, naudojantis ŽŪIKVC duomenimis

(196) Pastebėtina, kad nagrinėjamu laikotarpiu net 62 proc. atvejų vidaus rinkos kaina (perkant iš žemės ūkio bendrovių ir įmonių) viršijo importuojamos žaliavos kainą, kas reiškia, kad pieną importuojantys ūkio subjektai (dažniausiai – pieno perdirbėjai) neretai randa pigesnių žaliavos šaltinių užsienyje, tuo tarpu brangesnės žaliavos importo atvejai gali būti susiję su žaliavos vidaus rinkoje trūkumu.

(197) Tai patvirtina ir pieno perdirbėjų Konkurencijos tarybai pateikti duomenys. Vienas iš didžiausių pieno perdirbėjų pateikė vidutines iš Lietuvos ir užsienio valstybių pieno tiekėjų superkamo natūralaus riebumo pieno kainas. Pagal šiuos duomenis matyti, jog iš Estijos importuojamo pieno kainos visu 2012 m. – 2015 m. I ketv. laikotarpiu buvo 0,8 – 11,2 proc. žemesnės už Lietuvos pieno tiekėjams taikomas kainas. Tuo tarpu iš Latvijos importuojamo pieno kainos visu minėtu laikotarpiu buvo žemesnės 9,2 – 16,4 proc. Pastebėtina, jog didžiausias skirtumas tarp kainų buvo 2015 m. I ketv. Taip pat vienas iš didžiausių pieno perdirbėjų pateikė 2014 m. gruodžio mėn. kainų iš Lietuvos, Latvijos ir Estijos pieno tiekėjų superkamo natūralaus riebumo pieno kainų pavyzdį, kuriame iš užsienio tiekėjų pienas buvo superkamas 13,4 – 17,7 proc. pigiau. Tai prieštarauja kai kurių kooperatyvų susitikimų su Konkurencijos taryba metu bei viešai išsakytiems⁷⁴ nuogastavimams, kad pieno perdirbėjai, siekdami išlaikyti mažas pieno supirkimo kainas vidaus rinkoje, importuoja brangesnę žaliavą iš užsienio valstybių.

(198) Vertinant eksportuojamo žalio pieno kainos tendencijas, matyti, kad daugeliu atvejų eksportuojamo žalio pieno kaina viršija tiek importuojamo, tiek vidaus Lietuvos rinkos pieno kainą.

⁷⁴ <http://www.delfi.lt/verslas/verslas/trukstant-pieno-brangiau-moka-pirkejai.d?id=55516553>.

Tai reiškia, kad rinkos dalyviai turi galimybę žaliavą parduoti brangiau, tačiau vis dėlto atkreiptinas dėmesys, kad tokių atvejų rinkoje yra itin mažai (žr. eksportuojamos žaliavos kiekius Paveiksle 1 bei šio Tyrimo išvadų (189) – (192) pastraipas).

6.9 Įėjimo į rinką kliūtys

(199) Potencialių konkurentų įėjimo į rinką galimybės priklauso nuo įėjimo į rinką kliūčių. Siekiant nustatyti, ar pieno supirkimo veiklą norintis pradėti subjektas susidurtų su įėjimo į rinką kliūtimis, Rinkos tyrimo metu buvo analizuojamas aktualus teisinis reglamentavimas. Be to, kooperatyvams ir kitiems supirkėjams siųstuose klausimynuose buvo prašoma nurodyti, kiek lėšų pareikalavo ir laiko užtruko jų pieno supirkimo veiklos pradėjimas. Kaip paaiškinama toliau, Rinkos tyrimo metu nustatyta, kad į pieno supirkimo rinką įeiti norintis subjektas nesusidurtų su itin reikšmingomis įėjimo į rinką kliūtimis, o veiklos pradėjimas nepareikalautų žymių laiko ir (arba) finansinių investicijų.

(200) Vertinant kooperatyvų steigimui aktualų teisinį reglamentavimą, Kooperatinių bendrovių įstatymas reglamentuoja kooperatinių bendrovių ir jų sąjungų steigimą, veiklą, narių teises ir pareigas, kooperatinių bendrovių valdymą ir kontrolę, kapitalo sudarymą, pelno paskirstymą, reorganizavimą, pertvarkymą ir likvidavimą. Pagal Kooperatinių bendrovių įstatymo 4 straipsnio 1 dalį, *„kooperatinės bendrovės steigėjai turi būti ne mažiau kaip 5 fiziniai ir (ar) juridiniai asmenys.“* Remiantis to paties įstatymo 4 straipsnio 3 dalimi, *„[k]ooperatinės bendrovės steigėjai sudaro kooperatinės bendrovės steigimo sutartį, parengia kooperatinės bendrovės įstatų projektą, sušaukia steigiamąjį susirinkimą.“* Kooperatinių bendrovių įstatymo 6 straipsnio 1 dalis reglamentuoja, kad *„[k]ooperatinė bendrovė įstatymų nustatyta tvarka turi būti įregistruota juridinių asmenų registre. Steigiamą kooperatinę bendrovę įregistravus, ji laikoma įsteigta ir įgyja juridinio asmens teises.“*

(201) Kooperatyvų pateikti atsakymai, susiję su įėjimo į rinką kliūtimis, buvo labai skirtingi. Laikas, kurį užtruko įsteigti kooperatyvą, svyravo nuo 7 dienų iki metų, tuo tarpu lėšos, reikalingos kooperatyvo steigimui, svyravo nuo 86,9 eurų (300 Lt) iki 53000 eurų (182998,4 Lt). Vis dėlto pažymėtina, kad vidutinė kooperatyvo steigimo trukmė, kurią nurodė informaciją Konkurencijos tarybai pateikę kooperatyvai, buvo 3,87 mėnesiai, tuo tarpu kooperatyvo steigimas vidutiniškai pareikalavo 7800 eurų (26933 Lt).

(202) Kalbant apie kitus pieno supirkėjus, teisinis tokių supirkėjų statusas gali būti įvairus – uždarnosios akcinės bendrovės, individualios įmonės ir t.t. Kitaip tariant, kitų supirkėjų steigimuisi galios skirtingas teisinis reglamentavimas, priklausomai nuo teisinės formos, kuria planuojama vykdyti veiklą. Vis dėlto verta pažymėti, kad, nepriklausomai nuo ūkio subjekto teisinės formos, pieną iš gamintojų perkantis ūkio subjektas privalo gauti NMA patvirtinimą ir tapti patvirtintu supirkėju. Kita vertus, norint pieną supirkinėti iš kitų supirkėjų, o ne iš gamintojų tiesiogiai, toks patvirtinimas nėra reikalingas.

(203) Kiti pieno supirkėjai savo atsakymuose Konkurencijos tarybai nurodė, kad jų pieno supirkimo veiklos pradėjimas užtruko nuo 1 iki 3 mėn. ir pareikalavo nuo 724 eurų iki 8978 eurų (nuo 2500 Lt iki 31000 Lt), kas iš esmės patvirtina, kad pieno supirkimo veiklą pradėti neužtrunka ilgai bei nepareikalauja itin ženklių investicijų.

(204) Žinoma, reikalingų investicijų dydis tiesiogiai priklauso nuo kooperatyvo ar kito supirkėjo planuojamos veiklos modelio. Pavyzdžiui, jeigu kooperatyvas planuoja eksportuoti pieną, būtina investuoti į atitinkamą transportą bei pieno perpylimo stotį, kas gali pareikalauti nemažų investicijų. Kita vertus, jeigu kooperatyvas planuoja pieną parduoti tik Lietuvoje bei neplanuoja surinkti pieno savo transportu, tokios veiklos pradėjimas pareikalautų tik minimalių investicijų.

(205) Taip pat pastebėtina, kad eksportas nėra būtinas pelningai ir efektyviai kooperatyvo veiklai palaikyti. Rinkos tyrimo metu buvo palygintos 2012-2014 m. laikotarpiu pieną eksportavusių ir neeksportavusių kooperatyvų maržos, atsižvelgiant į kooperatyvų dydžius (t. y. perkamo pieno kiekius). Nustatyta, kad 9 minėtų laikotarpiu pieną eksportavusių kooperatyvų marža 2014 m. buvo 0,77 proc., tuo tarpu pieno neeksportavusių kooperatyvų marža 2014 m. sudarė 1,91 proc.⁷⁵ Taigi darytina išvada, kad, norint pelningai vykdyti kooperatyvo veiklą, eksportas nėra būtinas – vidaus rinkoje veikusių kooperatyvų vidutinė pelno marža, atsižvelgiant į kooperatyvų perkamo pieno kiekius, beveik dvigubai viršijo pieną eksportavusių kooperatyvų vidutinę pelno maržą. Taip pat pastebėtina, kad dalis pačių kooperatyvų nurodė, kad pieno neeksportuoja dėl to, kad nemato tame poreikio ir juos tenkina vidaus rinka (žr. šio Tyrimo išvadų (192) pastraipą).

(206) Taigi išanalizavus kooperatyvų ir kitų supirkėjų pateiktą informaciją bei aktualų teisinį reglamentavimą, reikšmingų kliūčių, ribojančių ar apsunkinančių įėjimą į pieno supirkimo rinką, nenustatyta – įėjimo į rinką procesas yra pakankamai greitas ir nereikalauja ženklių investicijų.

6.10 Galimos problemos pieno gamybos ir supirkimo lygmenyse

(207) Rinkos tyrimo metu rinkos dalyvių buvo prašoma nurodyti, kokios, jų nuomone, problemos šiuo metu egzistuoja pieno ir pieno produktų sektoriuje ir kokie galimi jų sprendimo būdai.

(208) Vertinant Rinkos tyrimo metu apklaustus pieno gamintojus, šie nurodė, kad pieno gamintojas ir pieno perdirbėjas turėtų būti lygiateisiai partneriai, taip pat tai, kad šiuo metu egzistuojanti problema pieno ir pieno produktų sektoriuje yra per maža kooperacija. Vis dėlto, atkreiptinas dėmesys, kad didelė dalis Konkurencijos tarybos apklaustų pieno gamintojų apskritai neatsakė į minėtą klausimą, ir nepasinaudojo galimybe identifikuoti kylančias problemas.

(209) Pastebėtina, kad dalis kooperatyvų problemų pieno ir pieno sektoriuje neįžvelgė bei neigiamai vertino pastaruoju metu ženkliai padidėjusį valstybinių institucijų dėmesį pieno sektoriuje veikiantiems ūkio subjektams bei esamos situacijos „politizavimą“, aiškindami, kad viską išspręs pasiūlos ir paklausos santykis.

(210) Kiti supirkėjai įvardijo labai panašias problemas, kaip ir likusieji kooperatyvai. Tarp šiuo metu rinkoje egzistuojančių problemų buvo paminėtos per mažos pieno supirkimo kainos (7 supirkėjai), sumažėjusi pieno produktų paklausa (4 supirkėjai), nesąžiningos kitų bendrovių kainos (1 supirkėjas).

(211) Toliau šiose Tyrimo išvadose aptariamos ir vertinamos dažniausiai Rinkos tyrimo metu apklaustų kooperatyvų minėtos rinkos problemos.

6.10.1 Pieno supirkimo kainos

(212) Beveik 40 proc. atsakymus Konkurencijos tarybai pateikusių kooperatyvų nurodė, kad tiriamojo laikotarpio pabaigoje pieno ir pieno produktų sektoriuje egzistuojanti problema – mažos pieno supirkimo kainos. Be to, didžioji dauguma (67 proc.) kooperatyvų nuogąstavo, kad, panaikinus kvotas, situacija pablogės – rinkoje padidės pieno kiekiai, kas sumažins pieno supirkimo kainas, tuo tarpu smulkūs ūkiai galimai bus priversti trauktis iš rinkos.

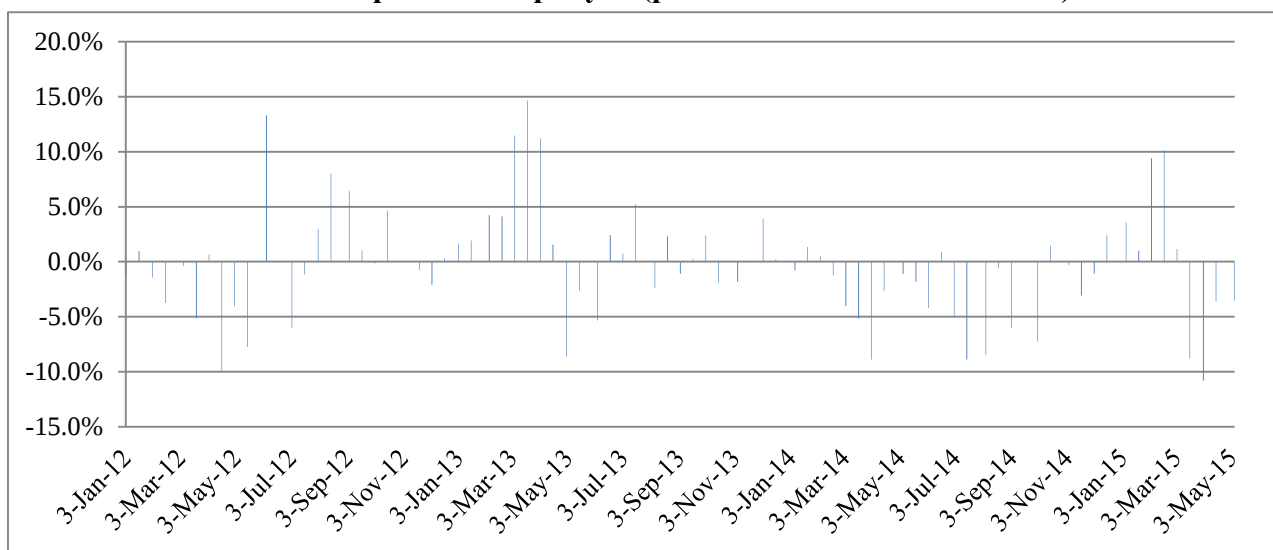
⁷⁵ Pažymėtina, kad didžioji dalis informaciją Konkurencijos tarybai pateikusių ir 2012-2014 m. laikotarpiu pieno neeksportavusių kooperatyvų neišskyrė savo veiklos vidutinės 2014 m. pelno maržos, kas galėjo nulemti skaičiavimų rezultatus. Disponuojant pilnais duomenimis vidutinė marža galimai pasikeistų.

(213) Vis dėlto pažymėtina, kad mažos pieno supirkimo kainos savaime nereiškia, kad rinkoje vienu ar kitu būdu ribojama konkurencija⁷⁶, todėl būtina įvertinti, ar yra objektyvių priežasčių, lemiančių sumažėjusias pieno supirkimo kainas.

(214) 21 proc. informaciją Konkurencijos tarybai pateikusių kooperatyvų nurodė, kad didžiausia problema, daranti reikšmingą įtaką pieno supirkimo kainų mažėjimui, yra sumažėjusi pieno produktų paklausa, taip pat vidaus rinkos priklausomybė nuo užsienio rinkų bei dėl 2014 m. rugpjūtį paskelbto embargo nutrūkę prekybos ryšiai su Rusija.

(215) Remiantis pasauliniu pieno produktų kainų indeksu (Global Dairy Trade Index⁷⁷) (toliau – GDT indeksas), pasaulinės pieno produktų kainos beveik nepertraukiamai mažėjo nuo 2014 m. vasario, augo trumpu laikotarpiu nuo 2014 m. gruodžio mėn. iki 2015 m. kovo mėn., po ko vėl mažėjo kiekvieną mėnesį iki 2015 m. gegužės mėn. (žr. Paveikslą 3).

Paveikslas 3 GDT indekso procentinis pokytis (periodiškumu kas dvi savaites)

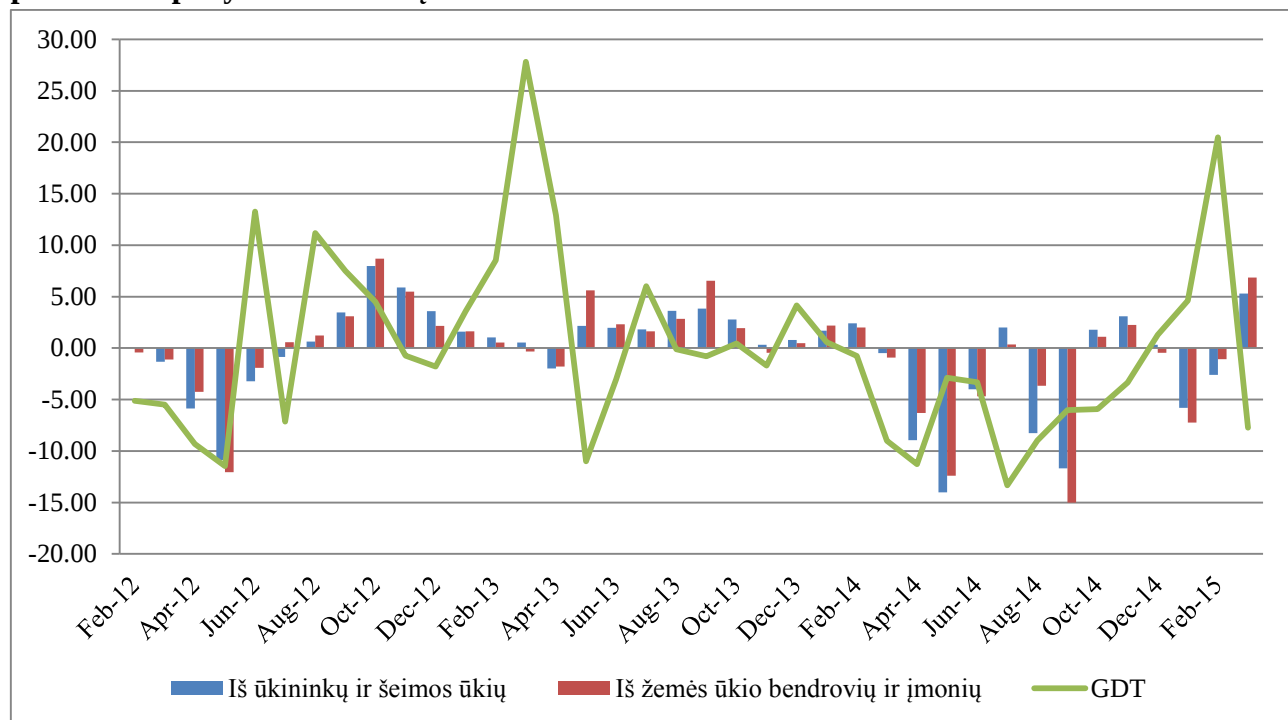
Šaltinis: parengta Tyrėjų, naudojantis Global dairy trade duomenimis

(216) Vertinant Lietuvos žalio pieno supirkimo kainas, matyti, kad, lyginant tuos pačius žaliavos supirkimo kainų ir GDT indekso laikotarpius (pavyzdžiui, 2014 m. sausį su 2014 m. sausiu), abiejų rodiklių judėjimo kryptys ir mastas dažnai nesutampa (pavyzdžiui, GDT indeksas auga, o žalio pieno supirkimo kainos krenta, ir atvirkščiai) (žr. Paveikslą 4).

⁷⁶ Konkurencijos įstatymo 5 straipsnis draudžia visus susitarimus, kuriais siekiama riboti konkurenciją arba kurie riboja ar gali riboti konkurenciją. Tokie susitarimai dažniausiai sudaromi dėl tam tikros prekės ar paslaugos kainų fiksavimo ar kitų pirkimo ir pardavimo sąlygų nustatymo, prekės rinkos pasidalijimo teritoriniu pagrindu, pagal pirkėjų ar tiekėjų grupes ar kitu būdu, dėl tam tikros prekės gamybos ar pardavimo kiekių nustatymo, taip pat techninės pažangos ar investicijų ribojimo ir pan. Kaip matyti iš šių nuostatų, norint nustatyti konkurencijos pažeidimą, yra būtinos šios kumuliatyvios sąlygos – 1) susitarimas tarp konkurentų ar skirtinguose prekės platinimo lygiuose veikiančių ūkio subjektų, kuris 2) riboja ar gali riboti konkurenciją. Mažėjančios rinkos kainos savaime nereiškia, kad rinkoje egzistuoja draudžiamas susitarimas – tokie kainų pokyčiai gali būti nulemti objektyvių priežasčių.

⁷⁷ GDT indeksas rodo tarptautinėse rinkose parduodamų pieno produktų (pieno miltelių, sviesto ir kt.) kainų pokyčius. Šį indeksą skaičiuoja GlobalDairyTrade, tarptautinė pieno produktų birža, tam naudodama joje parduodamų minėtų rūšių produktų kainų pokyčius (<https://www.globaldairytrade.info/>).

Paveikslas 4 Lietuvoje superkamo žalio pieno (įskaitomojo svorio) kainų ir GDT indekso procentinis pokytis kas mėnesį

Šaltinis: parengta Tyrėjų, naudojantis ŽŪIKVC ir Global dairy trade duomenimis

(217) Rinkos tyrimo metu nustatyta, kad žalio pieno supirkimo kainos vis dėlto reaguoja į GDT indekso pasikeitimus, tačiau su 1-2 mėnesių atsilikimu. Taip atsitinka dėl to, kad dėl pieno supirkimo kainų deramasi iš anksto, tuo tarpu kiekvienu konkrečiu laiko momentu galima žinoti GDT indeksą tik apie 2 savaitės senumo (pavyzdžiui, 2015 m. gegužės 15 d. yra žinomas 2015 m. gegužės 5 d., t. y. pusantros savaitės senumo GDT indeksas). Tai rodo ir atliktos koreliacinės analizės rezultatai – vidutiniai žaliavinio įskaitomojo svorio pieno kainų pokyčiai (perkant tiek iš ūkininkų ir šeimos ūkių, tiek iš žemės ūkio bendrovių ir įmonių) stipriausiai koreliuoja (t. y. reaguoja į pokyčius) su vienu – dviem mėnesiais atsilikusi GDT indeksu.

Lentelė 5 Koreliacijos koeficientai

	Kaina ūkininkai	Kaina bendrovės	GDT	GDT_1	GDT_2	GDT_3	GDT_4
Kaina ūkininkai	1	0,946726	0,133075	0,423904	0,412482	0,156182	0,142018
Kaina bendrovės	0,946726	1	0,084546	0,42844	0,526542	0,182704	0,105785
GDT	0,133075	0,084546	1	0,226572	0,04965	0,006099	0,039134
GDT_1	0,423904	0,42844	0,226572	1	0,348138	0,089234	0,03328
GDT_2	0,412482	0,526542	0,04965	0,348138	1	0,349468	0,09704
GDT_3	0,156182	0,182704	0,006099	0,089234	0,349468	1	0,353945
GDT_4	0,142018	0,105785	0,039134	0,03328	0,09704	0,353945	1

**Kaina ūkininkai – vidutinių iš ūkininkų ir šeimos ūkių superkamo žalio pieno (įskaitomojo svorio) kainų pokytis;*

Kaina bendrovės - vidutinių iš žemės ūkio bendrovių ir įmonių superkamo žalio pieno (įskaitomojo svorio) kainų pokytis;

GDT – GDT indeksas;

GDT_1 – vienu mėnesiu vėluojantis GDT indeksas;

GDT_2 – dviem mėnesiais vėluojantis GDT indeksas;

GDT_3 – trim mėnesiais vėluojantis GDT indeksas;

GDT_4 – keturiais mėnesiais vėluojantis GDT indeksas.

(218) Atlikta koreliacinė analizė rodo, kad vidaus rinkos pieno supirkimo kainos reaguoja į pasaulio rinkų tendencijas, tačiau su 1-2 mėnesių atsilikimu. Kitaip tariant, būtų neteisinga lyginti to paties laikotarpio pieno supirkimo kainas ir GDT indeksą. Taigi 2014 m. pabaigoje – 2015 m. pradžioje mažėjusios pieno supirkimo kainos iš esmės atspindi situaciją pasaulinėse rinkose, kadangi Lietuvos kainų judėjimas iš esmės atspindi GDT indekso judėjimą.

(219) Tokią išvadą iš esmės patvirtino ir pieno perdirbėjų Konkurencijos tarybai pateikti atsakymai, jog, nustatant pieno supirkimo kainas vidaus rinkoje, yra atsižvelgiama į pasaulines pieno produktų kainas. Pieno perdirbėjų teigimu, GDT indeksas parodo aukcionuose vykstančios pasaulinės prekybos pokyčius, tačiau pieno kainos Lietuvoje reaguoja į tuos pokyčius su tam tikru atsilikimu – ilguoju laikotarpiu tiek Lietuvos, tiek pasaulinės rinkų kainų kreivės koreliuoja tarpusavyje, tačiau trumpuoju laikotarpiu būna prasilenkimų.

6.10.2 Vertikalios integracijos galimybės

(220) Vieno kooperatyvo teigimu, šiuo metu pieno ir pieno produktų sektoriuje egzistuojanti problema yra tai, kad pieno gamintojai neturi savo perdirbimo įmonių.

(221) Rinkos tyrimo metu buvo siekiama nustatyti, kaip rinkos dalyviai (šiuo atveju pieno gamintojai, kooperatyvai ir kiti supirkėjai) vertina vertikalios integracijos (t. y. savo pieno perdirbimo įmonių steigimo) galimybes.

(222) Dalis informaciją Konkurencijos tarybai pateikusių pieno gamintojų teigė teigiamai vertinantys galimybes pieno gamintojams vertikaliai integruotis, tačiau pažymėjo, kad tai pareikalautų ženklų investicijų, ryžto bei energijos. Neigiamai tokią integraciją vertinę gamintojai tokio vertinimo priežasčių nepaaiškino.

(223) Vertinant kooperatyvus, didžioji dauguma (64 proc.) vertikalios integracijos galimybes vertino neigiamai arba skeptiškai. Dažniausiai tai buvo paaiškinama tuo, kad vertikali integracija pareikalautų ženklų investicijų, taip pat ir specifinių pieno perdirbimo veiklai vykdyti reikalingų žinių. Dalis kooperatyvų nuogastavo, kad net ir perdirbant pieną ir gaminant pieno produktus, gali kilti sunkumų juos realizuojant (parduodant) galutiniams vartotojams.

(224) 8 kooperatyvai (15 proc.) vertikalios integracijos galimybes vertino teigiamai, tačiau 3 iš jų nurodė, kad tokiu atveju turėtų būti užtikrinta pagamintų pieno produktų realizacija, o vertikalios integracijos įgyvendinimui turėtų būti skirta reikšminga finansinė parama.

(225) Tuo tarpu rinkoje jau dabar yra pastebima vertikalios integracijos pavyzdžių. ŽŪK „Pienas LT“ 2013 m. viduryje pradėjo pieno perdirbimo gamyklos statybas. Pasak ŽŪK „Pienas LT“, „[t]ai didžiausia ŽŪK „Pienas LT“ narių investicija, suteikianti dideles galimybes kooperatyvui išplėsti veiklą ir užtikrinti savo nariams maksimaliai teisingas pieno supirkimo kainas už pagamintą pieną. ŽŪK „Pienas LT“ investicinį projektą „Žemės ūkio kooperatyvo „Pienas LT“ plėtra įkuriant naują modernią pieno perdirbimo gamyklą“ pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos priemonės „Žemės ūkio produktų perdirbimas ir pridėtinės vertės didinimas“ antrąją veiklos sritį

„Pieno sektoriaus modernizavimas, įkuriant naujas pieno perdirbimo įmones“ parėmė Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika.“⁷⁸ Tačiau ŽŪK „Pienas LT“ nėra vienintelis vertikalios integracijos pavyzdys. Kooperatyvui „Pieno puta“ nuo 2013 m. priklauso Bagaslaviškio pieninė, kurioje kooperatyvas perdirba dalį savo supirkto pieno ir gamina pieno produktus, realizuojamus Lietuvoje⁷⁹. Be to, kaip minėta šio Tyrimo išvadų 12 išnašoje, iš viso 4 informaciją Konkurencijos tarybai pateikę kooperatyvai nurodė perdirbantys dalį savo supirkto pieno ir gaminantys pieno produktus.

(226) Kitų pieno supirkėjų nuomonė apie vertikalios integracijos galimybes iš esmės sutapo su kooperatyvų – pagrindinės įvardintos problemos buvo reikalingos didelės investicijos bei pagamintų produktų realizacijos užtikrinimo būtinybė.

(227) Konkurencijos tarybos vertinimu, vertikali integracija galėtų reikšmingai sustiprinti pieno gamintojų, kooperatyvų ir kitų supirkėjų derybinę galią. Vis dėlto, vertikalčiai integruotis siekiantys ūkio subjektai galimai susidurtų su reikšmingomis įėjimo į rinką kliūtimis, t. y. finansinėmis investicijomis.

6.10.3 Gamintojų organizacijų nebuvimas

(228) Rinkos tyrimo metu nustatyta, kad šiuo metu Lietuvoje nėra įregistruotos nei vienos gamintojų organizacijos (žr. šio Tyrimo išvadų 6.4 dalį). Kaip minėta šio Tyrimo išvadų 4.3 dalyje, Pieno paketas leidžia steigti gamintojų organizacijoms ir, rinkos dalyviams susivienijus, kartu derėtis dėl parduodamo pieno kainos. Tokiu būdu ženkliai padidinama pieno gamintojų rinkos galia ir atsiranda daugiau galimybių pasiekti aukštesnę pieno supirkimo kainą, derantis su pieno perdirbėjais.

(229) Rinkos tyrimo metu rinkos dalyviams siūstuose klausimynuose buvo prašoma paaiškinti, kaip vertinamos galimybės steigti gamintojų organizacijoms bei kodėl, rinkos dalyvių manymu, Lietuvoje iki šiol nėra įsteigta nei vienos gamintojų organizacijos.

(230) Trečdalis kooperatyvų gamintojų organizacijų steigimo galimybes vertino teigiamai ir įžvelgė tokių organizacijų naudą. Neigiamai tokias organizacijas vertinantys kooperatyvai nurodė sunkų didelių organizacijų valdymo procesą, sėkmės garantijų nebuvimą, taip pat individualistinę lietuvių ūkininkų prigimtį kaip priežastis, stabdančias gamintojų organizacijų steigimąsi.

(231) Pastebėtina, kad dažniausiai pasikartojanti nurodyta priežastis, kodėl Lietuvoje iki šiol nėra įregistruota nei vienos gamintojų organizacijos, buvo rinkos dalyvių vieningumo stoka. Kooperatyvų teigimu, norint priimti sprendimą kooperatyvui jungtis į gamintojų organizaciją, reikia visų narių (kurių gali būti šimtai) pritarimo, o tai pasiekti yra sunku. Vis dėlto Rinkos tyrimo metu surinkta informacija leidžia teigti, kad teisinių kliūčių steigti gamintojų organizacijas nėra, o kūrimąsi stabdanti priežastis galėtų būti informacijos apie tokių organizacijų privalumus, kūrimo taisykles ir galimybes stoka – dalis pačių kooperatyvų nurodė, kad net nežino tokio termino ir atsiveriančių galimybių įsteigus tokią organizaciją. Pavyzdžiui, vienas iš kooperatyvų nurodė, kad gamintojų organizaciją steigtų, jeigu būtų gamintojas (pažymėtina, kad kooperatyvai taip pat gali būti gamintojų organizacijų nariais, žr. šio Tyrimo išvadų 6.4 dalį), kitas – kad Lietuva yra per maža tokioms organizacijoms, kas aiškiai parodo, kad rinkoje trūksta informacijos apie gamintojų organizacijas.

(232) Remiantis kelių kooperatyvų ir pieno perdirbėjų pateikta informacija, šiuo metu rinkoje jau veikia neformalios gamintojų organizacijos. Pažymėtina, kad, vadovaujantis Konkurencijos įstatymo 5 straipsniu, visi susitarimai, kuriais siekiama riboti konkurenciją arba kurie riboja ar gali riboti konkurenciją, yra draudžiami ir negalioja nuo jų sudarymo momento, įskaitant susitarimą tiesiogiai ar netiesiogiai nustatyti (fiksuoti) tam tikros prekės kainas arba kitas pirkimo ar pardavimo sąlygas, taip

⁷⁸ http://pienaslt.lt/index.php?route=information/information&information_id=23.

⁷⁹ <http://www.mozzarella.lt/apie-mus/>.

pat nustatyti tam tikros prekės gamybos ar pardavimo kiekius. Taigi atkreiptinas dėmesys, kad ūkio subjektai (konkurentai) (nagrinėjamu atveju pieno gamintojai ar supirkėjai), kartu derėdamiesi dėl pieno pardavimo kainų ir kiekių, tačiau neįregistravę ir tinkamai neįteisinę savo veiklos kaip gamintojų organizacijos, rizikuoja pažeisti Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio normas.

(233) Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, būtina šviesti rinkos dalyvius ir skleisti informaciją apie gamintojų organizacijų steigimo galimybes. Tokiu būdu bus ne tik padidinta pieno gamintojų, kooperatyvų ir (arba) kitų supirkėjų derybinė galia, bet ir sumažinta rizika pažeisti Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio reikalavimus.

6.10.4 Kitos įvardintos problemos

(234) 5 proc. kooperatyvų dėl susiklosčiusios sunkios padėties pieno ir pieno produktų rinkoje kaltino pieno perdirbėjus ir (arba) pieno produktų platintojus – didelę pieno perdirbėjų koncentraciją bei tikslios formulės, pagal kurią būtų vieningai apskaičiuojamos pieno supirkimo kainos, stoką bei netolygius kainų pokyčius skirtinguose pieno ir pieno produktų gamybos ir pardavimo lygmenyse⁸⁰ (žr. šio Tyrimo išvadų 7.4 dalį).

(235) Konkurencijos tarybos žiniomis, rinkoje buvo bandyta su perdirbėjais pasirašyti žalio pieno pirkimo-pardavimo sutartis, kuriose būtų numatyta žalio pieno apskaičiavimo formulė, kurioje būtų atsižvelgiama į tam tikrus objektyvius veiksnius, tokius kaip kuro ir pasaulinės pieno produktų kainos. Kaip minėta šio Tyrimo išvadų 6.2 dalyje, Lietuvoje pieno pirkimo-pardavimo sutarties forma privalo būti rašytinė, o sutartyje turi būti numatyta kaina, kuri yra pastovi ir nustatoma sutartyje ir (arba) apskaičiuojama atsižvelgiant į įvairius sutartyje nurodytus veiksnius, tad pieno supirkimo kaina ar jos skaičiavimo mechanizmas bet kuriuo atveju yra privaloma pirkimo-pardavimo sutarties dalis. Nors, preliminarium Konkurencijos tarybos vertinimu, tokios formulės numatymas galėtų suteikti aiškumo pieno kainų nustatymo procesui, pažymėtina, kad tokios formulės įtraukimas į žalio pieno pirkimo-pardavimo sutartis neužtikrina, kad sutartis nebus nutraukta, pasikeitus tam tikroms rinkos sąlygoms.

(236) Kaip jau minėta šio Tyrimo išvadų 6.3 dalyje, beveik pusė Rinkos tyrimo metu apklaustų ir informaciją Konkurencijos tarybai pateikusių kooperatyvų savo derybinę galią derantis dėl pieno supirkimo kainų su perdirbėjais vertino kaip mažą. Kita vertus, didžioji pieno perdirbėjų dalis kooperatyvų derybinę galią vertino kaip stiprią ar net dominuojančią. Vis dėlto, net ir esant mažai kooperatyvų ir (arba) kitų supirkėjų derybinei galiai, rinkoje yra būdų jai padidinti, nereikalaujančių nei žymių laiko, nei finansinių investicijų, t. y. jungiantis į kooperatyvus ir (arba) gamintojų organizacijas.

(237) 12 proc. informaciją Konkurencijos tarybai pateikusių kooperatyvų įvardino ir šiuo metu rinkoje egzistuojančią socialinę problemą – pieno gamintojų (ūkininkų) senėjimą ir traukimąsi iš pieno gamybos rinkos.

6.11 Apibendrinimas

(238) Išanalizavus ūkio subjektų pateiktą informaciją, darytina išvada, kad ūkio subjektų, veikiančių žalio pieno supirkimo lygmenyje (išskyrus pieno perdirbėjus), derybinę galią daugiausia lemia: 1) pieno savybės (greitai gendantis produktas); 2) parduodamo pieno kiekiai; bei 3) pieno eksporto galimybės.

⁸⁰ Tyrėjo pastaba: rinkos dalyviai nuogąstavo, kad žalio pieno kainos krenta, tačiau prekybos tinkluose pieno produktų kainos išlieka nepakitusios, arba sumažėja mažesniu procentu, negu žaliavos kaina.

(239) Turint omenyje, kad žalio pieno savybių, kiek tai susiję su žalio pieno sandėliavimo galimybėmis, pakeisti neįmanoma, o galimybių eksportuoti pieną kūrimas galimai pareikalautų tam tikrų (tačiau nebūtinai didelių) investicijų (pavyzdžiui, transporto pirkimo, pieno perpylimo stoties statymo ir pan.), lengviausias būdas padidinti pieno supirkėjų (kooperatyvų ir kitų supirkėjų) derybinę galią, derantis dėl pieno pardavimo kainų, yra parduodamo pieno kiekių didinimas, t. y. jungimasis į kooperatyvus ir (arba) gamintojų organizacijų steigimas.

(240) Kaip minėta šio Tyrimo išvadų 6.9 dalyje, kooperatyvų steigimas ar tiesiog jungimasis į jau egzistuojančius kooperatyvus nereikalauja nei ženklų finansinių, nei reikšmingų laiko investicijų. Be to, Lietuvoje iki šiol nėra užregistruota nei viena gamintojų organizacija. Pasak pačių rinkos dalyvių, šiuo metu rinkoje trūksta vieningumo ir supratimo, kad kartu galima pasiekti geresnių rezultatų. Kita vertus, tikėtina, kad rinkoje vis dar egzistuoja informacijos stoka, stabdanti gamintojų organizacijų kūrimąsi – rinkos dalyviai neretai nežino, kas tai yra ir kokią naudą gali atnešti.

(241) ŽŪIKVC pateiktą ir viešai skelbiamų duomenų analizė prieštarauja nuogastavimams, kad pieno perdirbėjai, siekdami dirbtinai išlaikyti žemas pieno supirkimo kainas Lietuvoje, importuoja brangesnę žaliavą iš užsienio valstybių – vidaus rinkos žaliavos kaina 2014 m. laikotarpiu 62 proc. atvejų viršijo importuojamos žaliavos kainą.

(242) Vis dėlto užsienio prekybos analizė parodė, kad žalio pieno eksporto kiekiai vis dar yra palyginti maži, nors eksportuojamos žaliavos kaina beveik visu tiriamuoju laikotarpiu viršijo tiek importuojamos, tiek vidaus rinkos žaliavos kainą. Tai reiškia, kad eksportas galėtų būti patraukli alternatyva Lietuvos pieno gamintojams ir (arba) supirkėjams, tačiau, kaip nurodyta šio Tyrimo išvadų (141) pastraipoje, atitinkamai beveik trečdalis ir daugiau nei pusė informaciją Konkurencijos tarybai pateikusių pieno neeksportuojančių kooperatyvų ir kitų supirkėjų nurodė, kad priežastis, dėl kurios jie neeksportuoja žalio pieno, yra per maži surenkamo pieno kiekiai. Vis dėlto pažymėtina, kad nemaža dalis kooperatyvų ir kitų supirkėjų žalio pieno neeksportuoja dėl to, kad nemato tokio poreikio – juos tenkina vidaus rinka.

(243) Daugelis apklaustų rinkos dalyvių nurodė mažas pieno supirkimo kainas kaip vieną pagrindinių šiuo metu rinkoje egzistuojančių problemų. Vis dėlto Rinkos tyrimo metu nustatyta, kad Lietuvos pieno supirkimo kainos iš esmės atspindi pasaulinės rinkos tendencijas, tačiau dėl GDT indekso ir vidaus rinkos kainų skaičiavimo metodologinių skirtumų, vidaus rinkos kainos į pasaulinių kainų pokyčius reaguoja su 1-2 mėnesių atsilikimu.

(244) Įvertinus rinkos dalyvių įvardintas sektoriaus problemas ir kitą pateiktą informaciją, darytina išvada, kad gamintojų organizacijų steigimas galėtų atnešti realios naudos pieno gamintojams, padidindamas jų derybinę galią ir suteikdamas galimybę išsiderėti palankesnes pieno supirkimo kainas. Gamintojų organizacijų atnešamą naudą patvirtina ir tai, kad tokių organizacijų steigimas yra plačiai paplitęs kitose Europos valstybėse (žr. šio Tyrimo išvadų (149) pastraipą). Rinkos tyrimo metu nustatyta, kad tai, jog Lietuvoje iki šiol nėra įregistruota nei vienos gamintojų organizacijos, gali būti nulemta rinkos dalyvių vieningumo nebuvimo bei informacijos stokos apie tokios galimybės egzistavimą. Atsižvelgiant į tai, būtina šviesti rinkos dalyvius ir skleisti informaciją apie gamintojų organizacijų steigimo galimybes ir kooperacijos teikiamą naudą. Tokiu būdu būtų ne tik padidinta pieno gamintojų, kooperatyvų ir (arba) kitų supirkėjų derybinė galia, tačiau ir sumažinta rizika pažeisti Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio reikalavimus.

7. ŽALIO PIENO PERDIRBIMAS

(245) Šioje Tyrimo išvadų dalyje nagrinėjamas Lietuvos pieno sektoriaus žalio pieno perdirbimo lygmuo. Šiame lygmenyje veikiančios įmonės užsiima ne vien pieno perdirbimo, bet ir žalio pieno

supirkimo veikla. Kadangi šio Tyrimo išvadų 6 dalyje buvo nagrinėjamas tik pieno perdirbimu neužsiimančių pieno supirkėjų (t. y. kooperatyvų ir kitų supirkėjų) pieno supirkimo procesas, šioje dalyje bus atskirai analizuojamas pieno perdirbimo įmonių žalio pieno supirkimas ir perdirbimas.

7.1 Rinkos struktūra

(246) Kaip buvo minėta Tyrimo išvadų 6.1.2 dalyje, visi pieno supirkėjai, norintys vykdyti pieno supirkimo tiesiogiai iš pieno gamintojų veiklą Lietuvos Respublikoje, turi gauti NMA prie Žemės ūkio ministerijos patvirtinimą. Iš 76 Rinkos tyrimo metu apklaustų ūkio subjektų, superkančių žalią pieną ir (arba) gaminančių pieno produktus, identifikuota 13 pieno perdirbėjų: UAB „Vikeda“, Joniškio rajono Bariūnų ŽŪB, AB „Žemaitijos pienas“, AB „Rokiškio sūris“ įmonių grupė, UAB „Marijampolės pieno konservai“, AB „Vilkyškių pieninė“, ŽŪB „Šalteknis“, UAB „HOCHDORF Baltic Milk“, UAB „Lukšių pieninė“, AB „Pieno žvaigždės“, UAB „Milke“, Algio Augėno IĮ ir UAB „Varėnos pienelis“. Į šiuos klausimynus atsakė 10 perdirbėjų: Joniškio rajono Bariūnų ŽŪB, AB „Žemaitijos pienas“, AB „Rokiškio sūris“ įmonių grupė, UAB „Marijampolės pieno konservai“, AB „Vilkyškių pieninė“, ŽŪB „Šalteknis“, UAB „HOCHDORF Baltic Milk“, UAB „Lukšių pieninė“, AB „Pieno žvaigždės“ ir UAB „Varėnos pienelis“.

(247) 2012 m. pieno perdirbimo įmonės pardavė gaminių už 0,81 mlrd. eurų (2,8 mlrd. Lt), iš jų 46 proc. sudarė pardavimai Lietuvos rinkoje⁸¹. 2013 m. pieno perdirbimo įmonės pardavė gaminių už 1,13 mlrd. eurų (3,89 mlrd. Lt), iš jų 48 proc. sudarė pardavimai Lietuvos rinkoje⁸², 2014 m. – atitinkamai įmonės pardavė produkcijos už 1,15 mlrd. eurų (3,97 mlrd. Lt), pardavimai vidaus rinkoje kaip ir 2013 m. sudarė 48 proc. visų pardavimų⁸³. Pastarieji duomenys rodo itin didelę Lietuvos pieno perdirbimo įmonių priklausomybę nuo užsienio rinkų (plačiau apie pieno produktų pardavimą aprašyta šio Tyrimo išvadų 7.3 dalyje).

(248) Lietuvoje pieno perdirbimo įmonės gamina platų pieno gaminių asortimentą: šviežius pieno gaminius, sūrius, sviestą, pieno miltus, kondensuotą pieną, laktozę ir kt. Pagrindinis gaminamas produktas yra sūriai, kurių eksportas 2013 m. sudarė apie 46 proc. visos pieno gaminių eksporto vertės⁸⁴. 2014 m. Rusijos Federacijai įvedus importo apribojimus, ženkliai padidėjo pieno gaminių, kurie gali būti ilgai saugomi, gamyba (pavyzdžiui, lyginant su 2013 m., lieso pieno miltelių buvo pagaminta 43 proc. daugiau, sviesto – 42 proc. daugiau), ženkliai išaugo ir geriamojo pieno gamyba, tačiau tai susiję su perteklinio pieno eksportu į Baltarusiją. Dėl Rusijos rinkos praradimo 2014 m. fermentinių sūrių buvo pagaminta 27 proc. mažiau⁸⁵.

(249) NMA pateikti duomenys rodo, jog pieno perdirbimo įmonės superka ženkliai tiesiogiai iš pieno gamintojų superkamo žalio pieno kiekio dalį (žr. Paveikslą 5).

⁸¹ <https://zum.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/zemes-ir-maisto-ukis/maisto-pramone/pieno-pramone>.

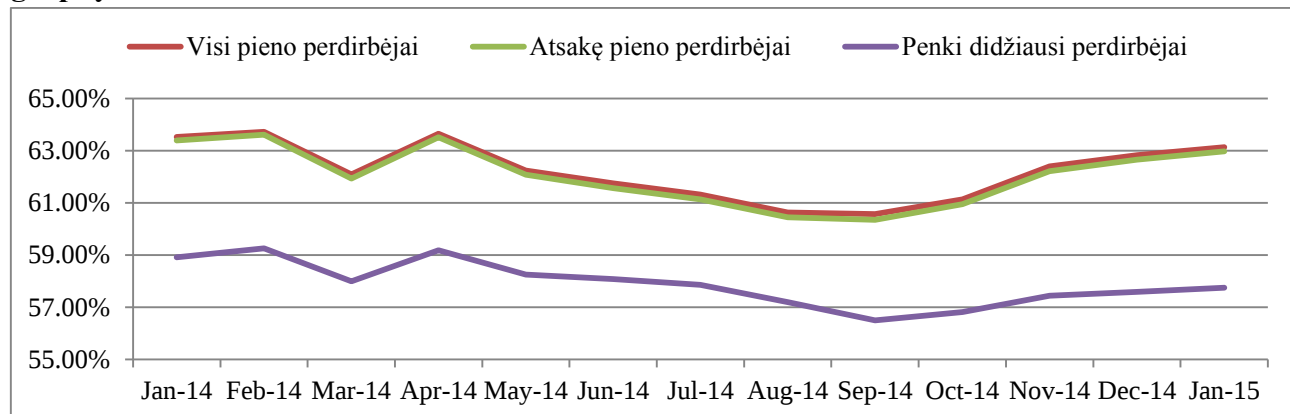
⁸² <https://zum.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/zemes-ir-maisto-ukis/maisto-pramone/pieno-pramone>.

⁸³ https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Naudingos_nuorodos/Statistine_indormacija/%C5%BDem%C4%97s%20ir%20maisto%20%C5%ABkio%20b%C5%ABkl%C4%97s%202014%20m_%20ap%C5%BEvalga.docx.

⁸⁴ <https://zum.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/zemes-ir-maisto-ukis/maisto-pramone/pieno-pramone>.

⁸⁵ https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Naudingos_nuorodos/Statistine_indormacija/%C5%BDem%C4%97s%20ir%20maisto%20%C5%ABkio%20b%C5%ABkl%C4%97s%202014%20m_%20ap%C5%BEvalga.docx.

Paveikslas 5 Viso tiesiogiai iš gamintojų supirkto pieno dalis, nupirkta skirtingų supirkėjų grupių 2014-2015 m.

Šaltinis: parengta Tyrėjų, naudojantis NMA pateiktais duomenimis

(250) Paveiksle 5 pavaizduoti duomenys leidžia daryti kelias išvadas. Pirma, pieno perdirbėjai superka didžiąją dalį tiesiogiai iš pieno gamintojų superkamo pieno kiekio (2014-2015 m. sausio mėn. laikotarpiu pieno perdirbėjai supirko 60,6 – 63,7 proc. minėto kiekio). Tai leidžia teigti, jog pieno perdirbimo įmonių pieno supirkimas daro didelę įtaką pieno gamintojams. Antra, galima pastebėti, jog į siūstą klausimą neatsakę pieno perdirbėjai iš pieno gamintojų superka tik nežymią žalio pieno dalį, o tai reiškia, jog Rinkos tyrimo metu surinkti duomenys atspindi beveik visą pieno perdirbimo sektorių. Galiausiai, galima pastebėti, jog penki didžiausi pieno perdirbėjai (AB „Žemaitijos pienas“, AB „Rokiškio sūris“ įmonių grupė, UAB „Marijampolės pieno konservai“, AB „Vilkyškių pieninė“ ir AB „Pieno žvaigždės“) nagrinėtu laikotarpiu supirko 56,5 – 59,3 proc. viso tiesiogiai iš pieno gamintojų superkamo pieno kiekio bei 91,5 – 94,4 proc. visų perdirbėjų tiesiogiai iš pieno gamintojų superkamo pieno kiekio.

(251) Apibendrinant, galima teigti, jog pieno perdirbėjai yra vieni iš svarbiausių pieno supirkėjų, superkančių pieną tiesiogiai iš pieno gamintojų, taigi jų pieno supirkimas daro didelę įtaką pieno gamintojams. Detaliai pieno perdirbėjų žalio pieno supirkimo procesas nagrinėjamas šio Tyrimo išvadų 7.2 dalyje.

7.2 Žalio pieno supirkimas perdirbimui

7.2.1 Žalio pieno supirkimo procesas

(252) Pagal pieno perdirbėjų pateiktus duomenis matyti, jog jie žalią pieną superka iš skirtingų pieno tiekėjų grupių – tiek pieno gamintojų, tiek ir jo supirkėjų. Be to, praktikoje taikomi įvairūs pieno supirkimo būdai. Toliau bus nagrinėjami minėti aspektai.

(253) Pieno perdirbėjai nurodė, jog pieną superka naudodamiesi pieno supirkimo punktais, taip pat jį atsigabena savo transportu arba pieno gamintojai ar supirkėjai pieną pristato jiems priklausančiu transportu. Įvertinus pieno perdirbėjų superkamo žalio pieno kiekius, nustatyta, kad vidutinis perdirbėjų transportu atvežamas kiekis sudaro 67,2 – 70,35 proc. viso superkamo pieno kiekio.

(254) Visi informaciją Konkurencijos tarybai pateikę pieno perdirbėjai, išskyrus du (vienas jų nesuperka pieno tiesiogiai iš pieno gamintojų), pieno supirkimui naudoja pieno supirkimo punktus. Pieno supirkimo punktų skaičius tarp skirtingų supirkėjų ženkliai skiriasi: pieno supirkimo punktų, iš kurių pieno perdirbėjai perka pieną, skaičius svyruoja nuo vieno iki 360. Pastebėtina, kad mažesni perdirbėjai perka iš žymiai mažesnio pieno supirkimo punktų skaičiaus – nuo vieno iki šešių, tuo tarpu

penki didžiausi perdirbėjai naudojami ne mažiau nei 70 pieno supirkimo punktų. Nuo supirkimo punktų tinklo dydžio priklauso ir teritorija, iš kurios yra superkamas pienas. Perdirbėjai, turintys kelis supirkimo punktus, juos išdėsto viename arba keliuose besiribojančiuose rajonuose, tuo tarpu didelių pieno perdirbėjų supirkimo punktai aprėpia visą arba beveik visą Lietuvos Respublikos teritoriją. Nepaisant to, kad pieno perdirbėjai turi daug pieno supirkimo punktų, per juos superkamo pieno kiekis, pagal perdirbėjų pateiktus duomenis⁸⁶, sudaro tik 13 – 19 proc. viso superkamo pieno kiekio. Pagal perdirbėjų pateiktus duomenis, pieną į perdirbėjų pieno supirkimo punktus dažniausiai gabena smulkūs pieno gamintojai, neturintys šaldymo įrangos.

(255) Remiantis devynių pieno perdirbėjų pateiktu supirkto pieno kiekio išskaidymu pagal tiekėjus, galima daryti išvadą, jog didžiausias pieno kiekis yra superkamas iš kooperatyvų, ūkininkų ir šeimos ūkių ir užsienio tiekėjų. Įvertinus pieno perdirbėjų iš skirtingų tiekėjų grupių superkamus žalio pieno kiekius gauti vidurkiai, pateikti žemiau esančioje Lentelėje 6.

Lentelė 6 Pieno perdirbėjų 2014 m. supirkto pieno dalis pagal tiekėjų grupes

Ūkininkai ir šeimos ūkiai	Žemės ūkio bendrovės ir įmonės	Kooperatyvai	Kitos pieno supirkimo įmonės, išskyrus kooperatyvus	Kitos pieno perdirbimo įmonės	Tiekėjai iš kitų valstybių	Iš viso
27,35%	12,10%	27,59%	2,91%	2,93%	27,13%	100%

Šaltinis: parengta Tyrėjų, naudojantis rinkos dalyvių pateikta informacija

(256) Pastebėtina, jog ŽŪIKVC kaupia tikslus pieno supirkėjų natūralaus riebumo pieno supirkimo duomenis, kurie yra suskirstyti į panašias pieno tiekėjų grupes, tačiau juose kooperatyvai yra priskirti pieno supirkimo įmonėms. Šie duomenys leidžia patikslinti pieno perdirbėjų nurodytus duomenis. Apibendrinti 2014 m. ŽŪIKVC duomenys pateikti Lentelėje 7.

Lentelė 7 Pieno supirkėjų 2014 m. supirkto natūralaus riebumo pieno dalis pagal tiekėjų grupes⁸⁷

	Ūkininkai ir šeimos ūkiai	Žemės ūkio bendrovės ir įmonės	Pieno supirkimo įmonės	Kitos pieno perdirbimo įmonės	Tiekėjai iš kitų valstybių	Iš viso
Perdirbėjai	34,71%	14,19%	25,49%	4,84%	20,76%	100%
Visi supirkėjai	44,60%	13,72%	20,76%	3,60%	17,32%	100%
Supirkėjai, neskaitant perdirbėjų	72,90%	12,35%	7,24%	0,04%	7,47%	100%

Šaltinis: parengta Tyrėjų, naudojantis ŽŪIKVC pateikta informacija

(257) Apibendrinant Lentelėje 6 ir Lentelėje 7 pateiktus duomenis, galima daryti išvadą, jog pieno perdirbėjai iš pieno gamintojų tiesiogiai superka 48,9 proc. jiems reikalingo žalio pieno kiekio. Kitos didžiausios pieno tiekėjų grupės yra pieno supirkimo įmonės bei užsienio tiekėjai. Didžiausią dalį pieno supirkėjų grupės pieno perdirbėjams parduodamo pieno kiekio sudaro kooperatyvų parduodamas

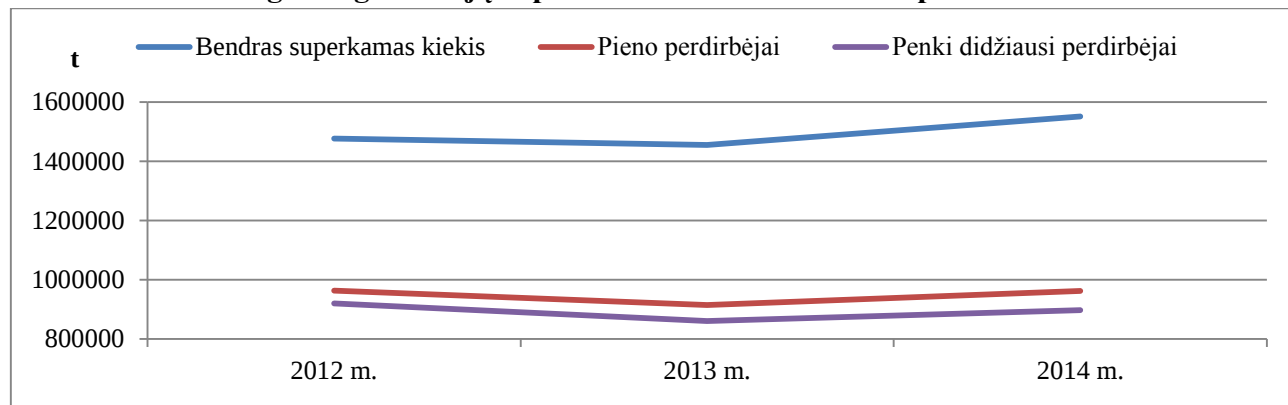
⁸⁶ Tokią informaciją pateikė 4 perdirbėjai.

⁸⁷ Atliekant skaičiavimus, nebuvo įtraukiami pieno perdirbimo įmonių dukterinių įmonių (ABF „Šilutės Rambynas“, UAB „Rokiškio pieno gamyba“, AB „Kelmės pieninė“ ir AB „Modest“) pirkimo duomenys, kadangi visą kiekį jos pirkė iš kitų pieno perdirbimo įmonių. Pagal NMA duomenis, šie pirkimai buvo vykdomi iš motininų įmonių.

kiekis (apie 90,5 proc.). Taip pat pastebėtina, jog likusių (ne pieno perdirbimo įmonių) supirkėjų importuojamas pienas sudaro ženkliai mažesnę dalį viso jų superkamo kiekio.

(258) NMA pateikti duomenys rodo, jog bendras tiesiogiai iš pieno gamintojų superkamas kiekis kito nežymiai. Superkamo kiekio dinamika pateikta Paveiksle 6.

Paveikslas 6 Tiesiogiai iš gamintojų supirkamas natūralaus riebumo pienas 2012-2014 m.

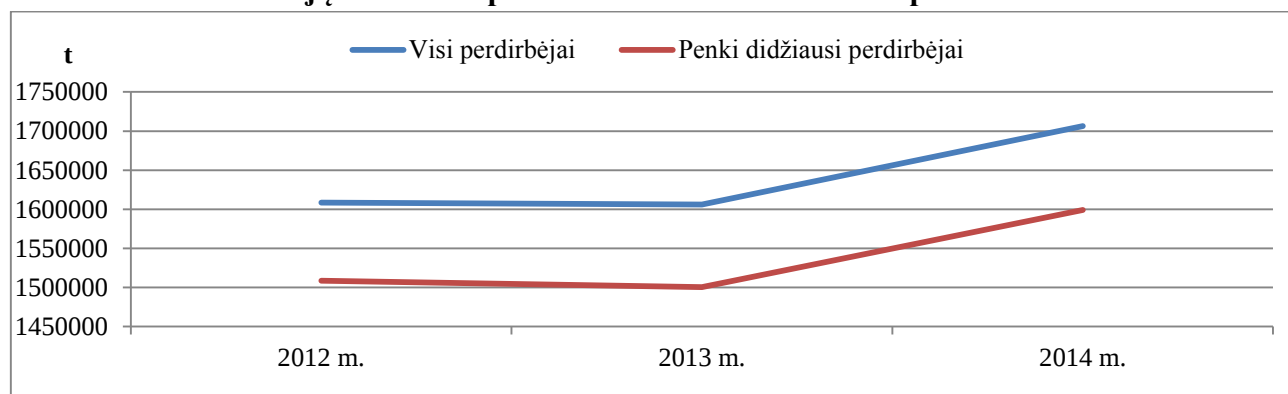

Šaltinis: parengta Tyrėjų, naudojantis NMA pateiktais duomenimis

(259) Perdirbėjų tiesiogiai iš gamintojų superkamo pieno kiekis 2012-2014 m. nežymiai sumažėjo (0,1 proc. bendrai ir 2,4 proc. penkių didžiausių perdirbėjų). Taip pat pastebėtina, kad perdirbėjų tiesiogiai iš gamintojų superkamo kiekio dalis sumažėjo nuo 65,2 proc. iki 62,0 proc. (penkių didžiausių perdirbėjų superkamo pieno dalis sumažėjo dar labiau, nuo 62,2 proc. iki 57,8 proc.). Metiniai pieno supirkimo duomenys rodo, kad nors ir nežymi, tačiau ryškėja tendencija, kad didesnę žalio pieno dalį iš gamintojų tiesiogiai superka kooperatyvai ir (arba) kiti supirkėjai⁸⁸.

(260) Nors pieno perdirbėjų tiesiogiai iš pieno gamintojų superkamo pieno metinis kiekis nežymiai mažėjo, bendras pieno perdirbėjų superkamo pieno metinis kiekis 2012-2014 m. išaugo 6,1 proc. (žr. Paveikslą 7).

Paveikslas 7 Perdirbėjų bendrai superkamas natūralaus riebumo pieno kiekis 2012-2014 m.

Šaltinis: parengta Tyrėjų, naudojantis ŽŪIKVC pateiktais duomenimis

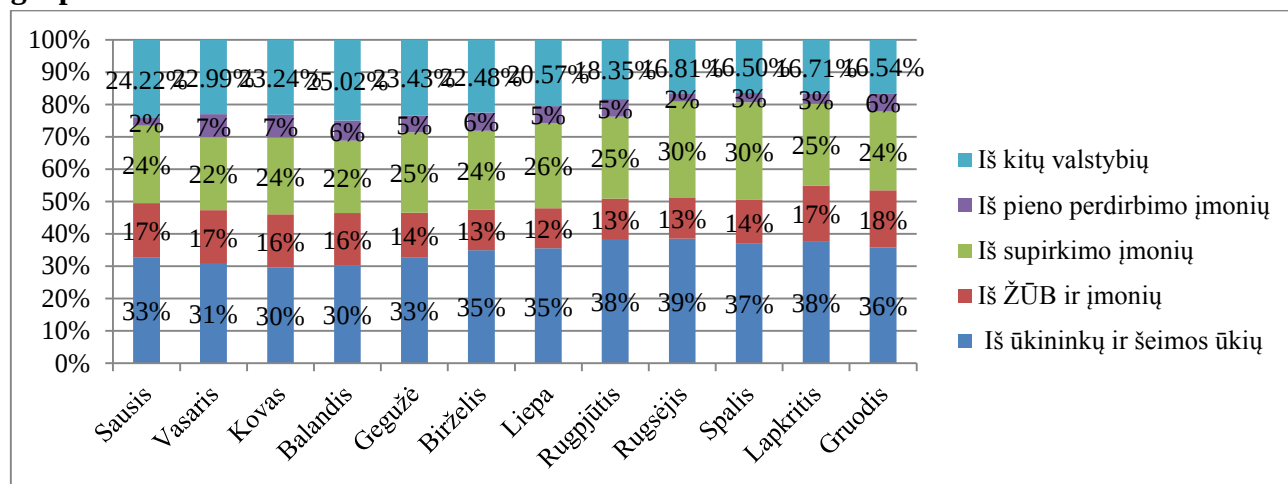
(261) ŽŪIKVC metiniai duomenys rodo, jog pieno perdirbėjai išaugusį pieno poreikį kompensavo importu ir pirkimu iš pieno supirkėjų, įskaitant ir kooperatyvus. Nuo 2012 m. iki 2014 m. pieno

⁸⁸ Kaip minėta šio Tyrimo išvadų 47 išnašoje, šiose Tyrimo išvadose „kitais supirkėjais“ vadinami pieną superkantys, tačiau jo neperdirbantys ūkio subjektai ne kooperatyvai, nebent nurodoma kitaip.

perdirbėjų metinės importuojamo pieno apimtys išaugo 16,2 proc., o iš supirkėjų superkamo pieno metinis kiekis išaugo 10,1 proc.

(262) Pabrėžtina, jog nagrinėjant mėnesinius pieno perdirbėjų duomenis galima matyti, jog juose matomos tendencijos ne visiškai sutampa su metinių duomenų rodomomis tendencijomis. Tam daro įtaką pokyčiai, įvykę rinkoje po Rusijos Federacijos paskelbto pieno produktų embargo, kurie, vertinant metinius duomenis, nėra visiškai atspindėti. Lyginant 2013 m. gruodžio ir 2014 m. gruodžio mėn. pieno perdirbėjų superkamo pieno kiekius, pastebimas nežymus superkamo pieno kiekio mažėjimas (1,3 proc.). Tuo tarpu per 2014 m. importuojamo pieno kiekio dalis visuose pieno perdirbėjų pirkimuose sumažėjo nuo 24,22 proc. iki 16,54 proc. Importuojamo kiekio mažėjimas ypač akivaizdus po Rusijos Federacijos paskelbto embargo. Nuo 2014 m. liepos mėn. iki 2014 m. gruodžio mėn. pieno perdirbėjų importuojamo pieno kiekis sumažėjo 39,7 proc., kai viso superkamo pieno kiekis mažėjo 25,1 proc. Taip pat pastebėtina, jog po embargo paskelbimo vis didesnę dalį pieno perdirbėjai perka tiesiogiai iš gamintojų (iš žemės ūkio bendrovių ir įmonių bei iš ūkininkų ir šeimos ūkių) (žr. Paveikslą 8). Nuo 2014 m. liepos mėn. iki 2014 m. gruodžio mėn. iš žemės ūkio bendrovių ir įmonių superkamo pieno kiekis išaugo 7,0 proc. Palyginus su 2013 m. gruodžio mėn., 2014 m. gruodį iš ūkininkų ir šeimos ūkių bei žemės ūkio bendrovių ir įmonių buvo supirkta atitinkamai 3,6 proc. ir 10,1 proc. pieno daugiau, kai tuo tarpu iš pieno supirkimo įmonių (įskaitant kooperatyvus) superkamo pieno kiekis sumažėjo 4,2 proc.

Paveikslas 8 Perdirbėjų bendrai superkamo įskaitomojo svorio pieno dalys pagal tiekėjų grupes 2014 m.

Šaltinis: parengta Tyrėjų, naudojantis ŽŪIKVC pateiktais duomenimis

(263) Pateikti duomenys rodo, jog pieno perdirbėjų superkamo pieno kiekis, lyginant 2013 m. ir 2014 m. gruodžio mėn. nežymiai mažėjo. Patys perdirbėjai po Rusijos Federacijos paskelbto embargo ėmė mažinti iš užsienio superkamo pieno kiekį ir didesnę jo dalį supirkti Lietuvoje. Taip pat yra didinamas tiesiogiai iš pieno gamintojų superkamo pieno kiekis.

(264) Apibendrintai galima daryti išvadą, jog 2014 m. mėnesinių duomenų analizės rodomos tendencijos nesutampa su 2012-2014 m. metinių duomenų analizės rodomomis tendencijomis, o tam įtaką darė pieno produktų embargas. Po embargo išryškėjo dvi pagrindinės tendencijos: mažėja importuojamo pieno kiekis ir didėja tiesiogiai iš gamintojų superkamas kiekis. Importuojamo pieno dalies mažėjimą be sumažėjusių eksporto apimčių galimai nulėmė ir ženklus žalio pieno kainų Lietuvoje mažėjimas, dėl ko pieno importas tapo ne toks patrauklus. Tiesiogiai iš pieno gamintojų

superkamo pieno dalies augimas gali būti nulemtas siekio mažinti žaliavos įsigijimo kaštus, tiekimo grandinėje praleidžiant tarpininkus.

7.2.2 Žalio pieno supirkimo perdirbimui atstumai

(265) Konkurencijos tarybai pateikti duomenys rodo, jog Lietuvos pieno perdirbėjų pieno supirkimo veiklos aprėptis yra gana plati ir tik tam tikrais atvejais apsiriboja aplinkiniais rajonais. Dažniausiai pieno perdirbėjai pieną supirkinėja visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje, taip pat Latvijoje ir Estijoje.

(266) Visi didžiausi pieno perdirbėjai nurodė, jog žalią pieną superka iš visos arba beveik visos Lietuvos Respublikos teritorijos. Tik trys mažesni perdirbėjai nurodė, jog pieną superka tik iš aplinkinių teritorijų. Pagal Rinkos tyrimo metu surinktus duomenis matyti, jog 2014 m. iš 13 apklaustų pieno perdirbėjų žalią pieną importavo septyni. Taip pat pastebėtina, jog pieno perdirbėjų, kurie 2014 m. žalio pieno neimportavo, superkamas žalio pieno kiekis sudarė tik 4 proc. viso perdirbėjų superkamo kiekio.

(267) Tai, kad pieno perdirbėjai pieną gali supirkinėti iš gana toli, parodo ir jų atsakymai į klausimą apie maksimalius žalio pieno transportavimo atstumus. Dalis pieno perdirbėjų nurodė, kad maksimalus transportavimo atstumas yra sąlyginis dydis, priklausantis nuo daugelio aplinkybių. Jas galima suskirstyti į kelias grupes. Pirmoji yra perkamo žalio pieno savybės: kuo žalio pieno kaina yra žemesnė, kokybė aukštesnė, o kiekis didesnis, tuo toliau pieną apsimokės transportuoti. Taip pat pastebėtina, jog koncentruoto pieno ekonomiškai pagrįstas transportavimo atstumas gali siekti net 1000 km. Antroji aplinkybė yra susijusi su perdirbėjų žalio pieno poreikiu: kuo didesnė pieno perdirbėjų pieno produktų paklausa, tuo toliau perdirbėjui gali tekti ieškoti žaliavos. Trečia, transportavimo atstumą nulemia transportavimo kaštai. Galiausiai, didžiausią atstumą, kuriuo galima transportuoti pieną, nulemia jo galiojimo terminas. Kaip nurodė vienas iš perdirbėjų, transportavimo laikas negali viršyti 12 valandų.

(268) Pieno perdirbėjų nurodytos maksimalaus transportavimo atstumo reikšmės buvo nuo 40 km iki 700 km. Pastebėtina, jog 40 – 60 km atstumus nurodė mažesni pieno perdirbėjai.

(269) Pieno perdirbėjų nurodyti vidutiniai faktinio žalio pieno transportavimo atstumai svyravo nuo 25 km iki 350 km. Reikėtų pastebėti, jog šie nurodyti atstumai nebūtinai parodo, kokių atstumu nuo pieno perdirbėjų esančiose teritorijose yra superkamas žalias pienas. Iš pieno perdirbėjų paaiškinimų matyti, jog daugeliu atvejų buvo nurodomos maršrutų ilgio reikšmės. Maršrutą sudaro visas kelias nuo perdirbėjo iki visų maršrute esančių pieno tiekėjų, įskaitant grįžimą į pieno perdirbėjo pieno surinkimo vietą. Tai reiškia, jog net ir esant gana dideliui maršruto ilgiui, žalias pienas gali būti superkamas iš sąlyginai mažesniu spinduliu apibrėžtos teritorijos.

(270) Nepaisant to, jog, kaip matyti iš aukščiau pateiktų duomenų, dauguma pieno perdirbėjų pieną gali supirkti visoje arba beveik visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje, esama skirtumų tarp atskirų Lietuvos Respublikos regionų. Kaip nurodė dalis pieno perdirbėjų, tam tikruose regionuose nustatomos pieno supirkimo punktų kainos gali skirtis dėl tame regione esančios konkurencinės aplinkos bei žalio pieno pasiūlos ir paklausos. Pastebėtina, jog vienas iš pieno perdirbėjų nurodė, jog vienintelė priežastis, kodėl jis pieną superka visoje Lietuvoje, yra žalio pieno trūkumas regione, kuriame yra jo perdirbimo gamykla.

(271) Apibendrinant galima daryti išvadą, jog pieno perdirbėjai žalio pieno supirkimą gali vykdyti ir vykdo gana plačioje teritorijoje, apimančioje visą arba beveik visą Lietuvos Respublikos teritoriją ir Latviją bei Estiją. Nepaisant to, atskiruose Lietuvos Respublikos regionuose konkurencinės sąlygos gali skirtis.

7.2.3 Žalio pieno supirkimo perdirbimui kainodara

(272) Nagrinėjant pieno perdirbėjų žalio pieno supirkimo procesą, svarbu įvertinti superkamo pieno kainodarą. Kaip rodo pieno perdirbėjų pateikti duomenys, pieno perdirbėjai dažniausiai nėra pasitvirtinę formalių žalio pieno supirkimo kainodaros metodikų. Taip pat pieno perdirbėjai nurodė, jog pieno kainą lemia daug aplinkybių, o kainodaros pagal pieno tiekėjų grupes pieno perdirbėjai neskirsto. Žemiau pateikiami apibendrinti pieno perdirbėjų atsakymai į siūstą klausimą.

(273) Kaip ir buvo minėta, nei vienas pieno perdirbėjas nenurodė, jog turi pasitvirtinęs oficialią superkamo pieno kainodaros metodologiją, ir jų nepateikė. Taip pat beveik visi pieno perdirbėjai nurodė, jog supirkimo kainodara nesiskiria nuo to, kokiai grupei priklauso pieno tiekėjas (ūkininkams ir šeimos ūkiams, žemės ūkio bendrovėms ir įmonėms, kooperatyvams, kitiems supirkėjams, kitoms pieno perdirbimo įmonėms, tiekėjams iš kitų valstybių). Pastebėtina, jog dalis pieno perdirbėjų nurodė, jog savo kainodarą diferencijuoja pagal pieno tiekėjų grupes. Pirmasis nurodė, jog savo kainodarą skirsto pagal tiekėjo dydį, t. y. su stambiais tiekėjais dėl pieno supirkimo kainų yra deramasi, o į pieno supirkimo punktus pieną pristatantiems smulkiesiems pieno tiekėjams kainos yra skelbiamos pačiuose punktuose. Toks diferencijavimas pagrįstas tuo, jog nėra galimybių su kiekvienu į punktus pieną pristatančiu tiekėju derėtis individualiai, bei dar kartą patvirtina, kad mažus kiekius tiekiantys žalio pieno gamintojai turi itin mažą derybinę galią ir negali daryti įtakos pieno supirkimo kainoms. Antrasis pieno perdirbėjas nurodė, pieno supirkimo kainodara skiriasi trimis tiekėjų grupėms: tiekėjams pieną pristatantiems stacionariuose pieno supirkimo punktuose, stambiais Lietuvos pieno tiekėjams bei pieno tiekėjams iš užsienio. Pastarąjį pieno tiekėjų skirstymą į grupes galima paaiškinti supirkimo proceso skirtumais. Minėtas perdirbėjas nurodė, jog visas pienas iš stambių Lietuvos tiekėjų yra gabenamas perdirbėjo transportu, tuo tarpu užsienio tiekėjai pieną pristato savo transportu.

(274) Pieno perdirbėjai nurodo, jog pieno tiekėjams siūlomos pieno supirkimo kainos gali skirtis priklausomai nuo daugelio aplinkybių. **Pirmiausia**, pieno kainai įtaką daro tiekėjo siūlomo pieno bei paties tiekėjo savybės. Vienas iš svarbiausių kriterijų yra pieno kokybė. Kaip nurodė perdirbėjai, geresnės kokybės pieno produkcijos išeiga yra didesnė, perdirbimo procesas reikalauja mažiau kaštų, be to kai kurių produktų gamybai reikalingas itin aukštos kokybės žalias pienas. Be to, atšaldytas ir ekologiniuose ūkiuose pagamintas pienas yra superkamas brangiau.

(275) Supirkimo kaina taip pat priklauso nuo tiekiamo pieno kiekio: kuo jis didesnis tuo pieno perdirbėjų supirkimo kaštai yra mažesni, o kokybės kontrolė paprastesnė. Tai leidžia pieno perdirbėjams didesnę pieno kiekį tiekiantiems tiekėjams siūlyti didesnes kainas. Pieno supirkimo kainai įtaką daro ir perdirbėjų patiriami transportavimo kaštai – kuo toliau nuo pieno perdirbimo įmonės yra įsikūręs pieno tiekėjas, tuo mažesnę supirkimo kainą dėl didesnių transportavimo kaštų gali siūlyti pieno perdirbėjai. Supirkimo kaina tiekėjams taip pat yra didinama už jų pastovumą ir lojalumą (žr. šio Tyrimo išvadų (291) pastraipą) bei dalyvavimą gyvulių produktyvumo kontrolės programoje. Be to, stambesnių ūkių pieno pasiūlos sezoniškumas yra gerokai mažesnis negu smulkių ūkių. Stambių ūkių pasiūla yra stabili visus metus, o smulkių ūkininkų gana smarkiai svyruoja. Kadangi pieno perdirbėjams yra svarbus stabilumas, didesniems ūkiams jie gali siūlyti didesnes kainas.

(276) **Antra** pieno supirkimo kainai įtaką darančių veiksnių grupė – tai perdirbimo įmonių pieno poreikis bei galimybės. Kaip nurodė pieno perdirbėjai, siūlydami pieno supirkimo kainas, jie atsižvelgia į tai, kiek jie už jį yra pajėgūs mokėti. Pieno perdirbėjų galimybes už superkamą pieną mokėti tam tikrą kainą daugiausia lemia jų produkcijos Lietuvoje ir užsienyje paklausa bei kainos, taip pat atsargų likučiai bei perdirbimo strategija. Jeigu ta kaina yra žemesnė už rinkos pieno supirkimo kainą, yra mažinamas pieno supirkimo kiekis ir (arba) atsisakoma tam tikrų produktų gamybos. Vienas

iš perdirbėjų nurodė, jog tam tikrais atvejais sumažinti superkamo pieno kiekio negalima dėl turimų įsipareigojimų ir tais atvejais iš pieno perdirbimo veiklos tenka patirti nuostolį.

(277) **Trečia**, pieno perdirbėjai atsižvelgia į situaciją žalio pieno tiekimo rinkoje, pieno tiekėjų lūkesčius ir konkurenciją pieno supirkimo rinkoje. Kuo mažesnė yra žalio pieno pasiūla ir kuo didesnė paklausa, tuo didesnę kainą yra pasiruošę mokėti perdirbėjai. Lūkesčiai dėl situacijos pieno tiekimo ir supirkimo rinkose bei pieno supirkimo kainų ateityje supirkimo kainas gali pakreipti tiek didėjimo tiek mažėjimo linkme. Verta pastebėti, jog vienas iš mažesnių pieno perdirbėjų nurodė, jog dėl mažo superkamo pieno kiekio, norėdamas užsitikrinti pakankamą pieno tiekimą, jis turi siūlyti šiek tiek aukštesnes negu rinkos kainas.

(278) Galiausiai pieno perdirbėjai nurodė, jog galutinė pieno supirkimo iš pieno tiekėjo kaina priklauso nuo individualių derybų.

(279) Surinkta informacija rodo, jog vienas iš pagrindinių kriterijų, nustatant pieno supirkimo kainas, yra tiekiamo pieno kiekis. Paprašyti paaiškinti, ar pieno supirkimo kainos, taikomos skirtingų tiekėjų grupių tiekėjams, tiekiantiems tokį pat/panašų įskaitomojo svorio pieno kiekį, yra vienodos, pieno perdirbėjai nurodė, jog priklausymas pieno tiekėjų grupei nenulemia kainų skirtumų. Atvejus, kai pieno supirkimo kainos, taikomos skirtingų tiekėjų grupių tiekėjams, tiekiantiems tokį pat/panašų įskaitomojo svorio pieno kiekį, skiriasi, nulemia aukščiau nurodytos aplinkybės (žr. Tyrimo išvadų (274) – (278) pastraipas), t. y. pieno kokybė, surinkimo kaštai, derybos ir kitos aplinkybės. Pieno perdirbėjai taip pat nurodė, jog pieno supirkimo kainos visiems pieno tiekėjams, tiekiantiems tokį pat/panašų įskaitomojo svorio pieno kiekį, nesiskiria ir kiekvienos pieno tiekėjų grupės viduje, nebent tai nulemia aukščiau minėtos aplinkybės.

(280) Pieno perdirbėjai, paprašyti nurodyti, ar yra atvejų, kai pavieniams ūkininkams mokama/siūloma žalio pieno supirkimo kaina yra didesnė už kooperatyvams, tiekiantiems tokį pat/panašų įskaitomojo svorio pieno kiekį, tuo pačiu metu mokamą/siūlomą žalio pieno supirkimo kainą, nurodė, jog tokie skirtumai gali atsirasti dėl aukščiau nurodytų pieno supirkimo kainų nulemiančių aplinkybių (žr. Tyrimo išvadų (274) – (278) pastraipas). Vienu metu taikomų kainų skirtumai gali atsirasti dėl nevienalaikių derybų (pavyzdžiui, su skirtingais tiekėjais derybos dėl pieno supirkimo kainos gali būti vedamos skirtingais laikotarpiais, kai rinkoje gali vyrauti skirtingos sąlygos) ir sutarčių trukmės.

(281) Dalis pieno perdirbėjų nurodė, jog kooperatyvų, ypač jungiančių smulkesnius pieno gamintojus, pieno tiekimas bei superkamo pieno kainos nėra tokios stabilios, kaip stambių ūkių. Kooperatyvai, minėtų perdirbėjų teigimu, nėra linkę sudaryti ilgalaikių pieno supirkimo sutarčių dėl siekio turėti galimybę žalią pieną eksportuoti didesne kaina. Iš tokių kooperatyvų superkamo pieno kainos, anot perdirbėjų, svyruoja labiau, nes, esant didelei pieno paklausai, šie kooperatyvai stengiasi pieną brangiau eksportuoti, o esant pieno pertekliui bando jį realizuoti Lietuvos pieno perdirbėjams.

(282) Pastebėtina, jog pieno perdirbėjai nurodė, kad atvejų, kai skirtingiems kooperatyvams, tiekiantiems tokį pat/panašų įskaitomojo svorio pieno kiekį, tuo pačiu metu mokama/siūloma skirtinga žalio pieno supirkimo kaina, neskaitant atvejų, nulemtų aukščiau minėtų aplinkybių, nėra.

(283) Apibendrinant pieno perdirbėjų nuomones, galima daryti išvadą, jog, pieno supirkimo kainas lemia objektyvios priežastys, kurios iš esmės nepriklauso nuo pieno tiekėjo priskyrimo tam tikrai tiekėjų grupei.

(284) Rinkos tyrimo metu Konkurencijos taryba nagrinėjo, kaip keičiamos pieno supirkimo kainos. Pagal pieno perdirbėjų pateiktus duomenis, galima daryti išvadą, jog dažniausiai pieno supirkimo kainos yra perskaičiuojamos kas mėnesį. Dalis pieno perdirbėjų nurodė, jog kainas keičia du kartus per mėnesį arba kas dešimt dienų. Kainų keitimo dažnumą lemia sutartyse numatyti perspėjimo dėl kainų keitimo terminai. Pastebėtina, kad dalis pieno perdirbėjų nurodė, jog pieno tiekėjams yra/buvo siūloma

sudaryti ilgesnio laikotarpio, kelių mėnesių, galiojimo sutartis, tačiau pieno tiekėjai tokia galimybe nesinaudojo/nesinaudoja. Pastebėtina, jog pieno gamintojai ir supirkėjai teigia, jog pasirašyti ilgalaikes sutartis vengia būtent pieno perdirbėjai (žr. Tyrimo išvadų (416) pastraipą).

(285) Pieno perdirbėjų buvo paprašyta nurodyti, ar keisdami savo superkamo pieno kainas, jie atsižvelgia į pasaulines ir Lietuvos pieno supirkimo rinkos kainas, taip pat kaip greitai ir koku mastu reaguoja į pasaulinių/Lietuvos pieno supirkimo rinkos kainų pokyčius. Dauguma pieno perdirbėjų nurodė, jog keisdami pieno supirkimo kainas atsižvelgia į Lietuvos ir užsienio žalio pieno supirkimo kainas. Taip pat yra atsižvelgiama ir į tarptautines pieno produktų kainas. Kaip nurodė pieno perdirbėjai, pagrindiniai informacijos šaltiniai, iš kurių jie sužino apie pieno supirkimo kainų pokyčius, yra patys pieno tiekėjai bei internetiniai šaltiniai. Pastebėtina, jog internetiniuose šaltiniuose yra nurodoma ne tik apibendrinta kainų statistika, bet ir konkrečios praėjusio mėnesio kiekvieno Lietuvos pieno supirkėjo taikytos vidutinės kainos⁸⁹. Pastebėtina ir tai, jog pats Pieno paketas leidžia tarpšakinėms pieno organizacijoms skelbti statistinius duomenis apie pristatyto žalio pieno kainas, kiekį ir anksčiau sudarytų žalio pieno sutarčių trukmę. Kaip nurodoma Pieno pakete, šių duomenų skelbimas turi padėti geriau suprasti gamybos bei rinkos padėtį ir didinti jų skaidrumą. Visgi didelis rinkos skaidrumas gali nulemti tai, jog skirtingų pieno perdirbėjų taikomos pieno supirkimo kainų kitimo tendencijos gali sutapti. Nors informacijos mainai ar viešinimas gali pagerinti konkurencinę aplinką ir todėl nebūtinai ribos konkurenciją, prieš skelbiant vienus ar kitus duomenis, būtina įvertinti jų jautrumą, naujumą ir detalumą. Kuo informacija jautresnė, naujesnė (aktuali) ir detalesnė, tuo didesnė tikimybė, kad tokios informacijos viešinimas gali paveikti konkurentų strategiją bei sukelti neigiamų padarinių konkurencijai. Su kainodara susijusi informacija dažniausiai būna labai jautri, todėl tokios informacijos viešinimas gali reikšmingai apriboti konkurenciją. Dėl šios priežasties, Konkurencijos taryba siūlo Žemės ūkio ministerijai įvertinti, ar žalio pieno supirkimo kainų viešinimas pagal kiekvieną supirkėją atskirai yra būtinas, ir jeigu ne, atsisakyti jo arba skelbti tik apibendrintus duomenis, tokiu būdu sumažinant konkurencijos ribojimo riziką.

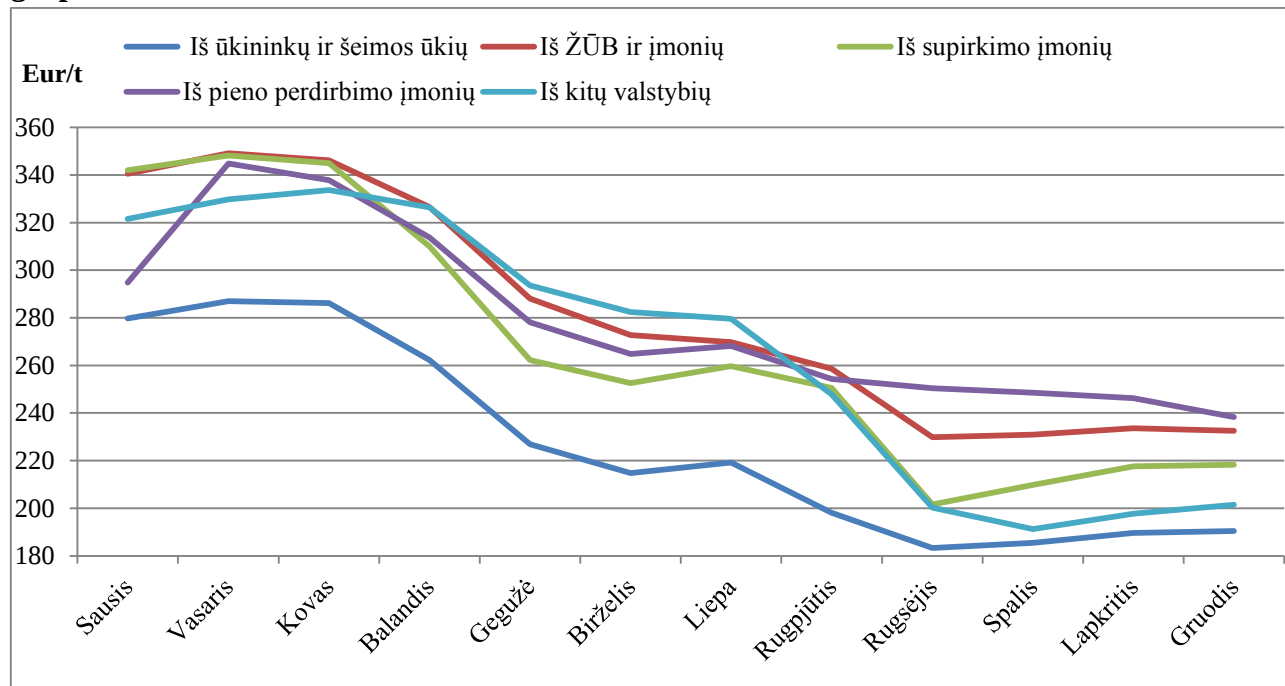
(286) Kaip parodo pieno perdirbėjų atsakymai, nustatydami superkamo pieno kainas, jie atsižvelgia ir į tarptautines pieno produktų kainas. Tai patvirtina ir Rinkos tyrimo metu atlikta pieno supirkimo kainų ir GDT indekso analizė, kuri parodė, kad Lietuvos rinkoje taikomos pieno supirkimo kainų tendencijos iš esmės atitinka GDT indekso tendencijas, tik su 1-2 mėnesių atsilikimu (žr. šio Tyrimo išvadų 6.10.1 dalį).

7.2.4 Žalio pieno supirkimo perdirbimui kainų analizė

(287) Pasinaudojant ŽŪIKVC pateiktais pieno supirkimo duomenimis, buvo atlikta pieno perdirbėjų mokamų įskaitomojo svorio pieno supirkimo kainų analizė. Analizės rezultatai pateikti žemiau esančiame Paveiksle 9.

⁸⁹ <http://manoukis.lt/kainos/pieno>, šaltinyje skelbiama Žemės ūkio ministerijos duomenys.

Paveikslas 9 Perdirbėjų superkamo įskaitomojo svorio pieno vidutinės kainos pagal tiekėjų grupes 2014 m.

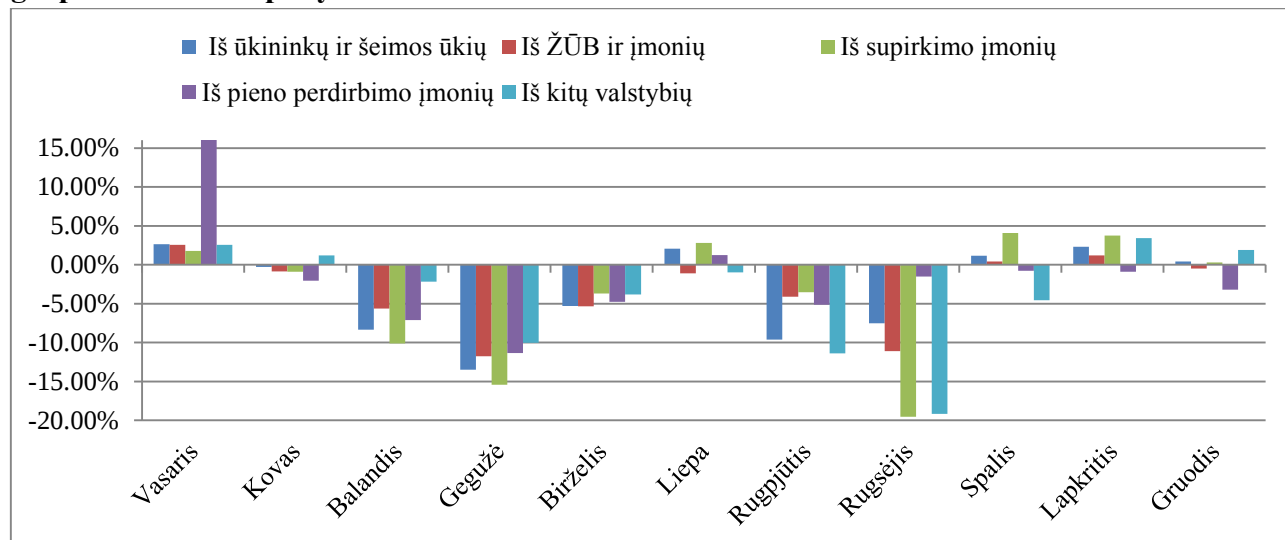
Šaltinis: parengta Tyrėjų, naudojantis ŽŪIKVC pateiktais duomenimis

(288) Paveikslas 9 rodo, jog beveik visų tiekėjų grupių kainos 2014 m. kito nevienodai, tačiau kitimo kryptys iš esmės sutapo. Taip pat matoma, jog skirtingu laikotarpiu skirtingų tiekėjų kainų tarpusavio santykis gerokai skyrėsi. Vertinant skirtingų pieno tiekėjų grupių kainų lygius, galima pamatyti, jog vienintelė tiekėjų grupė, kurios kainos padėtis kitų grupių kainų atžvilgiu buvo pastovi, yra ūkininkai ir šeimos ūkiai, kuriems mokamos kainos visu laikotarpiu buvo žemiausios. Tai galima paaiškinti tuo, jog šioje grupėje didžiąsą dalį sudaro smulkūs ūkininkai, pieną pristatantys į pieno supirkimo punktus, tuo tarpu, kaip minėta, kiekis yra vienas svarbiausių veiksnių, darančių įtaką pieno supirkimo kainai. Lyginant supirkimo įmonėms (įskaitant kooperatyvus) ir žemės ūkio bendrovėms taikytas kainas, galima pastebėti, jog iki 2014 m. kovo mėn. jos beveik sutapo, o atsiradęs atotrūkis didėjo iki pat birželio mėn. Nuo rugsėjo iki gruodžio mėn. šis atotrūkis mažėjo, o kainų skirtumas išliko 6,5 proc. Duomenys rodo, jog už importuotą pieną mokamos kainos didžiausios buvo tik balandžio – liepos mėnesiais, t. y. iki embargo. Vėliau kainos susilygino su pieno supirkėjams mokamomis kainomis, o nuo rugsėjo mėn. buvo 7,7 – 8,9 proc. žemesnės už supirkėjams taikomas kainas. Minėtu laikotarpiu jos beveik susilygino su ūkininkams ir šeimos ūkiams mokamomis kainomis. Nors iš kitų pieno perdirbėjų superkamo pieno kainos 2014 m. kito bene mažiausiai, reikėtų atkreipti dėmesį, jog pirkimai iš šios grupės sudarė labai nežymią visų pirkimų dalį, todėl šios kainos nebus detalčiau analizuojamos.

(289) Paveiksle 10 pateikti pieno perdirbėjų žalio pieno supirkimo iš skirtingų pieno tiekėjų grupių kainų kitimo duomenys. Galima daryti išvadą, jog didžiausias superkamo pieno kainų mažinimas buvo dar iki embargo paskelbimo. Laikotarpiu nuo kovo mėn. iki birželio mėn. vidutinė kaina krito 23,2 proc., kai tuo tarpu nuo liepos iki rugsėjo mėn. kainos krito 20,6 proc. Nagrinėjant kainų pokyčius po embargo, galima pastebėti, jog iki rugsėjo mėn. labiausiai sumažėjo importuojamo pieno (28,4 proc.) ir iš supirkimo įmonių (22,4 proc.) superkamo pieno kainos. Kainos ūkininkams ir žemės ūkio bendrovėms buvo mažinamos mažiau, atitinkamai 16,4 proc. ir 14,8 proc. Pastebėtina, jog nuo spalio mėn. labiausiai didėjo supirkimo įmonėms bei ūkininkams ir šeimos ūkiams taikomos kainos, kurios atitinkamai padidėjo 8,3 proc. bei 3,9 proc. Pastebėtina, jog tuo pačiu laikotarpiu importuojamo pieno kainos kilo tik 0,5 proc.

(290) Verta pastebėti, jog Paveiksle 10 pateikti duomenys leidžia daryti išvadą, jog lyginti skirtingų grupių vidutinės kainas tam tikru trumpu laikotarpiu nėra tikslinga, nes jos kinta skirtingai ir, priklausomai nuo pasirinkto laikotarpio, matyti skirtingi rezultatai.

Paveikslas 10 Perdirbėjų perkamo įskaitomojo svorio pieno vidutinių kainų pagal tiekėjų grupes mėnesiniai pokyčiai 2014 m.

Šaltinis: parengta Tyrėjų, naudojantis ŽŪIKVC pateiktais duomenimis

(291) Reikėtų atkreipti dėmesį, jog ŽŪIKVC pateikti duomenys yra apibendrinti pagal kiekvieno pieno perdirbėjo mėnesinius pirkimus iš skirtingų grupių. Tai reiškia, jog šie duomenys neleidžia nustatyti, ar analizuojami duomenys yra palyginami Tyrimo išvadų (274) – (278) pastraipose nurodytais kriterijais. Vis dėlto Rinkos tyrimo metu surinkti duomenys iš esmės patvirtina, kad perdirbėjai, taikydami žalio pieno supirkimo kainas skirtingoms tiekėjų grupėms, remiasi ir lojalumo kriterijumi (žr. šio Tyrimo išvadų (275) pastraipą). NMA pateiktais duomenimis, 18 iš 40 rinkoje veikiančių kooperatyvų⁹⁰ 2013 m. pieną pardavė tik vienam pirkėjui. Tuo tarpu daugiau nei pusė kooperatyvų turėjo po kelis pirkėjus, kurių skaičius minėtu laikotarpiu svyravo nuo 2 iki 6. Tai reiškia, kad kooperatyvai dažnai keičia ūkio subjektus, kuriems parduodamas pienas, arba savo turimą bendrą pieno kiekį išskirsto ir tiekia keliems pirkėjams vienu metu. Pažymėtina, kad pirmuoju atveju kooperatyvų pirkėjai susiduria su tiekimo nepastovumu, tuo tarpu antruoju atveju bendras pieno kiekis, dėl kurio deramasi su perdirbėjais, yra sumažinamas, kas atitinkamai sumažina ir tokių kooperatyvų derybinę galią, nes, kaip minėta šiose Tyrimo išvadose, pieno kiekis turi tiesioginę įtaką pieno kainai.

(292) Atitinkamai, analizuojant didžiausių žemės ūkio bendrovių pirkėjų skaičių, matyti, kad daugelis jų pirkėjų nekeičia ir tiekia tik vienam pieno perdirbėjui. Taigi remiantis Rinkos tyrimo metu surinktais duomenimis, kooperatyvų atstovų viešai ir susitikimų su Konkurencijos tarybos atstovais metu išsakyti nuogastavimai, kad kooperatyvai (įeinantys į supirkimo įmonių tiekėjų grupę) sąmoningai žlugdomi, jiems mokant mažesnes kainas, lyginant su kitais žalio pieno tiekėjais, gali būti nulemti lojalumo kriterijaus taikymu. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad bendras kooperatyvų skaičius Lietuvoje išliko nepakitęs visu tiriamuoju laikotarpiu: tiek 2014 m. birželio 10 d., tiek 2012 m. kovo 19 d. ir paskutiniiais 2015 m. vasario 27 d. patvirtintų pieno supirkėjų duomenimis, kooperatyvų skaičius išliko toks pat (42 kooperatyvai) (žr. šio Tyrimo išvadų (91) pastraipą). Kitaip tariant, nors Rinkos tyrimo metu surinkti duomenys rodo, kad iš supirkimo įmonių žalias pienas superkamas pigiau,

⁹⁰ Nors Rinkos tyrimo metu buvo identifikuoti 42 kooperatyvai, du kooperatyvai 2013 m. veiklos nevykdė / nepardavė pieno supirkėjams.

lyginant su žemės ūkio bendrovėmis ir įmonėmis (žr. Paveikslą 9), tai gali būti nulemta Tyrimo išvadų (274) – (278) pastraipose nurodytų veiksmų, įskaitant pastovumo (lojalumo) ir tiekiamo pieno kiekio kriterijų. Visgi supirkimo kainos mokamos kooperatyvams visu nagrinėjamu laikotarpiu buvo ženkliai didesnės už kainas mokamas pavieniams ūkininkams ir šeimų ūkiams.

(293) Vieno iš svarbiausių kriterijų įtaką supirkimo kainoms rodo pieno perdirbėjų Konkurencijos tarybai pateikti žalio pieno supirkimo kainų mėnesiniai duomenys pagal pieno tiekėjų grupes bei tiekiamo pieno kiekius už 2014 m. laikotarpį. Šių duomenų analizės rezultatai pateikiami Lentelėje 8.

Lentelė 8 Perdirbėjų superkamo įskaitomojo svorio pieno kainos 2014 m. ir jų priklausomybė nuo tiekėjo dydžio

	Iki 499 kg/d	500- 999 kg/d	1000- 1999 kg/d	2000- 4999 kg/d	5000- 9999 kg/d	10000- 14999 kg/d	15000- 19999 kg/d	Nuo 20000 kg/d
Sausis	241,0	287,0	315,7	336,2	329,9	331,9	359,8	348,8
Vasaris	267,7	301,7	326,5	351,8	332,3	355,9	340,1	359,0
Kovas	245,2	286,1	313,1	338,9	338,4	325,4	354,2	350,8
Balandis	254,6	273,3	294,3	313,8	329,7	317,4	322,8	328,9
Gegužė	218,9	250,5	258,2	276,2	278,5	286,9	267,9	287,6
Birželis	206,5	229,4	245,9	267,4	268,0	269,4	255,4	275,3
Liepa	207,6	238,9	249,1	258,8	262,2	271,9	273,2	276,8
Rugpjūtis	191,4	202,0	225,6	250,1	246,7	256,5	258,1	253,6
Rugsėjis	182,4	194,4	210,9	221,2	219,7	230,3	229,0	219,2
Spalis	177,6	195,2	212,3	225,8	223,4	231,8	236,5	218,7
Lapkritis	183,9	201,9	225,7	226,1	227,6	239,5	224,3	234,9
Gruodis	183,2	196,7	215,6	226,8	223,7	237,1	218,9	231,8
Pokytis per metus	-24,0%	-31,5%	-31,7%	-32,5%	-32,2%	-28,6%	-39,2%	-33,5%
Kainos skirtumas ⁹¹	-	11,3%	8,4%	6,4%	-0,3%	2,6%	-0,7%	1,4%

Šaltinis: parengta Tyrėjų, naudojantis rinkos dalyvių pateikta informacija

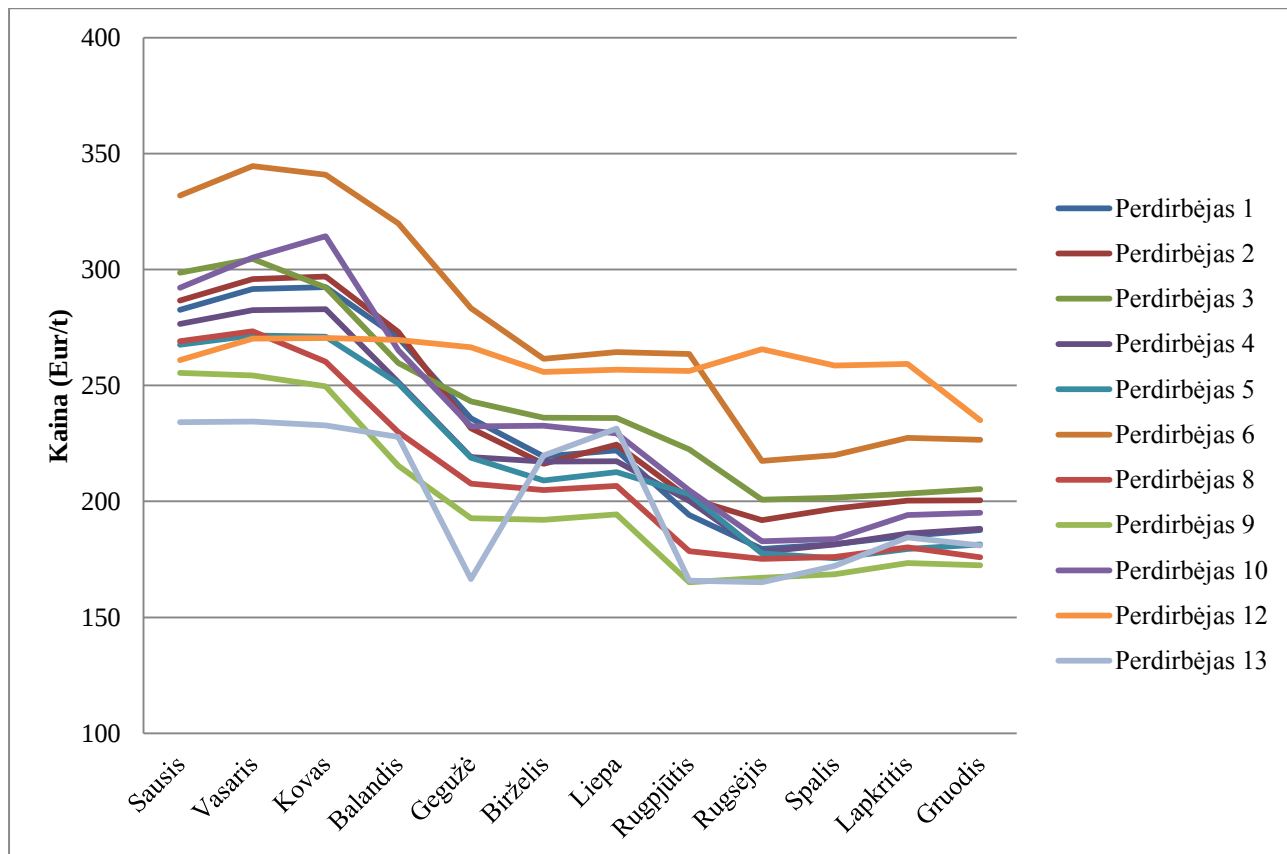
(294) Lentelė 8 buvo užpildyta apskaičiuojant pieno perdirbėjų, pateikusių supirkimo kainų duomenis, kiekvieno 2014 m. mėnesio vidutinės taikytas pieno supirkimo kainas, jas išskaidant pagal tiekėjo dydį. Kaip matyti iš apibendrintų rezultatų, pieno tiekėjams, tiekiantiems didesnę pieno kiekį, buvo taikomos didesnės pieno supirkimo kainos. Ši kainos ir kiekio priklausomybė ypač ryški tarp tiekėjų, tiekiančių iki 4999 kg/d pieno. Iš Lentelėje 8 pateiktų duomenų taip pat galima daryti išvadą, jog mažiausias pieno supirkimo kainos smukimas per 2014 m. buvo mažiausioje 0 – 499 kg/d grupėje. Tai rodo, jog pieno perdirbėjai smulkiausiems pieno gamintojams, kuriems yra mokamos mažiausios supirkimo kainos, supirkimo kainas mažino santykinai mažiau negu didiesiems tiekėjams.

(295) Rinkos tyrimo metu buvo išanalizuotos pieno perdirbėjų įskaitomojo svorio žalio pieno supirkimo kainos pagal kiekvieną iš pagrindinių tiekėjų grupių – ūkininkai ir šeimos ūkiai, žemės ūkio bendrovės ir įmonės, supirkimo įmonės – atskirai. Nustatyta, kad pieno perdirbėjų supirkimo kainos kiekvienoje iš minėtų grupių skiriasi ne tik savo lygiu, bet ir pokyčio mastu bei kryptimi. Paveiksluose

⁹¹ Kainos skirtumas apskaičiuojamas kaip mėnesinių kainų skirtumų vidurkis. Mėnesinių kainų skirtumai apskaičiuojami lyginant grupei taikomą kainą su artimiausiai mažesnio kiekio grupei taikoma kaina. Pavyzdžiui, sausio mėn. pieno tiekėjams, tiekiantiems 500-999 kg/d, buvo mokama 19,1 proc. daugiau negu tiekėjams, tiekiantiems iki 499 kg/d ((287-241)/241=19,1 proc.), vasario mėn. 12,7 proc. ir t.t. 2014 m. šis skirtumas vidutiniškai sudarė 11,3 proc.

11 – 16⁹² pateikiami tai iliustruojantys grafikai. Rinkos tyrimo metu taip pat nustatyta, kad pieno perdirbėjų supirkimo kainos, pieną superkant iš kitų perdirbėjų bei kitų valstybių, taip pat skiriasi ne tik savo lygiu, bet ir pokyčių mastu bei kryptimi.

Paveikslas 11 Įskaitomojo svorio žalio pieno supirkimo iš ūkininkų ir šeimos ūkių kainos 2014 m.

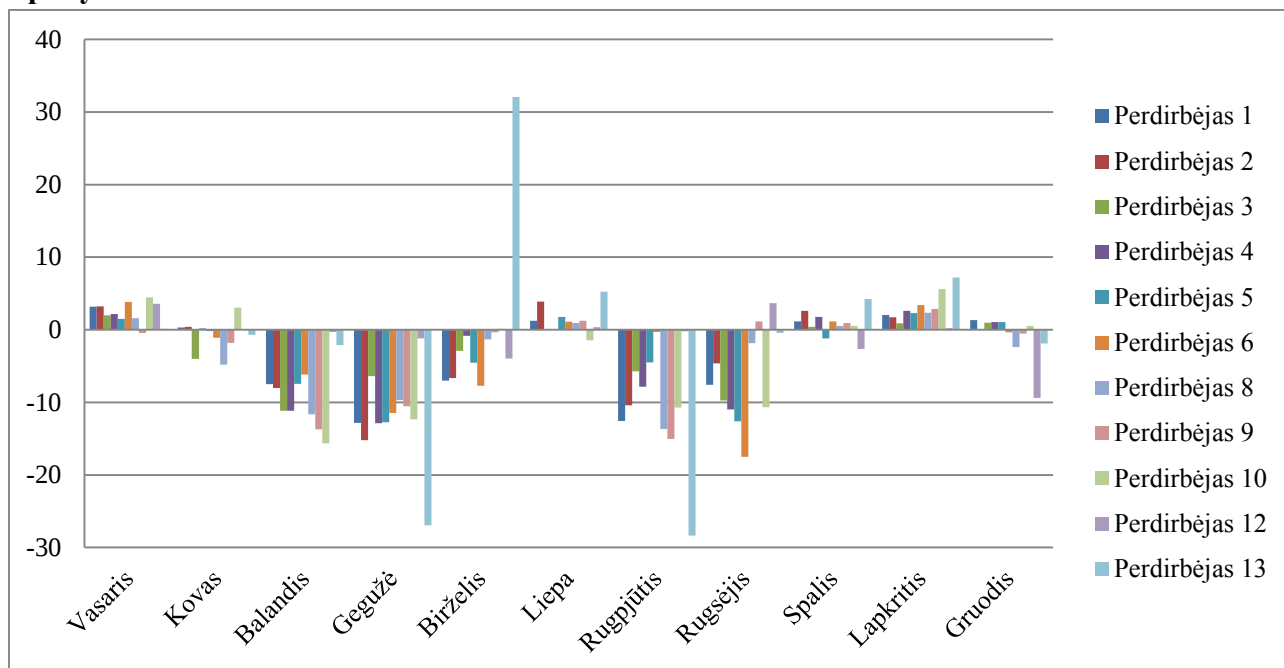
Šaltinis: parengta Tyrėjų, naudojantis ŽŪIKVC duomenimis

(296) Iš Paveiksle 11 pateiktų duomenų matyti, kad pieno perdirbėjų įskaitomojo svorio žalio pieno supirkimo iš ūkininkų ir šeimos ūkių kainos skiriasi. Nors didžiųjų pieno perdirbėjų kainų kitimo tendencijos iš esmės panašios, taikomas pieno supirkimo kainų lygis vis dėlto skiriasi, tuo tarpu rinkoje veikia keli perdirbėjai, visu nagrinėjamu laikotarpiu ar didžiąją jo dalį taikę ženkliai aukštesnes pieno supirkimo kainas, t. y. Perdirbėjas 6 ir Perdirbėjas 12.

(297) Norint tiksliau nustatyti, kokios yra kiekvieno pieno perdirbėjo pieno supirkimo kainų tendencijos, jų mastas ir kryptis, buvo išanalizuoti 2014 m. mėnesiniai kainų pokyčiai. Paveiksle 12 pavaizduoti duomenys rodo, kad atskirais mėnesiais skirtingų pieno perdirbėjų pieno supirkimo kainų pokyčiai skyrėsi tiek savo mastu, tiek ir kryptimi (pavyzdžiui, gruodžio mėnesį, pusė pieno perdirbėjų didino, o pusė – mažino pieno supirkimo kainas).

⁹² Siekiant išsaugoti duomenų konfidencialumą, perdirbėjų pavadinimai Paveiksluose 11 – 16 yra paslėpti. Tačiau kiekviena kreivė minėtuose paveiksluose žymi skirtingo pieno perdirbėjo žalio pieno supirkimo kainas ar jų pokyčius.

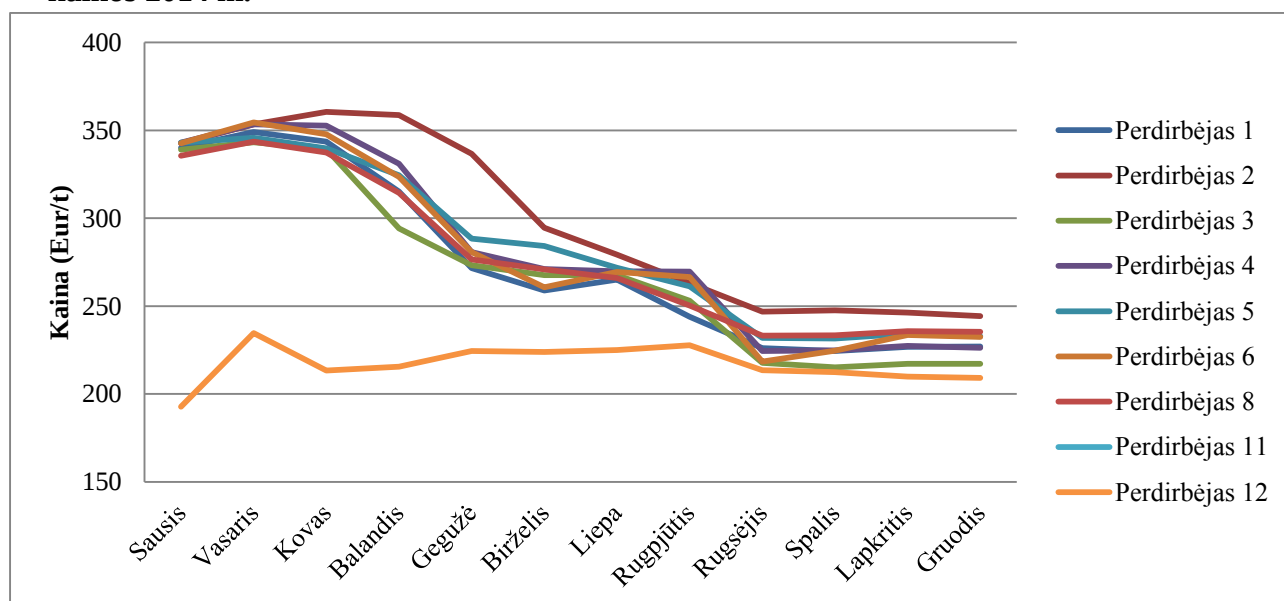
Paveikslas 12 Įskaitomojo svorio žalio pieno supirkimo iš ūkininkų ir šeimos ūkių kainų pokyčiai 2014 m.

Šaltinis: parengta Tyrėjų, naudojantis ŽŪIKVC duomenimis

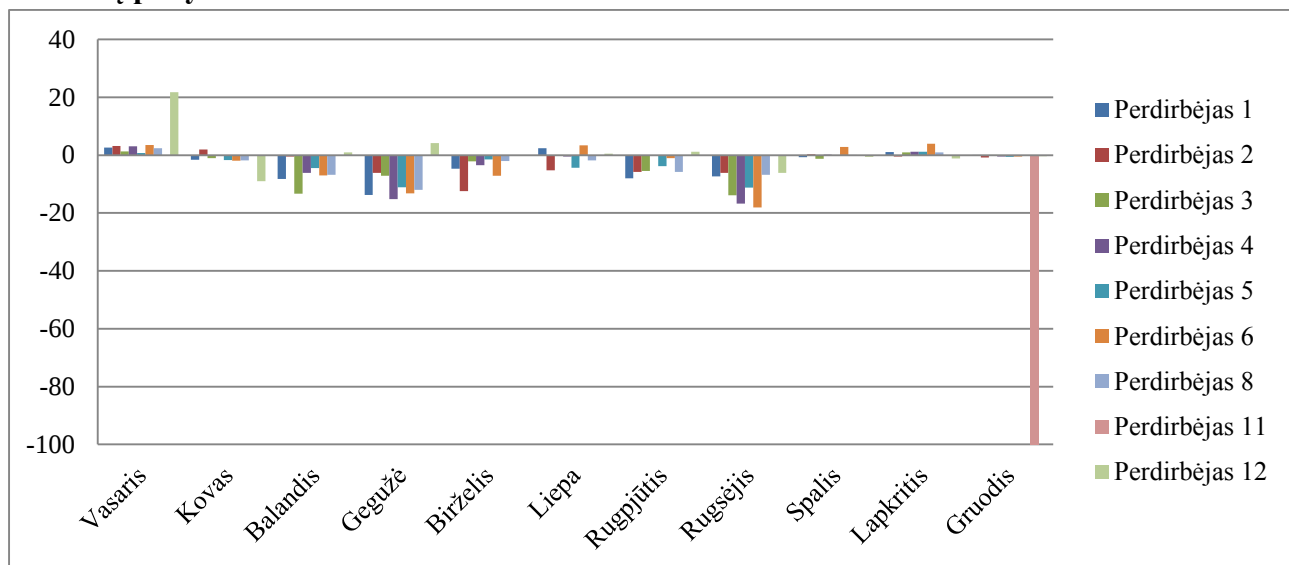
(298) Analogiškai buvo išanalizuotos pieno perdirbėjų įskaitomojo svorio žalio pieno supirkimo kainos iš žemės ūkio bendrovių ir įmonių. Iš toliau Paveiksluose 13 ir 14 pateiktų duomenų matyti, kad ir pastarosios tiekėjų grupės atžvilgiu galima daryti tą pačią išvadą, kaip ir supirkimui iš ūkininkų ir šeimos ūkių – pieno perdirbėjų supirkimo kainos iš žemės ūkio bendrovių ir įmonių nagrinėjamu 2014 m. laikotarpiu skyrėsi tiek savo lygiu, tiek pokyčių mastu bei kryptimi.

Paveikslas 13 Įskaitomojo svorio žalio pieno supirkimo iš žemės ūkio bendrovių ir įmonių kainos 2014 m.

Šaltinis: parengta Tyrėjų, naudojantis ŽŪIKVC duomenimis

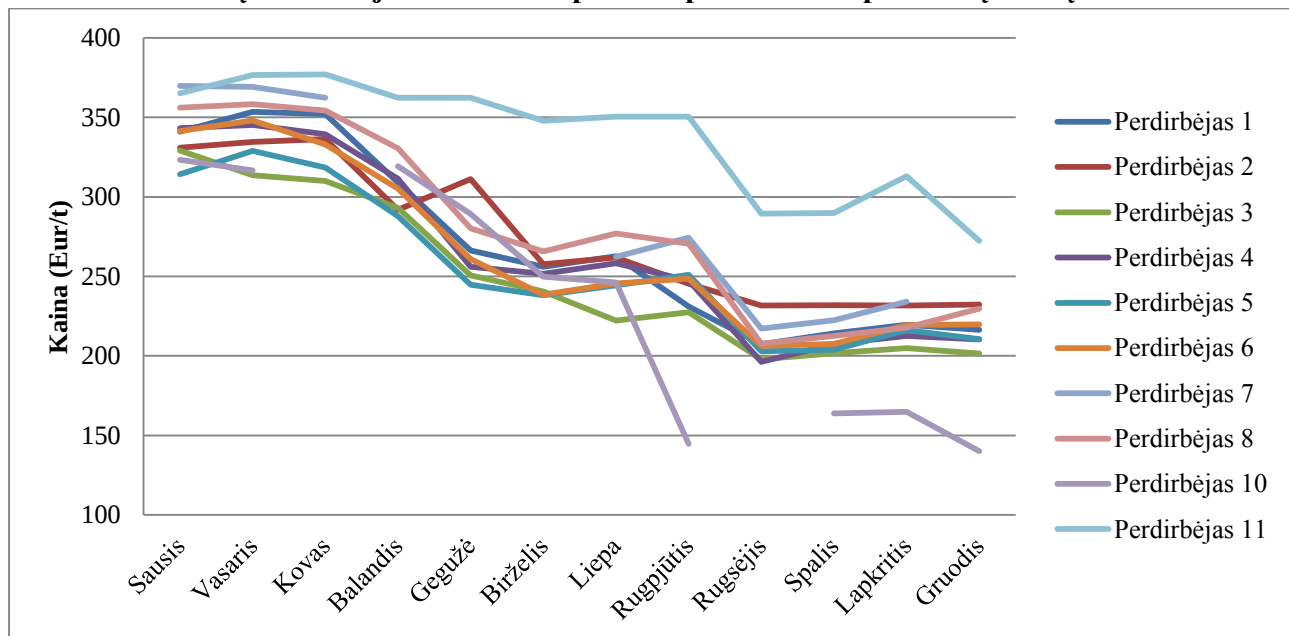
Paveikslas 14 Įskaitomojo svorio žaliao pieno supirkimo iš žemės ūkio bendrovių ir įmonių kainų pokyčiai 2014 m.

Šaltinis: parengta Tyrėjų, naudojantis ŽŪIKVC duomenimis

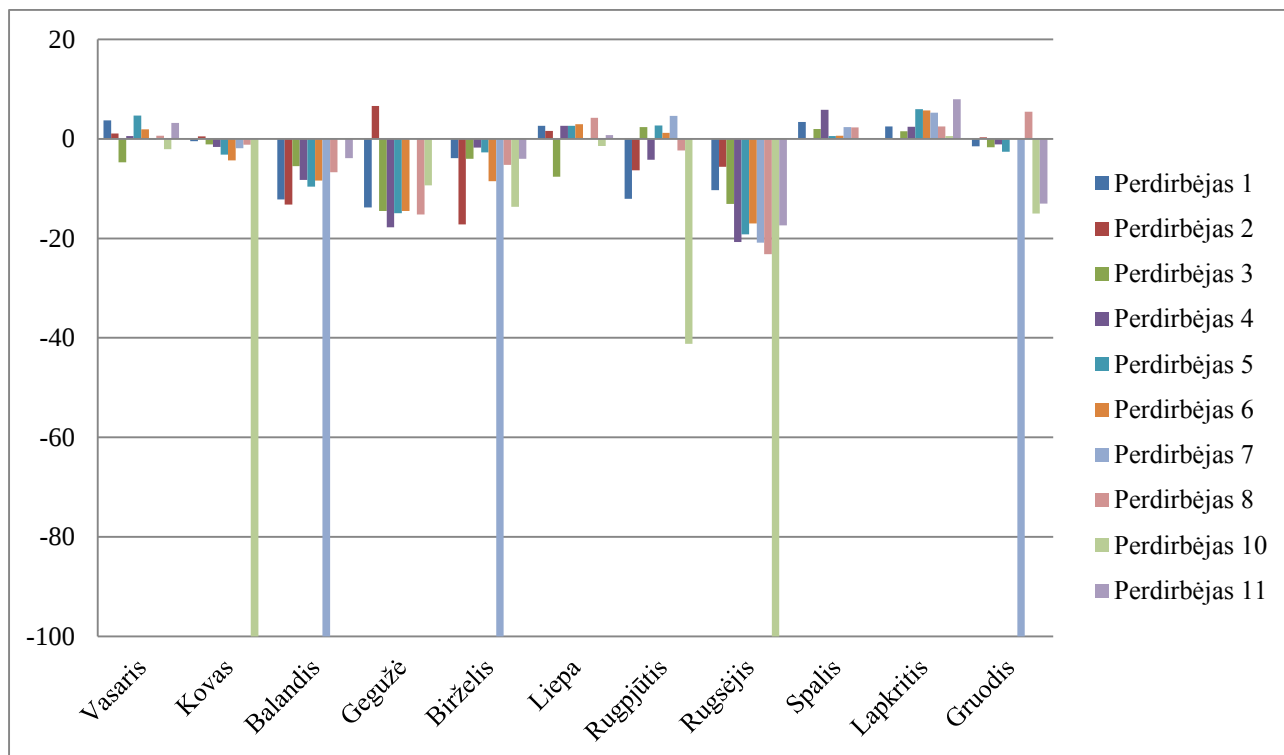
(299) Galiausiai buvo išanalizuotos įskaitomojo svorio žaliao pieno supirkimo iš supirkimo įmonių (įskaitant kooperatyvus) kainų tendencijos. Kaip ir kitų pieno tiekėjų grupių atveju, skirtingi pieno perdirbėjai taiko skirtingas pieno supirkimo kainas supirkimo įmonėms (žr. Paveikslą 15), tuo tarpu kainų pokyčiai skiriasi tiek savo mastu, tiek ir kryptimi (žr. Paveikslą 16).

Paveikslas 15 Įskaitomojo svorio žaliao pieno supirkimo iš supirkimo įmonių kainos 2014 m.

Šaltinis: parengta Tyrėjų, naudojantis ŽŪIKVC duomenimis

Paveikslas 16 Įskaitomojo svorio žalio pieno supirkimo iš supirkimo įmonių kainų pokyčiai 2014 m.

Šaltinis: parengta Tyrėjų, naudojantis ŽŪIKVC duomenimis

(300) Išanalizavus pieno perdirbėjų įskaitomojo svorio žalio pieno supirkimo kainas pagal kiekvieną iš pagrindinių tiekėjų grupių atskirai, matyti, kad skirtingi pieno perdirbėjai taiko skirtingas pieno supirkimo kainas kiekvienos tiekėjų grupės viduje, tuo tarpu kainų pokyčiai dažnai skiriasi tiek savo mastu, tiek savo kryptimi (pavyzdžiui, atskirais laikotarpiais vieni pieno perdirbėjai gali didinti supirkimo kainas, kiti – mažinti).

7.2.5 Kooperatyvų derybinė galia pieno perdirbėjų vertinimu

(301) Pieno perdirbėjų buvo paprašyta pateikti kooperatyvų derybinės galios vertinimą ir nurodyti, ar jie susiduria su ja pasirašant sutartis bei derantis dėl pieno supirkimo kainų su kooperatyvais. Didelė dalis pieno perdirbėjų nurodė, jog kooperatyvų derybinė galia yra didelė. Tokios derybinės galios priežastimis perdirbėjai nurodė esant didelį jų superkamo pieno kiekį, galimybę rinktis kam parduoti pieną bei derėjimąsi grupėmis. Pieno perdirbėjų vertinimu, dėl tiekiamo pieno kiekio kooperatyvai turi geresnes galimybes susitarti dėl aukštesnių pieno supirkimo kainų. Turint omeny, kad didžiausi pieno perdirbėjai pieną superka visoje arba beveik visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje, kooperatyvai gali rinktis kam parduoti pieną ir, nesusiderėję dėl jų poreikius tenkinančios pieno supirkimo kainos su vienu pieno perdirbėju, savo pieną gali parduoti kitam pieno perdirbėjui. Taip pat buvo nurodyta, jog kooperatyvai turi galimybes savo pieną eksportuoti ir šį svertą dažnai naudoja derybose su pieno perdirbėjais, reikalaudami užsienyje esančių pieno supirkimo kainų.

(302) Bene svarbiausia didelės kooperatyvų derybinės galios priežastis, anot perdirbėjų, yra grupinis derėjimasis. Kooperatyvai dažnai derasi grupėmis⁹³, taip dar labiau padidindami savo pieno kiekius. Vienas iš mažesnių pieno perdirbėjų kaip kooperatyvų derybinės galios pavyzdį nurodė, jog

⁹³ Pažymėtina, kad tinkamai neįteisinus gamintojų organizacijos, iškyla rizika pažeisti Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio reikalavimus (žr. šio Tyrimo išvadą (232) pastraipą).

kooperatyvai keičia savo tiekiamo pieno kiekį priklausomai nuo suderėtos pieno kainos, neatsižvelgdami į perdirbėjo prašymą tiekti vienodą pieno kiekį.

7.3 Pieno produktų pardavimas

(303) Lietuvos pieno perdirbėjai savo gaminamus pieno produktus realizuoja įvairiose geografinėse rinkose. Nors dalis pieno perdirbėjų, ypač mažesnių, savo gaminamą produkciją realizuoja tik Lietuvoje, didžioji jų dalis savo produkciją eksportuoja. Eksportuojamų pieno gaminių dalis, priklausomai nuo perdirbėjo, sudaro nuo 0,2 proc. iki viso kiekio. Tik maža dalis pieno produktus eksportuojančių pieno perdirbėjų nurodė, jog savo produkciją eksportuoja vien tik į kaimynines šalis. Maksimalus pasaulio šalių skaičius, į kurias yra eksportuojama pieno perdirbėjo produkcija tiriamuoju laikotarpiu siekė 34.

(304) Paprašyti nurodyti, kas lemia, koku atstumu gali būti transportuojami pieno produktai, perdirbėjai nurodė, jog tai iš esmės lemia pieno produkto rūšis ir tiekimo sąlygos. Trumpo galiojimo termino produktai gali būti transportuojami mažesniu atstumu. Galimoms eksporto rinkoms įtaką daro ir užsienio šalių vartojimo įpročiai, dėl kurių tam tikrų rūšių ir savybių produkcijos eksportas į kitas šalis gali būti labai sudėtingas arba iš viso neįmanomas. Taip pat egzistuoja produktai, pavyzdžiui, pieno arba išrūgų milteliai, kurie gali būti parduodami visame pasaulyje. Galiausiai, daug kas priklauso nuo sąlygų, kuriomis užsienio pirkėjai yra pasirengę pirkti pieno produktus. Eksporto apimtys ir kryptys taip pat priklauso nuo pieno perdirbėjų strategijos. Taip pat svarbu pastebėti, jog vienas iš didžiausių pieno perdirbėjų nurodė, jog pieno produktų gamyba tik Lietuvos rinkai nebūtų ekonomiškai pagrįsta, dėl Lietuvos rinkos dydžio.

(305) Lietuvos perdirbėjų, neskaitant tų, kurie visą arba beveik visą produkciją eksportuoja į užsienį, didelę dalį pieno produkcijos pardavimų sudaro pardavimai Lietuvoje veikiantiems prekybos tinklams. Pagal pateiktą informaciją matyti, jog didieji pieno perdirbėjai 2014 m. keturiems didiesiems prekybos tinklams (Maxima LT UAB, UAB „Palink“, UAB „Rivona“ (UAB Norfos mažmena“) ir UAB „Rimi Lietuva“) pardavė vidutiniškai 48 proc. visos produkcijos. Tai rodo didžiųjų Lietuvoje veikiančių prekybos tinklų svarbą pieno perdirbėjams.

7.3.1 Pieno perdirbėjų sutartys su prekybos tinklais

(306) Rinkos tyrimo metu buvo analizuojami sutartiniai santykiai tarp rinkos dalyvių. Kadangi sutartys tarp pieno perdirbėjų ir pieno gamintojų bei kitų supirkėjų buvo aprašytos šio Tyrimo išvadų 6.2 dalyje, šioje Tyrimo išvadų dalyje analizuojamos sutartys tarp pieno perdirbėjų ir didžiųjų prekybos tinklų, užsiimančių mažmenine prekyba (toliau – prekybos tinklai).

(307) Siekiant didesnio pieno perdirbėjų ir prekybos tinklų santykių apibrėžtumo, tarp rinkos dalyvių yra sudaromos sutartys, kurios apima šiuos elementus:

- sutarties galiojimo trukmę;
- prekių kainą ir nuolaidas;
- sutarties šalių teises ir pareigas;
- sutarties nutraukimo sąlygas,
- *force majeure* taisykles;
- kitas sąlygas.

Toliau apžvelgiami svarbiausi minėtų elementų ypatumai.

(308) Pagal sutarties galiojimo trukmę sutartys skirstomos į terminuotas ir neterminuotas. Rinkos tyrimo metu buvo nustatyta, kad neterminuotos sutartys sudarė 20 proc., o terminuotos sutartys – 80 proc. tiriamuoju laikotarpiu pasirašytų sutarčių. Terminuotos sutartys, pasirašomos vienerių metų laikotarpiui, sudarė apie 58 proc. Taip pat sutartys yra pasirašomos 6 mėnesių laikotarpiui (17 proc.) ir 9 mėnesių laikotarpiui (33 proc.). Sutartys, kuriose sutarties šalys susitaria, kad jeigu iki sutarties termino pasibaigimo nei viena šalis kitai šaliai raštu nepraneša apie neketinimą pratęsti sutarties galiojimo, suėjus numatytam sutarties galiojimo terminui, sutartis tampa neterminuota, sudaro 33 proc.

(309) Tiekėjas (šiuo atveju – pieno perdirbėjas) parduoda prekes pirkėjui (šiuo atveju – prekybos tinklui) kainomis, nurodytomis kainininke ir vadovaudamasis kitomis sutarties nuostatomis (pavyzdžiui, sutartyje numatytomis nuolaidomis). Prekių kainos gali būti keičiamos, kainininkas gali būti papildomas naujomis prekėmis ar kitaip keičiamas tik abiem šalims dėl to susitarus. Tiekėjas privalo informuoti pirkėją raštu iš anksto prieš nustatytą dienų skaičių apie savo ketinimus keisti prekių kainas, nurodytas prekių bazinių didmeninių kainų kainoraštyje, nurodydamas tokių pakeitimų priežastis. Sutartyse yra numatoma, kad tiekėjas privalo įspėti apie ketinimus keisti prekių kainas ne vėliau kaip prieš 14 – 30 dienų. Per minėtas 14 – 30 dienų (kai kuriose sutartyse yra numatytas tik 10 dienų terminas) nuo pranešimo gavimo pirkėjas privalo pranešti apie savo pritarimą ar nepritarimą dėl prekių kainų keitimo. Labai retais atvejais sutartyse yra numatyta, kad tiekėjas prekių kainas gali keisti ne dažniau nei kas 3 mėnesius.

(310) Pasirašant sutartis, ypatingas dėmesys yra skiriamas nuolaidoms. Pagrindinės ir dažniausiai 2012-2014 m. laikotarpiu⁹⁴ taikomos nuolaidų rūšys yra šios:

- Komercinė nuolaida. Tiekėjas suteikia pirkėjui komercinę nuolaidą nuo prekių kainų, kuri yra nurodyta kainininke. Ši nuolaida taikoma visu sutarties galiojimo laikotarpiu, įskaitant ir prekių kainų pasikeitimų atvejus. Nagrinėjamu laikotarpiu ši nuolaida buvo beveik visose pasirašomose sutartyse ir sudarė iki 20 procentų.
- Logistikos nuolaida. Ši nuolaida taikoma, kai tiekėjas pristato prekes į bazę, o pirkėjas savo sąskaita išvežioja šias prekes iš bazės po parduotuves.
- Mėnesio apyvartos nuolaida. Kiekvieną kalendorinį mėnesį tiekėjas įsipareigoja suteikti pirkėjui mėnesio apyvartos nuolaidą (nuo 2 proc. iki 15 proc.), t. y. sumokėti nustatyto procento dydžio sumą nuo pateiktos praėjusio kalendorinio mėnesio prekių kainos be PVM atėmus numatytą komercinę nuolaidą.
- Ketvirčio apyvartos nuolaida. Atsižvelgiant į pirkėjo iš tiekėjo per kiekvieną kalendorinį metų ketvirtį užsakytų ir tiekėjo pirkėjui pateiktų prekių kainą, tiekėjas įsipareigoja suteikti pirkėjui ketvirčio apyvartos nuolaidą, t. y. sumokėti nustatyto procento dydžio sumą nuo pateiktos praėjusį kalendorinį metų ketvirtį prekių kainos be PVM atėmus numatytą komercinę nuolaidą.
- Metinė apyvartos nuolaida. Atsižvelgiant į pateiktas kalendoriniais metais prekių kainas, tiekėjas įsipareigoja suteikti pirkėjui metinę apyvartos nuolaidą (iki 3 proc.), t. y. sumokėti pirkėjui pinigų sumą, lygią nustatytam procento dydžiui nuo pateiktos per kalendorinius metus prekių kainos be PVM atėmus numatytą komercinę nuolaidą.
- Kiti mokesčiai nuo prekių apyvartos. Vienas iš tokių mokesčių yra susijęs su prekybinėmis – reklaminėmis akcijomis. Šalys susitaria, kad pagrindinės sutarties galiojimo laikotarpiu tiekėjas privalo prekybinėms – reklaminėms akcijoms prekybos sistemai skirti nustatytą procentą nuo kiekvienos prekių grupės kategorijos apyvartos. Šis

⁹⁴ Dalyje sutarčių ši nuolaida taikoma ir 2015 m.

mokestis retai būna įrašytas į šalių pagrindinę sutartį. Dažniausiai tai yra įvardijamos kaip „tiekėjo rinkodaros išlaidos“ ir yra numatomos atskiroje „Rinkodaros sutartyje“.

(311) Aukščiau išvardintos nuolaidos vienu metu vienoje sutartyje tarp sutarties šalių iš esmės nėra taikomos. Dažniausiai yra taikoma arba mėnesinė apyvartos nuolaida, arba ketvirčio apyvartos nuolaida arba jos kartu, arba viena iš jų kartu su metine apyvartos nuolaida. 2013 m. bendras faktinis minėtų nuolaidų dydis sudarė nuo 25 proc. iki 33,5 proc., 2014 m. minėtų nuolaidų dydis beveik nesikeitė (nuo 25 proc. iki 32 proc.).

(312) Visose nagrinėjamose sutartyse tiekėjui taip pat yra numatytas įsipareigojimas sumokėti baudas. Daugumoje sutarčių yra numatyta nuo 20 iki 30 baudų rūšių vienoje sutartyje. Tiekėjui baudos skiriamos už:

- prekių nepristatymą arba pristatymą dalinai pagal pirkėjo užsakymą;
- perduodamų pirkėjui prekių kiekio neatitikimą nurodytam kiekiui tiekimo dokumentuose;
- sufasuotų prekių kiekio, svorio arba tūrio įvairiuose įpakavimuose neatitikimą pakuotės etiketėje nurodytam prekių kiekiui, svoriui arba tūriui;
- informavimo termino pažeidimą dėl ketinimo pašalinti kai kurias ar visas prekes iš suderinto asortimento;
- neteisingą visų pirkimo dokumentų išrašymą;
- neteisingą mokesčių apskaičiavimą ir nurodymą;
- nekokybiškas prekes;
- prekių pristatymo sąlygų pažeidimus;
- informavimo termino pažeidimą dėl prekės brūkšninio kodo pasikeitimo;
- informavimo termino pažeidimą dėl prekės kainos pasikeitimo;
- didesnės negu yra numatyta sutartyje prekių kainos nurodymą tiekimo dokumentuose;
- neturėjimą Prekybos sistemos vadovo (pirkėjo) raštiško leidimo tiekėjo atstovams veikti prekybos salėje;
- mažesnę prekių tinkamumo terminą nei nurodyta sutartyje;
- pažeistas pakuotes;
- netvarkingai sukrautas pakuotes ant padėklų;
- pirkėjo grąžintų prekių nepasiėmimą laiku;
- kitus neatitikimus.

(313) Sutarties nutraukimą gali inicijuoti tiek tiekėjas, tiek pirkėjas. Visose nagrinėtose sutartyse yra numatytos sutarties nutraukimo prieš sutarties galiojimo terminą, taip pat neterminuotos sutarties nutraukimo sąlygos:

- sutarties šalis turi teisę bet kuriuo metu ir nenurodydama priežasčių vienašališkai ne teismo tvarka nutraukti sutartį, įspėdama apie tai kitą šalį raštu prieš nustatytą dienų skaičių (sutartyse numatoma nuo 30 dienų iki 3 mėnesių);
- sutarties šalis turi teisę bet kuriuo metu ir nenurodydama priežasčių vienašališkai ne teismo tvarka nutraukti sutartį, jeigu kita šalis neįvykdo savo esminių prievolių, įspėdama apie tai kitą šalį raštu prieš nustatytą dienų skaičių (sutartyse numatoma nuo 5 darbo dienų iki 30 darbo dienų, labai retais atvejais – 3 kalendorinės dienos);
- šalių susitarimu;
- kiti atvejai (pavyzdžiui, kai teismui yra pateiktas pareiškimas dėl bankroto).

(314) Apibendrinant matyti, kad tarp pieno perdirbėjų ir didžiųjų prekybos tinklų dažniausiai yra pasirašomos terminuotos sutartys, iš kurių didžioji dalis – vienerių metų laikotarpiui pasirašomos

sutartys. Pieno perdirbėjai parduoda prekes prekybos tinklams kainininke nurodytomis kainomis ir vadovaudamiesi kitomis sutarties nuostatomis (pavyzdžiui, sutartyje numatytomis nuolaidomis). Pieno perdirbėjai privalo įspėti apie ketinimus keisti prekių kainas ne vėliau kaip prieš 14 – 30 dienų. Labai retais atvejais sutartyse yra numatyta, kad tiekėjas prekių kainas gali keisti ne dažniau nei kas 3 mėnesius. Pasirašant sutartis, yra taikomos įvairios nuolaidų rūšys. 2013 – 2014 m. laikotarpiu bendras faktinis minėtų nuolaidų dydis sudarė nuo 25 proc. iki 33,5 proc. Sutartyse pieno perdirbėjams yra numatomi įsipareigojimai sumokėti baudas. Daugumoje sutarčių yra numatyta iki 30 baudos rūšių.

7.3.2 Pieno produktų pardavimo kainodara

(315) Pieno perdirbimo įmonės buvo paprašytos paaiškinti, kokia metodologija naudojama, nustatant pieno produktų pardavimo kainas Maxima LT UAB, UAB „Palink“, UAB „Norfos mažmena“ (UAB „Rivona“), UAB „Rimi Lietuva“, UAB „Prisma LT“ ir UAB „Fresh Market“ prekybos tinklams. Atsakydami į šį klausimą pieno perdirbėjai nurodė, jog neturi oficialiai patvirtintų kainų nustatymo metodikų. Kainos prekybos tinklams nustatomos atsižvelgiant į produktų savikainos pasikeitimus, konkurenciją produktų rinkose ir įmonės praėjusių laikotarpių finansinius rezultatus bei pageidaujamą pelningumą. Buvo nurodyta, jog tiekimo prekybos tinklams kainos gali priklausyti nuo įvairių tiekimo sąlygų: perkamo produktų kiekio, produktų logistikos sąlygų, tiekimo grafiko, atsiskaitymo terminų ir kitų aplinkybių. Galiausiai, produktų tiekimo kainos priklauso nuo derybų su tinklais baigties.

(316) Pieno perdirbėjai nurodė, jog taip pat neturi oficialiai patvirtintų užsienio pirkėjams tiekiamų produktų kainų nustatymo metodikų. Aplinkybės, į kurias yra atsižvelgiama nustatant eksportuojamos produkcijos kainas iš esmės sutampa su Tyrimo išvadų (315) pastraipoje nurodytomis aplinkybėmis. Tiesa, buvo išskirtos dvi eksportuojamų produktų rūšys: produktai skirti tiesioginiam vartojimui ir gamybos žaliavos (pavyzdžiui, pieno miltai). Pastarųjų nustatomas kainas ypač veikia pasaulinės kainos.

7.3.3 Pieno perdirbėjų derybinė galia

(317) Pieno perdirbėjai buvo paprašyti nurodyti, kaip jie vertina savo derybinę galią, derantis su prekybininkais dėl pieno produktų pardavimo kainų bei paaiškinti, kas tai lemia. Į šį klausimą atsakė tik keturi perdirbėjai. Du didžiausi perdirbėjai nurodė, jog jų derybinė galia ženkliai mažėja. Šie perdirbėjai nurodė, jog prekybininkai, žinodami, jog eksporto apimtys yra sumažėjusios⁹⁵ ir Lietuvos rinkos svarba pieno perdirbėjams yra išaugusi, tai naudoja derantis dėl geresnių pieno produktų pirkimo kainų. Prekybininkų derybinės galios augimą lemia tai, jog Lietuvos rinkoje didėja perdirbėjų konkurencija ir jie, siekdami prekybos tinkluose turėti kuo didesnę asortimentą, palaipsniui mažina pardavimo kainas. Likę du pieno perdirbėjai nurodė, jog jų derybinė galia yra pakankama ir ji priklauso nuo konkrečiu laikotarpiu esančios pieno produktų pasiūlos ir paklausos.

(318) Visi į klausimą, ar yra buvę atvejų, kai nepavyko pasiekti susitarimo su prekybininkais ir kas įvyksta, jeigu nesutariama dėl pieno produktų kainų su Lietuvos ar užsienio pieno prekybininkais, atsakė pieno perdirbėjai nurodė, jog tokių atvejų yra buvę. Nesusitarus dėl tiekimo kainų, tokių produktų pardavimas to prekybininko parduotuvėse nėra vykdomas. Vienas iš perdirbėjų nurodė, jog tam tikrais atvejais, siekdami išsiderėti geresnes tiekimo sąlygas, prekybos tinklai gali atsisakyti iki

⁹⁵ Muitinės departamento duomenimis, 2015 m. sausį – kovą pieno gaminių buvo eksportuota už 113,2 mln. eurų (kartu su reeksportu), t. y. 49,9 mln. eurų arba 31 proc. mažiau, palyginti su 2014 m. sausiu – kovu (<http://www.zum.lt/index.php?-1704265522> [žiūrėta 2015 liepos 20 d.]).

30 – 50 proc. pieno perdirbėjo produktų asortimento, kas parodo stiprias prekybos tinklų derybines pozicijas. Pardavimų netektis yra bandoma kompensuoti pardavimais kitiems prekybininkams tiek Lietuvoje, tiek užsienyje.

(319) Nors dauguma pieno perdirbėjų nurodė, jog, nesutarę su Lietuvos prekybininkais, turi galimybę produkciją eksportuoti, jie taip pat nurodė, jog tam yra apribojimų, kurie iš esmės įvardinti šio Tyrimo išvadų (304) pastraipoje. Su apribojimais ypač susiduriama trumpuoju laikotarpiu. Nesusitarus su Lietuvos prekybininkais dėl produktų kainų, yra sunku juos iš karto eksportuoti, nes reikia rasti naujus pirkėjus ir sudaryti naujas tiekimo sutartis. Galimybes eksportuoti taip pat riboja prekybos ženklų žinomumo trūkumas, neatitikimas tarp gaminamų produktų savybių ir kitų šalių pirkėjų poreikių, būtinybė kurti logistikos sistemą. Be to, kai kurių produktų kitose šalyse iš viso nėra vartojama.

(320) Paprašyti nurodyti, ar turi galimybę inicijuoti pieno produktų pardavimo kainos keitimą sutartyse su prekybininkais, visi pieno perdirbėjai nurodė, jog tokia galimybė yra, perspėjant prieš sutartyse nurodytą terminą.

7.4 Rusijos Federacijos paskelbto embargo įtaka pieno perdirbimo įmonėms

(321) Pagal pieno perdirbėjų pateiktus atsakymus galima daryti išvadą, jog daugumai pieno perdirbėjų Rusijos Federacijos paskelbtas embargas padarė neigiamą įtaką. Eksportas į Rusijos Federaciją kai kurių didžiųjų pieno perdirbėjų pardavimuose sudarė 20 – 36 proc. Kitus perdirbėjus embargas palietė netiesiogiai, per pasikeitusias konkurencines sąlygas užsienio ir Lietuvos rinkose, kuriose padidėjo pieno produktų pasiūla ir suaktyvėjo konkurencija. Tik du pieno perdirbėjai nurodė, jog jiems Rusijos Federacijos embargas nepadarė jokios įtakos, nes jie neeksportavo produkcijos į Rusijos Federaciją. Vienas iš perdirbėjų taip pat nurodė, jog po paskelbto embargo kooperatyvai ėmė laikytis nuosaikesnės pozicijos ir taip pat nebeatmeta galimybės ateityje dirbti su ilgesnio laikotarpio sutartimis.

(322) Paprašyti pakomentuoti, kaip po embargo pakito superkamo žalio pieno apimtys, dauguma pieno perdirbėjų nurodė, jog jų superkamo pieno apimtys nepasikeitė. Kai kurie tai aiškino turėtais superkamo pieno ir tiekiamos produkcijos kiekio sutartiniais įsipareigojimais. Tik vienas iš didžiųjų perdirbėjų nurodė, jog dėl Rusijos Federacijos rinkos praradimo jo superkamo pieno kiekis sumažėjo 30 proc. Perdirbėjai taip pat nurodė, jog gana ženkliai sumažėjo tiek jų superkamo pieno, tiek visos rinkos kainos.

(323) Perdirbėjams taip pat buvo užduotas klausimas, kaip Rusijos Federacijos paskelbtas embargas paveikė jų gaminamos produkcijos apimtį ir kainas. Daugiau negu pusė atsakiusių perdirbėjų nurodė, jog jų parduodamų produktų apimtys nepakito. Likę perdirbėjai, daugiausia didžiausi, nurodė, jog jų pardavimų apimtys smuko nuo 20 proc. iki 38 proc.

(324) Vertindami produktų kainų pokyčius, visi atsakę pieno perdirbėjai, išskyrus vieną, nurodė, jog jų parduodamos produkcijos kainos mažėjo. Vieno perdirbėjo viso produktų krepšelio kainos po Rusijos Federacijos sumažėjo 1,2 proc. (2014 m. rugsėjo mėn.) ir 3,2 proc. (2015 m. vasario mėn.), tuo tarpu pavienių produktų kainos buvo mažinamos nuo 3 proc. iki 16 proc. Kitų pokyčius nurodžiusių perdirbėjų tam tikrų produktų kainos nuo embargo paskelbimo iki 2015 m. balandžio mėn. mažėjo nuo 2,5 iki 8,3 proc. (kai kurie perdirbėjai kainas mažino etapais). Dalis perdirbėjų taip pat nurodė, jog ėmė aktyviau taikyti akcijas savo produkcijai. Vienas perdirbėjas nurodė, jog produktų, kuriems taikomos akcijos, pardavimų dalis išaugo 38 proc.

(325) Konkurencijos tarybos surinktais duomenimis, metinis įskaitomojo svorio žalio pieno kainų nuosmukis per 2014 m. sausio mėn. – 2015 m. vasario mėn. laikotarpį siekė vidutiniškai 35 proc., tuo

tarpu tiek pieno perdirbimo įmonių tiekimo tinklams kainos, tiek mažmeninės prekybos tinklų vartotojams taikomos pieno produktų kainos tuo pačiu laikotarpiu smuko vidutiniškai 11 proc.

(326) Pastebėtina, kad skirtingus kainų pokyčius pieno produktų tiekimo grandinėje, t. y. tai, kad žalio pieno supirkimo kainos mažėjo labiau, lyginant su pieno perdirbėjų taikomomis didmeninėmis pieno produktų kainomis, paaiškina minėti parduodamų pieno produktų kiekių smukimo duomenys. Sumažėjus pieno perdirbėjų parduodamų pieno produktų apimtims, perdirbėjų patiriami pastovūs (fiksiuoti) kaštai (pavyzdžiui, darbo užmokestis, turto nusidėvėjimas) turėjo būti išdalinti mažesniais produktų kiekiui, tad vienam produktui tenkančių pastovių kaštų dalis išaugo. Tai sumažino žaliavos kainos sumažėjimo poveikį galutinėms pieno produktų kainoms. Taip pat pastebėtina, kad žalio pieno dalis visoje pieno produkto kainos struktūroje užima vidutiniškai 49,8 proc. (žr. šio Tyrimo išvadų (374) pastraipą). Tai reiškia, kad, sumažėjus žaliavos kainai, vienodo procentinio pieno produkto kainos sumažėjimo negalima tikėtis, kadangi perdirbėjai susiduria ne tik su žaliavos pirkimo, bet ir su perdirbimo bei kitais veiklos kaštais.

(327) Aukščiau minėtoms problemoms, iškilusioms dėl embargo, spręsti dauguma pieno perdirbėjų pasitelkė panašias priemones. Dažniausiai buvo nurodoma, jog buvo ieškoma naujų rinkų ir stengiamasi išlaikyti pozicijas dabartinėse. To buvo siekta mažinant produkcijos kainas, didesnę dėmesį skiriant marketingui ir produktų akcijoms. Dėl sumažėjusių produkcijos kainų buvo mažinami produkcijos gamybos bei realizacijos kaštai. Tai buvo pasiekta sumažinus žalio pieno kainas ir kitas gamybos išlaidas, įskaitant darbo užmokestį, darbuotojų skaičių. Kai kurie pieno perdirbėjai taip pat sustabdė arba atsisakė investicinių projektų.

7.5 Pieno perdirbimo veiklos pradėjimas

(328) Siekiant išsiaiškinti, ar lengva pradėti veiklą pieno perdirbimo sektoriuje, pieno perdirbėjams buvo užduotas klausimas, ar šiuo metu egzistuoja įėjimo į žalio pieno perdirbimo rinką kliūtys. Didžioji dalis pieno perdirbėjų nurodė, jog tokių absoliučių kliūčių nėra. Kaip pavyzdys buvo nurodyta vykstanti kooperatinės „Pienas LT“ perdirbimo gamyklos statyba bei naujų mažesnių pieno perdirbėjų kūrimasis. Vienas iš perdirbėjų nurodė, jog nors patekti į rinką kliūčių nėra, patekimą apsunkina Žemės ūkio ministerijos daromos dirbtinės kliūtys neskiriant Europos Sąjungos paramos Lietuvos pieno perdirbimo įmonėms. Keli pieno perdirbėjai pagrindinę patekimo į pieno perdirbimo rinką kliūtį laiko didelę konkurenciją ir žaliavos trūkumą (kaip minėta šio Tyrimo išvadų 6.8 dalyje, atsižvelgiant į ženkliai eksportą viršijančius žalio pieno importo kiekius, Lietuvoje yra žaliavos trūkumas). Vienas jų nurodė, jog dėl negalėjimo užsitikrinti pastovaus žalio pieno kiekio jis kelis metus neplečia savo veiklos.

(329) Dauguma pieno perdirbėjų negalėjo nurodyti, kiek lėšų pareikalautų ir kiek laiko užtruktų pieno perdirbimo įmonės įsteigimas. Likę pieno perdirbėjai nurodė, jog pieno perdirbimo įmonė, priklausomai nuo jos dydžio, pareikalautų 1 – 120 mln. eurų. Nurodytos įsteigimo trukmės taip pat svyravo priklausomai nuo steigiamos pieno perdirbimo įmonės dydžio ir buvo 1 – 7 m.

(330) Apibendrinant galima teigti, jog, remiantis įmonių pateiktais argumentais, veiklos pieno perdirbimo sektoriuje pareikalautų reikšmingų investicijų ir, priklausomai nuo perdirbimo įmonės dydžio, galėtų trukti gana ilgą laiką. Be to, naujos įmonės galimai susidurtų su didele konkurencija tiek produktų pardavimo, tiek žalio pieno supirkimo rinkoje.

7.6 Pieno perdirbimo įmonių įvardintos pagrindinės problemos pieno sektoriuje

(331) Pieno perdirbėjai buvo paprašyti išvardinti, su kokiomis pagrindinėmis problemomis susiduria supirkdami žalią pieną ir parduodami pieno produktus. Toliau šioje Tyrimo išvadų dalyje apibendrinamos ir vertinamos pieno perdirbėjų Rinkos tyrimo metu nurodytos problemos.

(332) Pieno perdirbėjai nurodė, jog supirkdami pieną susiduria su didele konkurencija, taip pat sunku užsitikrinti stabilų žalio pieno tiekimą. Vienas pieno perdirbėjas nurodė, jog žalio pieno kiekis, surenkamas supirkimo punktuose, mažėja. Taip pat buvo nurodyta, jog pieno supirkimo kainos neatitinka situacijos pieno produktų rinkoje, nes pieno supirkimo sutartys yra trumpalaikės, o pieno produktų pardavimo sutartys – vidutinio ir ilgo laikotarpio. Pieno tiekėjų nepastovumas gali sudaryti apsirūpinimu pienu problemų mažesniems pieno perdirbėjams, ypač turint omenyje, jog Lietuvos pieno perdirbėjai perdirba daugiau pieno, negu yra pagaminama Lietuvoje. Pieno tiekėjų pastovumas plačiau nagrinėjamas šio Tyrimo išvadų (291) pastraipoje.

(333) Vienas iš perdirbėjų nurodė, jog problemų superkant pieną kelia reikalavimas pieną perskaičiuoti į bazinius rodiklius (t. y. į įskaitomojo svorio pieną⁹⁶). Anot šio perdirbėjo, toks perskaičiavimas, kuris, jo žiniomis, yra taikomas tik Lietuvoje, neatitinka realaus išėigų pokyčio gamyboje, kintant riebalams ir baltymams piene. Apskaičiuotos įskaitomojo svorio pieno kainos nuo natūralaus riebumo pieno skiriasi daugiau negu 20 proc., kas leidžia tam tikrais atvejais tuo manipuliuoti, lyginant Lietuvoje ir užsienyje taikomas supirkimo kainas bei skatinant pieno perdirbėjų ir ūkininkų nesutarimus. Vis dėlto Konkurencijos taryba atkreipia dėmesį, kad oficialioje Europos Sąjungos statistikoje yra lyginamos šalių narių žalio natūralaus riebumo supirkimo kainos, taigi pieno perskaičiavimo į įskaitomąjį svorį savaime nelemia klaidingo Lietuvos ir kitų Europos Sąjungos šalių pieno supirkimo kainų lyginimo. Taip pat pažymėtina, kad Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto turimais Pasaulinės pieno federacijos (angl. *International Dairy Federation*) duomenimis, toks perskaičiavimas yra taikomas bent 18-oje Europos Sąjungos šalių⁹⁷.

(334) Viena iš įvardintų pieno supirkimo rinkoje egzistuojančių problemų – skirtingų sąlygų sudarymas skirtingiems pieno supirkėjams. Tai, pasak pieno perdirbėjų, lemia faktas, jog kooperatyvai pieną gali supirkinėti mažesniais kaštais, neturėdami pieno supirkimo punktų ir pieno šaldymo bei laboratorinės įrangos. Vis dėlto, VMVT duomenimis, supirkimo punktus privalo turėti visi pieno supirkimo veikla užsiimančios ūkio subjektai, nepriklausomai nuo to, ar tai kooperatyvas, pieno perdirbėjas ar kitas supirkėjas.

(335) Taip pat buvo atkreiptas dėmesys į tai, jog Lietuvoje, skirtingai negu kitose šalyse, yra daug smulkių pieno gamintojų. Tai lemia, jog pienas yra surenkamas patiriant didesnius kaštus, o superkamo pieno kokybė yra žemesnė. Vieno perdirbėjo teigimu, Lietuvoje esant dideliame pieno supirkėjų kiekiui, yra išbalansuojama situacija rinkoje, dėl ko nukenčia pieno kokybė ir vartotojai. Konkurencijos tarybos duomenimis, Lenkijoje šiuo metu veikia 350 registruotų pieno supirkėjų. Atsižvelgiant į Lenkijos ir Lietuvos gyventojų skaičių⁹⁸, Lenkijoje vienam milijonui gyventojų tenka 9 pieno supirkėjai, tuo tarpu Lietuvoje – beveik 25 pieno supirkėjai.

(336) Viena iš didžiausių problemų pieno perdirbėjų nuomone, yra didelė konkurencija Lietuvos ir užsienio pieno produktų pardavimo rinkose. Dėl konkurencijos yra susiduriama su trumpo galiojimo

⁹⁶ Žr. 24 išnašą.

⁹⁷ Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto Konkurencijos tarybai pateiktos pastabos dėl Rinkos tyrimo.

⁹⁸ Eurostat 2014 m. sausio 1 d. duomenimis, Lietuvoje 2014 m. sausio 1 d. gyveno 2943472 gyventojai, o Lenkijoje - 38017856 gyventojai;

<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00001&plugin=1>.

termino produktų realizacijos problemomis. Perdirbėjams sunkumų tai pat sukelia nuolat kintančios pieno produktų pardavimo kainos pasaulinėse rinkose.

(337) Nurodyta, jog Lietuvos rinka ir vartotojų perkamoji galia yra mažos, taip pat mažėja gyventojų skaičius. Be to, pieno perdirbėjų teigimu, pieno produktų suvartojimas vienam gyventojui Lietuvoje yra vienas mažiausių, lyginant su aplinkinėmis šalimis. Vis dėlto, Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas nurodė, jog „<...>Tarptautinio ūkių palyginimo tinklo (IFCN) duomenimis Lietuvoje vienas gyventojas 2013 m. suvartojo 441 kg, Latvijoje – 321 kg, Estijoje – 326 kg, Lenkijoje – 267 kg pieno ir jo produktų, perskaičiuotų į energetiškai normalizuotą pieną (t.y. 4 proc. riebumo ir 3,3 proc. baltymingumo). Pasaulinės pieno federacijos duomenimis Lietuva pagal sūrio suvartojimą vienam gyventojui 2013 m. pasaulyje buvo 8-ta, iš aplinkinių šalių ją lenkė tik Estija.“⁹⁹

(338) Vienas pieno perdirbėjas taip pat nurodė, jog naujų rinkų ir klientų paieška užtrunka kelis metus, todėl pasikeitus verslo sąlygoms Lietuvoje ar užsienyje greitų alternatyvų produkcijos pardavimui nėra.

(339) Taip pat pieno perdirbėjai atkreipė dėmesį, jog egzistuoja kooperatinių įmonių protegavimas, taikant lengvatines pardavimo sąlygas ūkininkų turgeliuose bei išskirtinė valstybės parama pieno produktų gamybos srityje.

(340) Beveik visi pieno perdirbėjai, paprašyti nurodyti, kokios šiuo metu egzistuoja problemos, dėl kurių galimai apribota konkurencija žalio pieno supirkimo ir pieno produktų pardavimo sektoriuje, nurodė, su konkurencijos apribojimais nesusiduria. Nepaisant to, buvo atkreiptas dėmesys, jog periodiškai yra keliama klausimai dėl supirkimo kainų reguliavimo ir įsikišimo į rinką priemonių, proteguojančių pieno gamintojus. Tai pat yra susiduriama su politiniu spaudimu nemažinti pieno supirkimo kainų, kaltinant sudarytais karteliniais susitarimais ir neatsižvelgiant į susidariusias rinkos sąlygas.

7.7 Apibendrinimas

(341) Apibendrinant turimus duomenis apie žaliavinio pieno supirkimą perdirbimui, matyti, jog pieno perdirbėjai žaliavinį pieną superka iš visų tiekėjų grupių. Beveik pusė reikalingo kiekio yra superkama tiesiogiai iš pieno gamintojų, tuo tarpu pieno supirkimo punktuose, į kuriuos pieną pristato smulkūs pieno gamintojai, superkama apie 13 – 19 proc. pieno. Taip pat ženkli dalis pieno yra superkama iš kooperatyvų ir užsienio tiekėjų.

(342) Nors metinių pieno supirkimo duomenų analizė rodo, jog pieno perdirbėjai 2012 – 2014 m. laikotarpiu didino importuojamo ir iš pieno supirkimo įmonių superkamo pieno kiekius, išanalizuoti 2014 m. mėnesiniai duomenys rodo, jog po Rusijos Federacijos paskelbto pieno produktų embargo šios tendencijos pasikeitė ir pieno perdirbėjai ėmė didinti tiesiogiai iš pieno gamintojų superkamo pieno dalį, labiausiai mažindami importuojamo pieno kiekius.

(343) Pagal pieno perdirbimo įmonių pateiktus duomenis apie pieno supirkimo kainodarą, galima daryti išvadą, jog pieno supirkimo kainodara nesiskiria nuo to, kokiai grupei priklauso pieno tiekėjas. Pieno perdirbėjų pateiktais duomenimis, pieno tiekėjams siūlomos pieno supirkimo kainos gali skirtis priklausomai nuo daugelio aplinkybių: žalio pieno savybių ir kiekio, žalio pieno poreikio, pieno tiekėjo savybių (lojalumo, tiekimo pastovumo), situacijos pieno supirkimo bei produktų Lietuvos bei pasaulinėse rinkose ir individualių derybų baigties. Surinkta informacija rodo, jog vienas iš pagrindinių kriterijų, nustatant pieno supirkimo kainas, yra tiekiamo pieno kiekis.

⁹⁹ Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto Konkurencijos tarybai pateiktos pastabos dėl Rinkos tyrimo.

(344) Pieno perdirbėjų mokamų pieno supirkimo kainų analizės rezultatai rodo, kad beveik visų tiekėjų grupių kainos 2014 m. kito nevienodai, tačiau kitimo kryptys iš esmės sutapo. Taip pat matoma, jog skirtingu laikotarpiu skirtingų tiekėjų kainų tarpusavio santykis gerokai skyrėsi. Vertinant skirtingų pieno tiekėjų grupių kainų lygius, matyti, jog vienintelė tiekėjų grupė, kurios kainos padėtis kitų grupių kainų atžvilgiu išliko pastovi, yra ūkininkai ir šeimos ūkiai, kuriuos sudaro mažiausi pieno gamintojai, o jiems mokamos kainos visu laikotarpiu buvo žemiausios.

(345) Taip pat pastebėtina, jog 2014 m. balandžio – gruodžio mėn. pieno supirkėjams (įskaitant kooperatyvus) mokamos kainos buvo žemesnės už žemės ūkio bendrovėms taikomas kainas. Tai gali būti paaiškinta aukščiau nurodytomis aplinkybėmis (žr. Tyrimo išvadų (274) - (278) pastraipas), tame tarpe ir pieno perdirbėjų taikomu lojalumo kriterijumi. Pagal surinktus duomenis matyti, kad daugiau negu pusė kooperatyvų pieną 2013 m. tiekė daugiau negu vienam pirkėjui (2 – 6 pirkėjams), kai tuo tarpu beveik visos didžiausios žemės ūkio bendrovės tiekė tik vienam pirkėjui.

(346) Išanalizavus pieno perdirbėjų įskaitomojo svorio žalio pieno supirkimo kainas pagal kiekvieną iš pagrindinių tiekėjų grupių atskirai, matyti, kad skirtingi pieno perdirbėjai taiko skirtingas pieno supirkimo kainas kiekvienos žalio pieno tiekėjų grupės viduje, tuo tarpu kainų pokyčiai dažnai skiriasi tiek savo mastu, tiek savo kryptimi (pavyzdžiui, atskirais laikotarpiais vieni pieno perdirbėjai gali didinti supirkimo kainas, kiti – mažinti).

(347) Apibendrinus pieno perdirbėjų nuomones, matyti, jog pieno perdirbėjai kooperatyvų derybinę galią vertina kaip stiprią, ką nulemia didelis parduodamo pieno kiekis bei grupinis derėjimasis dėl supirkimo kainų. Tuo tarpu savo derybinę galią prekybos tinklų atžvilgiu įvertino tik dalis pieno perdirbėjų. Pusė jų nurodė, jog jų derybinė galia ženkliai mažėja, o likę nurodė, jog jų derybinė galia yra pakankama.

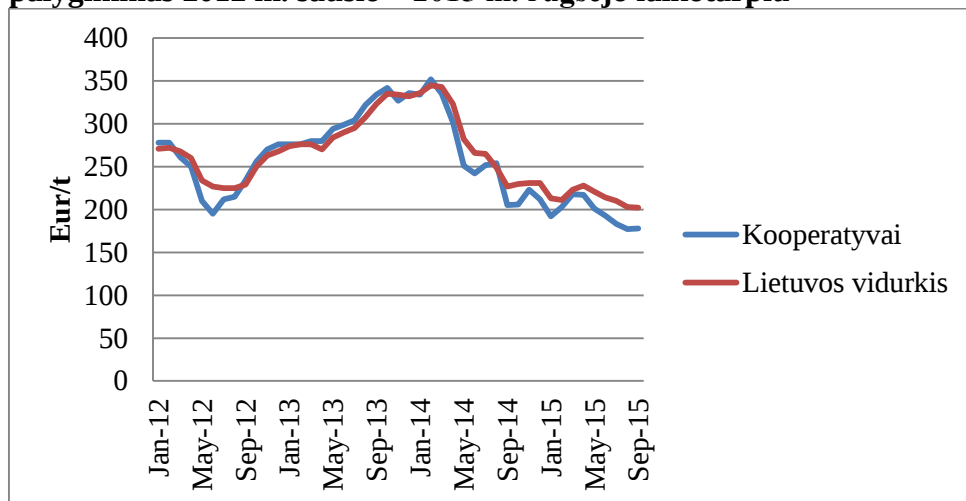
(348) Konkurencijos tarybai 2015 m. liepos 21 d. paskelbus šį tyrimo išvadų apibendrinimą viešai konsultacijai, kooperatyvų atstovai pateikė duomenis apie vidutinės kooperatyvų 2012 m. sausio – 2015 m. rugsėjo mėn. gautas natūralaus bei bazinių rodiklių pieno supirkimo kainas (Priedas Nr. 5). Taip pat buvo pateiktos ir to paties laikotarpio vidutinės Lietuvos natūralaus bei bazinių rodiklių pieno supirkimo kainos. Pateiktos kainos buvo apskaičiuotos remiantis keturių kooperatyvų¹⁰⁰ duomenimis, o Lietuvos vidutinės pieno supirkimo kainos buvo apskaičiuotos pagal pieno gamintojų, parduodančių daugiau kaip 40 t pieno per mėnesį, gautas pieno supirkimo kainas. Pastaroji reikšmė (t. y. 40 t per mėnesį), tikėtina, buvo parinkta siekiant palyginti vienų didžiausių kooperatyvų gaunamas pieno supirkimo kainas su dideliais pieno kiekius pagaminančių pieno gamintojų gaunamomis pieno supirkimo kainomis, tokiu būdu lyginant panašaus dydžio ūkio subjektų gaunamas pieno supirkimo kainas bei atsakant į Konkurencijos tarybos preliminarį išvadą dėl parduodamo pieno kiekio svarbos pieno kainai. Minėti duomenys buvo pateikti kaip galimai paneigiantys Konkurencijos tarybos tyrimo metu padarytą išvadą, kad pieno supirkimo kainos dydis priklauso nuo žalią pieną parduodančių subjektų derybinės galios, o pastaroji – nuo parduodamo pieno kiekio (t. y. pieno kiekis turi tiesioginę įtaką pieno kainai) bei parodantys, kad kooperatyvams mokama pieno supirkimo kaina yra mažesnė už pavieniams ūkininkams mokamą kainą ir (arba) kad kooperatyvai yra diskriminuojami, jiems mokant mažesnę nei kitoms žaliajo pieno tiekėjų grupėms mokamą pieno supirkimo kainą.

(349) Visų pirma atkreiptinas dėmesys, kad Konkurencijos tarybai pateiktuose duomenyse yra lyginami tik keturių kooperatyvų (kaip aprašyta šiose Tyrimo išvadose, iš viso Lietuvoje veikia 42 kooperatyvai) duomenys su visos Lietuvos vidurkiu, į kurio skaičiavimą įtraukti visi daugiau nei 40 t pieno per mėnesį parduodantys pieno gamintojai, įskaitant ir stambias žemės ūkio bendroves. Šiuo atveju svarbu, kad tyrimo metu yra nustatyta, jog būtent žemės ūkio bendrovės gauna aukščiausias

¹⁰⁰ Pieno puta, Žalioji lanka, EKO tikslas bei Pieno gėlė.

pieno supirkimo kainas. Taip yra dėl didelių pagaminamo pieno kiekių, aukštos pieno kokybės bei stabilių prekybos santykių su pieno supirkėjais (žr. šio Tyrimo išvadų (274) – (278) pastraipas). Be to, nėra aišku, koku būdu buvo apskaičiuotas tiek keturių kooperatyvų, tiek ir Lietuvos supirkimo kainų vidurkis, pavyzdžiui, ar buvo imamas aritmetinis, ar svertinis¹⁰¹ vidurkis. Taigi pateikti duomenys yra sunkiai palyginami tarpusavyje, o kainų skirtumai (t. y. atvejai, kuomet išrinktiems keturiems kooperatyvams mokama kaina buvo žemesnė nei Lietuvos pieno gamintojų vidurkis) gali atsirasti dėl objektyvių. Užiose Tyrimo išvadose aprašytų priežasčių, tokių kaip, pavyzdžiui, galimai nestabilūs kooperatyvų santykiai su pieno perdirbėjais.

Paveikslas 17 Keturių kooperatyvų ir Lietuvos vidutinės bazinių rodiklių pieno kainų palyginimas 2012 m. sausio – 2015 m. rugsėjo laikotarpiu

Šaltinis: parengta Tyrėjų, naudojantis Konkurencijos tarybai pateiktais duomenimis

(350) Iš Paveikslo 17 matyti, kad nagrinėjamu laikotarpiu keturių kooperatyvų bei Lietuvos vidurkis keitėsi vietomis, t. y. nėra aiškos tendencijos, rodančios, kad keturių kooperatyvų kaina buvo nuolat mažesnė už Lietuvos pieno gamintojų vidurkį. Remiantis Paveikslo 17 duomenimis, keturių kooperatyvų kaina viršijo Lietuvos pieno gamintojų vidurkį net 42 proc. atvejų. Pažymėtina, kad iš keturių kooperatyvų perkamo pieno kaina ryškiau sumažėjo 2014 m. gale, Rusijos Federacijai paskelbus Lietuviškų pieno produktų embargą. Vis dėlto atkreiptinas dėmesys, kad laikotarpiu nuo 2014 m. rugsėjo iki 2015 m. rugsėjo keturių kooperatyvų ir Lietuvos pieno gamintojų vidutinės pieno supirkimo kainos skirtumas nepasiekė 2012 m. birželio lygio, kuomet minėtas skirtumas buvo didžiausias.

(351) Konkurencijos tarybai pateikti duomenys apima tiek natūralaus pieno, tiek ir bazinių rodiklių pieno kainas. Bendru atveju, kuo labiau natūralaus pieno kaina viršija bazinių rodiklių pieno kainą, tuo aukštesnė yra pieno kokybė. Nagrinėjant pateiktus duomenis matyti, kad 2012 m. iš keturių analizuotų kooperatyvų supirkto natūralaus pieno kaina viršijo bazinių rodiklių kainą vidutiniškai 22 proc., 2013 m. – 21 proc., 2014 m. – 20 proc., o 2015 m. sausio – rugsėjo laikotarpiu – vidutiniškai 17 proc. Imant Lietuvos pieno gamintojų vidurkį, 2012 m. Lietuvos pieno gamintojų vidutinė natūralaus pieno supirkimo kaina viršijo bazinių rodiklių kainą vidutiniškai 24 proc., 2013 m. ir 2014 m. – 23 proc., o 2015 m. sausio – rugsėjo laikotarpiu – vidutiniškai 22 proc. Taigi matyti, kad, lyginant su keturiais kooperatyvais, Lietuvos pieno gamintojų vidutinė natūralaus pieno supirkimo kaina labiau viršija bazinių rodiklių pieno kainą. Tai reiškia, kad keturių kooperatyvų parduodamo pieno kokybė,

¹⁰¹ Svertinis vidurkis geriau atspindėtų pieno kiekio ir kainos santykį.

bent jau pagal pateiktus duomenis, yra žemesnė, kas galėtų paaiškinti tam tikrais laikotarpiais keturiems nagrinėjamiems kooperatyvams mokamą mažesnę pieno supirkimo kainą.

(352) Apibendrinant tai, kas išdėstyta, pažymėtina, kad pateikti duomenys visų pirma yra sunkiai palyginami tarpusavyje, nes vos keturių kooperatyvų duomenys yra lyginami su visos Lietuvos pieno gamintojų vidurkiu, į kurio skaičiavimus, tikėtina, buvo įtrauktos ir stambios žemės ūkio bendrovės, kurioms dėl aukščiau minėtų priežasčių dažnai mokamos didesnės pieno supirkimo kainos. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad pateikti duomenys rodo, kad keturių kooperatyvų pieno kokybė nagrinėtu laikotarpiu yra žemesnė nei Lietuvos pieno gamintojų, kas gali būti viena iš priežasčių, kodėl kooperatyvams tam tikrais atvejais mokamos mažesnės pieno supirkimo kainos. Galiausiai pažymėtina, kad nagrinėjamu laikotarpiu (t. y. 2012 m. sausio – 2015 m. rugsėjo mėnesiais) keturių kooperatyvų kaina viršijo Lietuvos pieno gamintojų vidurkį net 42 proc. atvejų.

(353) Taigi Konkurencijos tarybai po Preliminarių tyrimo išvadų pateikti duomenys šio tyrimo rėmuose nepaneigia Konkurencijos tarybos išvados dėl parduodamo pieno kiekio įtakos pieno kainai. Visgi, atsižvelgiant į sektoriaus svarbą ir tyrimo metu identifikuotas su sektoriaus struktūra susijusias problemas, stebėsime, kokią įtaką pagal suformuluotus siūlymus dėl kooperacijos (žr. Šio Tyrimo išvadų dalį Nr. 11) vykdomi pokyčiai turės pieno supirkimo kainoms ir galimam jų skirtumui lyginant iš kooperatyvų ir tiesiogiai perkamas pieno supirkimo kainas. Esant duomenų apie šią kooperatyvų pateiktą supirkimo kainų kainodaros tendenciją įvykdžius pokyčius, neatmetame galimybės vertinti sektoriaus situaciją papildomai.

(354) Analizuojant pieno perdirbėjų taikomą pieno produktų kainodarą, nustatyta, jog pieno produktų kainas prekybos tinklams bei užsienio pirkėjams perdirbėjai nustato atsižvelgdami į savikainos pasikeitimus, konkurenciją pieno produktų rinkose, įmonės praėjusių laikotarpių finansinius rezultatus bei pageidaujamą pelningumą, taip pat tiekimo sąlygas. Galiausiai, produktų tiekimo kainos priklauso nuo derybų su tinklais baigties.

(355) Apibendrinant pieno perdirbėjų pateiktus duomenis apie Rusijos Federacijos paskelbto embargo poveikį, galima daryti išvadą, jog jis lėmė iš dalies sumažėjusius superkamo pieno kiekius bei sumažėjusias superkamo pieno kainas. Taip pat sumažėjo pieno perdirbėjų pardavimų apimtys bei kainos. Pastebėtina, kad parduodamų pieno produktų kiekių smukimas paaiškina skirtingus kainų pokyčius pieno produktų tiekimo grandinėje, t. y. tai, kad žalio pieno supirkimo kainos mažėjo labiau, lyginant su pieno perdirbėjų taikomomis didmeninėmis pieno produktų kainomis. Pirma, žalio pieno dalis pieno produktų mažmeninėse kainose sudaro vidutiniškai 49,8 proc., todėl negalima tikėtis tokio paties procento produktų kainos mažėjimo atpigus žaliavoms net ir esant tam pačiam produkcijos kiekiui, be to, mažėjant produkcijos kiekiui, kiekvienam pagamintam vienetui tenka didesnė pastovių kaštų dalis, t. y. vien dėl to didėja produktų savikaina.

8. MAŽMENINĖ PREKYBA PIENO PRODUKTAIS

(356) Kaip buvo nurodyta Tyrimo išvadų o 7.3 dalyje, bene svarbiausias pieno produktų platinimo kanalas yra mažmeninės prekybos tinklai. Siekiant išanalizuoti šį platinimo kanalą, buvo apklausti šeši mažmeninės prekybos tinklai: Maxima LT UAB, UAB „Palink“, UAB „Norfos mažmena“ (UAB „Rivona“), UAB „Rimi Lietuva“, UAB „Prisma LT“ ir UAB „Fresh Market“. Šioje dalyje apibendrinami minėtų įmonių pateikti atsakymai.

(357) Pagal pateiktus duomenis galima daryti išvadą, jog Lietuvos pieno perdirbėjai yra svarbūs mažmeninės prekybos tinklų pieno produktų tiekėjai. Prekybos tinklai nurodė, jog Konkurencijos tarybos apklaustų pieno perdirbėjų (žr. šio Tyrimo išvadų (246) pastraipą) gaminamų produktų pardavimai 2012 – 2014 m. vidutiniškai sudarė 61,5 – 65,7 proc. visų pieno produktų pardavimų šiuose

prekybos tinkluose. Pastebėtina, jog nevertinant UAB „Norfos mažmena“ (UAB „Rivona“) prekybos tinklo, kuris pats perdirba pieną, minėti 2012 – 2014 m. vidurkiai tampa 75,2 – 78,3 proc.

8.1 Pieno produktų pirkimo kainų nustatymas

(358) Apibendrinus visus mažmeninės prekybos tinklų pateiktus duomenis, galima pastebėti, jog praktikoje nėra taikoma formali patvirtinta pieno produktų pirkimo kainų nustatymo metodologija. Mažmeninės prekybos tinklų teigimu, pieno produktų kainos yra nustatomos derybų su pieno perdirbėjais metu. Dauguma taip pat nurodė, jog derybos yra vykdomos kiekvieno perkamo produkto atžvilgiu. Praktikoje taip pat yra taikoma derybų grafikų (kiekvienai produktų grupei yra nustatomas atskiras derybų laikotarpis, kada yra deramasi su visais tos produktų grupės tiekėjais) bei konkursų, kurių pagalba yra atrenkami tiekėjai, praktika.

(359) Atsakymuose buvo nurodyti pagrindiniai aspektai, į kuriuos yra kreipiamas dėmesys, derantis dėl pieno produktų kainų. Bene svarbiausias jų – situacija pieno produktų perdirbimo, tiekimo bei mažmeninės prekybos rinkose. Prekybos tinklai taip pat atsižvelgia į produktų pardavimo apimtį ir jų kitimo tendencijas, sezoniskumą bei pageidaujamą maržą.

(360) Paprašyti apibūdinti pieno produktų pirkimo iš užsienio tiekėjų kainų nustatymo metodologijas, mažmeninės prekybos tinklai nurodė, jog jos iš esmės nesiskiria nuo taikomų Lietuvos pieno perdirbėjų atveju.

8.2 Pieno perdirbėjų derybinės galios vertinimas

(361) Lietuvos mažmeninės prekybos tinklai buvo paprašyti pakomentuoti Lietuvos pieno perdirbėjų derybinę galią, nustatant pieno produktų tiekimo tinklams kainas. Šį vertinimą pateikė tik pusė tinklų, nurodę, kad Lietuvos pieno perdirbėjai turi derybinės galios ir ji yra didelė.

(362) Savo vertinimus dėl Lietuvos pieno perdirbėjų didelės derybinės galios prekybos tinklai grindė tuo, jog pieno perdirbėjai užima dideles tiekimo rinkos dalis ir turi stiprius prekės ženklus. Tam įtakos taip pat daro vartotojų lojalumas lietuviškai produkcijai. Be to, pieno perdirbėjų derybinė galia priklauso ir nuo prekybos tinklo užimamos rinkos dalies.

(363) Taip pat buvo nurodyta, jog Lietuvos mažmeninės prekybos tinklai nėra vienintelis pieno perdirbėjų platinimo kanalas ir didelė dalis pieno produktų yra eksportuojama. Tuo tarpu patys prekybos tinklai sunkiai gali pakeisti lietuviškus pieno produktus importuojamais dėl sudėtingos logistikos bei žemų lietuviškų pieno produktų gamybos kaštų, ką nulemia žemos žaliavinio pieno supirkimo kainos.

(364) Pastebėtina, jog visi Lietuvos pieno perdirbėjų derybinę galią įvertinę mažmeninės prekybos tinklai patenka tarp keturių didžiausių mažmeninės prekybos tinklų Lietuvoje, o tuo tarpu mažesni prekybos tinklai pieno perdirbėjų derybinės galios neišskyrė.

(365) Paprašyti įvertinti savo galimybes importuoti pieno produktus, dėl tiekimo kainų nesusitarus su Lietuvos perdirbėjais, visi mažmeninės prekybos tinklai nurodė, jog tokią galimybę turi. Tiesa, dauguma jų nurodė, jog tą galimybę yra sąlyginė ir ribota. Ją riboja aukščiau minėta Lietuvos vartotojų preferencija lietuviškiems prekės ženklams, sudėtinga logistika, nulemta pieno produktų galiojimo terminų.

(366) Apibūdindami situacijas, kai su pieno perdirbėjais nepavyksta susitarti dėl pieno produktų pirkimo kainų, mažmeninės prekybos tinklai nurodė, jog dažniausiai yra randamas kompromisas. Nesusitarus dėl konkretaus produkto pirkimo kainos yra ieškoma kuo jį pakeisti. Tiesa, kaip nurodė

vienas iš prekybos tinklų, tokiais atvejais atsisakoma tik mažiausiai populiarių produktų, nes yra siekiama turėti kuo platesnį parduodamų produktų asortimentą.

(367) Pagal pateiktus atsakymus taip pat galima daryti išvadą, jog visais atvejais tiekimo kainų keitimą gali inicijuoti tiek mažmeninės prekybos tinklai, tiek pieno perdirbėjai. Bet kuriuo atveju, kainos yra keičiamos tik abipusiu susitarimu.

(368) Apibendrinant pieno perdirbėjų ir mažmeninės prekybos tinklų atsakymus galima matyti, jog jie skirtingai vertina pieno perdirbėjų derybinę galią, tačiau akivaizdu, kad dėl vartotojų preferencijos vietinei produkcijai perdirbėjų gaminamų produktų poreikis mažmeninės prekybos tinkluose yra didelis, kas sustiprina pieno perdirbėjų derybinę galią.

8.3 Rusijos Federacijos paskelbto pieno produktų embargo pasekmių ir konkurencijos problemų vertinimas

(369) Mažmeninės prekybos tinklai nevienodai vertino Rusijos federacijos paskelbto embargo įtaką jų veiklai. Paprašyti nurodyti embargo įtaką pieno produktų tiekimo tinklams kainoms, didžioji dalis tinklų nurodė, jog jos mažėjo. Tiesa, reikėtų pastebėti, jog dalis tinklų nurodė, jog tiekimo tinklams kainų mažėjimas gali būti susijęs ne su embargu, o tiesiog su žalio pieno supirkimo kainų mažėjimu. Vertindami pieno produktų pardavimo apimtį, didžioji dalis tinklų nurodė, jog parduodamų pieno produktų apimtys po embargo nepakito, o vienas tinklas nurodė, jog jos net mažėjo. Tinklai taip pat nurodė, jog pieno produktų pardavimo kainos sumažėjo. Dalis mažmeninės prekybos tinklų taip pat nurodė, jog po embargo, tiek perdirbėjams pasiūlius, tiek tinklui paprašius, pradėjo prekiauti Rusijos rinkai skirtais produktais. Apibendrinant šiuos atsakymus, galima teigti, jog mažmeninės prekybos tinklai nebuvo ypatingai paveikti embargo, o poveikis jiems dažniausiai pasireiškė netiesiogiai, per embargo poveikį pieno perdirbėjams.

(370) Paprašyti nurodyti ar egzistuoja problemos, dėl kurių galimai apribota konkurencija žalio pieno, pieno ir pieno produktų sektoriuje bei kokie galimi jų sprendimo būdai, prekybos tinklai nurodė, jog tokių problemų nėra arba apie jas jie neturi informacijos.

9. Kainų grandinės

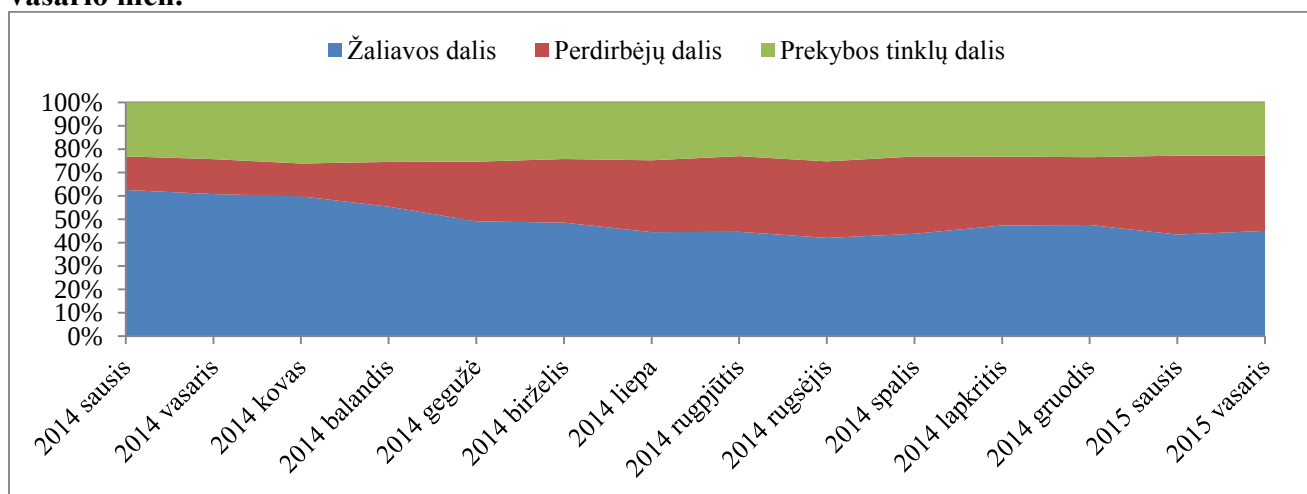
(371) Atsižvelgiant į tai, kad žalio pieno gamybos, perdirbimo ir pieno produktų platinimo lygmenyse kainos kito netolygiai, bei siekiant nustatyti kiekviename lygmenyje veikiantiems ūkio subjektams tenkančias pieno produktų kainos dalis, Rinkos tyrimo metu buvo išanalizuotos pieno produktų kainų grandinės. Šiam tikslui visų apklaustų pieno perdirbėjų ir mažmeninės prekybos tinklų buvo prašoma pateikti duomenis apie septynių grupių¹⁰² pieno produktus. Pieno perdirbėjai nurodė produktų pardavimų apyvartas, vidutines pardavimo kainas, vidutines savikainas ir vidutines žaliavos savikainas. Mažmeninės prekybos tinklų buvo prašoma nurodyti pirkimo apyvartas, vidutines tiekimo ir pardavimo kainas. Minėtus duomenis pateikė visi mažmeninės prekybos tinklai ir penki pieno perdirbėjai – UAB „Lukšių pieninė“, AB „Pieno žvaigždės“, AB „Rokiškio sūris“ grupė, AB „Žemaitijos pienas“ ir AB „Vilkyškių pieninė“. Likę pieno perdirbėjai nurodė, jog pieno produktų mažmeninės prekybos tinklams neparduoda arba negamina minėtoms grupėms priklausančių produktų.

¹⁰² Geriamasis pienas, nenugriebtas, nenormalizuotas (natūralus), ne mažesnio kaip 3,5 proc. riebumo, pasterizuotas, išfasuotas po 0,9–1 l į plėvelės fasuotes; geriamasis pienas, pasterizuotas, 2,5 proc. riebumo, išfasuotas po 0,9–1 l į plėvelės fasuotes; kefyras, 2,5 proc. riebumo, išfasuotas po 0,9–1 l į plėvelės fasuotes; grietinė, 30 proc. riebumo, išfasuota po 450 g į polistireno indelius; sviestas, 82 proc. riebumo, išfasuotas po 200 g į folijos fasuotes; varškė, liesa be priedų, išfasuota po 200 g; varškės sūris, 22 proc. riebumo, be priedų.

(372) Pastebėtina, jog skirtingų pieno produktų mažmeninės kainos struktūra gerokai skiriasi. Tai lemia tiek konkretaus produkto skirtinga pridėtinė vertė, sukuriamą atskirose grandyse, tiek produktui pagaminti reikalingas žalio pieno kiekis, tiek konkurencinė aplinka konkretaus produkto rinkoje bei rinkodaros strategija. Surinkti duomenys rodo, jog 2014 m. sausio mėn. – 2015 m. vasario mėn. laikotarpiu iš septynių produktų grupių didžiausia mažmeninės kainos dalis žaliavai teko 30 proc. riebumo grietinės atveju (56,5 proc.), o mažiausia – liesos varškės atveju (38,4 proc.)¹⁰³.

(373) Dėl šių priežasčių, nėra tikslinga nagrinėti atskirų produktų kainų grandinių. Apibendrinti visų atsakusių pieno perdirbėjų ir mažmeninės prekybos tinklų duomenys pateikiami Paveiksle 17¹⁰⁴. Šiame grafike pavaizduota pieno produktų kainų be PVM¹⁰⁵ struktūra, gauta įvertinus pieno produktų pardavimų apyvartas¹⁰⁶.

Paveikslas 18 Mažmeninių pieno produktų kainų struktūra 2014 m. sausio mėn. – 2015 m. vasario mėn.

Šaltinis: parengta Tyrėjų, naudojantis pieno perdirbėjų ir mažmeninės prekybos tinklų pateiktais duomenimis

(374) Paveiksle 18 pateikti duomenys rodo, jog vienintelė grandis, kurios dalis galutinėje pieno produktų kainoje visu 2014 m. – 2015 m. vasario mėn. laikotarpiu išliko iš esmės stabili, yra mažmeninės prekybos tinklai. Jų dalis galutinėje kainoje visu minėtu laikotarpiu vidutiniškai sudarė 23,9 proc. Analizuojant pieno perdirbėjų dalį kainoje galima pastebėti, jog nuo 2014 m. pradžios ji kito ir išaugo nuo 14,3 proc. iki 32,1 proc., o visu laikotarpiu vidutiniškai sudarė 26,3 proc. Kadangi mažmeninės prekybos tinklų dalis galutinėje kainoje iš esmės nesikeitė, žaliavos dalis galutinėje kainoje kito tokiu pat dydžiu kaip ir perdirbėjų dalis, tik atitinkamai mažėjo. Kaip matyti iš Paveikslo

¹⁰³ Žaliavos dalies mažmeninėse produktų kainose skirtumus patvirtina ir Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto atliktas tyrimas. Jo rezultatai rodo, jog didžiausią dalį žaliava sudarė 30 proc. riebumo grietinės atveju (44 – 51 proc.), o mažiausią 22 proc. riebumo varškės sūrio atveju (23 – 28 proc.). „Pieno produktų vertės pasiskirstymas tarp pieno gamintojų, perdirbėjų ir prekybininkų“, <http://www.lmaleidykla.lt/publ/1392-0200/2009/1-2/87-95.pdf>.

¹⁰⁴ Išanalizavus pateiktus duomenis buvo nustatyta, jog pieno perdirbėjų nurodytos pardavimo kainos ir mažmeninės prekybos tinklų nurodytos tiekimo kainos vidutiniškai skyrėsi 11,7 proc. Šis neatitikimas bent iš dalies gali būti paaiškintas tuo, jog beveik visi mažmeninės prekybos tinklai nurodė, jog pateikė nepilnus duomenis, t. y. iš tiekimo kainos neatskaitė visų perdirbėjų taikomų nuolaidų ir baudų. Pavyzdžiui, didžiausias neatitikimas buvo mažmeninės prekybos tinklo, nurodžiusio, kad duomenų apie konkrečios prekės tiekimo kainą, atskaičius jai tenkančių baudų ir nuolaidų dydį, pateikti negali. Kadangi pieno perdirbėjai pateikė pilnus duomenis, pieno grandinėms sudaryti buvo naudojami jų pardavimo kainų duomenys.

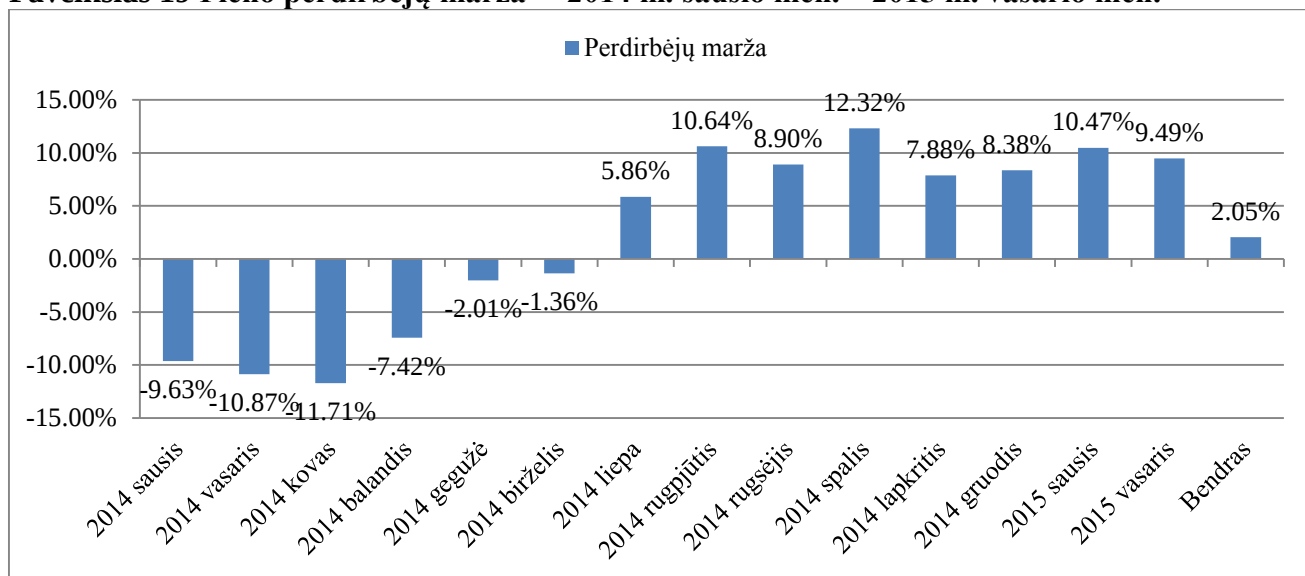
¹⁰⁵ Tiriamuoju laikotarpiu PVM tarifas pieno produktams nebuvo keičiamas ir visu laikotarpiu sudarė 17,4 proc. mažmeninės kainos su PVM.

¹⁰⁶ Šiam tikslui buvo skaičiuojamas kainų struktūros svertinis vidurkis produktų pardavimo apyvartų atžvilgiu.

17, žaliavos dalis galutinėje kainoje krito iki pat 2014 m. liepos mėn., o vėliau liko pakankamai stabili. Visu minėtu laikotarpiu ji vidutiniškai sudarė 49,8 proc. Atkreiptinas dėmesys, jog žaliavos dalis parodo mažmeninės kainos dalį, kuri tenka pieno perdirbėjų žalio pieno tiekėjams, tarp jų ir kooperatyvams ir kitiems supirkėjams.

(375) Reikėtų pastebėti, jog mažmeninių pieno produktų kainų struktūra ir jos pokyčiai, neatspindi atskirų grandžių veiklos rezultatų, ypač turint omenyje, kad skirtinguose lygmenyse yra sukuriami nevienodai pridėtinės vertės, ir ji kuriama patiriant skirtingus kaštus. Kadangi pieno perdirbėjai pateikė produktų savikainas, buvo analizuojamas skirtumas tarp savikainos ir pardavimo kainos. Apibendrinti duomenys pateikiami žemiau esančiame paveiksle. Vidutinė pieno perdirbėjų marža buvo gauta įvertinus pieno produktų pardavimų apyvartas¹⁰⁷.

Paveikslas 19 Pieno perdirbėjų marža¹⁰⁸ 2014 m. sausio mėn. – 2015 m. vasario mėn.

Šaltinis: parengta Tyrėjų, naudojantis pieno perdirbėjų ir mažmeninės prekybos tinklų pateiktais duomenimis

(376) Kaip rodo Paveiksle 19 pateikti duomenys, pieno perdirbėjų analizuotų septynių¹⁰⁹ produktų marža iki pat 2014 m. liepos mėn. buvo neigiama. Vėliau, dėl kritusių pieno supirkimo kainų ji tapo teigiama. Vidutinė viso 2014 m. – 2015 m. vasario mėn. laikotarpio nagrinėtų septynių produktų grupių marža sudarė 2,06 proc.

(377) Pasinaudojant pieno perdirbėjų, kurie yra akcinės bendrovės ir viešai skelbia savo finansinę atskaitomybę (AB „Pieno žvaigždės“, AB „Rokiškio sūris“ grupė, AB „Vilkyškių pieninė“ ir AB „Žemaitijos pienas“), duomenimis, nustatyta, jog šių bendrovių grynojo pelningumo svertinis vidurkis 2014 m. buvo 1,42 proc.

(378) Apibendrinant Paveiksluose 18 ir 19 paveiksluose pateiktus duomenis, galima daryti išvadą, jog pieno perdirbėjų dalis galutinėje pieno produktų kainoje buvo mažesnė 2014 m. sausio – birželio mėn. laikotarpiu, kada pieno supirkimo kainos buvo aukštesnės. Tuo laikotarpiu pieno perdirbėjai turėjo neigiamą pieno produktų gamybos maržą. Vėliau pieno perdirbėjų dalis išaugo kartu su

¹⁰⁷ Šiam tikslui buvo skaičiuojamas maržos svertinis vidurkis produktų pardavimo apyvartų atžvilgiu.

¹⁰⁸ Skirtumas tarp pieno perdirbėjų gaminamų produktų savikainų ir tiekimo kainų.

¹⁰⁹ Žr. 102 išnašą. Pažymėtina, kad dėl pieno produktų įvairovės ir sudėtingumo, norint juos palyginti, atlikta analizė apsiribojo tik minėtų konkrečių septynių pieno produktų maržomis, tačiau kiti, brangesni produktai, gali rodyti ir kitokius rezultatus.

mažėjusiomis pieno supirkimo kainomis. Nors vėlesniu laikotarpiu pieno perdirbėjų maržos augo (tapo teigiamos), bendra viso 2014 m. – 2015 m. vasario mėn. laikotarpio marža buvo 2,06 proc.

10. IŠVADOS

(379) Šiuo Rinkos tyrimu Konkurencijos taryba siekė išsiaiškinti galimai pieno sektoriuje esančias konkurencijos problemas, suteikti kuo daugiau informacijos apie sektoriaus veikimą rinkos dalyviams, rinką prižiūrintiems viešojo administravimo subjektams bei įstatymų leidėjams ir pateikti siūlymus dėl priemonių veiksmingai konkurencijai užtikrinti. Atlikusi Rinkos tyrimą, Konkurencijos taryba nustatė, kad šiuo metu rinkoje galimai egzistuoja derybinės galios tarp rinkos dalyvių disbalansas. Vis dėlto, rinkoje yra mechanizmų, galinčių perskirstyti esamą derybinę galią bei padėti sukurti atsveriamąją derybinę galią. Tai galėtų paskatinti rinkos dalyvių efektyvumą bei savo ruožtu sukurti daugiau naudos galutiniams vartotojams. Toliau šioje Tyrimo išvadų dalyje aprašomos pagrindinės Rinkos tyrimo išvados, tuo tarpu paskutinėje šio Tyrimo išvadų dalyje pateikiami siūlymai, susiję su galimybėmis pagerinti esamą situaciją pieno ir pieno produktų sektoriuje.

10.1 Derybinė galia

(380) Konkurencijos taryba nustatė, kad pieno gamintojų, kooperatyvų ir kitų supirkėjų derybinei galiai lemiamą įtaką daro trys pagrindiniai veiksniai – produkto (šiuo atveju – žalio pieno) savybės, pieno kiekis bei galimybės susirasti alternatyvų pirkėją (Lietuvoje ar užsienyje).

(381) Kadangi žalio pieno savybių, kiek tai susiję su žalio pieno sandėliavimo galimybėmis, pakeisti neįmanoma, o galimybės susirasti alternatyvų pirkėją (ypač užsienyje) tiesiogiai priklauso nuo parduodamo pieno kiekio, paprasčiausias ir veiksmingiausias būdas padidinti pieno gamintojų, kooperatyvų ir kitų supirkėjų derybinę galią yra padidinti disponuojamo pieno kiekius.

(382) Atkreiptinas dėmesys, kad didelė dalis Konkurencijos tarybos apklaustų pieno gamintojų neatsakė į klausimą, kokios, jų nuomone, problemos šiuo metu egzistuoja pieno ir pieno produktų sektoriuje ir kokie galimi jų sprendimo būdai ir nepasinaudojo galimybe identifikuoti kylančias problemas.

(383) Vis dėlto, šiuo metu rinkoje egzistuoja galimybės kooperuotis (t. y. steigti naujus arba stoti į rinkoje jau veikiančius kooperatyvus), tokiu būdu padidinant disponuojamo pieno kiekius ir sustiprinant pieno gamintojų derybinę galią. Konkurencijos tarybos vertinimu, kooperatyvų steigimas nereikalauja didelių laiko ir finansinių investicijų, tuo tarpu narystė kooperatyve taip pat nėra susijusi su reikšmingomis papildomomis išlaidomis pieno gamintojams.

(384) Be to, vadinamasis Pieno paketas leidžia sudaryti gamintojų organizacijas, kurios galėtų derėtis dėl bendro tokios organizacijos narių pagaminamo žalio pieno kiekio kainų nepažeidžiant Konkurencijos įstatymo reikalavimų (žr. šio Tyrimo išvadų 4.3 ir 6.4 dalis). Tai suteikia galimybę pieno gamintojams ir supirkėjams, tokiems kaip kooperatyvai, susivienyti ir derėtis dėl bendro, ženkliai didesnio nei individualus žalio pieno kiekio kainų, taip sustiprinant savo derybinę galią. Pažymėtina, kad Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 m. programos projekte numatyta 1789107 eurų gamintojų grupėms ir organizacijoms įsikurti¹¹⁰.

(385) Vis dėlto, Lietuvoje iki šiol nėra įregistruota nei vienos gamintojų organizacijos, tuo tarpu rinkos dalyviai, derėdamiesi kartu, tačiau to tinkamai neįteisinę gamintojų organizacijų pavidalu, rizikuoja pažeisti Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio reikalavimus. Konkurencijos tarybos vertinimu,

¹¹⁰ <https://www.nma.lt/index.php/parama/lietuvas-kaimo-pletros-20142020-m-programa/apie-programa/4911>.

rinkoje egzistuoja informacijos trūkumas – rinkos dalyviai neturi pakankamai informacijos apie tai, kas yra gamintojų organizacija, kokia jos paskirtis bei kaip ją įsteigti.

(386) Lyginant pieno perdirbėjų ir prekybos tinklų derybines galias, pasak pieno perdirbėjų ir atsižvelgiant į perdirbėjų taikomų pardavimo kainų pokyčius, matyti, kad, nors Lietuvoje ir egzistuoja vartotojų preferencijos vietinei produkcijai, perdirbėjų derybinė galia derantis dėl pieno produktų pardavimo prekybos tinklams sumažėjo, Rusijos Federacijai paskelbus lietuviškų pieno produktų embargą. Sumažėjus eksporto apimtims ir turint omenyje, kad eksportas į Rusijos Federaciją kai kurių didžiųjų pieno perdirbėjų visuose pardavimuose sudarė 20-36 proc., pieno perdirbėjai tapo labiau priklausomi nuo vidaus rinkos. Tai didina Lietuvos prekybos tinklų derybinę galią, ypač trumpu laikotarpiu, nes, nesutarus dėl tinkamų pieno produktų pardavimo kainų su Lietuvos prekybininkais, trumpuoju laikotarpiu sunku rasti alternatyvių realizacijos šaltinių užsienyje.

10.2 Parama kooperatyvų steigimuisi

(387) Kaip minėta šio Tyrimo išvadų (156) pastraipoje, 2007-2013 m. laikotarpiu žemdirbiai turėjo galimybių gauti paramą už įkurto kooperatyvo pirmuosius penkerius veiklos metus. Tuomet iš nacionalinio biudžeto buvo skirta apie 1,8 mln. eurų (6,3 mln. Lt). Parama kasmet pasinaudodavo vidutiniškai per 10 kooperatyvų, o vienerių metų išmokos atskiriems perspektyviai veiklą vykdančioms kooperatyvams siekė 58-87 tūkst. eurų (200-300 tūkst. Lt). Vis dėlto tokia parama, neužtikrinus tam tikrų jos priežiūros ir (arba) apsaugos mechanizmų, galimai paskatino „netikrų“ kooperatyvų, steigimąsi.

(388) Pastebėtina, kad paramą kooperatyvo įsteigimui gali gauti tik pripažinti kooperatyvai. Kooperatyvų pripažinimo kriterijai yra nurodyti Kooperatinių bendrovių įstatymo 3¹ straipsnyje (žr. šio Tyrimo išvadų (94) pastraipą). Kooperatinių bendrovių įstatymo 3¹ straipsnio nuostatos šiuo metu leidžia siekti pripažinimo ne tik keletą metų veiklą vykdančioms, bet ir naujai įsteigtiems kooperatyvams. Dažnai kooperatyvai įsikuria ir, dar nepradėję vykdyti veiklos, siekia pripažinimo tais atvejais, kai pripažinimo reikalauja paramos teikimą apibrėžiantys teisės aktai¹¹¹. Žemės ūkio ministerijos parengtas Kooperatinių bendrovių įstatymo 3¹ pakeitimo įstatymo projektas¹¹² siūlo peržiūrėti kooperatyvų pripažinimo kriterijus, juos papildant naujais reikalavimais. Teikiamu įstatymo projektu siūloma, pavyzdžiui, nustatyti, kad pripažinimo žemės ūkio kooperatyvu siekiantys kooperatyvas privalėtų daugiau kaip 50 proc. visos savo veiklos (produktų supirkimas ir prekių pardavimas bei paslaugų teikimas) vykdyti su kooperatyvo nariais. Taip pat siūloma nustatyti, jog kooperatyvas, siekiantis būti pripažintu žemės ūkio kooperatyvu, vykdytų veiklą, t. y. per praėjusį atskaitinį laikotarpį būtų pasiekęs įstatymo projekte nustatytą pardavimo pajamų dydį ir pateiktų pardavimo pajamų dydžio patvirtinimo dokumentus. Atsižvelgiant į siūlomas pataisas, Žemės ūkio ministerijos parengtas įstatymo projektas bent iš dalies galėtų paskatinti „tikrųjų“ kooperatyvų steigimąsi ir paramos šioms kooperatyvams tinkamą paskirstymą.

(389) Konkurencijos taryba nustatė, kad didelė dalis šiuo metu Lietuvoje veikiančių kooperatyvų galimai nėra „tikrieji“, t. y. savo narių veikla ir pajiniais įnašais paremti kooperatyvai, o jų veikla labiau panaši į tarpininkų veiklą. Beveik pusės informaciją Konkurencijos tarybai pateikusių kooperatyvų statytojų skaičius ženkliai viršija narių skaičių, kas reiškia, kad pieno statytojai, pristatantys pieną į tokį kooperatyvą, neturi teisės dalyvauti jo valdyme bei pretenduoti į jo gaunamą pelną (žr. šio Tyrimo išvadų (176) pastraipą), kuris šiuo atveju yra padalinamas mažam skaičiui kooperatyvo narių.

¹¹¹ http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_l?p_id=1055112&p_org=&p_fix=n&p_gov=n

¹¹² 2015 m. liepos 27 d. Lietuvos Respublikos kooperatinių bendrovių įstatymo Nr. I-164 3¹ straipsnio pakeitimo įstatymo projektas Nr. 15-7200(2).

Pastebėtina, kad beveik trečdalis informaciją Konkurencijos tarybai pateikusių kooperatyvų nurodė turintys 5 ar mažiau narių, iš kurių superkama itin maža, t. y. nuo 0 proc. (tais atvejais, kai kooperatyvo nariai apskritai nelaiko karvių ir nėra pieno gamintojai) iki 15 proc. bendro superkamo žalio pieno dalis, didžioji žaliavos dalis superkama iš statytojų, tuo tarpu esami tokių kooperatyvų nariai ne visada patys yra pieno gamintojai. Konkurencijos tarybos surinktais duomenimis, kooperatyvų statytojai dažnai nemato skirtumo tarp buvimo kooperatyvo nariu ir statytoju, kas rodo galimą pieno gamintojų švietimo ir informacijos apie narystės kooperatyve privalumus trūkumą. Rinkoje taip pat matoma indikacijų, kad kai kurie kooperatyvai nėra suinteresuoti savo narių skaičiaus didinimu, kadangi tai apsunkintų kooperatyvo valdymą.

(390) Pažymėtina, kad didžiausia nauda pieną kooperatyvams pristatantiems pieno gamintojams jaučiama tada, kai pieno gamintojas yra kooperatyvo narys. Tokiu būdu kooperatyvo generuojamas pelnas yra paskirstomas kooperatyvo nariams arba bendriems kooperatyvo tikslams, o kooperatyvo nariai, būdami jo pajininkais ir dalyvaujanti kooperatyvo valdyme, turi teisę priimti sprendimus ir bendrai valdyti kooperatyvą. Taigi pieno statytojai gautų daugiau naudos, būdami kooperatyvo nariais.

(391) Vis dėlto Rinkos tyrimo metu nustatyta, kad kooperatyvų nariams neretai trūksta vieningumo, kas apsunkina kooperatyvų valdymą ir gali sukelti konfliktų tarp jo narių.

10.3 Žalio pieno supirkimo kainos

(392) Konkurencijos taryba nustatė, kad didžiausią įtaką žalio pieno supirkimo kainai daro pieno kiekis ir kokybė, tuo tarpu tiekėjo grupė (t. y. ūkininkai ir šeimos ūkiai, kooperatyvai ar pan.) supirkimo kainai įtakos neturi. Kitaip tariant, kuo didesnis parduodamo pieno kiekis ir geresnė jo kokybė, tuo daugiau galimybių susiderėti dėl pieno gamintojui, kooperatyvui ar kitam supirkėjui palankesnės kainos. Pieno perdirbėjai taip pat neretai atsižvelgia ir į santykius su pieno tiekėjais, jų lojalumą ir pastovumą.

(393) Parduodamo pieno kiekio įtaką kainai patvirtina ir tai, kad pieno perdirbėjai, supirkdami žalią pieną, su stambesniais pieno tiekėjais derasi atskirai, tuo tarpu pieno tiekėjams, pieną pristatantiems į supirkimo punktus, supirkimo kainos yra tiesiog išskabinamos pačiuose supirkimo punktuose. Tai reiškia, kad su smulkiais ūkininkais derybos dėl kainų nėra vedamos, tuo tarpu didesniais žaliavos kiekiais disponuojantys pieno tiekėjai (pavyzdžiui, stambūs ūkiai ar kooperatyvai) turi galimybę derėtis dėl pieno supirkimo kainų su pieno perdirbėjais. Tai patvirtina ir Rinkos tyrimo metu surinkti duomenys, rodantys, kad ūkininkų ir šeimos ūkių pieno tiekėjų grupei yra mokamos mažiausios pieno supirkimo kainos.

(394) Rinkos tyrimo metu buvo analizuojamos 2012-2015 m. žalio pieno supirkimo kainų tendencijos, t. y. Lietuvos žalio pieno supirkimo kainos buvo palygintos su pasaulinėmis pieno produktų kainomis (GDT indeksu). Nustatyta, kad Lietuvos žalio pieno supirkimo kainos iš esmės atitinka pasaulines pieno produktų kainų tendencijas, tačiau su 1-2 mėnesių atsilikimu. Toks atsilikimas šiuo atveju yra paaiškinamas tuo, kad dėl žalio pieno supirkimo kainų dažniausiai deramasi iš anksto, tuo tarpu kiekvienu konkrečiu laiko momentu galima žinoti tik apie 2 savaičių senumo GDT indeksą.

(395) Rinkos tyrimo metu nepasitvirtino kai kurių rinkos dalyvių susitikimų su Konkurencijos tarybos atstovais bei viešai išsakyti nuogastavimai, kad pieno perdirbėjai, siekdami išlaikyti mažas pieno supirkimo kainas vidaus rinkoje, renkasi brangesnį importą – 2014 m. importuota žaliava 62 proc. atvejų buvo pigesnė už lietuvišką žaliavą, lyginant įskaitomojo svorio pieno kainas. Tuo tarpu Rinkos tyrimo metu surinkti duomenys rodo, kad Lietuvoje tiriamuoju laikotarpiu buvo žaliavos trūkumas – importuojamos žaliavos kiekiai kelis kartus viršijo eksporto apimtį, taigi brangesnio importo laikotarpiai gali būti susiję su žaliavos vietinėje rinkoje trūkumu.

(396) Rinkos dalyviai viešai ir susitikimų su Konkurencijos tarybos atstovais metu išsakė nuogastavimus, kad kooperatyvai kaip atskira žalio pieno tiekėjų grupė yra žlugdomi jiems taikant mažesnes nei pavieniams ūkininkams pieno supirkimo kainas. Konkurencijos taryba nustatė, kad tokie kainų skirtumai gali būti nulemti lojalumo kriterijaus taikymo. Rinkos tyrimo metu surinkti duomenys rodo, kad kooperatyvams taikomos pieno supirkimo kainos visada viršija ūkininkams ir šeimos ūkiams taikomas kainas, ką lemia didesni kooperatyvų disponuojami žalio pieno kiekiai. Tuo tarpu, nors žemės ūkio bendrovėms ir įmonėms taikomos pieno supirkimo kainos yra didesnės, lyginant su kooperatyvais, tai gali būti paaiškinama objektyviais pieno supirkimo kainą lemiančiais veiksniais, tokiais kaip pieno kiekis ir kokybė, taip pat lojalumas ir tiekimo pastovumas.

(397) Rinkos tyrimo metu surinkti duomenys rodo, kad daugiau nei pusė kooperatyvų 2013 m. laikotarpiu turėjo iki 6 pirkėjų, kas rodo, kad kooperatyvai dažnai keičia ūkio subjektus, kuriems parduodamas pienas, arba savo turimą bendrą pieno kiekį išskirsto ir tiekia keliems pirkėjams vienu metu. Pirmuoju atveju atsiskleidžia kooperatyvų nepastovumas ir dažna pirkėjų kaita, tuo tarpu antruoju atveju bendras pieno kiekis, dėl kurio deramasi su atskirais perdirbėjais yra sumažinamas, kas atitinkamai sumažina ir tokių kooperatyvų derybinę galią, nes, kaip minėta šiose Tyrimo išvadose, pieno kiekis turi tiesioginę įtaką pieno kainai. Atitinkamai, analizuojant didžiausių žemės ūkio bendrovių pirkėjų skaičių, matyti, kad daugelis jų pirkėjų nekeičia ir tiekia tik vienam pieno perdirbėjui. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad bendras kooperatyvų skaičius Lietuvoje išliko nepakitęs visu tiriamuoju laikotarpiu: tiek 2014 m. birželio 10 d., tiek 2012 m. kovo 19 d. ir paskutiniaus 2015 m. vasario 27 d. patvirtintų pieno supirkėjų duomenimis, kooperatyvų skaičius išliko nepakitęs (42 kooperatyvai).

(398) Remiantis rinkos dalyvių pateiktais duomenimis, 2014 m. tiek kooperatyvai, tiek ir kiti supirkėjai dirbo pelningai. Atlikti skaičiavimai rodo, kad vidutinė kooperatyvų pelno marža, įvertinus jų parduodamo žalio pieno kiekį, 2014 m. sudarė 2,14 proc. tuo tarpu kitų supirkėjų – 6,13 proc., bendras 10 didžiausių pagal 2013 m. parduoto pieno kiekius kooperatyvų vidutinis grynas pelningumas sudarė atitinkamai 4,43 proc. ir 5,11 proc. 2013 m. ir 2014 m.

(399) Rinkos tyrimo metu atlikta įskaitomojo svorio pieno supirkimo kainų analizė parodė, kad skirtingi pieno perdirbėjai ne tik taiko skirtingas žalio pieno supirkimo kainas, tačiau skiriasi ir jų taikomų kainų pokyčių mastas bei kryptis. Vis dėlto pastebėtina, jog internetiniuose šaltiniuose yra prieinama ne tik apibendrinta pieno supirkimo kainų statistika, bet ir konkrečios praėjusio mėnesio kiekvieno Lietuvos pieno supirkėjo taikytos vidutinės kainos¹¹³. Taigi pieno supirkimo rinka yra ganėtinai skaidri, kas gali nulemti tai, jog skirtingų pieno perdirbėjų taikomos pieno supirkimo kainų kitimo tendencijos gali sutapti.

10.4 Užsienio prekyba

(400) Konkurencijos tarybos surinktais duomenimis, 2012-2015 m. laikotarpiu žalią pieną yra eksportavę 9 kooperatyvai, 1 gamybinė įmonė, 2 pieno perdirbėjai bei 1 kitas supirkėjas. Dažniausiai rinkos dalyvių nurodyta priežastis, dėl ko nėra eksportuojamas žalias pienas, buvo maži jo kiekiai, t. y. eksportas ekonomiškai naudingas tik tuomet, kai disponuojama dideliais pieno kiekiais.

(401) Kadangi Lietuvoje didžiąją daugumą sudaro maži 1-5 karves laikantys ūkiai, natūralu, kad individualus eksportas šiuo atveju mažai tikėtinas. Tačiau rinkoje egzistuoja keli mechanizmai padidinti disponuojamo pieno kiekius, t. y. kooperacija bei gamintojų organizacijų steigimas. Tai

¹¹³ <http://manoukis.lt/kainos/pieno>.

užtikrintų ne tik didesnę derybinę galią derantis su pieno perdirbėjais Lietuvoje, bet ir padidintų eksporto galimybes.

(402) Pastebėtina, kad iki kvotų sistemos panaikinimo galiojusi tvarka galimai apsunkino pieno gamintojų eksporto galimybes. Pieno gamintojai pieną galėjo parduoti tik Lietuvoje patvirtintiems pieno supirkėjams, kas reiškė, kad užsienio supirkėjams žaliavą parduoti buvo galima tik patiems pieno gamintojams užsiregistravus pieno supirkėjais, „superkant“ pieną iš savęs pačių ir tik tuomet jį parduodant užsienio supirkėjams. Panaikinus kvotų sistemą, šiuo metu Lietuvos pieno gamintojai pieną be apribojimų gali parduoti užsienio supirkėjams.

(403) Vis dėlto pažymėtina, kad, norint pelningai vykdyti pieno supirkimo ir tiekimo veiklą, eksportas nėra būtinas. Konkurencijos taryba nustatė, kad tik vidaus rinkoje 2012-2015 m. laikotarpiu veikę kooperatyvai 2014 m. buvo beveik dvigubai pelningesni nei minėtu laikotarpiu pieną eksportavę kooperatyvai. Tai patvirtino ir kai kurių rinkos dalyvių Konkurencijos tarybai pateikta informacija – net 31 proc. pieno neeksportuojančių kooperatyvų ir 15 proc. pieno neeksportuojančių kitų supirkėjų nurodė, kad nemato poreikio ir ekonominės naudos pieną eksportuoti į užsienio valstybes ir kad juos tenkina vidaus rinka.

(404) Konkurencijos taryba nustatė, kad Lietuvoje veikiantys pieno perdirbėjai iš ūkininkų ir šeimos ūkių, kooperatyvų ir užsienio valstybių superka vienodą žaliavos kiekį. Pažymėtina, kad, Rusijos Federacijai paskelbus lietuviškų pieno produktų embargą, importuojamos žaliavos kiekiai pradėjo mažėti, tuo tarpu Lietuvoje tiesiogiai iš pieno gamintojų superkamo pieno kiekiai augo.

(405) Rinkos tyrimo metu išanalizuoti žalio pieno importo ir eksporto duomenys rodo, jog nagrinėjamu laikotarpiu žaliavinio pieno importas kelis kartus viršijo žaliavinio pieno eksportą, kas rodo, jog Lietuvoje egzistuoja žaliavinio pieno trūkumas. Taip pat, kaip minėta, importuojama žaliava didžiąja dalimi atvejų buvo pigesnė, lyginant su vidaus rinkoje taikomomis žalio pieno supirkimo kainomis, tuo tarpu brangesnio importo laikotarpiai gali būti susiję su žaliavos trūkumu Lietuvoje.

10.5 Žalio pieno ir pieno produktų kainų pokyčiai

(406) Rinkos tyrimu buvo siekiama nustatyti priežastis, kodėl žalio pieno kainos sumažėjo didesne apimtimi nei pieno produktų kainos: Konkurencijos tarybos surinktais duomenimis, metinis įskaitomojo svorio žalio pieno kainų nuosmukis per 2014 m. sausio mėn. – 2015 m. vasario mėn. laikotarpį siekė vidutiniškai 35 proc., tuo tarpu tiek pieno perdirbimo įmonių, tiek mažmeninės prekybos tinklų taikomos pieno produktų kainos tuo pačiu laikotarpiu smuko vidutiniškai 11 proc.

(407) Rinkos tyrimo metu buvo analizuojama, kodėl pieno produktų kainos sumažėjo mažesne apimtimi, lyginant su žalio pieno kainų smukimu. Surinkti duomenys rodo, kad, Rusijos Federacijai paskelbus pieno produktų embargą, didžiausių pieno perdirbėjų pardavimų apimtys smuko nuo 20 proc. iki 38 proc. Taigi, ženkliai sumažėjus pieno perdirbėjų parduodamų pieno produktų apimtims, perdirbėjų patiriami pastovūs (fiksuoti) kaštai turėjo būti išdalinti mažesniai produktų kiekiui, tad vienam produktui tenkančių pastovių kaštų dalis išaugo. Tai sumažino žaliavos kainos sumažėjimo poveikį galutinėms pieno produktų kainoms. Taip pat pastebėtina, kad žalio pieno dalis visoje pieno produkto kainos struktūroje užima vidutiniškai 49,8 proc. Tai reiškia, kad, sumažėjus žaliavos kainai, negalima tikėtis vienodo procentinio pieno produkto kainos sumažėjimo, kadangi perdirbėjai susiduria ne tik su žaliavos pirkimo, bet ir su kitais veiklos kaštais.

(408) Rinkos tyrimo metu atlikta kainų grandinių analizė parodė, jog pieno perdirbėjų dalis galutinėje pieno produktų kainoje buvo mažesnė 2014 m. sausio – birželio mėn. laikotarpiu, kada pieno supirkimo kainos buvo aukštesnės. Tuo laikotarpiu pieno perdirbėjai turėjo neigiamą pieno produktų gamybos maržą. Vėliau pieno perdirbėjų dalis išaugo mažėjant pieno supirkimo kainomis. Vis dėlto,

nors vėlesniu laikotarpiu pieno perdirbėjų maržos augo (tapo teigiamos), bendra viso 2014 m. – 2015 m. vasario mėn. laikotarpio marža buvo 2,06 proc.

11. SIŪLYMAI

(409) Atlikto Rinkos tyrimo tikslas buvo identifikuoti galimai pieno sektoriuje esančias konkurencijos problemas ir pateikti siūlymus dėl priemonių veiksmingai konkurencijai užtikrinti. Atsižvelgiant į šio Tyrimo išvadų 10 dalyje pateiktas pagrindines Rinkos tyrimo išvadas, aprašytas aukščiau, šioje dalyje pateikiamos rekomendacijos, susijusios su galimybėmis pagerinti esamą situaciją pieno ir pieno produktų sektoriuje.

(410) Kaip minėta, parduodamo pieno kiekis daro reikšmingą įtaką derybinei galiai. Lengviausias būdas padidinti derybinę galią yra padidinti disponuojamo pieno kiekį. Rinkoje egzistuoja keli būdai tai padaryti: steigti naujus¹¹⁴ ar burtis į rinkoje jau veikiančius kooperatyvus (pažymėtina, kad didžiausią naudą pieno gamintojams atneša narystė „tikruose“ kooperatyvuose, paremtuose narių dalyvavimu tiek tiekiant pieną, tiek ir priimant sprendimus) arba steigti gamintojų organizacijas. Rinkos tyrimo metu nustatyta, kad šiuo metu rinkoje yra informacijos trūkumas, kiek tai susiję su gamintojų organizacijomis – rinkos dalyviai dažnai nežino, kas tai yra, kokia gamintojų organizacijų paskirtis, atnešama nauda bei kaip jas įsteigti. Turint omenyje, kad sprendimą dėl gamintojų organizacijos pripažinimo priima Žemės ūkio ministerija, gavusi ŽŪIKVC rekomendacijas dėl atitikimo reikalavimams, Konkurencijos taryba siūlo šioms institucijoms padidinti jau dabar vykdomą informacijos sklaidą rinkoje ir šviesti rinkos dalyvius apie gamintojų organizacijų steigimo naudą ir galimybes. Prie švietimo ir informacijos sklaidos galėtų prisidėti ir ŽŪR, turint omenyje, kad pagrindinis šios organizacijos tikslas – stiprinti žemės ūkio, kaimo plėtros informacijos, žinių ir gerosios patirties bei praktikos sklaidą.

(411) Žemės ūkio ministerijos pateiktais duomenimis¹¹⁵, Žemės ūkio ministerija nuolat primena ŽŪR, kitoms žemdirbių vienijančioms organizacijoms (raštai, pranešimai renginiuose, Pieno taryboje) apie galimybes kurti pieno gamintojų organizacijas, tačiau trūksta minėtų žemdirbių organizacijų iniciatyvos šiuo klausimu. Žemės ūkio ministerija teigia ir toliau ketinanti tęsti informacijos sklaidą.

(412) Rinkos tyrimo metu Konkurencijos taryba nustatė, kad tiriamuoju laikotarpiu kooperatyvų steigimuisi buvo skirta parama tiek iš Europos Sąjungos, tiek ir iš Lietuvos Respublikos biudžeto lėšų, kas galimai paskatino ūkio subjektų, kurių veikla labiau panaši į tarpininkų, o ne į „tikrųjų“ kooperatyvų, sukuriančių naudą savo nariams, steigimąsi. Tokie ūkio subjektai turi minimalų narių skaičių, o didžiąją žaliajo pieno dalį superka iš statytojų. Atsižvelgiant į tai bei turint omenyje, kad NMA kontroliuoja, kaip ūkininkai ir kiti paramos gavėjai, gavę Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos biudžeto paramą, laikosi prisiimtų įsipareigojimų, Konkurencijos taryba siūlo numatyti apsaugos ir kontrolės mechanizmus, siekiant užtikrinti, kad paramą gaunantys kooperatyvai būtų steigiami veiklą vykdyti narystės pagrindu, o tokiems kooperatyvams žalią pieną tiekiantiems pieno gamintojams būtų užtrinta maksimali nauda. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje veikia pakankamai daug kooperatyvų, siūlytina svarstyti ne naujų, o esamų („tikrųjų“) kooperatyvų paramą, taip pat atsižvelgti į tai, ar kooperatyvo nariai patys yra pieno gamintojai. Konkurencijos taryba taip pat siūlo numatyti, kokia

¹¹⁴ Pažymėtina, kad Lietuvoje veikia pakankamai daug kooperatyvų, o vienam milijonui gyventojui Lietuvoje tenka beveik 25 pieno supirkėjai, kas yra beveik trigubai daugiau, nei Lenkijoje (žr. šio Tyrimo išvadų (335) pastraipą). Dėl šios priežasties naujų kooperatyvų steigimas galimai būtų neefektyvus bei, tikėtina, negalėtų reikšmingai padidinti kooperatyvų derybinės galios.

¹¹⁵ Žemės ūkio ministerijos 2015-08-20 raštas Nr. 2D-3938 (11.47) Konkurencijos tarybai „Dėl pastabų dėl atlikto pieno ir pieno produktų sektoriaus rinkos tyrimo pateikimo“.

dalį bendro perkamo žalio pieno privalo būti supirkta iš kooperatyvo narių. Kadangi Rinkos tyrimo metu nustatyta, kad neretai pieno gamintojai nemato skirtumo tarp buvimo kooperatyvo nariu ir statytoju, Konkurencijos tarybos vertinimu, būtina šviesti rinkos dalyvius, suteikiant jiems aktualią informaciją apie ilgalaikius narystės kooperatyve privalumus.

(413) Pasak Žemės ūkio ministerijos, Konkurencijos tarybos siūlymas numatyti apsaugos ir kontrolės mechanizmus, siekiant užtikrinti, kad paramą gaunantys kooperatyvai būtų steigiami veiklą vykdyti narystės pagrindu, o tokiems kooperatyvams žalią pieną tiekiantiems pieno gamintojams būtų užtikrinta maksimali nauda, yra perteklinis, nes Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 metų programos įgyvendinimo taisyklės rengiamos vadovaujantis Europos Sąjungos ir šalies teisės aktų nustatytais reikalavimais, kartu numatant įvairius apsaugos ir kontrolės mechanizmus. Nepaisant to, Konkurencijos tarybos Rinkos tyrimo metu surinkti duomenys rodo, kad šiuo metu rinkoje veikia nemažai kooperatyvų, atitinkančių minimalius formalius reikalavimus, tačiau veikiančių ne narystės pagrindu ir galimai neatnešančių naudos savo pieno tiekėjams (statytojams). Dėl šios priežasties, Konkurencijos taryba siūlo peržvelgti esamus kooperatyvams teikiamos paramos tikslingumo kontrolės mechanizmus, ir, esant reikalui, juos sustiprinti. Kooperatinių bendrovių įstatymo 3¹ pakeitimo įstatymo projekte¹¹⁶ siūlomos pataisos bent iš dalies galėtų paskatinti „tikrųjų“ kooperatyvų steigimąsi ir tinkamesnę paramos šiems kooperatyvams paskirstymą.

(414) Turint omenyje, kad tiek kooperatyvai, tiek pieno perdirbėjai nurodė, kad norėtų pasirašyti ilgesnės trukmės sutartis, tačiau kita šalis to vengia, galima daryti išvadą, kad abi šalys vis dėlto pirmenybę teiktų ilgesnės trukmės sutartims. Dėl šios priežasties, Konkurencijos taryba siūlo Pieno supirkimo taisyklėse, kuriose numatyta rekomenduojama pieno pirkimo-pardavimo sutarčių forma, ir (arba) kituose aktualiuose teisės aktuose svarstyti įtvirtinti minimalią pieno pirkimo-pardavimo sutarčių trukmę, tokiu būdu ne tik sumažinant neužtikrintumą dėl pieno realizacijos šaltinio, bet ir suteikiant kooperatyvų ir pieno perdirbėjų santykiams pastovumą, kas, kaip minėta šiose Tyrimo išvadose, galėtų turėti įtakos pieno supirkimo kainoms.

(415) Žemės ūkio ministerijos pateiktais duomenimis¹¹⁷, siūlymas nustatyti minimalias 3 mėn. trukmės sutartis buvo ne kartą svarstytas Pieno taryboje, tačiau šiam siūlymui nepritarė nei pieno gamintojai, nei perdirbėjai, motyvuodami tuo, kad kai kainos žemos, ilgalaikėmis sutartimis yra suinteresuoti pieno perdirbėjai, o kai pieno supirkimo kainos būna aukštos, tuomet apie tokius susitarimus prabyla pieno gamintojai. Todėl tokio susitarimo Pieno taryboje pasiekti nepavyksta.

(416) Kai kurių rinkos dalyvių teigimu, tam tikros formulės, pagal kurią būtų apskaičiuojamos pieno supirkimo kainos, numatymas sutartyse galėtų suteikti skaidrumo ir aiškumo pieno supirkimo kainų nustatymo procesui. Į formulę turėtų būti įtraukti tam tikri objektyvūs kintamieji (pavyzdžiui, kuro kainos, pasaulinės pieno produktų kainos), kuriems kintant, atitinkamai kistų ir pieno supirkimo kaina. Konkurencijos tarybos žiniomis, rinkoje jau buvo bandyta su perdirbėjais pasirašyti žalio pieno pirkimo-pardavimo sutartis, kuriose būtų numatyta žalio pieno apskaičiavimo formulė. Preliminariu Konkurencijos tarybos vertinimu, tokios formulės numatymas galėtų suteikti aiškumo pieno kainų nustatymo procesui bei paskatinti rinkos dalyvius sudaryti ilgesnės trukmės sutartis. Vis dėlto pažymėtina, kad tokios formulės įtraukimas į žalio pieno pirkimo-pardavimo sutartis neužtikrina, kad sutartis nebus nutraukta, pasikeitus tam tikroms rinkos sąlygoms. Taip pat reikėtų vengti bendros, visai rinkai galiojančios formulės įvedimo, kas iš esmės reikštų kainų reguliavimą. Formulė turėtų būti suderinama kiekvienos sutarties atveju atskirai.

¹¹⁶ 2015 m. liepos 27 d. Lietuvos Respublikos kooperatinių bendrovių įstatymo Nr. I-164 3¹ straipsnio pakeitimo įstatymo projektas Nr. 15-7200(2).

¹¹⁷ Ibid.

(417) Kai kurių informaciją Konkurencijos tarybai pateikusių pieno perdirbėjų teigimu, šiuo metu Lietuvoje galiojanti žalio pieno kiekio ir kainų perskaičiavimo į bazinius rodiklius (t. y. į įskaitomojo svorio pieną) sistema, kuri, pasak jų, galioja tik Lietuvoje, yra klaidinanti ir apsunkina Lietuvos žalio pieno supirkimo kainų lyginimą su kitomis valstybėmis, todėl jos reiktų atsisakyti. Vis dėlto, Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto turimais Pasaulinės pieno federacijos (angl. *International Dairy Federation*) duomenimis, toks perskaičiavimas yra taikomas bent 18-oje Europos Sąjungos šalių¹¹⁸. Taip pat pažymėtina, kad viešai prieinamuose šaltiniuose, kuriuose Lietuvos žalio pieno supirkimo kainos yra lyginamos su kitų valstybių žalio pieno supirkimo kainomis, lyginamos yra natūralaus riebumo pieno kainos. Tuo tarpu, turint omenyje, kad skirtingų pieno gamintojų pagamintas pienas gali itin skirtis savo savybėmis (t. y. riebumu ir baltymingumu), perskaičiavimas į bazinius rodiklius palengvina skirtingų pieno gamintojų pagaminto pieno kainų lyginimą. Taigi Konkurencijos taryba nesiūlo atsisakyti perskaičiavimo į bazinius (įskaitomojo svorio) rodiklius praktikos.

(418) Kaip nurodė pieno perdirbėjai, pagrindiniai informacijos šaltiniai, iš kurių jie sužino apie pieno supirkimo kainų pokyčius, yra patys pieno tiekėjai bei internetiniai šaltiniai. Pastebėtina, jog internetiniuose šaltiniuose yra nurodoma ne tik apibendrinta kainų statistika, bet ir konkrečios praėjusio mėnesio kiekvieno Lietuvos pieno supirkėjo taikytos vidutinės kainos. Didelis rinkos skaidrumas gali nulemti tai, jog skirtingų pieno perdirbėjų taikomos pieno supirkimo kainų kitimo tendencijos gali sutapti. Pažymėtina, kad jautrios ir detalios informacijos, kuri gali tiesiogiai ar netiesiogiai paveikti konkurentų ateities strategiją, viešinimas yra vengtinas. Su kainodara susijusi informacija dažniausiai būna labai jautri, todėl tokios informacijos viešinimas gali reikšmingai apriboti konkurenciją. Dėl šios priežasties, Konkurencijos taryba siūlo Žemės ūkio ministerijai įvertinti, ar žalio pieno supirkimo kainų viešinimas pagal kiekvieną supirkėją atskirai yra būtinas, ir jeigu ne, atsisakyti jo arba skelbti tik apibendrintus duomenis, tokiu būdu sumažinant konkurencijos ribojimo riziką.

(419) Nors 2015 m. liepos 9 d. buvo priimtas Įstatymas (žr. šio Tyrimo išvadų 4.2 dalį), kuris reguliuoja tam tikrus su nuginėjama rinka susijusius aspektus, Konkurencijos taryba, kaip ir minėto Įstatymo projekto svarstymo metu, siūlo kompetentingoms institucijoms įvertinti Europos Sąjungos lygiu siūlomus sprendimo būdus bei žemės ūkio politikos srityje taikyti priemones, kurios leistų užtikrinti ilgalaikį pieno sektoriuje veikiančių ūkio subjektų veiklos efektyvumą bei konkurencingumą.

(420) Šiuo Rinkos tyrimu Konkurencijos taryba nustatė pagrindinius veiksnius, lemiančius konkurencijos sąlygas pieno ir pieno produktų sektoriuje. Atlikusi Rinkos tyrimą, Konkurencijos taryba ir toliau stebės pieno ir pieno produktų sektorių bei jame vykstančius pokyčius ir, esant poreikiui, tirs galimas konkurenciją ribojančias aplinkybes, Konkurencijos įstatymo pažeidimus bei įpareigos pastaruosius nutraukti.

Pridedama:

1. Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto (Priedas Nr. 1), 4 lapai;
2. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos (Priedas Nr. 2), 3 lapai;
3. Lietuvos Respublikos Seimo Kaimo reikalų komiteto (Priedas Nr. 3), 3 lapai;
4. Lietuvos žemės ūkio bendrovių asociacijos (Priedas Nr. 4), 1 lapas.

¹¹⁸ Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto Konkurencijos tarybai pateiktos pastabos dėl Rinkos tyrimo.

From: Deiva Mikelionytė <deiva.mikelionyte@laei.lt>
Sent: Tuesday, July 28, 2015 3:59 PM
To:
Subject: Dėl Viešos konsultacijos dėl pieno rinkos tyrimo išvadų
Attachments: ViesaKonsultacijaDėlPienoRinkos.docx

Laba diena,

Siunčiu keletą pastebėjimų viešai diskusijai dėl pieno rinkos.

Pagarbiai / Yours sincerely

Deiva Mikelionytė

Tyrėja / Researcher

Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas / Lithuanian Institute of Agrarian Economics

V. Kudirkos g. 18 - 2, 03105 Vilnius / Lithuania

Tel. 370 5 261 4547

El. paštas / E - mail: deiva.mikelionyte@laei.lt

Norėčiau išsakyti kai kuriuos pastebėjimus, atsiliepdamas į Viešą konsultaciją dėl pieno rinkos tyrimo išvadų.

1. Viena iš pagrindinių Jūsų išvadų Pranešime apie atliktą pieno ir pieno produktų sektoriaus rinkos tyrimą, pateikta (14) pastraipoje, faktiškai yra tik pakomentuotas mechanizmas, kaip susidarė situacija, jog pieno supirkimo kaina 2014 m. sausio – 2015 m. vasario mėnesiais sumažėjo pastebimai daugiau, nei pieno perdirbimo įmonių kainos ar mažmeninės pieno produktų kainos. Pateikto komentaro tikroji išvada būtų tokia: pieno perdirbėjai susidariusius nuostolius dėl užsienio rinkose pradėjusių mažėti pieno produktų kainų ir Rusijos Federacijos paskelbto maisto produktų importo embargo (pieno supirkimo kainos buvo pradėtos mažinti jau 2014 m. balandį, o Rusijos Federacija embargo paskelbė tik nuo rugpjūčio) perkėlė ant pagrindinės žaliavos – žalio pieno – tiekėjų pečių, sumažindami jiems kainas už superkamą žalią pieną 35 proc. Dėl žaliavos kainos sumažėjimo pieno produktų kainos galėjo sumažėti apie 17,5 proc. (nes žalio pieno dalis pieno produktų kainoje pateiktais duomenimis sudaro apie 50 proc.). Tačiau pieno produktų kainos tebuvo sumažintos 11 proc., vadinasi, Lietuvos vartotojai taip pat prisidėjo prie pieno perdirbėjų finansinės padėties gerinimo. Toks nuostolių išvengimo mechanizmas atitinka pelno siekiančio ūkio subjekto ekonominę logiką, jeigu tik jis turi derybinę galią juo pasinaudoti. Šio mechanizmo panaudojimas lėmė, kad 4 Nasdaq Baltijos rinkos vertybinių popierių biržoje kotiruojamų didžiausių pieno perdirbimo įmonių grupių, gaunančių apie 80 proc. visos pieno perdirbimo pramonės pajamų, svertinis grynojo pelningumo vidurkis tiek 2014 metais, tiek 2015 metų I ketvirtį buvo teigiamas, t.y. jos gavo pelną, nors atskiros įmonės atskirais laikotarpiais patyrė nežymių nuostolių.

Pranešimo apie atliktą pieno ir pieno produktų sektoriaus rinkos tyrimą tekste yra gerų pasiūlymų, kaip tiriamoje situacijoje padidinti žalio pieno tiekėjų derybinę galią. Tačiau noriu atkreipti dėmesį ir į aukštą pieno perdirbimo pramonės koncentracijos laipsnį, kas suponuoja aukštą jos derybinę galią. Būtų teisinga pagalvoti apie tai, ar dabar Konkurencijos įstatyme nustatytos „nekenksmingos“ koncentracijos ribos (1 ūkio subjektas – 40 proc. rinkos, 3 ūkio subjektai – 70 proc. rinkos) atitinka visuomenės interesą ir ar nereikėtų svarstyti kartelės nuleidimo varianto. Juk jeigu žalio pieno tiekėjams nebūtų numatyta išimtis steigti gamintojų organizacijas, kurios kaip vienetą galėtų derėtis dėl kainų, tai situacijos sprendimas ganėtinai susikompliciuotų.

2. Pasiūlymas nustatyti privalomą minimalią žalio pieno pirkimo – pardavimo sutarties trukmę ((16) pastraipa), nenumačius tokios pačios prievolės pieno pirkimo kainos atžvilgiu (kaip abejojama (17) pastraipoje), pieno perdirbėjams suteiktą dar didesnę galią, nes nepatenkintas pieno supirkimo kaina pieno tiekėjas net negalėtų nutraukti sutarties. Šiuo metu didelė dalis pieno

tiekėjų, ypač stambesnių, turi ilgalaikes žalio pieno pirkimo – pardavimo sutartis ir jų nesikrato, tačiau pagrindinė problema jose yra ta, kad pieno pardavimo kaina pagal tokias sutartis gali būti dažnai keičiama pagal iš anksto nenumatytus principus ar mechanizmą.

3. Pora komentarų dėl pieno perdirbimo įmonių įvardintų pagrindinių problemų pieno sektoriuje (6.6 poskyris Pranešime apie atliktą pieno ir pieno produktų sektoriaus rinkos tyrimą). (319) pastraipoje vienas pieno perdirbėjas kaip problemą nurodė, jog žalio pieno kiekis, surenkamas supirkimo punktuose, mažėja. Komentarai: jis negali nemažėti, nes į supirkimo punktus pieną pristato smulkūs gamintojai, kuriems pieno perdirbėjai moka pastebimai mažesnę kainą, nei stambiesiems. Iš tokios kainos smulkieji pieno gamintojai neišsilaiko ir nutraukia gamybą arba, esant galimybei, jungiasi į kooperatyvus. Taigi, superkamo žalio pieno kiekio mažėjimas supirkimo punktuose yra pieno perdirbėjų supirkimo kainų politikos pasekmė.

(320) pastraipoje vienas iš perdirbėjų nurodė, jog problemų superkant pieną kelia reikalavimas pieną perskaičiuoti į bazinius rodiklius ir toks perskaičiavimas, jo žiniomis, yra taikomas tik Lietuvoje. Komentarai: Pasaulinės pieno federacijos duomenimis toks perskaičiavimas yra taikomas bent 18-oje ES šalių.

(324) pastraipoje pieno perdirbėjai teigia, kad pieno produktų suvartojimas vienam gyventojui Lietuvoje yra vienas mažiausių, lyginant su aplinkinėmis šalimis. Komentarai: tai yra netiesa. Tarptautinio ūkių palyginimo tinklo (IFCN) duomenimis Lietuvoje vienas gyventojas 2013 m. suvartojo 441 kg, Latvijoje – 321 kg, Estijoje – 326 kg, Lenkijoje – 267 kg pieno ir jo produktų, perskaičiuotų į energetiškai normalizuotą pieną (t.y. 4 proc. riebumo ir 3,3 proc. baltymingumo). Pasaulinės pieno federacijos duomenimis Lietuva pagal sūrio suvartojimą vienam gyventojui 2013 m. pasaulyje buvo 8-ta, iš aplinkinių šalių ją lenkė tik Estija.

4. (356) pastraipoje yra teigiama, kad 7 analizuotų pieno produktų duomenis apie kuriuos pateikė pieno perdirbimo įmonės, marža (tiksliau būtų vadinti pelno marža, nes vėliau ji lyginama su įmonių grynuoju pelningumu) „iš esmės sutampa su pieno perdirbėjų finansinės atskaitomybės duomenimis“. Šis teiginys paremtas tik viso analizuoto laikotarpio vidutinių rezultatų palyginimu, kas nėra pakankama. Jeigu jau iš viso imama lyginti 7 pieno produktų pelno maržos dydį su įmonių veiklos pelningumu, tai remiantis logika, tuo laikotarpiu, kai minėtų pieno produktų pelno marža buvo neigiama, įmonių pelningumas taip pat turėtų būti neigiamas arba veikla bent mažiau pelninga, nei tuomet, kai maržos dydis teigiamas. Tačiau taip nėra. Remiantis ta pačia Tyrimo autorių minima viešai skelbiama didžiausių pieno perdirbimo įmonių finansinė atskaitomybė, šių bendrovių grynojo pelningumo svertinis vidurkis 2014 m. sausio–birželio mėn. buvo 1,45 proc., nors perdirbėjų pelno marža iš 7 pieno produktų pardavimo visu laikotarpiu buvo

neigiama (18 pav.). 2014 m. liepos–gruodžio mėn., pelno maržai iš 7 pieno produktų pardavimo esant teigiamai, grynasis pelningumas sumažėjo iki 1,3 proc.

Tokio prieštaravimo priežasčių gali būti ne viena, tačiau neturėdama pakankamai duomenų, nesiimu spręsti, kuri iš jų lėmė prieštaras.

Pagarbiai,

Deiva Mikelionytė

Lietuvos agrarinio instituto Produktų rinkotyros skyriaus tyrėja

Prisiekimas Nr. 2

*15 rugpjūčio 2015
08-3060*

LIETUVOS RESPUBLIKOS ŽEMĖS ŪKIO MINISTERIJA

Lietuvos Respublikos konkurencijos
tarybai

2015-08-20 Nr. 2D- 3938 (11.47)

2015-07-23 Nr. _____

DĖL PASTABŲ DĖL ATLIKTO PIENO IR PIENO PRODUKTŲ SEKTORIAUS RINKOS TYRIMO PATEIKIMO

Išnagrinėję Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos Draudžiamų susitarimų tyrimo skyriaus 2015 m. liepos 21 d. pranešimą Nr. 5S-14/2015 apie atliktą pieno ir pieno produktų sektoriaus rinkos tyrimą (bylos Nr. 14/1/1/08/33/077) (toliau – Pranešimas), teikiame šias pastabas:

1. Dėl siūlymo į Pieno supirkimo taisykles įtraukti nuostatą dėl minimalios pieno pirkimo–pardavimo sutarties trukmės įteisinimo. Siūlymas nustatyti minimalias 3 mėn. sutartis buvo ne kartą svarstytas Pieno taryboje, tačiau šiam siūlymui nepritarė nei pieno gamintojai, nei perdirbėjai, motyvuodami tuo, kad kai kainos žemos, ilgalaikėmis sutartimis yra suinteresuoti pieno perdirbėjai, o kai pieno supirkimo kainos būna aukštos, tuomet apie tokius susitarimus prabyla pieno gamintojai. Todėl tokio susitarimo Pieno taryboje ir nepavyksta pasiekti.

2. Pranešimo 6.3 skyriuje nagrinėjami pieno produktų pardavimo aspektai, taip pat pieno perdirbėjų sutartys su prekybos centrais, tačiau pasiūlymuose nieko nesiūloma, kaip galima būtų pagerinti santykius šioje grandyje, o joje esama prekybininkų diktato. Tikėjomės išsamesnio tyrimo ir analizės visoje pieno grandinėje. Manome, kad neteisinga teigti, jog vien tik padidinus pieno gamintojų derybines galias (vienijantis į kooperatyvus ar gamintojų organizacijas), pieno sektorius taps konkurencingesnis ir pieno gamintojai gaus didesnę kainą.

3. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nuo š. m. balandžio 1 d., panaikinus pieno gamybos kvotas, Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos pieno supirkėjų nebetvirtina, (42 pastraipa), taip pat VĮ „Pieno tyrimai“ nebeatlieka tyrimų pieno gamybos kvotų reikmėms (48 pastraipa). Taip pat manome, kad nėra tikslinga detalai aprašyti pieno gamybos kvotų administravimo (5.1.1.1 skyriuje).

4. Pranešimo 56 pastraipoje aprašomos VĮ Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų

rinkos reguliavimo agentūros funkcijos. Pabrėžiame, kad minėta agentūra programą „Pienas vaikams“ administravo ne tik 2014 m., o šios programos administravimą vykdė nuo 2004 m. ir tai atlieka ir šiuo metu.

5. Dėl siūlymo skleisti daugiau informacijos apie pieno gamintojų organizacijų steigimą ir jų naudą. Žemės ūkio ministerija nuolat primena Lietuvos Respublikos žemės ūkio rūmams, kitoms žemdirbių vienijančioms organizacijoms (raštai, pranešimai renginiuose, Pieno taryboje) apie galimybes kurti pieno gamintojų organizacijas, tačiau trūksta minėtų žemdirbių organizacijų iniciatyvos šiuo klausimu. Informacijos sklaidą Žemės ūkio ministerija ir toliau ketina tęsti.

6. Siūlome atsisakyti Žemės ūkio ministerijai teikiamo šio siūlymo „didinti minimalų Kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) įstatyme numatytą narių skaičių, reikalingą kooperatyvui įsteigti, ir (arba) numatyti, kokia dalis bendro superkamo žalio pieno privalo būti supirkta iš kooperatyvo narių“, nes:

6.1. Lietuvos Respublikos kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) įstatymo Nr. I-164 (toliau – Kooperatyvų įstatymas) nustatytas minimalus kooperatinės bendrovės (kooperatyvo) (toliau – KBK) narių, taip pat steigėjų skaičius (5 nariai, taip pat 5 steigėjai) yra suderintas su minimaliu narių (steigėjų) skaičiumi, įteisintu Europos kooperatinės bendrovės statute (5 nariai ir 5 steigėjai), o daugelio šalių teisės aktuose kooperatinėms įmonėms nustatytas minimalus narių (arba steigėjų) skaičius yra 5 nariai;

6.2. Kooperatyvų įstatymo paskirtis yra reglamentuoti kooperatinių bendrovių ir jų sąjungų steigimą, veiklą, narių teises ir pareigas, kooperatinių bendrovių valdymą ir kontrolę, kapitalo sudarymą, pelno paskirstymą, reorganizavimą, pertvarkymą ir likvidavimą (bet ne privalomą KB(K) supirkti iš narių žalio pieno kiekį). Dėl to, kad šio įstatymo reglamentuojami teisiniai santykiai apima visą šalies ūkį, t. y. žemės ūkio, miškų ūkio, statybos, prekybos, transporto bei visus kitus ūkio sektorius, išskirti jame reikalavimus, susijusius su pieno sektoriumi, nėra galimybių;

6.3. pieno gamintojų šalyje yra labai daug (jie skaičiuojami tūkstančiais), todėl KBK minimalaus narių skaičiaus padidinimas keliais ar keliolika narių neišspręstų pieno gamintojų vienijimosi į pieno gamintojų grupes paskatinimo problemas, o tik sukeltų daug problemų jau esančioms ir pagal nusistovėjusias normas kituose įvairiuose šalies ūkio sektoriuose veikiančioms KBK;

6.4. aukštos žalio pieno supirkimo kainos užtikrinimas priklauso ne nuo KBK narių (pieno gamintojų) skaičiaus, o nuo KBK pasirinktos ir sėkmingai įgyvendinamos veiklos strategijos (pažymėtina, kad pieno gamintojams vieną iš didžiausių kainų šalyje pastaraisiais metais moka iki 10 narių turinti KBK).

7. Atsižvelgdami į tai, kad iš visų pieno sektoriaus kooperatyvų žemės ūkio kooperatyvas „Pienas LT“, kooperatyvas „Pieno puta“ ir žemės ūkio kooperatinė bendrovė „Pieno gėlė“ daugelį metų turėjo didžiausias žaliavinio pieno rinkos (visos kartu turi daugiau kaip 10 proc. žaliavinio pieno rinkos) dalis ir kiekviena iš jų vienija po kelis šimtus narių, o žemės ūkio kooperatyvas „Lietuviškas ūkis“, vienijantis tik kelias žemės ūkio bendroves, užsitikrina pieno kiekius, kurie leidžia eksportuoti pieną, ir moka vieną iš didžiausių kainų, taip pat tai, kad didžiausią narių skaičių (dešimtimis ir šimtais) turi būtent pieno, o ne kitų sektorių KBK, manome, kad reiktų atsisakyti išvados, jog „beveik trečdalis šiuo metu Lietuvoje veikiančių kooperatyvų turi penkis ir mažiau narių“, kaip netikslios klausimui spręsti.

8. Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonių įgyvendinimo taisyklės rengiamos vadovaujantis Europos Sąjungos ir šalies teisės aktų nustatytais reikalavimais, kartu numatant įvairius apsaugos ir kontrolės mechanizmus, todėl manome, kad perteklinis yra Žemės ūkio ministerijai teikiamas šis siūlymas: „numatyti apsaugos ir kontrolės mechanizmus, kurie užtikrintų, kad paramą gaunantys kooperatyvai būtų steigiami realios narystės pagrindu, o į tokius kooperatyvus žalią pieną tiekiantiems pieno gamintojams būtų užtikrinta maksimali nauda“.

Ministrė

Virginija Baltraitienė

Priedas Nr. 3

GAUTA LR
Konkurencijos taryboje
2015 m. rugpjūčio 24 d.
Nr. 08-4869

246

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO

KAIMO REIKALŲ KOMITETAS

Gedimino pr. 53, 01109 Vilnius Tel. (8 5) 239 6768 Faksas (8 5) 239 6419 El. p. kaimorktr@lrs.lt

Lietuvos Respublikos
konkurencijos tarybai

2015-08-21 Nr. S-2015- 4869

DĖL KAIMO REIKALŲ KOMITETO POSĖDŽIO SPRENDIMO

Siunčiame Kaimo reikalų komiteto 2015 m. rugpjūčio 20 d. posėdyje priimtą sprendimą Nr. 110-S-16.

PRIDEDAMA. Kaimo reikalų komiteto sprendimas Nr. 110-S-16, 2 lapai.

Pagarbiai

Komiteto pirmininkas

Saulius Bucevičius

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO
KAIMO REIKALŲ KOMITETAS

SPRENDIMAS
DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS KONKURENCIJOS TARYBOS ATLIKTO PIENO IR PIENO
PRODUKTŲ RINKOS TYRIMO

2015 m. rugpjūčio 20 d. Nr. 110-S-16
Vilnius

Lietuvos Respublikos Seimo Kaimo reikalų komitetas,

susipažinęs su Konkurencijos Tarybos 2015 m. liepos 21 d. pranešimu Nr. 5S-14/2015 apie atliktą pieno ir pieno produktų rinkos tyrimą (toliau – Tyrimas),

išklausę žemės ūkio ministerijos, žemdirbių savivaldos organizacijų, pieną superkančių kooperatyvų, pieno perdirbimo ir prekybos įmonių atstovų nuomonę,

atkreipia dėmesį į tai, kad daugelis Tyrimo išvadų daroma remiantis tik prielaidomis, o ne konkrečiais faktais. Atsižvelgiant į tai, kad didžioji dalis informacijos surinkta apklausiant rinkos dalyvius, o ne tikrinant pirminius duomenis bei atliekant metodologiškai pagrįstą statistinę analizę, iš esmės kyla abejonė dėl jos patikimumo.

Pažymi, kad pateiktas Tyrimas nėra išsamus:

1. neišanalizuoti tikrųjų žemdirbių kooperatyvų duomenys, kurie patiria didžiausią supirkėjų spaudimą, mažinant žalio pieno supirkimo kainą;
2. nėra tinkamai išnagrinėta ir atsakyta į klausimą, kodėl, superkant žalią pieną mažiausia kaina ES, Lietuvoje pieno produktų kaina yra viena aukščiausių;
3. Tyrime atkreiptas dėmesys į žalio pieno kainų kitimo tendenciją, bet neanalizuojamas kainų lygis lyginant su kitomis ES šalimis;
4. per mažai dėmesio skirta pieno supirkėjų kaštų mažinimo galimybių paieškoms, pavyzdžiui, optimizuojant pieno supirkimo maršrutus;
5. vienas iš Tyrimo tikslų yra išanalizuoti visą pieno rinkos grandinę, tačiau nėra pateikta rimtų išvadų ar pasiūlymų apie mažmeninę prekybą;

konstatuoja, kad Tyrimas ne visiškai įgyvendino jam keltus tikslus išsiaiškinti galimai esančias konkurencijos problemas ir pateikti siūlymus bei priemones veiksmingai konkurencijai pieno ir pieno produktų rinkoje užtikrinti,

išreiškia nuomonę, kad netikslios Tyrimo išvados gali klaidinti visuomenę, valstybės vadovus ir kitus politikus,

kreipiasi į Konkurencijos Tarybą dėl būtinybės pratęsti Tyrimą, atsižvelgiant į šiame sprendime pateiktas pastabas, patikslinant/papildant klausimus į kuriuos reikia atsakyti, bei atsakant į jau dabar tyrime iškeltus klausimus.

P r a š o Konkurencijos Tarybos apie šio sprendimo įgyvendinimą informuoti Kaimo reikalų komitetą iki rugsėjo 10 dienos.

Komiteto pirmininkas

Saulius Bucevičius

From: Eimantas Pranauskas <Eimantas@lzuba.lt>
Sent: Thursday, July 23, 2015 9:41 AM
To:
Subject: Pieno ir pieno produktų sektoriaus rinkos tyrimas

Laba diena,

Pieno ir pieno produktų sektoriaus rinkos tyrimo ataskaitoje skiriamas nemažas dėmesys kooperacijai, ypač „Pieno paketu“ įtvirtintoms gamintojų organizacijoms.

Nors Tyrime (218) teigiama, kad „teisinių kliūčių steigti gamintojų organizacijas nėra“, manytume, kad situacijos negalima vertinti taip supaprastintai.

Kaip teisingai pažymėta Tyrimo tekste (134), gamintojų organizacijos tikslas ir paskirtis – kartu derėtis dėl parduodamo pieno kiekio ir kainos. Tačiau „pažymėtina, kad pati gamintojų organizacija pieno nesuperka bei neperdirba.“ Pieną praduoda ir įplaukas gauna kiekvienas gamintojų organizacijos narys atskirai.

Tai reiškia, kad Gamintojų organizacija, įgaliojusi fizinį asmenį dėl pieno pardavimo sąlygų, realių pajamų iš pieno pardavimo neturi (jei nenumatyti komisiniai atskaitymai).

Taigi, praktiškai, tokiam juridiniam asmeniui (pagal privalomą reikalavimą) vargu ar yra reikalinga administracija, apskaita, ataskaitos ir pan. Kitas svarbus klausimas tokio juridinio asmens mokesčiai.

Todėl norėtume Jūsų paklausti, ar šalyje yra Pieno pakete apibrėžtos „Gamintojų organizacijos“ specifiką atitinkanti juridinio asmens forma?

Pagarbiai,

Jonas Sviderskis

Generalinis direktorius

Lietuvos žemės ūkio bendrovių asociacija